Jean-Paul

Sartre

Brandos amžius

Jean-Paul

Sartre

Brandos amžius

Laisvės keliai

VILNIUS 2011

UDK 821.133.1-31
Sa222

Versta iš:
Jean-Paul Sartre,
Les chemins de la liberté,
I, L'âge de raison.
Éditions Gallimard, 1945

INSTITUT FRANÇAIS

Cet ouvrage, publié dans le cadre du programme d'aide à la publication « Oscar Milosz », bénéficie du soutien de l'Institut français

Knygos leidimą remia Prancūzų institutas (O. Milašiaus programa knygų leidybai remti)

Cet ouvrage est publié avec le concours du Ministère français de la Culture (Centre national du livre)

Knygą remia Prancūzijos kultūros ministerija (Nacionalinis knygos centras)

ISBN 978-5-415-02204-5

Skiriu Wandai Kosakiewicz

/ I

Vercingetorikso gatvės vidury kažkoks dilba sugriebė Matjė už rankos; kitoje gatvės pusėje šaligatviu žingsniavo policininkas.

– Sušelpk mane bent kiek, žmogau, aš noriu valgyti.

Jis spygsojo arti susodintomis akimis, o iš storalūpės burnos tvoskė alkoholiu.

– Gal verčiau sakyk išgerti? – paklausė Matjė.

– Ką tu, mano bičiuli, ką tu, kaip Dievą myliu, ne, – vos apversdamas liežuvį suvapėjo dilba.

Matjė panaršęs kišenėje rado šimto su monetą.

– Iš tikrųjų tai man nusispjaut, – pasakė jis, – aš tik šiaip sakau, tarp kitko.

Ir ištiesė tam monetą.

– Gerai padarei, – šliedamasis prie sienos praburbleno žmogėnas. – Dabar tau noriu palinkėti ką nors gera. Sakyk, ko tau palinkėti?

Abudu susimąstė; paskui Matjė tarė:

– Ką tik nori.

– Na, gerai. Linkiu tau laimės, – surezgė ištįsėlis. – Va kaip!

Jis pergalingai nusijuokė. Matjė pamatė, kad jų link eina policininkas, ir sunerimo dėl valkatos:

– Na viskas, – skubiai tarė jis. – Lik sveikas.

Ir norėjo nueiti, bet drimba jį sugriebė už rankovės:

– Vien laimės neužtenka, – su jauduliu balse ištarė, – neužtenka.

– Tai ko tu dar nori?

– Noriu tau ką nors padovanoti...

– Aš tave suimsiu už elgetavimą, – pagrasino policininkas.

Jis buvo dar visai jaunas, raudonskruostis, mėgino dėtis rūstus.

– Jau pusvalandis, kai tu kabinėjiesi prie praeivių, – pridūrė jis netvirtai.

– Jis ne elgetauja, – gyvai atrėmė Matjė, – mes šnekučiuojame.

Policininkas gūžtelėjo pečiais ir patraukė savais keliais. Žmogėnas pavojingai sverdėjo, policininko, regis, nė nepastebėjo.

– Jau žinau, ką tau padovanosiu. Padovanosiu tau pašto ženkliuką iš Madrido.

Jis ištraukė iš kišenės žalio kartono stačiakampį ir ištiesė jį Matjė. Šis perskaitė:

– C. N. T. Konfederalinis dienraštis. 2 egzemplioriai. Prancūzija. Anarchistinis sindikalistinis komitetas, Belvilio 41, Paryžius, 19-oji apygarda. Ženklelis užklijuotas po adresu. Taip pat žalias, su Madrido antspaudu. Matjė ištiesė ranką:

– Labai ačiū.

– Tik atsargiai! – piktai suniurzgė žmogysta. – Juk tai... Madridas.

Matjė pažvelgė į jį: tipas atrodė susijaudinęs, jis darė nežmoniškas pastangas, kad išreikštų savo mintį. Bet neteko vilties ir tik pakartojo:

– Madridas.

– Taip, supratau.

– Aš norėjau ten važiuoti. Tik nepavyko.

Jis paniuro, tarė „palauk“ ir lėtai perbraukė ženkliuką pirštu.

– Viskas. Dabar gali jį pasiimti.

– Ačiū.

Matjė žengtelėjo kelis žingsnius, bet drimba jį pašaukė:

– Ei!

– Ko tau? – paklausė Matjė. Tipas jam rodė iš toli monetą.

– Čia man toks vienas vaikis davė šimtą su. Nori, pavaišinsiu romu?

– Kitąkart.

Matjė nuėjo su neaiškiu apgailestavimu. Jo gyvenime buvo laikas, kai jis trainiodavosi po gatves ir barus ir pirmas sutiktasis galėdavo jį bet kur pakviesti. Dabar baigta: tokie dalykai nedavė nieko gera. Bet tas žmogynas išties juokingas. Norėjo kariauti Ispanijoje. Matjė paspartino žingsnį ir sudirgęs pamanė: „Kad ir kaip ten būtų, mes neturėjome ką kits kitam pasakyti." Išsitraukė iš kišenės žalią atviruką. „Iš Madrido, bet adresuotas ne jam. Matyt, kas nors jį atidavė. Prieš man dovanodamas, jis jį daug kartų paglostė – juk atėjęs iš paties Madrido." Prisiminė, kokia keistai susijaudinusi buvo to tipo fizionomija, kai žiūrinėjo pašto ženkliuką. Matjė nesustodamas taip pat pažvelgė į ženkliuką, paskui kartoninį stačiakampį vėl įsikišo į kišenę. Sušvilpė traukinys ir Matjė dingtelėjo: „Pasenau."

Be penkių pusė vienuolikos. Matjė atėjo anksčiau sutarto laiko. Pražingsniavo nesustodamas pro nedidelį melsvą namelį, nė nepasukdamas galvos. Bet akies krašteliu dirstelėjo į jį. Visi langai buvo tamsūs, išskyrus vienintelį, ponios Diufė. Marselė dar nespėjo atidaryti lauko durų: dabar ji buvo palinkusi virš motinos ir vyriškais judesiais guldė ją į didžiulę lovą su baldakimu. Matjė ėjo niūrus; jis svarstė: „Penki šimtai frankų iki 29-os, išeina 30 frankų per dieną, net mažiau. Kaip pratempsiu?" Pasisuko ir grįžo atgal.

Ponios Diufė kambaryje šviesa užgeso. Po akimirkos nušvito Marselės langas; Matjė kirto gatvę, praėjo bakalėjininko krautuvėlę, stengdamasis negirgždinti naujų puspadžių. Durys pravertos; jis atsargiai jas pastūmė, durys čirptelėjo. „Trečiadienį atsinešiu

tepalinę ir sutepsiu alyva vyrius." Įėjo, uždarė duris ir tamsoje nusiavė. Laiptai trupučiuką girgždėjo: Matjė lipo atsargiai, batus laikydamas rankoje; jis kojų pirštais čiuopė kiekvieną pakopą ir tik tada dėjo pėdą. „Kokia komedija", – pamanė.

Marselė atidarė duris dar jam neužkopus iki laiptų aikštelės. Rožinis, kvepiantis vilkdalgiais, garas veržėsi iš kambario ir sklido laiptais. Marselė buvo apsivilkusi žalius marškinius. Matjė pamatė pro juos persišviečiantį švelnų ir tuklų jos klubų linkį. Jis įėjo; jam visada dingodavosi, kad įžengia į kriauklę. Marselė užrakino duris. Matjė pasuko prie didžiulės sieninės spintos, atidarė ir padėjo ten savo pusbačius; paskui žvilgtelėjo į Marselę ir pajuto kažką negera.

– Kas nors ne taip? – tyliai paklausė.

– Ne, viskas gerai, – tyliai atsakė Marselė. – O kaip tu, drauguži?

– Esu be su kišenėje, o šiaip viskas gerai.

Jis pabučiavo jai į kaklą ir lūpas. Kaklas dvelkė ambra, o lūpos atsidavė prastu tabaku. Kol Matjė rengėsi, Marselė prisėdo ant lovos krašto ir ėmė apžiūrinėti savo kojas.

– O čia kas? – paklausė Matjė.

Ant židinio stovėjo fotografija, kurios jis nebuvo matęs. Priėjo arčiau ir įsižiūrėjo į liesą merginą su berniukiška šukuosena, kuri griežtai ir droviai šypsojosi. Buvo apsivilkusi vyrišką švarką ir avėjo žemakulnius batelius.

– Čia aš, – tarė Marselė, nepakeldama galvos.

Matjė atsisuko: Marselė atsismaukė marškinius apnuogindama stambias šlaunis; ji pasilenkė į priekį ir Matjė po marškiniais nuspėjo jos sunkių krūtų gležnumą.

– Iš kur ją ištraukei?

– Radau albume. Fotografuota 28-ųjų metų vasarą.

Matjė rūpestingai sulankstė švarką ir padėjo į spintą šalia batų. Paklausė:

– Tu dabar vartai šeimos albumus?

– Ne, nežinau, kas šiandien man užėjo, bet panorau iš naujo atrasti tai, kas buvo mano gyvenime, kokia buvau prieš tave pažindama, tada, kai buvau dar sveika. Duok ją man.

Matjė ištiesė fotografiją ir ji išplėšė jam iš rankų. Jis atsisėdo šalia. Ji krūptelėjo ir kiek pasitraukė. Žiūrinėjo nuotrauką mąsliai šypsodama.

– Juokinga buvau, – ištarė.

Nuotraukoje mergina stovėjo įsitempusi, atsirėmusi į sodo tvoros pinučius. Ji buvo kiek pravėrusi lūpas, tarsi taip pat sakytų „kaip juokinga!", ir sakytų tai su tokiu pat nerangiu laisvumu, tokiu pat nedrąsiu iššūkiu. Tik tada ji buvo jauna ir liesa.

Marselė palingavo galvą.

– Juokinga! Juokinga! Mane nufotografavo Liuksemburgo sode vienas farmakologijos studentas. Matai šitą striukelę? Aš ją pirkau tą pat dieną, nes kitą sekmadienį laukė didelė iškyla į Fontenblo. Dieve mano!..

Tikrai kažkas atsitiko: dar niekad jos judesiai nebuvo tokie staigūs, o balsas toks šiurkštus, toks vyriškas. Ji sėdėjo rožinio kambario gilumoje ant lovos krašto, daugiau nei nuoga, bejėgė, kaip didžiulė kinų vaza, ir buvo skaudu klausyti jos vyriško balso ir uosti nuo jos sklindantį aštrų, liūdną kvapą. Matjė apglėbė ją per pečius ir prisitraukė prie savęs:

– Tu ilgiesi tų laikų?

Marselė sausai atsakė:

– Tų laikų? Ne: gailiuosi nenusisekusio savo gyvenimo.

Ji buvo pradėjusi chemijos studijas, bet dėl ligos teko jas nutraukti. Matjė dingtelėjo mintis: „Gali pamanyti, kad ji ant manęs pyksta." Jis jau žiojosi to paklausti, bet pamatė jos akis ir užsičiaupė. Tyrinėjo nuotrauką liūdna ir įsitempusi.

– Aš pastorėjau, ar ne?

– Aha.

Ji gūžtelėjo pečiais ir numetė fotografiją ant lovos. Matjė pamanė: „O juk iš tikrųjų jos gyvenimas liūdnas.“ Panoro pabučiuoti į skruostą, bet ji nervingai susijuokė ir švelniai išsisukusi nuo bučinio tarė:

– Nuo to laiko praėjo dešimt metų.

Matjė pasidingojo: „Aš jai nieko neduodu.“ Jis praleisdavo pas ją keturias naktis per savaitę; smulkiai išsipasakodavo savo reikalus, o ji duodavo jam patarimų rimtu ir kiek kategorišku tonu; dažnai sakydavo: „Gyvenu ne savo gyvenimą.“ Jis paklausė:

– Ką veikei vakar? Buvai išėjusi?

Marselė nuvargusiu rankos mostu suktelėjo ore ratuką:

– Ne, buvau nusivariusi. Truputį paskaičiau, bet mama visąlaik nedavė ramybės dėl parduotuvės.

– O šiandien?

– Šiandien buvau, – niūriai ištarė. – Norėjosi įkvėpti gryno oro, pasistumdyti tarp žmonių. Nusigavau iki Gejetė gatvės, kad prasiblaškyčiau, be to, norėjau pasimatyti su Andrė.

– Pasimatei?

– Penkias minutes. Kai ėjau iš jos, prasidėjo lietus, keistas šiemet birželis; tokie bjaurūs pasirodė man žmonių snukiai, kad sėdau į taksi ir grįžau.

Ji tingiai paklausė:

– O tu?

Matjė nesinorėjo daug kalbėti. Jis tarė:

– Vakar licėjuje paskutinį kartą skaičiau paskaitą. Papietavau pas Žaką; kaip visada, jis buvo mirtinai nuobodus. Šįryt užėjau į buhalteriją sužinoti, ar negalėtų išmokėti bent kiek avanso; pasirodo, tai neįmanoma. Bet Bovė susitariau su valdytoju. Paskui pasimačiau su Iviš.

Marselė kilstelėjo antakius ir įdėmiai į jį pažiūrėjo. Matjė nenorėjo su ja kalbėti apie Iviš. Jis pridūrė:

– Šiuo metu ji jaučiasi sugniužusi.

– Dėl ko?

Marselės balsas sutvirtėjo, o veidas įgijo protingą vyrišką išraišką; dabar ji panėšėjo į apkūnų rytietį. Matjė puse lūpų išspaudė:

– Ji susikirto per egzaminus. Teks perlaikyti.

– Bet tu man kalbėjai, kad ji mokosi.

– Na... mokosi... savotiškai, tai yra valandų valandas sėdi prie knygos, sėdi nejudėdama. Bet juk žinai, kokia ji: ją ištinka aiškiaregystės priepuoliai – taip būna beprotėms. Spalį ji išmoko botaniką ir egzaminuotojas liko patenkintas; ir tada ji netikėtai pamato save sėdinčią priešais pliką subjektą, kalbantį su ja apie duobagyvius. Tai jai pasirodė juokinga, ji pamanė: „Spjaut man į tuos duobagyvius!" ir plikis nebegalėjo išpešti iš jos nė žodžio.

– Keista mergelė, – susimąsčiusi ištarė Marselė.

– Kad ir kaip ten būtų, aš būgštauju, kad ji pakartos tą savo numerį. Ar dar ką nors iškrės, pamatysi.

Ką reiškia tas jo tonas, globėjiško abejingumo tonas, ar tik ne melą? Visa, ką buvo galima išreikšti žodžiais, jis išreiškė. „Bet tai niekai, vien tik žodžiai!"

Akimirką jis padvejojo, paskui sutrikęs nuleido galvą: Marselė žinojo viską apie jo jausmus Iviš. Ji net būtų susitaikiusi su ta jo meile. Ir reikalavo tik vieno: kad jis kalbėtų apie Iviš būtent tokiu tonu. Matjė nepaliaudamas glostė jai nugarą ir Marselė ėmė mirkčioti: ji mėgo, kai jis glostė jai nugarą, ypač juosmenį ir tarp menčių. Bet netikėtai ji atsitraukė, o jos veidas surūstėjo. Matjė jai pasakė:

– Klausyk, Marsele, man nusispjaut, kad Iviš susikirto ir reikės egzaminą perlaikyti, ji ne daugiau už mane gimusi medicinai. Šiaip ar taip, jei ji ir perlaikytų egzaminus, jai pasidarys bloga, kai kitais metais teks pirmąkart skrosti lavoną, ir ji daugiau kojos nekels į fakultetą. Bet jei šįkart susikirs, prikrės kvailysčių. Juo labiau, kad jei neišlaikys, jos šeima nebenorės jai leisti mėginti dar kartą.

Marselė lėtai tardama skiemenis paklausė:

– Kokias tiksliai kvailystes tu turi galvoje?

– Nežinau, – suglumęs ištarė.

– Ak! Vargšeli, kaip gerai aš tave pažįstu. Nedrįsti prisipažinti, bet bijai, kad ji gali įsivaryti kulką sau į kailį. Ir jis dar tikina, kad baisisi romantika. Sakyk, ar niekad nematei jos odos? Aš bijočiau ir paliesti, juk galėtum ją ir pirštu perbesti. Nejau manai, kad lėlytės su tokia oda ims save gadinti revolverio šūviais? Aš dar galiu ją įsivaizduoti sudribusią ant kėdės, plaukais apdribusiu veidu ir kaip užburtą įspyrusią žvilgsnį į gulintį priešais mažulytį brauningą, – tai labai rusiška. Bet įsivaizduoti visa kita – ne, ne ir dar kartą ne! Revolveris, mano bičiuli, skirtas tokioms krokodiliškoms odoms, kaip mūsų.

Ji priglaudė ranką prie Matjė rankos. Jo oda buvo baltesnė.

– Tik pažiūrėk, mano berniuk – tikras tymas.

Ji susijuokė.

– Iš manęs kuo puikiausiai galima būtų padaryti kiaurasamtį, tau taip neatrodo? Net įsivaizduoju mažą gražią apvalią skylutę po kairiąja krūtimi, tokią raudoną skylutę, ryškiais ir švariais kraštais. Būtų visai nebjauru.

Ji vis dar juokėsi. Matjė uždengė jai burną delnu.

– Nutilk, pažadinsi senutę.

Ji nutilo. Matjė tarė:

– Tu tokia sudirgusi.

Ji neatsakė. Matjė uždėjo ranką jai ant šlaunies ir meiliai paglostė. Jis mylėjo šį kūną, minkštą po glamonėjančiomis rankomis, kaip sviestą, su švelniais tarsi virpančiais plaukeliais. Marselė nepajudėjo: ji stebeilijo į Matjė ranką. Šis ranką atitraukė.

– Pažiūrėk į mane, – tarė.

Akimirką jis pamatė po jos akimis ratilus, jos išdidų ir pilną nevilties žvilgsnį.

– Kas tau?

– Nieko, – atsakė nusisukdama.

Su ja visada taip: ji buvo susikausčiusi. Bet veikiai nebepajėgs susitvardyti: pratrūks. Lieka tik patempti laiką ir laukti. Matjė baiminosi tų jos nebylių sprogimų: aistra šitame kambaryje kiaukute buvo nepakeliama, nes ją reikėjo išreikšti tyliu balsu ir be staigių judesių, kad nepažadintų ponios Diufė. Matjė atsistojo, priėjo prie spintos ir iš švarko kišenės ištraukė kartoninį stačiakampį.

– Štai, pažiūrėk.

– Kas čia?

– Kažkoks tipas man jį ką tik įbruko gatvėje. Jis pasirodė simpatiškas ir aš jam daviau truputį pinigų.

Marselė abejingai paėmė atviruką. Matjė pasijuto kažkuo susijęs su tuo žmogumi – lyg bendrininkas. Jis pridūrė:

– Žinai, jam tai kažką reiškia.

– Jis anarchistas?

– Nežinau. Jis pasiūlė man išgerti.

– Ir tu atsisakei?

– Aha.

– Kodėl? – atsainiai paklausė Marselė. – Galėjo būti įdomu.

– Nemanau, – atsakė Matjė.

Marselė pakėlė galvą, trumparegiškai ir ironiškai įsižiūrėjo į sieninį laikrodį.

– Keista, – pasakė, – tokie dalykai, kai juos man pasakoji, visada erzina ir Dievas žino, ar tik taip nėra ir dabar. Pasakysiu viena: tavo gyvenimas pilnas praleistų progų.

– Tu tai vadini praleista proga?

– Taip. Anksčiau tu balažin ką būtum padaręs, kad tik išprovokuotum tokį susitikimą.

– Gal aš kiek pasikeičiau? – geranoriškai tarė Matjė. – Kaip manai? Gal aš pasenau?

– Tau trisdešimt ketveri metai, – paprastai konstatavo Marselė.

Trisdešimt ketveri. Matjė prisiminė Ivіš ir pajuto įsigaunant nežymų apmaudą.

– Taip... Bet aš atsisakiau greičiau iš skrupulingumo. Supranti, nebūčiau žinojęs, ką kalbėti.

– Dabar tu retai žinai, ką kalbėti, – tarė Marselė.

Matjė gyvai pridūrė:

– Ne kažin ką jis būtų galėjęs ir pasakyti; kai žmogus girtas, jis savaime puola į patetiką. Šito ir norėjau išvengti.

O pats pamanė: „Tai ne visai tiesa; man nė į galvą nebuvo atėję.“ Jis stengėsi būti nuoširdus. Matjė ir Marselė buvo sutarę visada sakyti kits kitam viską.

– Matai... – pradėjo jis.

Bet Marselė nusijuokė. Tylus ir švelnus burkavimas, kaip tada, kai ji glostydavo jam plaukus sakydama: „Mano vargšas berniukas.“ Tik dabar ji anaiptol neatrodė meili.

– Pažįstu tave, – pasakė. – Tu bijai patetikos. Ir kurių galų? Nieko bloga, jei ir būtum pabuvęs kiek patetiškas su tuo vargšu vaikinu? Kas čia bloga?

– Ir kas man iš to? – paklausė Matjė.

Jis gynėsi pats nuo savęs.

Marselė šaltai šyptelėjo. „Ji ieško kliaučių“, – sutrikęs pamanė Matjė. Buvo nusiteikęs taikiai, jautėsi net kiek atbukęs, apskritai geros nuotaikos ir nenorėjo ginčytis.

– Klausyk, – tarė, – tu be reikalo skiri tiek reikšmės šitai istorijai. Be to, aš juk ir laiko neturėjau: ėjau pas tave.

– Esi absoliučiai teisus, – atsiliepė Marselė. – Išties tai niekai. Vieni niekai, muilo burbulas... Bet vis tiek simptomiška.

Matjė krūptelėjo: kad tik ji nepradėtų sakyti tokių šlykščių žodžių.

– Na, dėstyk, – tarė jis. – Ką čia matai tokio įdomaus?

– Ogi, – pradėjo ji, – vis tas tavo garsusis proto blaivumas... Tu juokingas, bičiuli, tu taip bijai apsigauti, kad veikiau atsisakysi gražiausio pasaulyje nuotykio, negu surizikuosi pats sau pameluoti.

– Ką darysi, – atsakė Matjė, – tu tai gerai žinai. Jau seniai taip.

Jis manė, kad ji neteisi. Kuo čia dėtas „blaivumas"? (Nekentė šito žodžio, bet Marselė jį neseniai įsikando. Aną žiemą buvo kitas žodis, buvo „skuba": žodžiai jos žodyne laikėsi vieną sezoną – ne ilgiau.) Tą „blaivumą" jie puoselėjo drauge, buvo atsakingi vienas kitam, ir tai buvo pati giliausia jų meilės esmė. Kai Matjė priėmė įsipareigojimus Marselei, jis visiems laikams atsisakė minčių apie vienatvę, atsisakė gaivių, ūksmingų ir nedrąsių minčių, kurios kadaise įsigaudavo su slėpiningu žuvyčių guvumu. Jis galėjo mylėti Marselę tik visiškai blaiviai: ji pati buvo jo blaivumas, jo draugė, patarėja, jo teisėja.

– Jeigu meluočiau sau, – tarė, – man atrodytų, kad meluoju ir tau. Ir tai būtų nepakenčiama.

– Taip, – pritarė Marselė.

Bet visa jos išraiška rodė, kad nėra tuo perdėm įsitikinusi.

– Tu, regis, nelabai tuo tiki?

– Taip, – apatiškai patvirtino.

– Manai, kad aš save apgaudinėju?

– Ne... Nors niekad negali būti tikra. Bet ne, nemanau. Tik žinai, ką galvoju? Kad tu save kiek sterilizuoji. Šiandien man atėjo tokia mintis... Tavyje viskas taip gryna, taip švaru; atsiduoda skalbykla, lyg kas būtų perleidęs per sterilizatorių. Ir tau trūksta šešėlio. Nebeliko nieko nereikalinga, abejotina ar įtartina. Taip kaitru. Ir nesakyk, kad darai tai dėl manęs: tu atsiduodi savo polinkiams; mėgaujiesi save analizuodamas.

Matjė sutriko. Marselė dažnai būdavo ganėtinai šiurkšti: visada atsargi, kiek agresyvi, truputį nepatikli, ir jei Matjė su ja nesutikdavo, ji tai vertindavo kaip mėginimą ją valdyti. Bet šiandien, kaip

retai pasitaikydavo, ji aiškiai panoro jį papykdyti. O dar ta fotografija ant lovos... Jis nerimastingai pažvelgė į Marselę: dar nebuvo atėjęs laikas, kai ji galų gale nuspręs išsikalbėti.

– Ne taip man ir įdomu save analizuoti, – paprastai ištarė jis.

– Žinau, – atsiliepė Marselė, – bet tai ne tikslas, o priemonė. Išsilaisvinti iš paties savęs; žiūrėti į save, teisti save – štai tavo mėgstamiausia nuostata. Kai tu į save žiūri, įsivaizduoji, kad tai visai ne tai, į ką žiūri, kad tu esi niekas. Iš esmės, tai tavo idealas: būti niekas.

– Būti niekuo, – lėtai pakartojo Matjė. – Ne. Ne tai. Klausyk: aš norėčiau priklausyti tik nuo savęs.

– Taip. Būti laisvas. Visiškai laisvas. Štai kokia tavo yda.

– Bet tai ne yda, – tarė Matjė, – tai... O ką, nori pasakyti, kad reikia siekti kitko?

Jis buvo suirzęs: šimtą kartų buvo visa tai aiškinęs Marselei ir ji žinojo, kad jam tai buvo arčiausiai širdies...

– Jei... jeigu aš nebandyčiau savo egzistencijos pritaikyti prie savęs, būtų visiškai absurdiškas ir pats egzistavimas.

Marselė užsispyrusi pašaipiai tvirtino:

– Taip, taip... Nesispyriok... Tai tavo yda.

Matjė pagalvojo: „Kaip ji mane nervina, kai dedasi šelmiška." Bet tuoj atitoko ir švelniai tarė:

– Tai ne yda; tiesiog aš toks esu.

– Tai kodėl kiti ne tokie, jei tai ne yda?

– Jie tokie pat, tik šito nesuvokia.

Marselė nebesijuokė, lūpų kampučiuose susiklostė griežtos ir niaurios raukšlelės.

– O aš neturiu tokio didelio noro būti laisva, – ištarė.

Matjė pažvelgė į jos palenktą kaklą ir pasijuto nesmagiai: kai būdavo su ja, jį visada imdavo graužti sąžinė, apnikdavo absurdiška, įkyri graužatis. Dingtelėjo mintis, kad jis niekad nenorėtų at-

sidurti Marselės vietoje: „Laisvė, apie kurią kalbu, tai sveiko vyro laisvė.“ Jis uždėjo ranką jai ant kaklo ir švelniai pirštais spustelėjo tą jau pradėjusį vysti riebų kūną.

– Marsele, tu turi kokių nors nemalonumų?

Ji atsisuko ir jos akyse Matjė pamatė sumišimą.

– Ne.

Jie nutilo. Matjė malonumą kaupė pirštų galiukuose. Taip, pirštų galiukuose. Lėtai perbraukė ranka jai per nugarą ir Marselė užsimerkė; matė jos ilgas tamsias blakstienas. Tada prisitraukė ją ir apglėbė; tą akimirką jos negeidė, veikiau, troško išvysti, kaip ši aikštinga narti dvasia ištirpsta kaip varveklis saulėkaitoje. Marselė padėjo galvą Matjė ant peties ir jis iš arti pamatė jos rusvą odą, melsvus nelygius ratilus po akimis. Pamanė: „Dieve mano! Ji sensta!“ Ir tuoj atsigodėjo, kad ir pats jau nebe jaunas. Negrabiai pasilenkė virš jos: jam norėjosi užmiršti ir ją, ir patį save. Bet jau seniai jis nebeužsimiršdavo, kai būdavo su ja ir mylėdavosi. Pabučiavo ją į lūpas; lūpos buvo gražios: doros ir griežtos. Ji tyliai atsilošė ir išsitiesė lovoje užsimerkusi, gremėzdiška, sumenkusi. Matjė atsikėlė, nusimovė kelnes ir nusivilko marškinius, sulankstė ir padėjo lovos kojūgaly, paskui išsitiesė šalia jos. Pamatė, kad Marselės akys plačiai atmerktos ir nemirksi; rankas sukryžiavusi už galvos, ji žiūrėjo į lubas.

– Marsele, – pašaukė.

Ji neatsakė; veido išraiška buvo negera; paskui ji staigiai atsitiesė. Jis vėl prisėdo ant lovos krašto susidrovėjęs savo nuogumo.

– Dabar, – tvirtai ištarė, – tu man pasakysi, kas tau yra.

– Nieko, – apatiškai atsiliepė.

– Ne, – švelniai paprieštaravo Matjė, – tau kažkas kelia nerimą. Marsele! Nejaugi mes nebuvome sutarę viens kitam sakyti viską?

– Taip, bet čia tu man nieko negali padėti, tau tik suges nuotaika.

Jis švelniai paglostė jai plaukus:

– Vis tiek sakyk.

– Na, gerai. Tai va. Atsitiko.

– Ką? Kas atsitiko?

– Tas.

Matjė susiraukė.

– Tu įsitikinusi?

– Visiškai. Žinai, kad be reikalo niekad nepanikuoju: jau du mėnesiai, kai nesergu.

– Velnias! – išsprūdo Matjė.

Jis pagalvojo: „Ji turėjo man pasakyti bent jau prieš tris savaites." Netvėrė noru kuo nors užimti rankas: kad ir prisikimšti pypkę; bet pypkė gulėjo švarko kišenėje, spintoje. Jis paėmė nuo naktinio staliuko cigaretę, bet tuoj vėl padėjo atgal.

– Tai va. Dabar jau žinai viską, – pasakė Marselė. – Ką darysim?

– Bet mes juk... na... jo atsikratysime, ar ne?

– Gerai. Aš turiu vieną tokį adresą, – tarė Marselė.

– Kas jį davė?

– Andrė. Ji pati ten buvo.

– Tai ta bobšė, kuri jai ten pernai viską išdraskė? Juk tada Andrė sirginėjo pusę metų, iki atsigavo. Aš nesutinku.

– Tai ką? Nejau nori būti tėvas?

Ji išsilaisvino ir atsisėdo kiek tolėliau nuo Matjė. Sėdėjo rūsti, bet ne vyriška. Nuleido rankas ant šlaunų ir jos tapo panašios į terakotos vazos ąsas. Matjė matė, kad jos veidas papilkęs. Kambary tvyrojo rožinis salsvas oras, jie kvėpė rožių aromatą, rijo jį; ir staiga – tas pilkas veidas, tas sustingęs veidas ir įspūdis, kad ji vargiai sulaiko kosulį.

– Palauk, – tarė Matjė, – viskas taip nelaukta, man reikia pamąstyti.

Marselės rankos ėmė drebėti; ji prakalbo su netikėtu įkarščiu:

– Man nereikia tavo mąstymų, ne tau apie tai mąstyti.

Ji atsigręžė ir pažvelgė į jį. Žiūrėjo į jo kaklą, pečius, pilvą, paskui žvilgsnis nuslydo žemyn. Atrodė nustebusi. Matjė tirštai paraudo ir suglaudė kojas.

– Čia tu man niekuo nepadėsi, – pakartojo Marselė.

Ir iškamuotai ironiškai pridūrė:

– Dabar tai jau moteriškas reikalas.

Sulig paskutiniais žodžiais jos lūpos kietai susičiaupė: raudonos su alyviniu atspalviu lūpos, tarsi purpurinis vabzdys, ryjantis jos peleninį veidą. „Ji jaučiasi pažeminta, – pamanė Matjė, – ir manęs nekenčia." Vertė vemti. Netikėtai iš kambario dingo rožinė rūkana: tarp daiktų atsivėrė didžiulės tuštumos. Matjė dingtelėjo: „Tai juk aš dėl *to* kaltas!" Ir lempa, veidrodis su švininiu blizgesiu, laikrodis ant židinio, krėslas, pravira spinta jam netikėtai pasirodė negailestingi mechanizmai; juos prisuko ir jie vilko tuštumoje savo geibaus gyvenimo jungą su nepalaužiamu atkaklumu kaip ryla, be atvangos grojanti savo riturnelę. Matjė pasipurtė, neįstengdamas ištrūkti iš šito niūraus ir troškaus pasaulio. Marselė nė nekrustelėjo, ji vis spygsojo į jo pilvo apačią ir į tą prasikaltusią gėlelę, įžūliai nekaltai jaukiai įsitaisiusią ant šlaunų. Matjė žinojo, kad jai norisi klykti ir raudoti, bet nedarys šito bijodama pažadinti ponią Diufė. Ūmiai jis sugriebė Marselę už liemens ir prisitraukė prie savęs. Ji prigludo prie peties ir šniurkštelėjo du ar tris kartus, bet be ašarų. Tai viskas, ką ji galėjo sau leisti: nebylią audrą.

Kai Marselė pakėlė galvą, jau buvo nurimusi. Įprastu, dalykišku balsu tarė:

– Atleisk, mano berniuk, man tiesiog reikėjo išsikrauti: laikiausi nuo pat ryto. Žinoma, aš tau dėl nieko nepriekaištauju.

– Bet turėtum tam teisę, – atsakė Matjė. – Aš neturiu kuo didžiuotis. Tai pirmas kartas... Velniai griebtų, kaip bjauru! Padariau kvailystę, o tu turi mokėti. Ir atsitiko tai, kas atsitiko. Klausyk, o kas tai per moterėlė, kur ji gyvena?

– Morero 24. Atrodo, moterėlė kažkokia keista.

– Neabejoju. Tai sakysi jai, kad atėjai nuo Andrė?

– Taip. Ji teima keturis šimtus frankų. Žinai, pasirodo, tai juokingai menka suma, – staiga pademonstravo blaivų protą Marselė.

– Taip, sutinku, – su kartėliu balse ištarė Matjė. – Trumpai sakant, tau pasisekė.

Jis jautėsi nejaukiai lyg sužadėtinis. Nerangus, nuogas drimba pridarė nelaimių ir dar maloniai šypsosi, kad būtų pamirštas. Bet ji jo pamiršti negalėjo: matė jo baltas šlaunis, raumeningas, trumpokas, matė patenkintą ir įžūloką nuogumą. Keistas košmaras. „Ja dėtas, užtvotum per visas šitas mėsas.“ Garsiai pasakė:

– Man kaip tik ir neramu, kad ji per mažai ima.

– Tai jau ačiū, – pasipiktino Marselė, – visa laimė, kad tik tiek. Aš kaip tik juos ir turiu, tuos keturis šimtus frankų, laikiau savo siuvėjai, bet nieko, ji palauks. Ir žinai, – pridūrė ji tvirtai, – esu tikra, kad ta senė pasirūpins manimi ne blogiau, negu tose garsiose pogrindinėse klinikose, kur plėšia keturis tūkstančius frankų. Be to, mes neturime iš ko rinktis.

– Neturime iš ko rinktis, – pakartojo Matjė. – Kada pas ją eisi?

– Rytoj, apie vidurnaktį. Girdėjau, ji priima tik naktimis. Juokinga, ar ne? Manau, ji gal ir trenkta, bet būtent tai ir patogu, dėl mamos. Dieną ji dirba galanterijos krautuvėlėje ir beveik niekad nemiega. Įeini per kiemą, matai šviesą iš po durų – vadinasi, ji ten.

– Gerai, – tarė Matjė, – aš pats ten nueisiu.

Marselė nustėrusi pažvelgė į jį.

– Gal išprotėjai? Ji išvarys tave, palaikys kokiu tipu iš policijos.

– Vis tiek eisiu, – pakartojo Matjė.

– Bet kodėl? Ką tu jai pasakysi?

– Noriu pats įsitikinti, pamatysiu, kaip ten yra. Jei man nepatiks, tu ten neisi. Nenoriu, kad tave mėsinėtų kokia kuoktelėjusi

senė. Pasakysiu, kad atėjau nuo Andrė, kad turiu draugę, patekusią į bėdą, bet dabar ji gripuoja, na, ką nors panašaus.

– O paskui? Kur aš eisiu paskui, jei ten nepavyks?

– Mes dar turime kelias dienas, kad spėtume apsisukti, ką? Rytoj užsuksiu pas Sarą, ji tikrai ką nors pažįsta. Prisimeni, pradžioje jie nenorėjo vaikų.

Marselė, regis, kiek atsipalaidavo, ji paglostė jam pakaušį.

– Koks tu mielas, brangusis, nelabai gerai žinau, ką sumanei, tik suprantu, kad nori dėl manęs ką nors daryti. Tu tikriausiai norėtum, kad išoperuotų tave, o ne mane, taip?

Ji apkabino savo gražiomis rankomis jam kaklą ir pridūrė lyg juokomis atsidavusi likimui.

– Jei tu kreipsiesi į Sarą, ta tikrai pasiųs mane pas kokį nors žydelį.

Matjė apkabino ją ir toji suglebo.

– Mielas mano, mielas.

– Nusivilk marškinius.

Ji pakluso; jis pavertė ją ant lovos; ėmė glamonėti krūtis. Jis mylėjo jos karštus stambius pabrinkusius spenelius. Marselė dūsavo – užsimerkusi, paklusni, persmelkta malonumo nuojautos. Bet vokai virpėjo. Nerimas akimirką kiek atlėgo, perleistas Matjė – lyg užglostytas šiltų jo rankų. Ir staiga Matjė persmelkė mintis: „Ji nėščia." Ir jis vėl atsisėdo. Galvoje dar įkyriai skambėjo šaiži melodija.

– Klausyk, Marsele, šiandien nieko neišeis. Mes abu per daug susinervinę. Atleisk.

Marselė apsnūdusi tyliai kažką suniurnėjo, paskui staigiai atsikėlė ir abi rankas suleido į plaukus.

– Kaip nori, – šaltai ištarė. Paskui jau meiliau pridūrė: – Žinoma, tu teisus, mes šiandien per daug susinervinę. Aš geidžiau tavo glamonių, bet bijojau.

– Deja! – atsiduso Matjė. – Kas atsitiko, tas atsitiko ir mums nebėr ko daugiau bijoti.

– Žinau, bet tai neprotinga. Net neįsivaizduoju, kaip pasakyti, brangusis, bet tu visada keldavai man savotišką baimę.

Matjė atsikėlė.

– Viskas. Einu pas tą senę.

– Gerai. O rytoj man paskambinsi ir pasakysi, kaip ten yra.

– O gal verčiau ryt pas tave užeisiu? Būtų papraščiau.

– Ne. Tik ne ryt vakare. Jei nori, poryt.

Matjė apsivilko marškinius, apsimovė kelnes. Pabučiavo Marselę į akis.

– Nepyksti ant manęs?

– Kuo čia tu dėtas? Tai atsitiko vienintelį kartą per septynerius metus, nepriekaištauk sau. O aš tau nešlykšti?

– Tu iš proto išsikraustei.

– Žinai, aš pati savimi truputį šlykščiuosi, dabar aš atrodau kaip didžiulė maisto krūva.

– Mano mažule, – švelniai tarė Matjė, – mano vargše mažule. Nepraeis ir savaitė, kai viskas susitvarkys, aš tau pažadu.

Jis tyliai atidarė duris ir išsmuko iš kambario, rankoje laikydamas batus. Laiptų aikštelėje atsigręžė. Marselė vis dar sėdėjo ant lovos. Šypsojosi jam, bet Matjė pasivaideno, kad griežia ant jo apmaudą.

*

Įtampa akių obuoliuose atslūgo ir jie vėl laisvai judėjo savo orbitose. Marselė į jį nebežiūrėjo, tad nebereikėjo kreipti ten savo žvilgsnių. Apgobtas tamsiais drabužiais ir nakties skraiste, jo prasikaltęs kūnas jautėsi apsaugotas, pamažu atgijo, grįžo šiluma ir nekaltumas. Galvoje kirbėjo mintis: tepalinė, atnešti poryt tepalinę, kad tik nepamirščiau. Jis buvo vienas.

Sustojo, persmelktas minties: netiesa, jis ne vienas. Jo nepaleido Marselė, ji mąstė apie jį; ji mąstė: „Koks šunsnukis, jis man tai padarė, užsimiršo many lyg vaikiūkštis, kuris pridirba ant paklodės." Veltui savo dideliais žingsniais matavo tuščią gatvę, tamsus, bevardis, iki kaklo susisupstęs į savo drabužius; nuo Marselės jam nelemta pabėgti. Marselė liko ten, liko su savo nelinksmomis mintimis ir dejonėmis, bet Matjė nuo jos nesitraukė: jis buvo ten, rožiniame kambaryje, nuogas, beginklis prieš tą sunkų aiškumą, dar labiau nepakeliamą nei žvilgsnis. „Vienintelis kartas, – tarė sau įsiutęs. Ir pusbalsiu pakartojo, kad įtikintų Marselę: – Vienintelis kartas per septynerius metus!" Marselė nesileido įtikinama: ji liko kambaryje ir mąstė apie Matjė. Ten, tyloje, buvo nepakeliama jaustis taip smerkiamam ir nekenčiamam. O jis nė negalėjo apsiginti. Negalėjo net pridengti rankomis savo pilvo. Jei tik dar kam nors taip neginčijamai egzistuotų... Bet Žakas ir Odetė jau miega; Danielis bus visai nusilakęs arba apdujęs. Iviš niekad nerūpi nesantieji. Nebent Borisas... Bet Boriso sąmonė – menka ir blanki, ji nepajėgs kovoti su žiauriu ir nepajudinamu proto blaivumu, kuris per atstumą kerėjo Matjė. Naktis apgaubė tamsa daugumą protų: Matjė liko naktyje su Marsele vienas. Tikra pora.

Pas Kamiu degė šviesa. Šeimininkas statė kėdes vienas ant kitų; patarnautoja tvirtino medines groteles prie vienos dvivėrių durų sąvaros. Matjė stumtelėjo kitą durų pusę ir įėjo. Jam norėjosi, kad jį matytų. Paprasčiausiai, kad matytų. Jis atsirėmė alkūnėmis į barą.

– Visiems labas vakaras.

Šeimininkas į jį žvilgtelėjo. Be jo, dar sėdėjo traukinio konduktorius, jis gėrė perno, užsismaukęs ant akių uniforminę kepurę. Sąmonės. Sąmonės – malonios ir išsiblaškiusios. Konduktorius sprigtu atmušė kepurę ant pakaušio ir dirstelėjo į Matjė. Marselės sąmonė paleido jį ir ištirpo naktyje.

– Bokalą alaus.

– Retai užeinate, – tarė šeimininkas.

– Bet tai ne todėl, kad nenoriu gerti.

– Čia tai teisybė, norisi gerti, – įsiterpė į pokalbį konduktorius. – Gali pamanyti, kad jau stojo patys vasaros karščiai.

Jie nutilo. Šeimininkas skalavo stiklines, konduktorius švilpiniavo. Matjė buvo gera, nes tiedu į jį retkarčiais pasižiūrėdavo. Jis matė veidrodyje savo blyškų ir apvalų veidą, išnirusį lyg iš sidabro jūros: *Pas Kamiu* visada atrodydavo, kad jau ketvirta valanda ryto dėl šviesos, sidabriško rūko, kuris aptraukia migla akis ir išbalina veidus, rankas, mintis. Matjė išgėrė. Pamanė: „Ji nėščia. Keista: man rodosi, kad tai netiesa." Jį tai šokiravo ir atrodė groteskiška, lygiai kaip groteskiška matyti besibučiuojančius į lūpas senuką ir senutę: po septynerių metų tokie dalykai neturėjo atsitikti. „Ji nėščia." Jos įsčiose atsirado mažas stikliškos masės gumulas, kuris pamažu burksta ir tuoj pasidarys kaip akis: „Tai auga jos pilve tarp visokios ten šlykštybės, ir tai gyva." Jis išvydo ilgą adatą, kuri neužtikrintai slenka prietamsyje pirmyn. Duslus garsas ir akis, persmeigta, sprogsta: lieka tik sausa matinė membrana. „Ji eis pas tą senę, leis save mėsinėti." Jautėsi nuodingas. „Viskas gerai." Nusipurtė: mintys, išties blausios mintys, persekiojančios ketvirtą valandą ryto.

– Iki pasimatymo.

Užsimokėjo ir išėjo.

„Kaip galėjo tai įvykti?" Matjė ėjo lėtai, stengdamasis prisiminti. „Prieš du mėnesius..." Jis visiškai nieko neprisiminė, nebent tai galėjo atsitikti antrą Velykų atostogų dieną. Kaip paprastai, švelnumo pagautas jis apglėbė Marselę, žinoma, greičiau švelnumo nei geismo, o dabar... Apsimulkinau. „Vaikas. Tikėjausi suteikti jai malonumo, o še tau, padariau vaiką. Nežinojau, ką darąs. O dabar tai senei atiduosiu keturis šimtus frankų, ji įbruks savo įrankį Marselei tarp kojų ir ims gremžti; gyvybė išeis kaip atėjusi, o aš liksiu mulkis kaip anksčiau; naikindamas tą gyvybę ne daugiau kaip ją kurdamas, aš taip ir nesu-

prasiu, ką pridariau." Jis sausai, kapotai susijuokė. „O kiti? Tie, kurie rimtai nusprendė būti tėvais ir jaučiasi esą gimdytojai, kai žiūri į savo žmonų pilvus, ar tie kiti supranta ką nors daugiau už mane? Įsibrovę jie veikia aklai, mitriai darbuodamiesi savo kotu. Visa kita vyksta tamsoje, viduje, želatinoje, nelyg fotografija. Visa vyksta be jų." Įėjo į kiemą ir pamatė po durimis ruoželį šviesos. „Čia." Jis gėdijosi.

Pabeldė.

– Kas ten? – pasigirdo balsas už durų.

– Norėčiau su jumis pasikalbėti.

– Tokiu metu pas žmones neinama.

– Aš nuo Andrė Benjė.

Durys prasivėrė. Matjė pamatė geltoną plaukų sruogą ir stambią nosį.

– Ko jums reikia? Jei norite užsiundyti policiją, nieko neišdegs, aš laikausi taisyklių. Niekas man neuždraus deginti šviesos visą naktį. Patinka – ir deginu. Jei jūs inspektorius, parodykite savo pažymėjimą.

– Aš ne iš policijos, – tarė Matjė. – Turiu nemalonumų. Man pasakė, kad galiu kreiptis į jus.

– Įeikite!

Matjė įėjo. Senė mūvėjo vyriškas kelnes ir vilkėjo palaidinę su užtrauktuku. Ji buvo labai liesa, žvilgsnis skvarbus ir niaurus.

– Jūs pažįstate Andrė Benjė?

Ji piktai į jį dėbsojo.

– Taip, – tęsė Matjė. – Ji buvo pas jus pernai prieš Kalėdas. Turėjo bėdų; gan rimtai sirgo, ir jūs paskui keturis kartus ėjote jos slaugyti.

– Na ir kas?

Matjė žiūrėjo į jos rankas. Vyriškas, smaugiko rankas. Jos buvo suskirdusios, randuotos, su įdrėskimais, trumpai kirptais juodais nagais. Ant pirmosios kairės rankos nykščio falangos tamsavo

violetinės mėlynės ir storas juodas šašas. Matjė krūptelėjo įsivaizduodamas švelnų, tamsaus gymio Marselės kūną.

– Aš ne dėl jos atėjau, – tarė. – Atėjau dėl vienos jos draugės.

Senė sukikeno.

– Pirmą kartą matau tokį įžūlėlį: mūdrauja, mat, čia priešais mane. Aš nenoriu turėti reikalų su diedais, supratote?

Kambarys buvo apšnerkštas, visur baisi netvarka. Mėtėsi dėžės, plytelėmis klotos grindys apkreiktos šiaudais. Ant stalo Matjė išvydo butelį romo ir perpus išgertą stiklą.

– Atėjau, nes mane atsiuntė draugė. Ji pati šiandien negali ateiti ir paprašė manęs susitarti su jumis.

Kambario gale žiojėjo pravertos durys. Matjė galėjo prisiekti, kad už jų kažkas buvo. Senė jam tarė:

– Vargšės mergiščios, kokios jos kvaišos. Užtenka į jus žvilgtelėti ir iškart matyti, kad jūs iš tų, kurie neša nelaimes, varto stiklines ir daužo stiklus. Ir vis tiek jos jums atiduoda visa, ką turi vertingiausia. O paskui atsitinka tai, ko pačios nusipelnė.

Matjė išlaikė mandagų toną.

– Norėčiau pažiūrėti, kur jūs operuojate?

Senė metė į jį pagiežingą, nepatiklų žvilgsnį.

– Dar ko? Kas jums sakė, kad aš operuoju? Ką čia kalbate? Kur kaišiojate savo nosį? Jei jūsų draugė nori mane matyti, tegul ateina. Turėsiu reikalą tik su ja viena. Ar nutuokiate, ką pridarėte? O ji pati, ar ji nutuokė, kas bus, kai atidavė save į jūsų letenas? Jūs padarėte ją nelaimingą. Va kaip. O dabar tegalite palinkėti, kad būčiau sumanesnė už jus; daugiau neturiu ką pasakyti. Sudie.

– Iki pasimatymo, ponia, – pasakė Matjė.

Išėjo ir iškart pajuto palengvėjimą. Neskubėdamas pasuko į Orleano prospektą: pirmąkart nuo to laiko, kai paliko Marselę, jis galėjo mąstyti apie ją be nerimo, be baimės, su švelniu liūdesiu. „Rytoj eisiu pas Sarą“, – tarė sau.

/ II

Borisas žiūrėjo į raudonus staltiesės langelius ir mąstė apie Matjė Delariu. „Jis tikrai šaunus." Orkestras nutilo, oras buvo pamėlęs, žmonės šnekučiavosi. Šitoje nedidelėje siauroje salėje Borisas pažinojo visus: jie nebuvo iš tų, kurie ateina čia pasilinksminti; jie čia atslenka po savo darbų, būna rimti ir alkani. Tas negras, kuris sėdi priešais Lolą, yra *Paradise* dainininkas; šeši tipeliai salės gale su savo draugužėmis – tai muzikantai iš *Nénette*. Jiems tikrai kažkas nutiko, gal atėjo kokia netikėta laimė, gal sulaukė angažemento visai vasarai (užvakar jie miglotai kalbėjo apie kabaretą Konstantinopolyje), nes užsisakė šampano, o paprastai jie būna šykštūs. Borisas dar pamatė blondinę, šokančią jūreiviškus šokius *Javoje*. Aukštas, sausas akiniuotis, rūkantis cigarą, – Tolozė gatvės kabareto šeimininkas, bet kabaretą policijos prefektūra ką tik uždarė. Jis tikino, kad netrukus vėl atidarys, nes aukštuosiuose sluoksniuose turi užtarėjų. Borisas tik karčiai gailėjosi, kad dar nespėjo jo aplankyti, ir nusprendė būtinai ten užsukti, jei jis vėl ims veikti. Tas ponas sėdėjo su dailiu žydruoju, kuris iš tolo atrodė žavingas siauro veido blondinas, ne itin manieringas ir gana elegantiškas. Borisas nelabai mėgo pederastus, nes jie amžiais trainiojosi aplink jį, bet Ivič juos vertino; ji kalbėjo: „Šie bent jau nebijo būti ne kaip visi." Borisas brangino sesės nuomonę ir

sąžiningai bandė žydruosius gerbti. Negras valgė raugintus kopūstus. Borisas pamanė: „Nemėgstu raugintų kopūstų." Jam knietėjo sužinoti, kokį patiekalą atnešė šokėjai iš *Javos:* kažkas rudo, atrodo skaniai. Ant staltiesės raudonavo vyno dėmė. Graži dėmė, regis, šioje vietoje stalus dengia atlasinėmis staltiesėmis. Lola užbėrė ant dėmės žiupsnelį druskos: ji buvo rūpestinga šeimininkė. Druska parausvėjo. Netiesa, kad druska sugeria dėmes. Jis vos neleptelėjo Lolai, kad druska dėmių nenaikina. Bet tada būtų tekę prašnekti, o Borisas jautė, kad kalbėti negali. Lola sėdėjo šalimais išvargusi ir įšilusi, o Borisas nepajėgė išspausti žodžio, jo balsas buvo miręs. „Šit koks būčiau, jei staiga tapčiau nebylys." Jis jautėsi sklidinas vidinės ramybės, jo balsas sklendė gerklės giluma, minkštas kaip medvilnė, bet nepajėgė išsiveržti, jis buvo miręs. Borisas tarė sau „aš myliu Delariu" ir nudžiugo. Jis džiūgautų dar labiau, jei visu savo kairiuoju šonu, nuo smilkinių iki šonų, nebūtų jautęs, kad Lola į jį žiūri; žvilgsnis, aišku, buvo aistringas. Lola negalėjo į jį žiūrėti kitaip.

Jam buvo nejauku, nes aistringi žvilgsniai reikalavo atsako: meilių gestų ar šypsenų, o Borisas nepajėgė padaryti nė menkiausio judesio. Jis jautėsi suparalyžiuotas. Tik nelabai buvo ir svarbu: jam nė nereikėjo matyti Lolos žvilgsnio: jis jį nujautė, bet galų gale tai tebuvo jo reikalas. Sėdėjo pasisukęs, su užkritusiais ant akių plaukais, ir visai nematė Lolos, tik galėjo spėti, kad ji žiūri į salę ir į žmones. Borisui nesinorėjo miego; jis jautėsi ganėtinai jaukiai, nes salėje pažinojo visus; pamatė rožinį negro liežuvį; Borisas jautė pagarbą šitam negrui: kartą šis nusiavė, kojos pirštais suėmė degtukų dėžutę, iš ten ištraukė degtuką ir uždegė jį, ir vis kojomis. „Nuostabus vaikinas, – susižavėjęs tarė sau Borisas. – Visi turėtų mokėti naudotis kojomis, kaip ir rankomis." Jam skaudėjo kairįjį šoną, nes į jį žiūrėjo: jis žinojo, kad artėja akimirka, kai Lola paklaus: „Apie ką mąstai?" Buvo absoliučiai

neįmanoma atitolinti šito klausimo, nuo jo šitai nepriklausė: Lola jį pateiks kada panorėjusi, pateiks fatališkai neišvengiamai. Borisui dingtelėjo, kad jis mėgaujasi šita mažutėlyte laiko atsarga, be galo brangia. Iš esmės tai buvo visai malonu: Borisas matė staltiesę, matė Lolos taurę (Lola prieš dainavimą niekad rimtai nevakarieniaudavo). Ji išgėrė *Château Gruau*; Lola labai prisižiūrėjo ir vengė daugybės mažų malonumų, nes beprotiškai bijojo senti. Taurėje liko kiek vyno, sakytum, dulkėto kraujo. Džiazas užgrojo *If the moon turns green* ir Borisui dingtelėjo: „Ar aš sugebėčiau padainuoti šią melodiją?“ Būtų gera mėnesienoje vaikštinėti sau Pigalio gatve ir švilpiniuoti kokį nors motyvą. Delariu kartą jam pasakė: „Jūs švilpčiojate kaip paršelis.“ Borisas mintyse nusijuokė ir pamanė: „Ot, kvailys!“ Jis buvo sklidinas simpatijų Matjė. Nepasukdamas galvos, dirstelėjo į šalį ir susidūrė su sunkiu Lolos žvilgsniu, dėbsančiu iš po prašmatnaus rudų plaukų kuokšto. Iš esmės, jos žvilgsnį gali labai sėkmingai pakęsti. Užtenka priprasti prie to ypatingo karščio, kuris įkaitina veidą, kai jauti, kad kas nors į tave aistringai žiūri. Borisas paklusniai atidavė Lolos žvilgsniams savo kūną, liesą pakaušį, savo neryškų profilį, kurį ji taip mylėjo; tik tokia kaina jis galėjo giliai pasislėpti savyje ir užsiimti savo maloniausiomis mintelėmis.

– Apie ką mąstai? – paklausė Lola.

– Apie nieką.

– Bet juk visada apie ką nors mąstoma.

– O aš mąstau apie nieką, – tarė Borisas.

– Net ne apie tai, kad tau patinka ta melodija ir tu norėtum išmokti šokti čečiotką.

– Aha, kažką panašaus.

– Matai. Tai kodėl man to nesakai? Norėčiau žinoti viską, apie ką tu mąstai.

– Apie tai nekalbama, tai neturi reikšmės.

– Neturi reikšmės! Gali pamanyti, kad tau liežuvis duotas tik tam, kad kalbėtum su savo profesoriumi apie filosofiją.

Jis žvilgtelėjo į ją ir šyptelėjo: „Aš ją myliu, nes ji rudaplaukė ir sena."

– Keistas tu vaikis, – tarė Lola.

Borisas mirktelėjo ir maldaujamai pažvelgė į ją. Jis nemėgo kalbų apie save: jam darydavosi nejauku, jis sutrikdavo. Lola nudavė supykusią, bet tik todėl, kad aistringai jį mylėjo ir išgyveno dėl jo. Pasitaikydavo akimirkų, kai tai būdavo stipriau už ją, kai ji nuogąstaudavo, sutrikusi į jį žiūrėdavo neišmanydama, ką daryti, ir tik rankos nervingai krutėdavo. Anksčiau Borisas stebėdavosi, bet dabar priprato. Lola uždėjo jam ant galvos delną.

– Aš vis svarstau, kas ten viduje, – tarė ji. – Ir tai mane gąsdina.

– Kodėl? Galiu prisiekti, mano mintys absoliučiai nekaltos, – juokdamasis paprieštaravo Borisas.

– Taip, man sunku pasakyti, bet tai savaime ateina, aš čia niekuo dėta, kiekviena tavo mintis – mažas pabėgimas nuo manęs.

Ji sušiaušė jam plaukus.

– Nešiaušk mano ševeliūros, – tarė Borisas, – nemėgstu, kai man atidengia kaktą.

Jis paėmė jai už rankos, kiek paglostė ir paleido.

– Tu čia, tu toks švelnus, – ištarė Lola, – jau manau, kad tau gera su manimi, o paskui staiga – nebėra, ir aš neįsivaizduoju, kur tu dingai.

– Bet aš čia.

Lola žiūrėjo į jį iš arti. Jos blyškus veidas buvo pažymėtas liūdno didžiadvasiškumo, būtent taip ji atrodė, kai dainavo šlagerį „Žmonės nudirta oda".

Ji atkišo lūpas, stambias lūpas su nuleistais kampučiais, kurias jis taip iš pradžių mylėjo. Nuo to laiko, kai pajuto jas ant savo lūpų, jos stulbino jį savo drėgnu ir karštu nuogumu puikiame šios gipso

kaukės fone. Dabar jis labiau mėgo jos odą – tokią baltą, lyg netikrą. Lola droviai paklausė:

– Tau... tau nenuobodu su manimi?

– Man niekad nenuobodu.

Lola atsiduso ir Borisas su pasitenkinimu pagalvojo: „Juokinga, kad ji taip nejaunai atrodo, nors niekad nesako, kiek jai metų, o juk tikrai apie keturiasdešimt." Jam patiko, kad žmonės, kurie jį vertino, atrodė nejaunai, tai kėlė pasitikėjimą. Maža to, tai jiems teikė kiek bauginančio trapumo, kuris kartą pabendravus nepasitvirtindavo, nes jų oda sušiurkštėjusi kaip išdirbtas kailis. Jis panoro pabučiuoti susijaudinusį Lolos veidą, pamąstė, kokia ji išsekusi, kad jai nepasisekė gyvenime ir kad ji vieniša, gal dar vienišesnė nuo to laiko, kai jį pamilo. „Aš negaliu nieko jos labui padaryti", – susitaikęs su likimu tarė sau Borisas. Tą akimirką ji atrodė jam nepaprastai simpatiška.

– Man gėda, – tarė Lola. Jos balsas buvo tingus, niūrus, primenantis raudoną aksomą.

– Kodėl?

– Nes tu dar kūdikis.

– Man smagu, kai tu sakai: kūdikis. Tu taip gražiai išskiri tą ilgąją „ū". „Žmonėse nudirta oda" tu dukart ištari „kūdikis" ir aš vien dėl to eičiau tavęs klausyti. Šiandien čia daug žmonių, ar ne?

– Buržujai. Ateina nežinia iš kur, be perstojo tarškia kaip šarkos. Jiems tiek norisi manęs klausyti, kiek ir pasikarti. Sariunianui teko juos nutildyti; žinai, man buvo taip nesmagu, atrodė taip netaktiška. Juk kai įėjau, jie vis dėlto plojo.

– Taip įprasta.

– Man jau gana, nusibodo, – tarė Lola. – Šlykštu dainuoti tiems kretinams. Jie atsivilko, kad atsimokėtų kvietimu kitai sutuoktinių porai. Jei matytum, kaip jų veidai šviečia šypsenomis, kaip jie lankstosi, prilaiko kėdę savo žmonoms, kol tos sėdasi. Žinoma, tu

jiems trukdai, kai išeini dainuoti ir jie į tave žiūri iš aukšto. Borisai, – staiga ištarė Lola, – aš dainuoju, kad pragyvenčiau.

– Taip, žinau.

– Jei būčiau numačiusi, kad viskas taip baigsis, niekad nebūčiau pradėjusi.

– Bet kad ir kaip ten būtų, kai dainavai miuzikhole, tu taip pat gyvenai iš dainavimo.

– Tai visai kas kita.

Stojo tyla, paskui Lola nei iš šio, nei iš to skubiai pridūrė:

– O su tuo vaikinuku, kuris dainuoja po manęs, tuo naujoku, aš šįvakar kalbėjau. Jis mielas, bet toks pat rusas, kaip ir aš.

„Ji mano, kad man su ja nuobodu“, – dingtelėjo Borisui. Jis nusprendė atsiradus progai jai pasakyti, kad niekad nenuobodžiauja. Tik ne šiandien, vėliau.

– Gal jis rusiškai išmoko?

– Bet tu, – tarė Lola, – juk galėtum man pasakyti, ar justi akcentas, ar ne.

– Mano tėvai išvažiavo iš Rusijos septynioliktaisiais, tada man buvo trys mėnesiai.

– Juokinga, kad tu kalbi rusiškai, – svajingai nusiteikusi padarė išvadą Lola.

„Kokia ji komiška, – pamanė Borisas, – jai gėda mane mylėti, nes ji vyresnė už mane. O man tai regisi visai natūralu, juk vis tiek vienas turi būti vyresnis.“ Tai dar ir dorovingiau: Borisas negalėtų mylėti savo amžiaus moters. Jei abudu jauni, jie nemoka elgtis ir veikia skubotai, lyg kad vaikai žaistų pietus. Su subrendusiais žmonėmis viskas kitaip. Jie solidūs, jie jums vadovauja ir jų meilė svari. Kai Borisas būdavo su Lola, jų ryšys jam atrodydavo natūralus ir pateisinamas. Aišku, jis labiau mėgo Matjė draugiją, nes Matjė buvo ne moteris: vyras – visada įdomiau. Be to, Matjė sugebėjo išaiškinti jam daugybę dalykų. Tik Borisas dažnai abejodavo, ar

Matjė jaučia jam draugiškumą. Matjė buvo abejingas ir šiurkštus, žinoma, vyrams tarp savęs nėra ko rodyti švelnybių, bet yra tūkstantis kitų būdų parodyti, kad brangini kitą, ir Borisas manė, kad Matjė galėtų retkarčiais kokiu žodžiu ar gestu parodyti savo palankumą. Su Iviš Matjė buvo visai kitoks. Borisui staiga vėl iškilo Matjė veidas, kai jis kartą padėjo Iviš apsirengti paltą; ir pajuto, kaip nemaloniai nudiegė širdį. Matjė šypsena: jo graudulingos lūpos, kurias Borisas taip mylėjo, nušvito tokia keista šypsena, drovia ir švelnia. Bet veikiai Boriso galva aptemo ir jis jau apie nieką nebemąstė.

– Štai jis ir vėl išėjo, – tarė Lola.

Ji su nerimu žvelgė į jį.

– Apie ką tu mąstei?

– Apie Delariu, – apgailestaudamas ištarė Borisas.

Lola liūdnai nusišypsojo:

– Ar negalėtum retkarčiais ir apie mane pamąstyti?

– Kam mąstyti apie tave, juk tu šalia.

– Kodėl tu visada mąstai apie Delariu? Norėtum su juo būti?

– Man gera būti čia.

– Tau gera būti čia ar gera būti su manimi?

– Tai tas pat.

– Tai tau tas pat, bet ne man. Kai esu su tavimi, man nusispjaut, kur esu – čia ar kur kitur. Žinok, man niekad nebūna gera būti su tavimi.

– Šit kaip? – nustebo Borisas.

– Na, nevisiškas gerumas. Ir nereikia vaizduoti nesuprantančio, viską puikiai supranti: aš tave mačiau su Delariu; kai jis šalia, nesitveri savam kailyje.

– Tai kitas dalykas.

Lola prikišo prie jo savo gražų nugyventą veidą: jis atrodė maldaujantis.

– Na, žvilgtelėk į mane, meiluti, pasakyk, kodėl jis tau toks brangus?

– Nežinau. Ne tiek jis man ir brangus. Jis šaunus vyrukas. Lola, man nesmagu kalbėti apie jį su tavimi, nes sakei, kad jo nepakenti.

Lola dirbtinai šyptelėjo:

– Tik pažiūrėkite, kaip jis išsisukinėja. Bet paklausyk, mano lėlyte, aš niekad nesakiau, kad negaliu jo pakęsti. Tiesiog niekaip nesuprantu, kuo tau jis atrodo toks nepaprastas. Paaiškink, aš tenoriu suprasti.

Borisas pamanė: „Netiesa, nespėčiau ištarti ir kelių žodžių, o ji jau imtų urzgėti."

– Jis man atrodo simpatiškas, – atsargiai pasakė.

– Visada taip sakai. Šis žodis nėra tikslus, aš pasirinkčiau kitą. Verčiau sakyk, kad jis protingas, išsilavinęs, tada sutinku: bet tik ne simpatiškas. Pagaliau aš kalbu tik apie savo įspūdį: man simpatiškas žmogus – tai kažkas panašaus į Morisą, kažkas apvalaus, nežinai, kaip su juo elgtis, nes jis nei šioks, nei toks, tik suka galvas kitiems. Tik pažiūrėk į jo rankas.

– O kas jo rankoms yra? Man jos patinka.

– Tai stambios darbininkiškos rankos. Jos be perstojo tirta lyg jis ką tik būtų atšokęs nuo kokio fizinio darbo.

– Taip, tikrai.

– Aha! Bet jis juk ne darbininkas. Kai matau, kaip jis stambia letena griebia stiklą su viskiu, jis man greičiau primena prityrusį malonumų ieškotoją ir negaliu sakyti, kad tada jo nekenčiu, tik paskui verčiau nežiūrėti, kaip jis geria, kokios keistos jo lūpos, tikros protestantų šventiko lūpos. Negaliu tau paaiškinti, bet man jis atrodo griežtas, santūrus, o dar pažvelk į jo akis; išsimokslinimas iš jo taip ir trykšta, jis nieko nemoka daryti paprastai – nei gerti, nei valgyti, nei mylėtis, jam būtina viską apmąstyti; ir pagaliau jo balsas, valdingas balsas pono, kuris niekad neklysta, žinau, šito reikalauja jo

profesija, kai jis ką nors aiškina vaikams; aš turėjau mokytoją, kuris kalbėdavo kaip jis, bet aš jau ne mokinė, viskas many sukyla. Aš suprantu, kad turi būti kuris nors vienas – arba prasčiokas, arba gerai išauklėtas žmogus – mokytojas, pastorius, bet ne abu iškart. Nežinau, ar yra moterų, kurioms tai patinka, reikia manyti, kad taip, bet man, pasakysiu atvirai, man būtų šlykštu, jei toks subjektas mane liestų, nenorėčiau ant savęs justi vaidininko rankų ir stingdančio ledinio žvilgsnio.

Lola atsikvėpė. „Ką ji čia man pripliurpė?“ – pamanė Borisas. Bet ta jos tirada nesunervino. Mylintys jį žmonės anaiptol neprivalėjo mylėti kits kitą ir Borisui atrodė visai natūralu, kad kiekvienas iš jų mėgino sukelti pasišlykštėjimą kitais.

– Aš tave labai gerai suprantu, – taikiu tonu tęsė Lola, – tu jo nematai mano akimis, nes jis buvo tavo mokytojas ir jis tau padarė įtakos: aš tai matau iš daugybės smulkmenų, pavyzdžiui, tu toks reiklus tam, kaip žmonės rengiasi, tau jie atrodo ne itin elegantiški, o būtent ne kas kitas, o jis visada bjauriai apsirengęs, atrodo kaip kaliausė, jis pasiriša tokius kaklaraiščius, kokių nieku gyvu nenorėtų ryšėti patarnautojas iš mano viešbučio, o tau tai visai nesvarbu.

Borisą apėmė keistas sąstingis ir jis ramiai paaiškino:

– Nesvarbu, kad prastai apsivilkęs, kai esi abejingas skudurams. Bjauru, kai skudurais stengiasi visus apstulbinti ir prašauna pro šalį.

– Tu tai jau neprašausi pro šalį, mano gražuoliuk, – tarė Lola.

– Aš tiesiog žinau, kas man dera, – kukliai atrėmė Borisas.

Jam dingtelėjo, kad šit jis dėvi žydrą stambiais rumbais megztinį, ir tuo buvo patenkintas: megztinis išties gražus. Lola suėmė jo plaštaką ir ėmė mėsčioti tarp savo rankų. Borisas dirstelėjo į savąją, kuri lėkė aukštyn ir vėl krito, ir tarė: ji – ne mano, ją gali palaikyti blynu. Jis jos nebejautė; tai linksmino ir jis pajudino pirštą,

kad ranka atgytų. Pirštai lengvai palietė Lolos delną ir ji dėkingai pažvelgė į Borisą. „Štai kas mane glumina“, – suirzo Borisas. Tarė sau, kad jam neabejotinai būtų lengviau parodyti švelnumą, jeigu Lola taip dažnai nebūtų tokia nusižeminusi ir išskydusi. Tai, kad jis leido moterėlei žmonėse tąsyti savo ranką, jo nėmaž netrikdė. Jau seniai suprato, kad jam nesvetimi tokie dalykai: net kai būdavo vienas, pavyzdžiui, metro, žmonės pasipiktinę žvilgčiodavo į jį, o mergaičiukės, išeidamos iš dirbtuvės, prunkščiodavo tiesiai į akis. Lola netikėtai pasakė:

– O tu man niekaip nepasakai, kuo jis toks ypatingas.

Tokia jau ji buvo; pradėjusi niekad negalėdavo laiku sustoti. Borisas buvo įsitikinęs, kad ji pati save skaudina, bet, regėjosi, sielos gilumoje jai tai patiko. Jis dirstelėjo į Lolą: aplink ją oras mėlynavo ir veidas tapo blyškiai melsvas. Bet akys žvelgė karštligiškai ir griežtai.

– Sakyk, kuo?

– Na, viskuo, jis šaunus. O! – sudejavo Borisas. – Kaip tu man nusibodai. Tarkim, bent jau tuo, kad jis prie nieko neprisirišęs.

– O ar gerai prie nieko neprisirišti? Ir tu prie nieko neprisirišęs?

– Prie nieko.

– Ir vis dėlto tu juk bent trupučiuką esi prisirišęs prie manęs?

– O taip, prie tavęs prisirišęs.

Lola atrodė nelaiminga ir Borisas nusisuko. Šiaip ar taip, jis nemėgo matyti tokios jos veido išraiškos. Jis graužėsi: kvaila, bet nieko negalėjo su savimi padaryti. Darė visa, kas nuo jo priklausė. Buvo Lolai ištikimas, dažnai jai skambindavo, tris kartus per savaitę eidavo pasitikti prie *Sumatros* ir tais vakarais jis su ja mylėdavosi. O šiaip, matyt, kaltas jos būdas. Ir amžius: seniai labai užsispyrę, gali pamanyti, kad visas jų gyvenimas pastatytas ant kortos. Kartą, kai Borisas dar buvo mažas, jis numetė šaukštą; jam liepė pakelti, bet jis užsispyręs atsisakė. Tada jo tėvas pa-

reiškė neužmirštamai didingu tonu: „Tiek to, aš *pats* jį pakelsiu.“ Borisas išvydo pliką galvą, didžiulį, sunkiai besilenkiantį kūną, išgirdo sąnarių traškesį; tai buvo nepakenčiama šventvagystė: jis pravirko. Nuo to laiko Borisas laikė suaugusiuosius pusdieviais, kūningais ir neįgaliais. Jeigu jie lenkdavosi, susidarydavo įspūdis, kad jie beregint subyrės, jeigu jie suklupdavo ar griūdavo, dusindavo noras nusijuokti ir drauge užvaldydavo pagarbus siaubas. Jei jų akys paplūsdavo ašaromis, kaip dabar Lolos, nebežinodavai, kur dėtis. Suaugusiųjų ašaros – mistinė katastrofa, kažkas panašaus į ašaras, kurias Dievas lieja dėl žmogaus piktadarysčių. Bet, kita vertus, Borisas vertino savo draugės aistringumą. Matjė jam paaiškino, kad reikia turėti aistrų ir pats Dekartas buvo pareiškęs tą patį.

– Delariu turi aistrų, – tarė Borisas, jau mintydamas garsiai, – bet tai nereiškia, kad jis prie ko nors prisirišęs. Jis laisvas.

– Tuo požiūriu aš taip pat laisva, prisirišusi tik prie tavęs.

Borisas tylėjo.

– Tai aš ne laisva? – paklausė Lola.

– Čia visai kitas dalykas.

Per sunku išaiškinti. Lola buvo auka, jai nesisekė, be to, ji buvo tokia jaudinanti. Visa tai ne jo naudai. O dar ji vartojo heroiną. Tam tikru atžvilgiu tai buvo net gerai, iš esmės net labai gerai; Borisas apie tai kalbėjo su Iviš ir jiedu priėjo išvadą, kad tai gerai. Juk yra skirtumas: ar narkotikai vartojami iš nevilties, suniokoti save, ar savo laisvei patvirtinti, – tada tai nusipelno tik pagyrų. Bet Lola juos vartojo su smaližės svaiguliu, tai buvo jos būdas užsimiršti. Beje, ji net neapkvaisdavo.

– Tu mane juokini, – sausai rėžė Lola, – tu statai Delariu aukščiau visų kitų grynai iš principo. Nes, tarp mūsų kalbant, puikiai žinai, kuris nuo savęs laisvesnis – jis ar aš; jis gyvena namuose tarp savo baldų, gauna nuolatinį atlyginimą, jam garantuota pensija, jis

gyvena kaip smulkus valdininkas. O dar jo ryšys su ta moterimi, kuri niekad neišeina iš namų. Visas komplektas. O aš teturiu savo skarmalus, aš viena, gyvenu viešbuty, net nežinau, ar turėsiu angažementą vasarai.

– Tai visai kitas dalykas, – pakartojo Borisas.

Jis pyko. Lolai nusispjaut į laisvę. Šiandien vakare ji karščiavosi tik norėdama sumušti Matjė jo paties teritorijoje.

– O, aš tave nudėčiau, širdele, kai tu toks! Ką tai reiškia? Kas yra tas visai kitas dalykas?

– Tu laisva šito nenorėdama, – paaiškino jis, – taip jau išėjo, štai ir viskas. O Matjė sąmoningai ėjo prie laisvės.

– Vis tiek nesuprantu, – spyrėsi Lola, purtydama galvą.

– Na, gerai, pradėsim nuo buto, jam jis nieko nereiškia; jis lygiai taip pat sėkmingai gali gyventi bet kurioje kitoje vietoje. Manau, kad jam nieko nereiškia ir jo moteris. Jis su ja, nes juk reikia su kažkuo sugulti. Jo laisvė ne pirštu prikišama, ji viduje.

Lola sėdėjo išsiblaškiusi, tad Borisas panoro truputį ją pakankinti ir erzindamas pridūrė:

– Tu per daug prisirišusi prie manęs, o jis niekad nepakliūtų į tokias žabangas.

– O! – įsižeidusi šūktelėjo Lola. – Aš per daug prisirišusi prie tavęs, paršeli! Ar tu nemanai, kad jis per daug prisirišęs prie tavo sesers? Užteko tik pamatyti aną vakarą *Sumatroje.*

– Iviš? – paklausė Borisas. – Tu mane skaudini.

Lola nusišaipė ir Boriso galva staiga prisipildė miglos. Po akimirkos jis išgirdo, kad džiazas groja *St. James infirmary,* ir panoro šokti.

– Pašokim?

Išėjo šokti. Lola užsimerkė ir jis išgirdo jos trūkčiojamą alsavimą. Mažasis pederastas atsistojo ir nuėjo kviesti šokėją iš *Javos.* Borisui dingtelėjo, kad dabar pamatys jį iš arti, ir apsidžiaugė. Lola

jo glėbyje apsunko, ji šoko gerai ir maloniai kvepėjo, bet buvo per sunki. Borisas pamanė, kad smagiau šokti su Iviš. Jam šovė mintis: „O Iviš tikrai galėtų išmokti čečiotką.“ Paskui visos mintys išsilakstė, jį svaigino Lolos aromatas. Prispaudė ją prie savęs ir giliai įkvėpė. Lola atsimerkė ir įdėmiai į jį pažvelgė:

– Tu mane myli?

– Taip, – atsakė Borisas raukydamasis.

– Kodėl raukaisi?

– Todėl. Tu mane vargini.

– Kodėl? Nejau tu manęs nemyli?

– Myliu.

– Kodėl niekad šito nepasakai pats? Visada tenka iš tavęs traukti.

– Nes man taip neišeina. Kokie niekai: manau, kad apie tai visai neverta kalbėti.

– Tai tau nepatinka, kai sakau, kad myliu tave?

– Patinka, gali sakyti, jei tik nori, bet neklausinėk, ar aš myliu tave.

– Mano branguti, aš taip retai ko nors tavęs prašau. Paprastai man užtenka tik žiūrėti į tave ir justi, kaip tave myliu. Bet būna akimirkų, kai man taip norisi prisiliesti prie tavo meilės.

– Suprantu, – rimtai atsakė Borisas, – bet tu turėtum palaukti, iki man ateis tas sakymas. Jei neateina savaime, visa tai nebeturi prasmės.

– Bet, mano kvaileli, juk pats sakei, kad tau ir neateina, kai tavęs nieko neprašo.

Borisas nusijuokė.

– Teisybė, aš išties paistau kvailystes. Bet, žinai, gali jausti kam nors švelniausius jausmus ir nenorėti apie tai kalbėti.

Lola tylėjo. Jie sustojo, paplojo ir muzika vėl užgrojo. Borisas su pasitenkinimu pamatė, kad mažis žydrūnas šokdamas artėjo prie jų. Bet apžiūrėjęs jį iš arčiau Borisas nemaloniai nustebo: vyrukui

buvo apie keturiasdešimt metų. Veidas vis dar išlaikęs išorinį jaunystės žavesį, bet iš vidaus jau senstelėjęs. Didelės žydros lėliškos akys ir putnios lūpos buvo vaikiškos, bet po porceliano akimis karojo maišeliai, apie lūpas – raukšlelės, šnervės suspaustos tarsi tuoj tuoj mirs, o plaukai, iš toliau darantys auksinės miglos įspūdį, vos dengė kiaušą. Borisas su siaubu pažiūrėjo į tą seną bebarzdį vaiką: „Kažkada jis buvo jaunas", – pamanė. Yra toks tipas žmonių, sukurtų būti amžini trisdešimtpenkiamečiai, – na, kad ir Matjė, – nes jie neturėjo jaunystės. Bet kai žmogus anksčiau buvo išties jaunas, jis lieka jaunystės ženklu pažymėtas visam gyvenimui. Tai tinka tik iki dvidešimt penkerių metų. Paskui... jau ne tai. Baisu. Jis įbedė žvilgsnį į Lolą ir skubiai pasakė:

– Pažiūrėk, Lola, į mane. Aš myliu tave.

Lolos akys paraudo ir ji užmynė Borisui ant kojos. Sušnibždėjo:

– Brangusis mano.

Jam norėjosi surikti: „Apkabink mane stipriau, priversk mane pajusti, kad tave myliu." Bet Lola tylėjo, ji taip pat pasinėrė į save, rado, mat, laiką! Mąsliai šypsodama, ji nuleido akis, veidas susikaupė ties savo laime. Ramus, be jokios išraiškos veidas. Borisas pasijuto apleistas ir staiga jį užvaldė mintis, šlykšti mintis: nenoriu, nenoriu senti. Pernai jis buvo visai ramus ir nė karto nėra mąstęs apie panašius dalykus, o dabar – baisu – pajuto, kaip jaunystė tolydžio slysta pro pirštus. „Iki dvidešimt penkerių metų. Dar turiu penkerius metus, – šmėstelėjo mintis, – o paskui nusišausiu." Jam darėsi nepakeliama girdėti tą muziką ir jausti aplink save žmones. Jis tarė:

– Eikim iš čia.

– Tuoj, mano brangusis.

Jie grįžo prie staliuko. Lola pakvietė padavėją ir užmokėjo, apsigobė pečius aksomine skraiste.

– Eime! – tarė ji.

Išėjo. Borisas apie nieką rimta nebemąstė, bet buvo liūdnas. Blanš gatvėje knibždėjo žmonių, niūrių ir senų. Susitiko maestro Piranezį iš *Batuoto katino* ir pasisveikino: jo mažos kojelės vikriai šokčiojo po didžiuliu pilvu. „Gal ir aš tokį vėdarą turėsiu". O tada teliks vengti veidrodžių, jausti savo trapius, kapotus judesius, tarsi būtum padarytas iš medžio sausuolių... Kiekviena nueinanti akimirka, kiekviena trumpiausia akimirka pamažu nudėvi jo jaunystę.

„Jei bent mokėčiau save taupyti, gyventi tylut tylutėliai, neskubėdamas, galbūt ir laimėčiau keletą metų. Bet tam nedera kasdien eiti miegoti antrą valandą ryto." Jis dėbtelėjo su neapykanta į Lolą. „Ji mane žudo."

– Kas tau? – paklausė Lola.

– Nieko.

Lola gyveno Navareno gatvės viešbutyje. Nusikabino nuo vinies raktą ir tylutėliai užkopė laiptais. Kambarys buvo plikas, kampe stovėjo lagaminas, apklijuotas etiketėmis, prie galinės sienos – smeigtukais prisegta Boriso fotografija. Tai buvo paso fotografija, Lolos padidinta. „Ji tokia ir liks, – pamanė Borisas, – aš tapsiu sena griuvena, o joje liksiu amžinai jaunas." Jam knietėjo suplėšyti nuotrauką.

– Tu liūdnas, – tarė Lola, – kas yra?

– Pavargau, – pasakė Borisas, – skauda makaulę.

– Ar tik nesusirgai, brangusis? Gal tabletę? – sunerimo Lola.

– Ne, viskas gerai, jau praeina.

Lola suėmė jam smakrą ir pakėlė galvą.

– Atrodai lyg pyktum ant manęs. O tu juk ant manęs nepyksti? Taip? Pyksti! Ką aš tau padariau?

Ji buvo pasimetusi.

– Aš nepykstu ant tavęs, gal iš proto išsikraustei, – vangiai paprieštaravo Borisas.

– Ne, pyksti. Bet ką aš tokio tau padariau? Verčiau pasakytum, kad galėčiau pasiteisinti. Tai, aišku, nesusipratimas. Viską galima pataisyti, Borisai, maldauju, sakyk, kas yra?

– Nieko.

Jis apkabino Lolos kaklą ir pabučiavo į lūpas. Lola virptelėjo. Borisas uodė jos aromatišką kvėpavimą ir jautė prie savo lūpų drėgną nuogumą. Jį tai jaudino. Lola apibėrė bučiniais jo veidą.

Borisas pajuto, kad geidžia Lolos ir buvo tuo patenkintas. Geismas išsiurbė jo juodas mintis, kaip, beje, ir visas kitas. Į galvą įsigavo sūkurys ir ji žaibo greičiu ištuštėjo. Jis uždėjo ranką Lolai ant klubo ir pro šilko suknelę pajuto jos kūną; regis, jis pats virto ranka, siekiančia šilkinio jos kūno. Kiek spustelėjo pirštus ir po jais audeklas slydo lyg plonytė odelė – švelni ir negyva; po ja priešinosi tikroji oda, elastinga, blizgi kaip ševro odos pirštinės. Lola nusviedė savo skraistę ant lovos, jos nuogos rankos apsivijo Borisui kaklą; ji maloniai kvepėjo. Borisas matė jos skustas pažastis, išmėtytas mažulyčiais kietais, tamsiai mėlynais taškeliais: jie buvo panašūs į giliai įsmigusių rakščių uodegėles. Borisas ir Lola stovėjo ten, kur juos užklupo geismas, jie neturėjo jėgų pajudėti iš vietos. Lolos kojos tirtėjo ir Borisui kilo mintis, ar tik jiems lėtai nesudribus ant kilimo. Jis prispaudė Lolą prie savęs ir pajuto kietas, švelnias jos krūtis.

– Ak! – iškvėpė Lola.

Ji atsilošė ir jį pakerėjo tas jos blyškus veidas su pabrinkusiomis lūpomis, jos Medūzos galva. Jam dingtelėjo: „Tai paskutinės gražiausios jos dienos.“ Borisas prispaudė ją prie savęs dar stipriau. „Vieną rytą ji staiga ims ir sukiuš.“ Jis paliovė jos nekentęs; prigludęs šalimais, jautėsi stiprus ir liesas, galingais raumenimis; jis apglobė ją rankomis ir gynė nuo senatvės. Paskui stojo svaigulio ir užsimiršimo akimirka: jis pažvelgė į Lolos rankas, baltas kaip senolės plaukai, ir jam dingtelėjo mintis, kad jis savo glėby-

je laiko senatvę ir kad reikia ją spausti kiek tik yra jėgų, iki pasmaugs.

– Kaip tu mane stipriai spaudi, – laiminga sudejavo Lola, – man skauda. Aš noriu tavęs.

Borisas išsilaisvino; jis buvo mažumą šokiruotas.

– Duok man savo pižamą; eisiu persirengti.

Jis įėjo į tualeto kambarį ir užsirakino: nenorėjo, kad Lola užtiktų jį persirenginėjantį. Jis nusiprausė veidą ir kojas ir smaginosi barstydamasis šlaunis talku. Jis visiškai nusiramino. Pamanė: „Juokinga." Galva buvo sunki, akys aptrauktos migla ir jis nebežinojo, kas dedasi galvoje. „Reikės tai apsvarstyti su Delariu", – nusprendė. Anapus durų jo laukė Lola, aišku, ji jau buvo nuoga. Bet jam nesinorėjo skubėti. Nuogas kūnas, sklidinas nuogybės kvapų, kažkas jaudinamo, tai, ko Lolai nebuvo lemta suprasti. Dabar teks panirti į juslingumo gelmę, sunkaus, aštraus kvapo juslingumą. Kai jis jau viduje, viskas einasi gerai, bet prieš tai niekaip negali susilaikyti nuo baimės. „Kad ir kaip ten būtų, – pamanė susierzinęs, – aš nenoriu nualpti kaip anąkart." Virš praustuvės jis rūpestingai susišukavo, kad patikrintų, ar kartais neslenka plaukai. Bet baltas fajansas liko švarus: nė vieno plaukelio. Apsivilkęs pižamą, pravėrė duris ir grįžo į kambarį.

Lola nuogutėlė gulėjo lovoje. Tai buvo kita Lola, tingi ir grėsminga, ji sekė jį pro blakstienas. Jos kūnas ant mėlynos dygsniuotos antklodės buvo sidabriškai baltas kaip žuvies pilvas, su trikampiu rudų plaukų kuokštu pilvo apačioje. Ji buvo graži. Borisas priėjo prie lovos ir įsižiūrėjo į Lolą, persmelktas jaudulio, sumišusio su šleikštuliu; ji ištiesė rankas link jo.

– Palauk, – tarė Borisas.

Jis paspaudė mygtuką ir šviesa užgeso. Kambarys pasidarė raudonas: ant namo sienos ketvirtame aukšte priešais neseniai įrengė šviečiančią reklamą. Borisas atsigulė šalia Lolos ir ėmė glamonėti

jai pečius ir krūtis. Jos oda buvo tokia švelni, tarsi ji dar nebūtų nusivilkusi savo šilkinės suknelės. Krūtys kiek suglebusios, bet Borisui jos patiko: tai buvo pusamžės moters krūtys. Veltui jis užgesino šviesą, dėl šios prakeiktos šviesos jis vis tiek matė Lolos veidą, tokį blyškų raudoname atšvaite, matė jos juodas lūpas: ji atrodė kenčianti, akys žvelgė rūstimi. Jis jautėsi esąs sunkus ir tragiškas, lygiai kaip tada Nime, kai pirmas jautis įlėkė į areną: kažkas dabar turėjo įvykti, kažkas, kas neišvengiama, baisu ir banalu, kaip kruvina jaučio mirtis.

– Nusivilk pižamą, – maldaujamai sušnibždėjo Lola.

– Ne, – spyrėsi Borisas.

Tai buvo ritualas. Kiekvieną kartą Lola prašydavo nusivilkti pižamą, o jis atsisakydavo tai padaryti. Lolos rankos įslydo po pižamos palaidine ir ėmė švelniai jį glostyti. Borisas susijuokė.

– Tu mane kuteni.

Jie pasibučiavo. Po akimirkos Lola paėmė Boriso ranką ir priglaudė sau prie pilvo, ant rudų plaukų trikampio: ji visuomet būdavo pilna keisčiausių užgaidų ir Borisui kartais tekdavo priešintis. Trumpam jo ranka nejudėdama gulėjo ant Lolos šlaunų, paskui lėtai pakilo iki pečių.

– Eikš, – tarė Lola, pritraukdama jį prie savęs, – aš dievinu tave, eikš! Eikš!

Ji čia pat sudejavo ir Borisas tarė sau: „ Na štai, dabar imsiu alpti!“ Klampi banga kilo nuo strėnų iki pakaušio. „Nenoriu“, – pamanė Borisas, sukąsdamas dantis. Jam staiga pasivaideno, kad jį kelia už sprando kaip triušį, jis sudribo ant Lolos kūno ir jau nebebuvo nieko, tik purpurinis geismų sūkurys.

– Brangusis mano, – sušnibždėjo Lola.

Ji švelniai jį pastūmė į šalį ir išlindo iš lovos. Borisas gulėjo priblokštas, įkniubęs į pagalvę. Jis išgirdo, kaip Lola atidaro tualeto kambario duris, ir pamanė: „Kai tarp mūsų viskas bus baigta, aš

grįšiu prie nekaltybės. Nebenoriu nemalonumų. Man šlykštu mylėtis. O jei tiksliau, man ne tiek šlykštu, kiek baisu apalpti. Jau pats nebežinai, ką darai; jautiesi esąs valdomas, o, be to, kokia prasmė rinktis sau meilužę, su visomis bus tas pat, tai paprasčiausia fiziologija." Šlykštėdamasis pakartojo: „Fiziologija!" Lola maudėsi naktiai. Vanduo šniokštė maloniai ir nekaltai. Borisas klausėsi su malonumu. Žmonės, dykumoje kenčiantys haliucinacijas iš troškulio, girdi panašų garsą – šaltinio šniokštimą. Borisas pabandė įsivaizduoti, kad regi haliucinacijas. Kambarys, raudona spalva, vandens pliuškenimas – tai haliucinacijos, dabar jis atsipeikės dykumoje, išsitiesęs ant smėlio, kamštinis šalmas užsmauktas ant akių. Netikėtai prieš akis iškilo Matjė veidas: „Juokinga, – pamanė, – aš vyrus myliu labiau už moteris. Su moteriške aš nė ketvirtąja dalimi nesu toks laimingas kaip su vyru. Tačiau nė už ką pasaulyje nenorėčiau sugulti su vyru." Jis nudžiugo pamanęs: „Vienuolis! Štai kas aš būsiu, kai mesiu Lolą!" Pasijuto sausas ir švarus. Lola įšoko į lovą ir apkabino jį.

Ji glostė jam plaukus ir tada stojo ilga tyla. Borisas jau matė besisukančias žvaigždes, kai prakalbo Lola. Jos balsas šitoj purpurinėj naktyje keistai skambėjo.

– Borisai, aš nieko neturiu šiame pasaulyje, tik tave, mylėk mane, aš galiu mąstyti tik apie tave. Kai susimąstau apie savo gyvenimą, man norisi nusiskandinti, man reikia visą dieną mąstyti apie tave. Nebūk niekšas, mano meile, neskaudink manęs, tu esi viskas, kas man liko. Aš tavo rankose, mano meile, neskaudink manęs, niekada manęs neskaudink, aš visai viena!

Borisas staigiai prabudo, dabar jis aiškiai suvokė padėtį.

– Jei tu viena, tai todėl, kad tau taip patinka, – ramiai pasakė, – todėl, kad tu išdiduolė. Kitaip tu pamiltum vyriškį, vyresnį už save. O aš per daug jaunas, aš negaliu sutrukdyti tavo vienatvės. Man regis, tu mane dėl to ir pasirinkai.

– Nežinau, – tarė Lola, – aš karštai myliu tave ir daugiau nieko nežinau.

Ji godžiai jį apkabino. Borisas dar išgirdo ją sakant: „Aš tave dievinu“, paskui kietai užmigo.

/ III

Vasara. Oras šiltas ir tirštas. Matjė žingsniavo grindiniu po skaisčiu dangumi, jo rankos irklavo, tarsi atstumdamos į šalis sunkias auksines drapiruotes. Vasara. Kitų vasara. O jam prasidėjo juoda diena, kuri rangydamasi tempsis iki vakaro; tikros laidotuvės po saule. Adresas. Pinigai. Teks aplėkti visą Paryžių. Adresą duos Sara. Pinigų paskolins Danielis. Arba Žakas. Jis susapnavo esąs žudikas ir akių gelmėje dar buvo likę šito sapno, iškankinto akinamos šviesos atkaklumo. Delambro 16. Čia: Sara gyveno septintajame aukšte, o liftas, aišku, neveikė. Matjė užkopė. Už uždarų durų moterys triūsinėjo juosėdamos prikyštes, galvas apsirišusios rankšluosčiais, joms diena taip pat buvo prasidėjusi. Kokia diena? Matjė nuo kopimo kiek uždusо ir prieš spausdamas durų skambutį pagalvojo: „Reikėtų daryti mankštą", o paskui apatiškai tarė sau: „Aš tai sakau kaskart, kai lipu laiptais." Išgirdo smulkių žingsnelių tapsenimą; plikas, šviesių akių žmogelis šypsodamas atidarė duris: Matjė jį atpažino: tai buvo vokietis, emigrantas; jis dažnai jį matydavo *Dôme* kavinėje, skanaujantį kavą su grietinėle arba palinkusį prie šachmatų lentos, įbedusį akis į figūras ir vis besilaižantį storas lūpas.

– Norėčiau pamatyti Sarą, – tarė Matjė.

Vyrutis surimtėjo, nusilenkė ir sumušė kulnais; jo ausys buvo violetinės.

– Veimiuleris, – įsitempęs prisistatė.

– Delariu, – abejingai atsiliepė Matjė.

Žmogelis vėl geraširdiškai šypsojosi.

– Užeikite, užeikite, – tarė, – Sara apačioje, dirbtuvėje, ji apsidžiaugs.

Jis įleido Matjė į vestibiulį ir ištipeno. Matjė stumtelėjo įstiklintas duris ir įėjo į Gomeso dirbtuvę. Vidinių laiptų aikštelėje jis sustojo, apakintas šviesos: ji sklido pro didžiulius, dulkėtus vitražus; Matjė sumirksėjo, jam suskaudo galvą.

– Kas ten? – pasigirdo Saros balsas.

Matjė pasilenkė per turėklus. Sara sėdėjo ant sofos su geltonu kimono, pro lygius retus plaukus Matjė matė jos kiaušą. Priešais ją liepsnojo deglas: ruda brachicefalo galva... „Tai Briunė", – su apmaudu pagalvojo Matjė. Jis jo nebuvo matęs jau koks pusmetis, bet nejautė jokio džiaugsmo radęs pas Sarą: buvo nejauku, jie turėjo daug ką vienas kitam pasakyti, juos siejo blėstanti draugystė. O be to, Briunė iš lauko su savimi atnešė daug oro, ištisą pasaulį, linkusį maištauti ir smurtauti, pratusį prie fizinio darbo, atkaklių pastangų ir griežtos disciplinos; jam nebuvo reikalo klausyti gėdingos alkovinės paslaptėlės, kurią Matjė ketino patikėti Sarai. Sara pakėlė galvą ir nusišypsojo.

– Sveiki, sveiki, – tarė ji.

Matjė atsiliepė į jos šypseną: iš viršaus jis matė jos plokščią, nepatrauklų veidą, sugraužtą gerumo, o žemiau jo, iš po kimono pusiau išlindusias stambias drėblias krūtis.

– Kokie vėjai atpūtė? – paklausė Sara.

– Norėčiau jūsų šio to paklausti, – tarė Matjė.

Saros veidas net paraudo iš pasitenkinimo.

– Visa, ko tik norite, – atsiliepė ji. Ir pridūrė, džiaugdamasi būsimu malonumu, kurį ketino jam suteikti: – Žinote, kas pas mane?

Matjė pasisuko į Briunė ir paspaudė jam ranką. Sara apgaubė juos savo graudulingu žvilgsniu.

– Sveikas, senas sociališdavike, – tarė Briunė.

Šiaip ar taip, Matjė buvo gera išgirsti šį balsą. Briunė buvo didžiulis ir stiprus, nepaslankaus valstietiško veido. Jis neatrodė ypač malonus.

– Sveikas, – tarė Matjė, – o aš jau maniau, kad tu miręs.

Briunė nieko nepasakęs nusijuokė.

– Prisėskite šalia manęs, – su goduliu balse tarė Sara.

Ji padarys jam paslaugą, tą ji žinojo: jis tapo jos nuosavybė. Matjė atsisėdo. Mažylis Pablas po stalu žaidė kubeliais.

– Kur Gomesas? – paklausė Matjė.

– Nieko nauja. Jis Barselonoje, – tarė Sara.

– Gavote iš jo kokių nors žinių?

– Aną savaitę. Aprašinėja savo žygdarbius, – ironiškai atsakė Sara.

Briunė akys sužibo:

– Ar žinai, kad jis jau pulkininkas?

Pulkininkas. Matjė prisiminė vakarykštį žmogų ir jam suspaudė širdį. Štai ir Gomesas išvyko. Kartą jis sužinojo iš *Paris-Soir* apie Irano žlugimą. Tada ilgai žingsniavo po dirbtuvę suleidęs pirštus į savo juodą ševeliūrą. O paskui išėjo vienplaukis, vienu švarku, atseit, į *Dôme* kavinę nusipirkti cigarečių. Ir negrįžo. Kambarys toks, kokį jis paliko: ant molberto nebaigtas paveikslas, ant stalo, tarp buteliukų su rūgštimi vario plokštelė su nebaigta graviūra. Paveikslas ir graviūra vaizdavo misis Stimson. Drobėje ji nutapyta apnuoginta. Priešais Matjė vėl iškilo jos vaizdinys: ji girta ir nuostabi, pakimusiu balsu dainuoja Gomeso glėbyje. Jis pamanė: „Vis dėlto jis niekšiškai elgėsi su Sara.“

– Jums atidarė ministras? – linksmai paklausė Sara.

Ji nenorėjo kalbėti apie Gomesą. Ji jam atleido viską: jo išdavystes, pabėgimus, šiurkštumą. Bet tik ne tai. Ne jo išvykimą į

Ispaniją: jis leidosi ten žudyti žmonių, dabar jis žudė žmones. Sarai žmogaus gyvenimas buvo šventas.

– Koks ministras? – nustebo Matjė.

– Peliūkštis raudonomis akimis – tai ministras, – tarė Sara naiviai ir išdidžiai. – Dvidešimt antraisiais jis buvo Miuncheno socialistinės vyriausybės narys. O dabar dvesia badu.

– Ir, aišku, jūs jį priglaudėte?

Sara nusijuokė.

– Jis atėjo pas mane su lagaminu. Ne, rimtai, – tarė ji, – neturėjo kur eiti. Jį išvijo iš viešbučio, nes neturėjo iš ko užsimokėti.

Matjė paskaičiavo ant pirštų.

– Su Ane, Lopesu ir Sančiu čia pas jus gyvena keturi išlaikytiniai.

– Anė greit išeis, – šaltai ištarė Sara. – Ji rado darbą.

– Kokia beprotybė, – tarstelėjo Briunė.

Matjė krūptelėjo ir pasisuko į jį. Briunė pasipiktinimas buvo sunkus ir ramus: jis žvelgė į Sarą su pačiu didžiausiu valstietišku įtūžiu ir pakartojo.

– Kokia beprotybė.

– Ką? Kas beprotybė?

– A! – gyvai atsiliepė Sara uždėdama delną ant Matjė rankos. – Ateikite man į pagalbą, mano brangusis Matjė!

– Bet apie ką kalbame?

– Matjė tai neįdomu, – nepatenkintas burbtelėjo Briunė Sarai.

Ji jo nebeklausė:

– Jis nori, kad išmesčiau ministrą lauk, – liūdnai tarė Sara.

– Lauk?

– Jis sako, kad aš darau nusikaltimą, leisdama jam čia gyventi.

– Sara perdeda, – ramiai pratarė Briunė.

Jis atsigręžė į Matjė ir nenoriai paaiškino:

– Reikalas tas, kad mes gavome negerų žinių apie tą žmogiūkštį. Pasirodo, prieš pusmetį jis trainiojosi Vokietijos ambasados kori-

doriais. Nereikia būti dideliam protinguoliui, kad suprastum, ką gali ten išdarinėti žydų emigrantas.

– Jūs neturite įrodymų! – pareiškė Sara.

– Ne. Neturime. Jei turėtume, jo čia nebūtų. Teturime prielaidų, Sara elgiasi kvailai jį priglobdama.

– Bet kodėl? Kodėl? – karščiavosi Sara.

– Sara! – švelniai ištarė Briunė, – jūs išsprogdintumėte visą Paryžių, kad tik išgelbėtumėte nuo nemalonumų savo globotinius.

Sara vos šyptelėjo.

– Na, ne visą Paryžių. Bet, aišku, neaukosiu Veimiulerio jūsų partijos reikalams. Ta jūsų partija taip abstraktu.

– O ką aš sakiau, – tarė Briunė.

Sara energingai papurtė galvą. Ji paraudo, jos didžiulės žalios akys sudrėko.

– Mažasis ministras, – pasipiktinusi ištarė ji. – Jūs jį matėte, Matjė. Jis ir musės negalėtų nuskriausti.

Briunė ramybė buvo beribė. Jūros ramybė. Jame buvo kažkas, kas ramino ir drauge erzino. Jis niekad neatrodė esąs individas, jis gyveno minios gyvenimą, lėtą, tykų, šnarantį minios gyvenimą. Briunė paaiškino:

– Gomesas mums kartais atsiunčia kurjerių. Jie atvyksta čia ir mes su jais susitinkame pas Sarą; tu, aišku, nujauti, kad tie jų pranešimai slapti. Sakyk, ar vieta čia laikyti tokį tipą, kuris žinomas kaip šnipas?

Matjė tylėjo. Briunė pavartojo klausiamąją formą, bet tai beveik oratorinis efektas: jis neklausė jo nuomonės, Briunė jau kadų kadės dėl bet ko paliovė domėtis Matjė nuomone.

– Matjė, pabūkite teisėju: jei aš išprašysiu už durų Veimiulerį, jis puls į Seną ir nusiskandins. Nejau galima, – beviltiškai pridūrė, – stumti žmogų į savižudybę vien tik dėl kokio neaiškaus įtarimo?

Ji atsitiesė, bjauri ir spinduliuojanti. Ji privertė Matjė pajusti miglotą bendrininkavimą, kuris užgimsta užguitiesiems, nukentėjusiems nuo nelaimingų atsitikimų, nelaimėliams, apėjusiems flegmonomis ir opomis.

– Rimtai? – paklausė. – Jis tikrai puls į Seną?

– Tai jau ne, – paprieštaravo Briunė. – Jis grįš į Vokietijos pasiuntinybę ir pabandys galutinai parsiduoti.

– Tai tas pats, – tarė Matjė. – Kad ir kas būtų, jis žlugęs.

Briunė patraukė pečiais.

– Tikrai taip, – abejingai tarstelėjo.

– Jūs girdite, Matjė, – tarė Sara, baimingai žvelgdama į jį. – Ir ką? Kas teisus? Sakykite ką nors.

Matjė nebuvo ką sakyti. Briunė neklausė jo nuomonės, jam nerūpėjo, ką mano buržua, pasigailėtinas inteligentas, sarginis kapitalizmo šuo. „Jis mane išklausys su lediniu mandagumu, susvyruos ne daugiau kaip uola, spręs apie mane iš to, ką pasakysiu, štai ir viskas." Matjė nenorėjo, kad Briunė jį teistų. Jau seniai praėjo tie laikai, kai iš principo vienas kitą teisė. „Draugystė sukurta ne tam, kad kritikuotum, – tada kalbėjo Briunė. – Ji sukurta tam, kad pasitikėtum." Gal jis tą patį kalba ir dabar, bet šiandien jis mąsto apie savo partijos draugus.

– Matjė! – pašaukė Sara.

Briunė pasilenkė ir palietė jos kelį.

– Paklausykite, Sara, – tarė jis švelniai. – Aš myliu Matjė ir didžiai vertinu jo protą. Jei kalba eitų apie kurią nors Spinozos ar Kanto veikalo ištrauką, aš neabejodamas prašyčiau jo konsultacijos. Bet šis reikalas nėra sudėtingas ir man teisėjo nereikia, tegul jis būtų ir filosofijos dėstytojas. Mano nuomonė nesikeis.

„Žinoma, – pamanė Matjė. Žinoma. Jam suspaudė širdį, bet jis neužpyko ant Briunė. – Kas aš toks, kad duočiau patarimus? Ir į ką paverčiau savo gyvenimą?"

Briunė pakilo.

– Man jau laikas, – tarė. – Aišku, Sara, jūs pasielgsite, kaip panorėsite. Juk nesate partijos narė ir vien tai, ką darote dėl mūsų, jau daug. Bet jei jį čia paliksite, aš tik paprašysiu užeiti pas mane, kai Gomesas jums pasiųs žinių apie save.

– Sutarta, – tarė Sara.

Jos akys spindėjo, atrodė nusiraminusi.

– Ir nepalikite nieko aikštėje. Viską sudeginkite, – paliepė Briunė.

– Pažadu.

Briunė atsisuko į Matjė:

– Iki pasimatymo, senas drauge.

Jis nepadavė jam rankos, tik įdėmiai, rūsčiai, vakarykščiu Marselės žvilgsniu, su negailestinga nuostaba nužvelgė jį. Nuo tokio žvilgsnio Matjė pasijuto nuogas; aukštas nuogas tipas, lyg duonos minkštimas. Nerangus. „Kas aš toks, kad lįsčiau su savo patarimais?" Jis prisimerkė: Briunė atrodė kietas ir gumbuotas. „O ant mano veido užrašyta: abortas." Briunė prabilo: jo balsas buvo visai kitoks, nei Matjė tikėjosi:

– Tu bjauriai atrodai, – tyliai ištarė. – Kas nors atsitiko?

Matjė taip pat atsistojo.

– Aš... turiu nemalonumų. Nesvarbu.

Briunė uždėjo jam ant peties ranką. O žvilgsnyje atsirado abejonė.

– Koks idiotiškumas. Visą laiką lakstai pirmyn atgal ir neberandi laiko savo seniems bičiuliams. Jei tu nusikepurnėsi, sužinosiu tik po kokio mėnesio, ir tai atsitiktinai.

– Na, aš taip greit nenusikepurnėsiu, – nusijuokė Matjė.

Jis jautė ant savo peties Briunė valdingą plaštaką ir pagalvojo: „Jis manęs nesmerkia." Ir jį apėmė nuolankus dėkingumas.

Briunė liko rimtas.

– Žinoma, – tarė, – ne taip greit. Bet...

Regis, jis pagaliau apsisprendė.

– Tu laisvas apie antrą? Turiu kiek laiko, galėčiau užšokti pas tave; truputį paplepėtume kaip kadaise.

– Kaip kadaise. Esu visai laisvas, lauksiu tavęs, – tarė Matjė.

Briunė jam draugiškai nusišypsojo. Jis buvo išsaugojęs savo naivią ir linksmą šypseną. Paskui apsisuko ir pasuko laiptų link.

– Aš jus išlydėsiu, – tarė Sara.

Matjė žvilgsniu juos pasekė: Briunė kopė laiptais su įstabiu grakštumu. „Ne viskas prarasta", – tarė jis sau. Ir kažkas krustelėjo jo krūtinėje, kažkas šilto ir tykaus, panašaus į viltį. Kiek pavaikščiojo po dirbtuvę. Virš jo galvos trinktelėjo durys. Mažylis Pablas nenuleido nuo jo rimtų akių. Matjė priėjo prie stalo ir paėmė kaltą. Tupėjusi ant vario plokštelės musė nuskrido. Pablas tebežiūrėjo į jį. Matjė sutriko pats nesuvokdamas, kodėl. Atrodė, kad vaiko akys jį praris. „Vaikai, – tarė sau, – maži ėdrūnai, visos jų juslės niekur kitur, tik jų besotėse gerklėse." Pablo žvilgsnis buvo dar ne visai žmogiškas ir vis dėlto tai jau buvo daugiau nei gyvybė: neseniai šis kūdikis išėjo iš įsčių, o jau šį tą reiškė: jis buvo čia, neryžtingas, visai mažiukas, su nesveiku vėmalų aksomiškumu; bet už drumzlios drėgmės, užpildžiusios jo akiduobes, jau tykojo maža godi sąmonė. Matjė žaidė su kaltu. „Šilta", – pamanė. Aplink jį zvimbdama ratus suko musė, o rožiniame kambaryje kitų įsčių gelmėje brinko gurgulas.

– Žinai, ką sapnavau? – paklausė Pablas.

– Na, papasakok.

– Sapnavau, kad buvau plunksnelė.

„Tik pamanyk, jis jau mąsto!" – tarė sau Matjė.

Paklausė:

– Ir ką tu veikei, kai buvai plunksnelė?

– Nieko. Miegojau.

Matjė staigiai numetė savo kaltą ant stalo: išsigandusi musė ėmė sukti ratus, paskui nutūpė ant varinės plokštelės tarp dviejų vage-

lių, vaizduojančių moters ranką. Reikėjo veikti skubiai, nes gurgulas visą tą laiką brinko, jis darė slėpiningas pastangas atsiskirti, išsiveržti iš rūkanos ir tapti panašus į šitą mažytį blankų minkštą čiulptuvą, siurbiantį aplinkinį pasaulį.

Matjė žengtelėjo laiptų link. Jis girdėjo Saros balsą. „Ji atidarė lauko duris, stovi ant slenksčio ir šypsosi Briunė. Ko dar delsia ir nenulipa?“ Jis pasisuko, žvilgtelėjo į vaiką ir į musę. „Vaikas. Mąstantis kūnas, kuris šaukia ir kraujuoja, kai jį žudo. Musę užmušti lengviau nei vaiką.“ Jis gūžtelėjo pečiais: „Aš nesirengiu ką nors žudyti. Tik sutrukdysiu vaikui gimti.“ Pablas vėl ėmė žaisti su savo kubais, Matjė buvo visai pamiršęs. Matjė ištiesė ranką ir pirštu palietė stalą. Su nuostaba pakartojo: „Sutrukdysiu gimti...“ Tarsi kažkur buvo gatavas vaikas, kuris tik ir laukė akimirkos, kad iššoktų iš anos dekoracijų pusės į šitą gyvenimo pjesę, po saule, o Matjė jam pastoja kelią. Iš tikrųjų, maždaug taip ir buvo: egzistavo visai mažulytis žmogelis, susimąstęs ir klastingas, melagingas ir ligotas, baltos odos, didžiulėmis ausimis ir apgamais su saujele skiriamųjų ženklų, požymių, kokius įrašo į pasus, mažutis žmogeliukas, kuris niekad nelakstys gatvėmis: viena koja ant šaligatvio, kita įmerkta į vandens nutekamąjį griovelį; jis turėjo akis, porą žalsvų akių kaip Matjė, arba juodų kaip Marselė, kurios niekad neišvys nei melsvai žalsvo žiemos dangaus, nei jūros, niekad neregės jokio veido; jis turėjo rankas, kurios niekad neprisilies nei prie sniego, nei prie moters kūno, niekad nepalies medžio žievės: buvo pasaulio vaizdas, kruvinas, niaurus, kupinas vilčių, vaizdas, kur daug sodų ir namų, švelnių aukštų merginų ir siaubingų vabzdžių, vaizdas, kurį susprogdins virbalo smaigaliu tarsi balionėlį Luvro parke.

– Štai ir aš, – tarė Sara, – priverčiau laukti?

Matjė pakėlė galvą ir pajuto palengvėjimą: ji pasilenkė virš turėklų, sunki ir beformė; tai buvo subrendusi moteris su senu kūnu, kuris, regis, išlipo iš sūrymo lyg niekad nebuvo gimęs; Sara jam

nusišypsojo ir skubiai nulipo laiptais, kimono sklaidėsi aplink trumpas jos kojas.

– Ir ką? Kas atsitiko? – godžiai paklausė ji.

Didelės blausios akys jį atkakliai tyrinėjo. Jis nusisuko ir sausai pranešė:

– Marselė nėščia.

– Štai kaip!

Sara veikiau apsidžiaugė. Ji droviai paklausė:

– Tai jūs... greitai?

– Ne, ne, – gyvai atsakė Matjė, – mes nenorime vaiko.

– A, taip, – tarė ji, – suprantu.

Ji nuleido galvą ir nutilo. Matjė negalėjo pakęsti to liūdesio, kuris nė nebuvo priekaištas.

– Atsimenu, lyg kažkas panašaus buvo ir jums nutikę. Gomesas man sakė, – šiurkštokai neleido prieštarauti Matjė.

– Taip. Kažkada.

Staiga ji pakėlė akis ir veržliai pridūrė:

– Žinote, tai niekai, jei laiku susigriebs.

Ji uždraudė sau teisti jį, ji atmetė kaltinimus ir priekaištus ir tetroško vieno: jį padrąsinti.

– Tai niekai...

Jis pabandė nusišypsoti, pažvelgti į ateitį su viltimi. Dabar tik ji viena gedės tos mažulytės ir slaptos mirties.

– Paklausykite, Sara, – suirzo Matjė, – pamėginkite mane suprasti. Aš nenoriu vesti. Ir visai ne iš egoizmo: santuoką manau esant...

Jis nutilo. Sara buvo ištekėjusi, ji susituokė su Gomesu prieš penketą metų. Po akimirkos jis pridūrė:

– Be to, ir Marselė nenori vaikų.

– Ji nemyli vaikų?

– Jie jos nedomina.

Sara sutriko.

– Taip, – ištarė, – taip... Tada iš tikrųjų...

Ji suėmė jį už rankų.

– Mano vargšelis Matjė, kaip jūs turite būti susikrimtęs! Norėčiau jums padėti.

– Kaip tik jūs ir galite mums padėti. Kai turėjote tokių sunkumų, jūs juk į kažką kreipėtės, regis, į vieną tokį rusą.

– Taip, – tarė Sara. (Jos veidas pasikeitė.) – Tai buvo klaiku!

– Taip? – pasikeitusiu balsu išlemeno Matjė. – O ką... tai labai skausminga?

– Ne, ne per daug, bet... – gailiai atsakė ji. – Aš galvojau apie mažylį. Žinote, taip norėjo Gomesas. O tuo laiku, kai jis ko nors norėdavo... Bet tai buvo siaubinga, aš niekad... Dabar jis galėtų maldauti manęs suklupęs ant kelių, tik šito niekad nebedaryčiau...

Ji paklaikusiu žvilgsniu permetė Matjė.

– Po operacijos jie man padavė paketėlį ir pasakė: „Išmesite į kanalizacijos vamzdį." Į kanalizacijos vamzdį. Kaip nustipusią žiurkę! Matjė, – tarė ji, stipriai suspausdama jo ranką, – jūs net nežinote, ką rengiatės padaryti!

– O kai paleidžia į pasaulį vaiką, ar žino daugiau? – perpykęs paklausė Matjė.

Kūdikis: dar viena sąmonė, dar vienas mažas beprasmis šviesulys, kuris skraidys ratu, atsimušinės į sienas ir jau nebegalės pabėgti.

– Ne, bet aš noriu pasakyti: jūs neįsivaizduojate, ko reikalaujate iš Marselės. Bijau, kad paskui ji ims jūsų nekęsti.

Matjė mintyse vėl pamatė Marselės akis, dideles, liūdnas, apvedžiotas tamsiais ratilais.

– Nejaugi jūs nekenčiate Gomeso? – sausai paklausė jis.

Sara gailiai ir bejėgiškai šyptelėjo: ji niekad nieko nepajėgė nekęsti; Gomeso mažiau nei bet ko kito.

– Bet kuriuo atveju, – tarė ji, nutaisiusi neįžvelgiamą veidą, – aš negaliu jūsų siųsti pas tą rusą, jis vis dar operuoja, bet nusigėrė, aš juo daugiau nepasitikiu. Prieš porą metų jis dar įklimpo į bjaurią istoriją.

– O daugiau nieko nepažįstate?

– Nieko, – lėtai ištarė Sara. Bet staiga jos veidas nušvito gerumu ir ji šūktelėjo: – Na ne, prisiminiau, kaip anksčiau nepagalvojau. Viską sutvarkysiu. Valdmanas. Nesate matęs jo pas mane? Žydas, ginekologas. Tam tikru atžvilgiu tai abortų specialistas, su juo būsite ramūs. Berlyne jis turėjo nedidelę gydytojo praktiką. Kai naciai atėjo į valdžią, jis apsigyveno Vienoje. Paskui įvyko anšliusas ir jis atsikraustė gyventi į Paryžių, pasiėmęs tik lagaminėlį. Bet jis jau seniai buvo pervedęs savo pinigus į Ciurichą.

– Manote, pavyks?

– Žinoma. Dar šiandien užeisiu pas jį.

– Kaip gerai, – tarė Matjė, – baisiai gerai. Jis nelabai brangiai ima?

– Ten jis imdavo iki dviejų tūkstančių markių...

Matjė išblyško:

– Dešimt tūkstančių frankų!

Ji gyvai pridūrė:

– Tai buvo apiplėšimas, ten jis versdavo mokėti už savo reputaciją. O čia jo niekas nepažįsta ir jis bus protingesnis: aš jam pasiūlysiu tris tūkstančius frankų.

– Gerai, – ištarė Matjė, sukandęs dantis. O pats karštligiškai mintijo: „Kur aš gausiu tokius pinigus?“

– Klausykite, – tarė Sara, – o kodėl man nenuėjus pas jį šiandien? Jis gyvena Blėz-Dėgof gatvėje, visai netoli. Rengiuosi ir einu. Jūs manęs palauksite?

– Ne, aš... Pusę vienuoliktos turiu pasimatymą. Sara, jūs tikras lobis, – tarė Matjė.

Jis apglėbė ją per pečius ir šypsodamas papurtė. Dėl jo ji atsižadėjo savo didžiausio pasišlykštėjimo, iš geranoriškumo tapo bendrininke akto, kuris jai kėlė siaubą: ji spinduliavo pasitenkinimą.

– Kur jūs būsite vienuoliktą? – paklausė ji. – Norėčiau jums paskambinti.

– Būsiu *Dupont Latin*, Sen Mišelio bulvare. Galėčiau ten palaukti jūsų skambučio, gerai?

– *Dupont Latin*? Sutarta.

Saros peniuaras ant jos didžiulės krūtinės plačiai atsisiautė. Matjė priglaudė ją prie savęs iš švelnumo ir kad nematytų jos kūno.

– Iki, – tarė Sara, – iki, mano brangusis Matjė.

Ji pakėlė į jį savo švelnų, beformį veidą. Jame ryškėjo jaudinantis ir kone goslus nusižeminimas, kuris žadino norą įskaudinti ją, priversti gėdytis. „Kai ją matau, – sakydavo Danielis, – imu suprasti sadistus." Matjė išbučiavo ją į abu skruostus.

*

„Vasara!" Dangus įkyriai persekiojo gatvę, tai buvo kažkokie gamtos monai; žmonės sklendė dangumi, jų veidai liepsnojo. Matjė kvėpė žalią, gyvą aromatą, šviežias dulkes. Jis prisimerkė ir nusišypsojo: „Vasara!" Kiek paėjėjo; juodas tirpstantis asfaltas, nusėtas baltais grūdeliais, lipo prie padų: Marselė buvo nėščia ir tai jau nebe ta vasara.

Ji miegojo, jos kūnas maudėsi tirštame šešėlyje ir miegodama ji prakaitavo. Jos gražios rusvos krūtys su violetiniais ratukais suglebo, lašeliai sunkėsi ir drėkino spenelius, baltus ir sūrokus – kaip gėlės. Ji miega. Ji visada miega iki vidurdienio. Bet gurgulas jos įsčiose nemiega, jam nėra kada miegoti; jis maitinasi ir pučiasi. Laikas bėgo tvirtais ir nesugrąžinamais postūmiais. Gurgulas pūtėsi, o laikas bėgo. „Per artimiausias dvi paras reikia rasti pinigų."

Liuksemburgo sodas, čia šilta ir balta: statulos ir balandžiai, vaikai. Vaikai laksto, balandžiai skraido. Nesibaigiantis judėjimas, balti blyksniai. Matjė prisėdo ant metalinio suolo. „Kur rasti pinigų? Danielis man neskolins, bet vis tiek paprašysiu... Blogiausiu atveju visada galiu kreiptis į Žaką.“ Veja bangavo iki pat kojų, statula jam rodė savo jauną akmeninį užpakalį, balandžiai burkavo ir taip pat buvo panašūs į akmeninius. „Galų gale man trūksta kokių dviejų savaičių, žydas palauks iki mėnesio galo, o 29-tą – atlyginimas.“

Staiga Matjė atsitokėjo: jis tarsi pamatė tai, apie ką galvoja, ir išsigando pats savęs: „O Briunė dabar žingsniuoja gatvėmis, gėrisi šviesa, jam lengva, nes jis laukia, eina per trapų miestą, kurį jis tuoj sugriaus, jaučiasi stiprus, jis žengia šiek tiek krypuodamas, atsargiai, nes dar neatėjo metas viską daužyti, jis laukia, jis viliasi. O aš! O aš! Marselė nėščia. Ar Sara įkalbės tą žydą? Kur gauti pinigų? Štai apie ką aš mąstau!“ Netikėtai jis vėl pamatė arti susodintas akis po vešliais juodais antakiais: „Madridas. Norėčiau ten važiuoti. Prisiekiu.“ Ir staiga jam dingtelėjo: „Aš senas.“

„Aš senas. Štai sėdžiu atsidrėbęs ant suolo, iki kaklo įklimpęs į savo gyvenimą, niekuo netikiu. Bet aš taip pat norėjau vykti į Ispaniją. O paskui neišdegė. Negi tos ispanijos dar egzistuoja? Aš čia, mėgaujuosi savimi, jaučiu burnoje užsistovėjusį geležingo vandens ir kraujo skonį, savo kvapą, tai mano nuosavas kvapas, aš egzistuoju. Egzistuoti – tai gerti save nejaučiant troškulio. Trisdešimt ketveri metai. Trisdešimt ketveri metai, kaip aš skanauju save ir esu senas. Aš dirbau, laukiau, turėjau tai, ko norėjau: Marselę, Paryžių, nepriklausomybę: dabar viskas baigta. Daugiau nieko nelaukiu.“ Jis žiūrėjo į tą įprastą sodą, visada naują, visada tokį pat kaip jūra, šimtą metų vagojamą tokių pat spalvingų ošiančių bangų. Čia visa tas pat: tie patys šėliojantys vaikai kaip prieš šimtą metų, ta pati saulė ant gipsinių deivių su numuštais pirštais ir tie

patys medžiai; bet buvo ir Sara savo geltonu kimono, buvo nėščia Marselė, buvo pinigai. Ir visa tai taip natūralu, taip normalu, taip monotoniška, šito buvo gana pripildyti gyvenimą, tai ir buvo gyvenimas. O visa kita – visos tos ispanijos, visos tos oro pilys, visa tai... Ką? Tik drungna pasaulietinė nereikšminga religija asmeniniam naudojimui? Kuklus dangiškas viso mano tikrojo gyvenimo akompanimentas? Alibi? „Būtent jie mane mato. Jie – tai Danielis, Marselė, Briunė, Žakas: jie mato mane kaip žmogų, kuris nori būti laisvas. Jis valgo, geria kaip visi, jis valstybės tarnautojas, jis neužsiima politika, skaito *L'Oeuvre* ir *Le Populaire,* turi sunkumų su pinigais. Bet jis nori būti laisvas, kaip kiti nori įsigyti pašto ženklų kolekciją. Laisvė – jo slėpiningas sodas. Jo mažas sandėris su pačiu savimi. Tingus ir šaltas žmogus, kiek chimeriškas, bet iš esmės labai protingas, žmogus, kuris slapta susikurpė pilką, bet tvirtą inertišką laisvę ir retkarčiais pateisina save kilniais samprotavimais. Negi aš toks ir esu?

Jam septyneri metai, jis – Pitivjė, pas savo dėdę Žiulį, dantistą, priėmimo kambaryje žaidžia žaidimą, kuris sustabdytų jo egzistavimą; reikia pamėginti nepraryti savęs lyg tavo burnoje būtų labai šaltas skystis, ir tu sulaikai mažą to skysčio rijimo veiksmą, kuris jį nusiųstų į patį gerklės galą. Jam pavyko visiškai ištuštinti galvą. Bet ta tuštuma dar turėjo skonį. Tai buvo kvailysčių diena. Jis grimzdo provincijos vasaros karštyje, kuris atsidavė musėmis. Ir, tikrai, jis ką tik sugavo musę ir nutraukė jai sparnus. Konstatavo, kad jos galva panaši į degtuko sieros galvutę, rado virtuvėje grandiklį ir patrynė į ją musės galvutę laukdamas, kol ji užsiliepsnos. Bet veikė negrabiai: tai tebuvo maža niekinga dykinėtojo komedija, jam rimčiau nepavyko ja susidomėti, jis puikiai žinojo, kad musė neužsidegs. Ant stalo dryksojo suplėšyti iliustruoti žurnalai ir stovėjo puiki pilkšvai žalsva kinų vaza su ąselėmis, primenančiomis papūgos nagus; dėdė Žiulis buvo sakęs, kad šiai vazai trys tūkstančiai

metų. Matjė prisiartino prie vazos sudėjęs rankas už nugaros, ir apžiūrėjo ją, nekantriai linguodamas į šonus: baisu būti mažyčiu duonos minkštimo gabalėliu šiame sename daugiasluoksniame pasaulyje atsidūrus prie trijų tūkstantmečių senumo abejingos vazos. Jis atsuko jai nugarą, ėmė vartyti akis ir šnarpšti nosimi priešais veidrodį, bet jam nesisekė prasiblaškyti, paskui staiga vėl grįžo prie stalo, pakėlė vazą, ši pasirodė labai sunki, ir tėškė ją ant parketo: tai šovė jam į galvą netikėtai ir tuoj pat pasijuto lengvas kaip voratinklio siūlas. Jis susižavėjęs spygsojo į porceliano drūzgus: ką tik kažkas atsitiko šiai trijų tūkstančių metų vazai tarp penkiasdešimtmečių sienų, po amžina vasaros šviesa, atsitiko kažkas akiplėšiška, panašaus į aušrą. Jis pamanė: „Ir tai padariau aš!“ Ir pasijuto išdidus, laisvas nuo pasaulio ir prieraišumų, be šeimos, be šaknų, toks mažytis užsispyręs daigas, kuris pralaužė žemės plutą.

Jam šešiolika, jis, mažas peštukas, guli Arkašone ant smėlio ir žiūri į ilgas plokščias vandenyno bangas. Jis ką tik apkūlė jauną bordietį, kuris apmėtė jį akmenimis, ir privertė ryti smėlį. Sėdi pušų paunksnyje uždusęs, šnervės pilnos sakų kvapo, ir jam pasirodė, kad jis – mažas sprogimas ore, apvalus, status ir nepaaiškinamas. Jis tarė sau: „Aš būsiu laisvas“, o veikiau jis nieko sau nepasakė, bet būtent tai jam norėjosi pasakyti ir tai tarsi pažadas; jis tarsi užsižadėjo, kad visas jo gyvenimas bus panašus į tą netikėtą akimirką. Jam dvidešimt vieneri, kambaryje skaito Spinozą, Užgavėnės, gatve darda didžiuliai margaspalviai vežimai, prikrauti kartoninių manekenų; jis užverčia galvą ir vėl kartoja savo pasižadėjimą su ta filosofine pompastika, kuri netrukus tapo Briunė ir jo savastimi; jis tarė sau: „Aš išgelbėsiu save pats!“ Dešimtis, šimtus kartų jis kartojo tą savo priesaką. Žodžiai su amžiumi keitėsi, keitėsi su intelektualinėmis madomis, bet liko tas vienintelis ir nekintamas priesakas; ir Matjė pats sau nebuvo nei aukštas, tik kiek dramblotas vyriškis, dėstantis berniukų licėjuje filosofiją, nei Žako Delariu, advokato,

brolis, nei Marselės meilužis, nei Danielio ir Briunė draugas; jis buvo ne kas kitas, tik tas priesakas.

Koks priesakas? Jis persibraukė ranka pavargusias nuo šviesos akis; dabar jis niekuo labai gerai nebebuvo įsitikinęs; dabar vis dažniau jautėsi savotiškoje tremtyje. Kad suprastum savo priesaką, reikėjo būti santarvėje su pačiu savimi.

– Prašau, paduokite kamuoliuką.

Teniso kamuoliukas pririedėjo prie jo kojų, berniukas lėkė artyn su rakete rankoje. Matjė pakėlė kamuoliuką ir mestelėjo jo linkui. Žinoma, jis nebuvo santarvėje su savimi: jis grimzdo į tą niūrią šutrą ir patyrė senąjį monotonišką kasdienybės jausmą; veltui kartojo frazes, kurios kadaise jį įkvėpdavo: „Būti laisvam. Būti savo paties priežastimi, galėti pasakyti: aš esu, nes aš to noriu; būti savo paties ištakomis." Tušti, pompastiški žodžiai, įkyrios intelektualo sapalionės.

Jis atsistojo. Atsistojo tarnautojas, tarnautojas, kuris turi piniginių sunkumų ir kuris rengiasi eiti pas savo buvusio mokinio seserį. Pamanė: „ Nejau visi statymai baigti. Nejau aš tik tarnautojas?" Jis taip ilgai laukė; paskutinieji jo metai tebuvo ginkluotas būdravimas. Jis laukė eidamas per tūkstančius kasdienių rūpesčių; žinoma, pakeliui sukosi apie moteris, tais laikais dar keliavo, pagaliau, reikėjo užsidirbti ir pragyvenimui. Tačiau vienintelis jo rūpestis buvo išsaugoti savo laisvę. Poelgio laisvę. Laisvo ir apmąstyto poelgio, kuris nulemtų visą jo gyvenimą ir kuris taptų naujos egzistencijos pradžia. Jis niekad negalėjo visiškai atsiduoti meilei, malonumui, jis niekad nėra buvęs iš tikro nelaimingas; jam visada rodėsi, kad jis kažkur kitur, kad jis dar nėra galutinai gimęs. Jis laukė. O tuo metu tykiai, iš pasalų atsėlino metai, jie jį sučiupo už pakarpos. Dabar jam trisdešimt ketveri. „Pradėti reikėjo dvidešimt penkerių. Kaip Briunė. Taip, bet tada pradedi nesuvokdamas iki galo reikalo esmės. Ir lieki apkvailintas. Aš taip pat nenorėjau būti apkvailintas."

Jis svajojo vykti į Rusiją, mesti mokslus, išmokti kokio nors amato. Bet kaskart jį, atsidūrusį prie staigių posūkių krašto, sulaikydavo ne kas kitas, o rimtų priežasčių tam daryti nebuvimas. O be priežasčių kas? Tik beprotystė. Ir jis toliau laukė...

Liuksemburgo sodo tvenkinyje sukiojosi buriniai laiveliai, retkarčiais pačaižomi fontanų. Jis sustojo paspoksoti į jų mažą vandens karuselę. Pamanė: „Aš jau nebelaukiu. Ji teisi. Aš save nuniokojau, sterilizavau, kad virsčiau tik laukimu. Taip, tiesa, dabar aš tuščias. Bet užtat nieko nebelaukiu."

Ten, prie fontano, vienas laivelis pasviro, ėmė skęsti. Visi juokėsi į jį žiūrėdami; vienas berniūkštis pamėgino jį užgriebti kobiniu.

/ IV

Matjė dirstelėjo į laikrodį: „Be dvidešimt vienuolika, ji vėluoja." Jis nemėgo, kai ji vėluodavo, visada baiminosi, kad tik ji nenuvestų savęs iki žūties. Ji viską pamiršdavo, ji bėgo nuo gyvenimo užmaršumu; užsimiršdavo kas minutę, užmiršdavo valgyti, užmiršdavo miegoti. Vieną dieną ji užmirš kvėpuoti ir bus galas. Šalia jo sustojo du jaunuoliai: jie iš aukšto apžiūrinėjo staliuką.

– *Sit down**, – tarė vienas.

– Aš *sit down*, – atsiliepė kitas.

Jie nusijuokė ir atsisėdo; jų rankos buvo išpuoselėtos, šalta veidų išraiška ir švelni oda. „Čia tik pienburniai!" – pamanė suirzęs Matjė: studentai arba licėjaus moksleiviai; jauni patinai, apsupti pilkų patelių, panėšėjo į blizgančius ir užsispyrusius vabzdžius. „Juokinga ta jaunystė, – mąstė Matjė, – iš išorės blizga, o viduje tuščia." Ivič jautė savo jaunystę, Borisas taip pat, bet tai išimtys. Jaunystės kankiniai. „Mes visi tiesiog nežinojome, kai buvome jauni, – nei aš, nei Briunė, nei Danielis. Tik vėliau šitai suvokėme."

Be ypatingo džiaugsmo jis sumanė, kad ves Ivič į Gogeno parodą. Jis mėgo jai rodyti gražius paveikslus, gražius filmus, gražius daiktus, nes pats nebuvo gražus ir tai buvo jo būdas atsiprašyti. Ivič

* Sėskim. (Angl. – čia ir toliau vertėjos pastabos.)

jam neatleido: šįryt, kaip ir seniau, ji žiūrės paveikslus su maniakine laukine veido išraiška, Matjė stovės šalia jos, negražus, įkyrus, užmirštas. Bet jis ir nebūtų norėjęs būti gražus: Iviš niekad nebūdavo vienišesnė negu grožio akivaizdoje. Jis tarė sau: „Pats nežinau, ko iš jos noriu." Tada jis ir pamatė Iviš; ji ėjo bulvaru šalia aukšto garbanoto vaikino, pasibalnojusio akinius, ji pakėlė į jį veidą ir padovanojo jam spinduliuojančią šypseną; jie gyvai šnekučiavo. Kai išvydo Matjė, jos akys iškart užgeso, ji greitai atsisveikino su savo palydovu ir išsiblaškiusi perėjo Mokyklų gatvę. Matjė atsistojo.

– Sveika, Iviš!

– Laba diena, – atsakė ji.

Jos veidas buvo kuo geriausiai pridengtas: šviesūs garbiniai užšukuoti ant skruostų, kirpčiukai užleisti iki pat akių. Žiemą vėjas plaikstė jos plaukus apnuogindamas putnius blyškius žandus ir žemą kaktą, kurią ji vadino „ kalmukiška"; tada pasirodydavo jos platus veidas, blyškus, vaikiškas ir goslus, panašus į mėnulį tarp dviejų debesų. Bet šiandien Matjė matė jos netikrą veidą – siaurą ir švarų, primenantį ant tikrojo veido uždėtą trikampę kaukę. Jaunieji Matjė kaimynai pasigręžė į ją ir iš jų išraiškų galėjai spręsti, kad Iviš jiems atrodo graži. Matjė pažvelgė į ją su švelnumu, jis buvo vienintelis tarp visų tų žmonių, kuris žinojo, kad ji negraži. Iviš prisėdo, rami ir suniurusi. Ji nebuvo pasidažiusi, nes dažai gadina odą.

– O poniai? – paklausė padavėjas.

Iviš jam nusišypsojo, jai patikdavo, kai ją vadina ponia; paskui ji abejodama pasisuko į Matjė:

– Užsisakykite pipirmėčių antpilo, – patarė Matjė. – Juk mėgstate jį.

– Aš jį mėgstu? – nustebo pralinksmėjusi Iviš. – Tada sutinku. O kas tai? – paklausė ji, kai padavėjas nuėjo.

– Žalioji mėta.

– Toks tirštas žalias gėralas, kurį anąkart gėriau? Ne, ne, nenoriu, jis apvelia gerklę. Aš vis sutinku, bet man nereikėjo jūsų klausyti. Mūsų skoniai skiriasi.

– Tada sakėte, kad patiko, – su apmaudu tarstelėjo Matjė.

– Taip, bet paskui persigalvojau, prisiminiau skonį, – ji krūptelėjo. – Nė už ką daugiau negersiu.

– Padavėjau!

– Ne, ne, tegul, tuoj atneš, pažiūrėti jis gražus. Neprisiliesiu, štai ir viskas; aš neištroškusi.

Ji nutilo. Matjė nežinojo, ką sakyti: Iviš mažai kuo domėjosi; be to, jam ir nebuvo noro kalbėti. Marselė buvo ir čia; jis nematė jos, nešaukė jos vardu, bet ji buvo čia. Iviš jis matė, galėjo vadinti ją vardu ir net paliesti petį, bet ji buvo nepasiekiama, nepasiekiamas jos trapus liemuo ir graži stangri krūtinė; ji atrodė nupiešta ir nulakuota kaip nepasiekiama taitietė Gogeno drobėje. Netrukus paskambins Sara. Pasiuntinukas pašauks: „Pone Delariu!“ Ir Matjė kitame laido gale išgirs liūdną balsą: „Jis nori dešimties tūkstančių frankų ir nė su mažiau.“ Ligoninė, chirurgija, eterio kvapas, pinigų klausimas. Matjė sukaupė pastangas ir atsigręžė į Iviš, ši užsimerkė ir lengvai pirštu vedžiojo pirštu akių vokus. Paskui atsimerkė.

– Man susidarė įspūdis, kad jie patys savaime lieka atmerkti. Kartkartėmis aš juos užmerkiu, kad pailsėtų. Jie paraudę?

– Ne.

– Tai nuo saulės, vasarą man visada skauda akis. Tokiomis dienomis reikėtų išeiti tik sutemus; kitaip nežinai kur dėtis, saulė persekioja visur. Be to, būna drėgni žmonių delnai.

Matjė po stalu palietė pirštu savo delną: sausas. Tai to kito, to aukšto jauno garbaniaus buvo drėgnos rankos. Jis be jaudulio žvelgė į Iviš; jautėsi kaltas ir išsilaisvinęs, nes vis mažiau buvo prie jos prisirišęs.

– Jums apmaudu, kad priverčiau šįryt išeiti?

– Šiaip ar taip, likti kambaryje buvo neįmanoma.

– Bet kodėl? – nustebo Matjė.

Iviš jį permetė nekantriu žvilgsniu.

– Jūs nežinote, kas yra studenčių bendrabutis. Merginas ištisai globoja, ypač per egzaminus. Be to, viena moteriškė labai prie manęs prisirišo, visokiomis dingstimis vis eina į mano kambarį, glosto man plaukus, nepakenčiu, kai mane liečia.

Matjė vargiai jos klausė: jis žinojo, kad ji negalvojo apie tai, ką kalba. Iviš susierzinusi papurtė galvą.

– Ši storulė iš bendrabučio mane myli, nes aš šviesiaplaukė. Ir visada vis tas pat, po trijų mėnesių ji ims manęs nekęsti: sakys, kad esu veidmainė.

– Jūs iš tikrųjų esate veidmainė, – pritarė Matjė.

– Tai-ip... – ištarė ji tęsiamu balsu, kuris priminė jos blyškius skruostus.

– Ko jūs norite, žmonės pagaliau ims ir pastebės, kad slepiate kortas ir nuleidžiate akis prieš juos lyg šventoji nekaltybė.

– O jums ar patiktų, jei sužinotų, kas jūs? – ji pridūrė su savotiška panieka. – Iš tikrųjų, jūs nejautrus tokiems dalykams. O štai žiūrėti žmonėms į akis negaliu, – tęsė ji, – man iškart ima perštėti akys.

– Iš pradžių jūs mane dažnai trikdydavote, – prisipažino Matjė. – Žiūrėdavote virš kaktos, į plaukus. O aš baisiai bijau nuplikti... Manydavau, kad jūs regite nuplikusias vietas ir todėl nepajėgiate atitraukti akių.

– Aš į visus taip žiūriu.

– Taip, arba vogčia: štai taip...

Jis metė į ją greitą pasalūnišką žvilgsnį. Ji susijuokė pralinksmėjusi ir perpykusi:

– Liaukitės! Nenoriu, kad mane mėgdžiotų.

– Aš juk ne iš piktos valios.

– Žinau, bet man visada baisu, kai jūs mėgdžiojate mano veido išraišką.

– Suprantu, – tarė šypsodamas Matjė.

– Čia ne tai, ką jūs tariatės supratęs: nors būtumėte gražiausias vyras pasaulyje, man būtų tas pat.

Ir pasikeitusiu balsu pridūrė:

– Kaip norėčiau, kad ne taip skaudėtų akys.

– Klausykite, – tarė Matjė, – nueisiu į vaistinę ir paprašysiu tablečių. Tik dar laukiu telefono skambučio. Jei man paskambintų, būkite tokia maloni ir pasakykite pasiuntinukui, kad greitai grįšiu, tegul atskambina.

– Ne, neišeikite, – šaltai pasakė, – labai ačiū, bet man niekas nepadės, čia dėl saulės.

Jie nutilo. „Man nuobodu", – pamanė Matjė su keistu pasitenkinimu. Ivič delnais lygino sijoną, kiek pakeldama pirštus, lyg rengtųsi spaudyti pianino klavišus. Jos plaštakos, kaip visada, buvo raudonokos, matyt, dėl blogos kraujotakos; paprastai ji pirštus iškeldavo į viršų ir pakratydavo, kad pabaltų. Plaštakų ji visai nenaudojo, kad imtų, jos buvo tarsi du nedideli primityvūs stabai rankų gale; jos vos prisiliesdavo prie daiktų smulkiais ir nebaigtais judesiais – veikiau tuos daiktus modeliuoti, nei sugriebti. Matjė žvilgtelėjo į Ivič nagus, ilgus ir smailius, ryškiai dažytus, beveik kiniškus: užtekdavo žvilgtelėti į tą trapią ir nepatogią puošmeną, kad suprastum: Ivič savo dešimčia pirštų nieko negalėjo daryti. Kartą vienas jos nagas nulūžo, ji saugojo jį mažyčiame karstelyje ir kartais tyrinėdavo su siaubu ir drauge su malonumu. Matjė jį yra matęs: ant jo buvo likęs lakas, jis priminė nugaišusį skarabėją. „Nesuprantu, kas ją jaudina; ji niekad dar nebuvo tokia suirzusi. Turbūt dėl egzamino. O gal jai mirtinai nuobodu su manimi: vis dėlto aš suaugęs žmogus."

– Gal, kai imama akti, būna kitaip – staiga abejingu balsu ištarė Ivič.

– Žinoma, kitaip, – nusišypsojo Matjė. – Juk žinote, ką Laone pasakė daktaras: jums nežymus konjunktyvitas.

Jis kalbėjo švelniai, šypsojosi švelniai, jautėsi apnuodytas švelnumu: greta Iviš visada reikėjo šypsotis, judesiai turėjo būti švelnūs ir lėti. „Kaip Danielis su savo katėmis."

– Man taip skauda akis, – tarė Iviš, – užtenka menko nieko...

Ji sudvejojo:

– Man... man skauda akių dugną. Patį dugną. Ar tai ne pradžia tos beprotystės, apie kurią man kalbėjote?

– A, prisiminėt tą seną istoriją? – paklausė Matjė. – Paklausykite, Iviš, aną kartą jums skaudėjo širdį, bijojote širdies smūgio. Kokią keistą būtybę jūs vaizduojate. Sakytum, jums būtina save kankinti; kitais kartais jūs nei iš šio, nei iš to pareiškiate, kad esate plieninės sveikatos; reikia pasirinkti.

Balsas galugerklyje paliko cukraus skonį.

Iviš užsisklendė ir žiūrėjo į savo kojas.

– Man kažkas nutiks.

– Žinau, – tarė Matjė, – jūsų delno gyvenimo linija laužyta. Bet sakėte, kad rimtai tuo netikite.

– Taip, rimtai tuo netikiu... ir vis tiek negaliu įsivaizduoti savo ateities. Ji užbraukta.

Iviš nutilo. Matjė netardamas nė žodžio žvelgė į ją. Be ateities... Staiga jis pajuto kartėlį burnoje ir suprato, kaip yra baisiai prisirišęs prie Iviš.

Ir tai tiesa, ji neturėjo ateities: Iviš trisdešimties metų, Iviš keturiasdešimtmetė – jokios prasmės. Jis mąstė: ji negyvybinga. Kai Matjė būdavo vienas ar kai šnekučiuodavo su Danieliu, su Marsele, prieš jį nusidriekdavo jo gyvenimas, aiškus ir monotoniškas: kažkokios moterys, kažkokios kelionės, kažkokios knygos. Ilga nuokalnė, kuria jis lėtai lėtai leidžiasi žemyn, neretai net linkdavo prie to, kad visa galėtų eiti kur kas greičiau. Bet kai išvysdavo Iviš, gy-

venimas jam imdavo rodytis tikra katastrofa. Iviš buvo maža, gosli ir tragiška kančia be rytdienos: arba ji išvyks, arba išsikraustys iš proto, o gal mirs nuo širdies smūgio, gal tėvai uždarys ją Laone. Bet Matjė negalėtų pakęsti gyvenimo be jos. Jis nedrąsiai kilstelėjo ranką: jam norėjosi suimti Iviš ranką virš alkūnės ir stipriai suspausti. „Nepakenčiu, kai mane liečia." Matjė ranka vėl nusileido. Jis greitakalbe ištarė:

– Labai graži jūsų palaidinukė, Iviš.

Tai buvo netaktas: Iviš įsitempusi palenkė galvą ir nenatūraliu judesiu apsitampė palaidinukę. Ji priimdavo liaupses kaip įžeidimą; tarsi kirviu kažkas iškapojęs jos atvaizdą, šiurkštų ir žavingą, kurio žavesiui ji prisibijo pasiduoti. Vienintelė ji gali spręsti, ar jis tinka jos asmeniui. Ji mąstydavo apie tai be žodžių ir jos įsitikinimas būdavo švelnus kaip glamonė. Matjė nusižeminęs žvelgė į gležnus Iviš pečius, jos tiesų, apvalų kaklą. Ji dažnai sakydavo: „Nekenčiu žmonių, kurie nejunta savo kūnų." Matjė juto savo kūną, bet jam jis buvo veikiau stambus, gremėzdiškas paketas.

– Jūs vis dar norite pamatyti Gogeno paveikslus?

– Kokio Gogeno? A-a! Parodą, apie kurią man kalbėjote? Gerai, galime eiti.

– Neatrodo, kad norėtumėte ten eiti.

– Ne, kodėl, noriu.

– Bet, Iviš, jei nenorite, taip ir sakykite.

– Užtat jūs norite.

– Gerai žinote, kad aš ten jau buvau. Noriu ją jums parodyti, jei jums tai malonu, bet jei ne, ši paroda manęs nebedomina.

– Na, gerai, būtų geriau ten nuėjus kitą dieną.

– Tačiau paroda ryt užsidaro, – nusivylęs ištarė Matjė.

– Na ką jau čia, tiek to, – apatiškai atsiliepė Iviš. – Vėliau kada nors vėl bus.

Ir gyvai pridūrė:

– Juk tokius dalykus ne kartą rodo, ar ne?

– Iviš! – tarė Matjė švelniai, bet susierzinęs. – Tokia jūs jau esat. Geriau pasakykite, jog nenorite, juk puikiai žinote, kad vėl rodys tikrai ne taip greitai.

– Gerai jau, gerai, – maloniai ištarė, – aš ten nenoriu eiti, nes nervinuosi dėl egzamino. Bjauru versti tiek ilgai laukti rezultatų.

– Tai dar ne rytoj?

– Būtent.

Ir pridūrė vos paliesdama Matjė rankovę pirštų galiukais:

– Nereikia kreipti į mane dėmesio, šiandien aš nesava. Priklausau nuo kitų, tai žemina, man visąlaik prieš akis šmėkšo baltas lapas, prisegtas prie pilkos sienos. Negaliu galvoti apie nieką kita. Jau rytą prabudusi supratau, kad ši diena – išbraukta. Ją iš manęs pavogė ir jų man ne tiek daug ir likę.

Ji pašnibždom skubiai pridūrė:

– Susikirtau iš botanikos.

– Suprantu.

Jis norėjo prisiminti tokį baisų nerimą, kuris leistų jam suprasti Iviš nuotaikas. Gal kažką tokio jautė konkurso licėjaus dėstytojo pareigoms gauti išvakarėse... Na, kad ir kaip ten būtų, tai nieko panašaus. Jis gyveno be rizikos, ramiai. Dabar jautėsi pažeidžiamas grėsliame pasaulyje, bet tas pojūtis atsirado tik Iviš dėka.

– Jei mane prileis prie egzaminų, – ištarė Iviš, – aš trupučiuką išgersiu prieš eidama laikyti egzamino žodžiu.

Matjė neatsakė.

– Trupučiuką, – pakartojo Iviš.

– Jūs taip kalbėjote ir prieš kolokviumą vasarį, o paskui graži buvote, kai išgėrėte keturias taureles romo, visai nusišniojote.

– Beje, manęs ir neprileis, – nenuoširdžiai pasakė.

– Suprantu, bet jei ims ir prileis?

– Gerai jau, negersiu.

Matjė nesispyrė: jis buvo įsitikinęs, kad ji į egzaminą ateis pakaušusi: „Aš taip nedaryčiau, visada būdavau net per daug atsargus." Jis įširdo ant Iviš ir jautėsi pats sau šlykštus. Padavėjas atnešė taurę ir iki pusės pripylė žaliosios mėtų trauktinės.

– Tuoj atnešiu kibirėlį su ledu.

– Labai ačiū, – tarė Iviš.

Ji žiūrėjo į taurę, o Matjė žiūrėjo į ją. Jį užvaldė stiprus neapibrėžiamas geismas: akimirką virsti ta pasimetusia būtybe, prisisunkusia savo kvapo, pajausti iš vidaus tas ilgas plonas rankas, pajausti, kaip rankos linkyje dilbio oda lyg lūpos sulimpa su rankos oda, pajausti tą kūną ir pažinti visus tuos drovius bučinėlius, kuriais jis save be perstojo apiberia. Virsti Iviš nepaliaujant likti savimi. Iviš paėmė iš padavėjo rankų kibirėlį ir į taurę įsimetė leduką.

– Čia ne gerti, – pasakė, – tiesiog gražiau.

Ji kiek prisimerkė ir vaikiškai šyptelėjo.

– Gražu.

Matjė sudirgęs žiūrėjo į taurę, jis pabandė stebėti, kaip tingiai juda tirštas skystis, sutrikdytas blausaus ledo baltumo. Veltui. Iviš širdžiai tai buvo mažas tąsus ir žalias mėgavimasis, kuris užvaldė ją iki pačių pirštų galiukų; jam tai nieko nereiškė. Mažiau negu nieko: taurė su mėtų trauktine. Jis galėjo įsivaizduoti, ką jautė Iviš, bet pats nieko nejautė; jai daiktai buvo gyvos bendrininkaujančios būtybės, jos plačiai išsklisdavo įsiskverbdamos iki pat jos kūno gelmių, bet Matjė visada daiktus matė tik iš tolo. Jis dirstelėjo į ją ir atsiduso: kaip visada, pavėlavo; Iviš nebežiūrėjo į stiklą; ji nuliūdo ir ėmė nervingai pešiotis plaukų sruogą.

– Norėčiau cigaretės.

Matjė ištraukė iš kišenės *Gold Flake* pakelį ir ištiesė jai:

– Tuoj pridegsiu.

– Ačiū, norėčiau pati.

Ji prisidegė cigaretę ir kelis kartus užtraukė dūmą. Paskui prikišo ranką prie burnos ir maniakės išraiška smaginosi, siųsdama dūmus išilgai delno. Ir lyg pati sau paaiškino:

– Norėčiau, kad atrodytų tarsi mano ranka leidžia dūmus. Būtų juokinga: ūkanojanti ranka.

– Taip nebūna, dūmai per greitai išsisklaido.

– Žinau, ir tai man erzina, bet negaliu sustoti. Jaučiu savo kvėpavimą, jis kutena man ranką, eina kaip tik per vidurį, sakytum, delnas padalytas perpus savotiška siena.

Ji susijuokė ir nutilo, vis dar pūsdama į savo delną, užsispyrusi ir nepatenkinta. Paskui numetė cigaretę ir krestelėjo galvą: jos plaukų kvapas atsklido iki Matjė šnervių. Plaukai atsidavė pyragaičiais ir vaniliniu cukrumi, nes ji trinkdavo galvą kiaušinio tryniu; šitas konditerijos aromatas buvo kažkoks juslinis.

Matjė prisiminė Sarą.

– Apie ką galvojate, Iviš? – paklausė jis.

Ji akimirką apmirė pražiota burna, sutrikusi, bet tuoj atgavo pirmykštę mąslią veido išraišką ir tapo neįžvelgiama. Matjė pajuto, kad jau pavargo į ją žiūrėti, jam ėmė dilgsėti akių kampučiai.

– Apie ką galvojate? – pakartojo jis.

– Aš... – Iviš nusipurtė. – Jūs manęs šito vis klausiate. Apie nieką konkrečiai. Yra dalykų, kurių dorai ir neapibūdinsi.

– Ir vis tik?

– Na gerai jau, aš, pavyzdžiui, žiūrėjau į tą žmogelį. Ką norite, kad pasakyčiau? Kad sakyčiau: jis storas, vis šluosto nosine kaktą, pasirišęs kaklaraištį su gatavu mazgu... Keista, kad mane verčiate visus tuos niekus pasakoti, – tarė ji, staiga susidrovėjusi ir supykusi, – tai absoliučiai nesvarbu.

– Ne, man svarbu. Jei galėčiau išreikšti pageidavimus, norėčiau, kad jūs mąstytumėte balsu.

Iviš nevalingai šyptelėjo.

– Bet kalba duota ne dėl tokių niekų.

– Keista, bet kalbai jaučiate čiabuvio pagarbą, jūs, regis, linkusi manyti, kad ji sukurta tik pranešti apie mirtis, santuokas arba mišioms aukoti. Beje, Iviš, jūs žiūrėjote ne į žmones, aš mačiau, jūs žiūrėjote į savo ranką, o paskui į koją. Ir be to, aš žinau, kas jūsų galvoje.

– Tai kam tada klausinėjate? Nereikia būti ypatingo proto, kad įspėtum: aš galvojau apie tą egzaminą.

– Bijote susikirsti, ar ne?

– Žinoma, bijau susikirsti. Ne, veikiau nebijau. Aš ir taip žinau, kad neišlaikiau.

Matjė vėl pajuto burnoje katastrofos skonį: „Jeigu ji susikirto, aš jos nebematysiu. O ji juk tikrai neišlaikys; tai taip akivaizdu."

– Nenoriu į Laoną, – tarė nevilties kupinu balsu Iviš. – Jei grįšiu neišlaikiusi egzamino, nebeištrūksiu, mane įspėjo, kad tai mano paskutinė galimybė.

Ji vėl ėmė pešioti plaukus.

– Jei turėčiau drąsos... – abejodama ištarė.

– Tai ką darytumėt? – sunerimęs paklausė Matjė.

– Bet ką. Viską, bet ką, kad tik netektų grįžti į Laoną, aš nenoriu ten praleisti savo gyvenimo, nenoriu!

– Bet jūs man kalbėjote, kad jūsų tėvas, galimas daiktas, po metų kitų parduos lentpjūvę ir šeima persikels į Paryžių. Taigi, tereikia truputį kantrybės.

– Kantrybės! Jūs visi tokie patys, – išrėžė Iviš įrėmusi į jį spindinčias nuo įsiūčio akis. – Norėčiau jus ten pamatyti! Dveji metai tame rūsyje, kentėti dvejus metus! Jūs negalite suprasti, kad tuos dvejus metus iš manęs pavogs? Aš turiu tik vieną gyvenimą! – įsiutusi išrėkė. – Jūsų paklausius gali pamanyti, kad esate nemirtingas. Pasak jūsų, vieneri prarasti metai sugrįžta!

Jos akys paplūdo ašaromis.

– Netiesa, mano jaunystė praeis, lašas po lašo išseks. Aš noriu gyventi dabar, o dar nė nepradėjau ir neturiu kada laukti, aš jau sena, man dvidešimt vieneri.

– Iviš, prašau jūsų, – tarė Matjė, – jūs mane gąsdinate. Pabandykite bent kartą man išdėstyti, kaip sekėsi su paskutiniais darbais. Kartais jūs patenkinta, o kartais pilna nevilties.

– Aš visur susikirtau, – niūriai atsakė Iviš.

– O aš maniau, kad fiziką išlaikėte sėkmingai.

– Kaipgi! – ironiškai atsiliepė Iviš. – Be to, apverktini reikalai ir su chemija, aš negaliu įkalti sau į galvą dozių, tai taip neįdomu.

– Bet kodėl jūs būtent tai pasirinkote?

– Ką?

– Gamtos mokslus.

– Reikėjo išsiveržti iš Laono, – šaltai atrėžė ji.

Matjė bejėgiškai mostelėjo ranka; jie nutilo. Iš kavinės išėjo moteris ir lėtai pražingsniavo pro juos; ji buvo graži, lygiame veide išsiskyrė maža daili nosytė; regis, ji kažko ieškojo. Iviš iš pradžių užuodė jos kvepalus, lėtai pakėlė savo rūškaną veidą ir jis iškart pasikeitė.

– Įstabi būtybė, – ištarė ji tyliu, krūtininiu balsu.

Matjė išsigando šito balso.

Moteris sustojo it stabo ištikta, markstydamasi nuo saulės, jai galėjo būti apie trisdešimt penkerius metus, pro lengvą suknelės krepą švietė ilgos jos kojos, bet Matjė nenorėjo į jas žiūrėti, jis žiūrėjo į Iviš. Iviš tapo beveik bjauri, ji stipriai suspaudė delnus. Kartą ji yra pasakiusi Matjė: „Mažos nosys sukelia norą jas įkąsti." Matjė kiek pasilenkė ir pamatė ją trimis ketvirčiais; ji buvo mieguista ir žiauri; ir jam dingtelėjo mintis, kad dabar jau bus kilęs tas noras kąsti.

– Iviš, – tyliai pašaukė Matjė.

Ji neatsiliepė; Matjė žinojo, kad ji ir negalėjo jam atsakyti: jis jai nebeegzistavo, ji buvo visai viena.

– Iviš!

Brangiausia ji jam būdavo tomis valandėlėmis, kai jos mažą žavingą ir beveik meilų kūną užvaldydavo kankinama jėga, karšta ir miglota, nelaiminga meilė grožiui. Jis pamanė: „Aš negražus“. Ir pats pasijuto vienišas.

Moteris nuėjo. Iviš ją nusekė akimis ir tūžmingai suniurzgėjo:

– Būna akimirkų, kai norisi būti vyru.

Ji prajuko ir Matjė liūdnai į ją pažiūrėjo.

– Poną Delariu prie telefono! – šūktelėjo pasiuntinukas.

– Einu! – atsiliepė Matjė.

Jis pakilo.

– Atleiskite, tai Sara Gomes.

Iviš šaltai šyptelėjo; jis įėjo į kavinę ir nusileido laiptais.

– Ponas Delariu? Pirma kabina.

Matjė paėmė ragelį, kabinos durys neužsidarė.

– Alio, tai Sara?

– Dar kartą labas, – pasigirdo nosinis Saros balsas. – Tai štai, sutvarkyta.

– O! Kaip gerai.

– Tik reikia paskubėti: sekmadienį jis išvažiuoja į Valstijas. Norėtų tai padaryti vėliausiai poryt, kad dar užtektų laiko pirmas dienas ją stebėti.

– Gerai... Šiandien pat būtinai įspėsiu Marselę, tik mane užklupo kiek nelauktai, man dar reikia rasti pinigų. Kiek jis nori?

– Ak! Man labai gaila, – pasigirdo Saros balsas, – bet jis nori keturių tūkstančių grynais, aš spyriausi, prisiekiu jums, sakiau, kad turite sunkumų su lėšomis, bet jis nieko nenorėjo girdėti. Šlykštus žydas, – pridūrė ji juokdamasi.

Sara buvo kupina neišnaudoto gailesčio, bet kai ėmėsi daryti paslaugą, tapo tiesmuka ir dalykiška kaip gailestingoji slaugė. Matjė kiek atitraukė ragelį ir mąstė „keturi tūkstančiai frankų“, o tuo

tarpu Saros juokas traškėjo mažoje juodoje membranoje – tai buvo tikras košmaras.

– Po dviejų dienų? Gerai, aš... susitvarkysiu. Ačiū, Sara, jūs tikras lobis. Būsite šiandien namie iki vakarienės?

– Visą dieną.

– Gerai. Užeisiu, dar reikia šį bei tą sutvarkyti.

– Tai iki vakaro.

Matjė išėjo iš kabinos.

– Norėčiau telefono žetono, panele. Bet ne, tiek to.

Jis metė dvidešimt su į lėkštelę ir lėtai užkopė laiptais. Neverta skambinti Marselei, kol nesutvarkiau piniginių reikalų. „Vidurdienį užeisiu pas Danielį." Jis vėl atsisėdo šalia Iviš ir šaltai pažvelgė į ją.

– Galvos man nebeskauda, – maloniai pasakė jinai.

– Džiaugiuosi.

Buvo slogu ant širdies.

Iviš jį nužvelgė šnairomis, pro ilgas blakstienas. Jos šypsena buvo sumišusi ir koketiška:

– Galėtume... Galėtume vis dėlto nueiti pažiūrėti Gogeno.

– Jei norite, – tarė Matjė visai nenustebęs.

Jie atsistojo ir Matjė pastebėjo, kad Iviš taurė tuščia.

– Taksi! – šūktelėjo jis.

– Ne šitą, – paprieštaravo Iviš, – jis atviru viršumi, į veidą pūs vėjas.

– Ne, ne, – tarė vairuotojui Matjė, – važiuokite, čia ne jums.

– Sustabdykite štai aną, – pareikalavo Iviš, – gražus kaip karieta Švč. Sakramento šventėje, be to, uždaras.

Taksi sustojo, Iviš įsėdo. Matjė dingtelėjo: „Kai būsiu ten, paprašysiu Danielio tūkstančiu frankų daugiau, kad ištempčiau iki mėnesio galo."

– Meno galerija, Sent Onorė rajonas.

Matjė tylėdamas atsisėdo šalia Iviš. Abu buvo sutrikę. Matjė pamatė prie savo kojų tris perpus surūkytas cigaretes su paauksuotais filtrais.

– Kažkas čia labai nervinosi.

– Kodėl?

Matjė parodė nuorūkas.

– Moteris, – nusprendė Iviš, – likę lūpų dažų pėdsakų.

Jie šyptelėjo ir nutilo. Matjė pasakė:

– Kartą taksi radau šimtą frankų.

– Turėjote būti patenkintas.

– Ne! Atidaviau vairuotojui.

– Mat kaip! Aš būčiau pasilikusi sau; kodėl taip padarėte?

– Nežinau.

Taksi kirto Sen Mišelio aikštę, Matjė vos nepasakė: „Žiūrėkite, kokia žalia Sena“, bet susilaikė. Netikėtai prabilo Iviš:

– Borisas mano, kad šįvakar mes visi trys eisime į *Sumatrą*: aš tai norėčiau...

Ji pasuko galvą ir žiūrėjo į Matjė plaukus švelniai, prikišusi lūpas. Iviš nebuvo tikra koketė, bet retkarčiais jai patiko dėtis švelnia ir iš malonumo jausti savo sunkų ir saldų veidą kaip sultingą vaisių. Matjė ją palaikė dirginančia ir nepriderama.

– Džiaugiuosi, kad pasimatysiu su Borisu ir pabūsiu su jumis, – tarė jis. – Žinote, mane kiek glumina Lola; ji negali manęs pakęsti.

– Na, ir kas iš to?

Stojo tyla. Tarsi vienu metu jie įsivaizdavo save įsimylėjusia porele, sėdinčia taksi. „To neturi būti“, – sudirgęs pamanė Matjė. Iviš dėstė toliau:

– Nemanau, kad verta kreipti dėmesį į Lolą. Ji graži, gerai dainuoja, štai ir viskas.

– Man ji atrodo simpatiška.

– Žinoma. Tokia jūsų moralė, jūs visada norite būti tobulas; kai žmonės jūsų nekenčia, jūs visaip stengiatės jiems atskleisti geras jų savybes. Ji man neatrodo simpatiška, – pridūrė ji.

– Su jumis ji žavinga.

– O kaip kitaip; bet jos aš nemyliu, ji amžiais vaidina komediją.

– Komediją? – nustebo Matjė pakeldamas antakius. – Tai paskutinis dalykas, kuo galėčiau ją kaltinti.

– Keista, kad jūs to nepastebėjote: ji baisiausiai dūsauja, kad ją laikytų įpuolusia į didžiausią neviltį, ir tučtuojau užsisako geriausių patiekalų.

Ir pridūrė su užslėptu pykčiu:

– Manau, kad viltį praradę žmonės spjauna į mirtį, ir mane visada stebina, kai matau, kaip ji iki paskutinio su suskaičiuoja savo išlaidas ir taupo pinigus.

– Tai netrukdo jai būti neviltyje. Taip elgiasi senstantys žmonės: kai jie jaučia pasišlykštėjimą savimi ir savo gyvenimu, jie galvoja apie pinigus ir nieko sau negaili.

– Vadinasi, negalima senti, – sausai tarstelėjo Iviš.

Jis sutrikęs pažvelgė į ją ir skubiai pridūrė:

– Jūs teisi, negražu būti senam.

– Bet jūs juk žmogus be amžiaus, – tarė Iviš, – man regis, jūs visada buvote toks kaip dabar, jūs vis dar jaunas. Kartais bandau įsivaizduoti, koks buvote vaikystėje, bet negaliu.

– Buvau su garbanėlėm, – šyptelėjo Matjė.

– Na, o aš įsivaizduoju jus tokį, koks esate dabar, tik kiek žemesnį.

Šįkart Iviš neįtarė, kokia ji tą akimirką buvo švelni. Matjė norėjo prabilti, bet keistai ėmė kutenti gerklę, ir jis neteko savitvardos. Jis paliko už savęs Marselę, Sarą ir begalinius ligoninės koridorius, kur mintimis bastėsi nuo pat ryto, jis nebuvo niekur, jautėsi laisvas; ši vasaros diena vos juntamai jį palietė savo tiršta ir šilta mase, jam

norėjosi įkristi į ją visu savo svoriu. Dar akimirką regėjosi, kad jis pakibęs tuštumoje su nepakeliamu laisvės įspūdžiu, paskui ūmiai ištiesė ranką, apkabino Iviš per pečius ir priglaudė prie savęs. Iviš sėdėjo įsitempusi, bet pakluso, tarsi netekusi pusiausvyros. Ji nieko nesakė; atrodė abejinga.

Taksi įsuko į Rivoli gatvę; Luvro arkados sunkiai praskrido išilgai stiklų kaip didžiuliai balandžiai. Buvo karšta. Matjė prie savo šono juto šiltą kūną; pro automobilio langą jis matė medžius ir trispalvę vėliavą ant stiebo viršūnės. Prisiminė vieną žmogų, kurį kartą matė Monfetaro gatvėje: ganėtinai gerai apsirengusį vyriškį visiškai pilku veidu. Jis priėjo prie kiosko ir ilgai žiūrėjo į riekutę šaltos mėsos, gulinčios vitrinoje, paskui ištiesė ranką ir mėsą pasiėmė; regis, jam tai buvo visai paprasta, jis taip pat turėjo jaustis laisvas. Šeimininkas suriko, policininkas išsivedė tą žmogų, kuris ir pats atrodė nustebęs. Iviš vis dar tylėjo.

„Ji mane smerkia“, – sudirgęs mąstė Matjė.

Jis pasilenkė, kad nubaustų ją, vos paliesdamas pabučiavo jos šaltas suspaustas lūpas; jis rodė keistą užsispyrimą; Iviš vis tylėjo. Pakėlęs galvą, jis pamatė jos akis ir jo piktdžiugiškas triumfas išgaravo. Pamanė: „Vedęs vyras kibina taksi jauną merginą“. Ir jo ranka nudribo, apmirusi, lyg vatinė; Iviš kūnas atsitiesė mechaniškai siūbuodamas nelyg švytuoklė, pastumta į šoną iš pusiausviros padėties. „Viskas, – tarė sau Matjė, – tai nepataisoma.“ Jis susikūprino, jam norėjosi ištirpti. Policininkas pakėlė savo lazdelę, taksi sustojo, Matjė žiūrėjo tiesiai priešais save, bet medžių nematė; jis žiūrėjo tik į savo meilę.

Tai buvo meilė. Dabar tai buvo meilė. Matjė pagalvojo: „Ką aš padariau?“ Prieš penkias minutes ši meilė neegzistavo; tarp jų užsimezgė retas ir brangus jausmas, neturintis pavadinimo, jo negalėjai išreikšti gestais. O dabar jis padarė gestą, kurio neprivalėjo daryti, ir visa tai atėjo netyčia, savaime. Šis gestas ir ši meilė iškilo priešais

Matjė tarsi kažkas didelio, įkyraus, dabar jau tampančio vulgariu. Nuo šiol Iviš manys, kad jis ją myli, ji manys „jis kaip visi kiti“; nuo šiol Matjė mylės Iviš kaip kitas moteris, kurias iki tol buvo mylėjęs. „Ką ji galvoja?“ Ji sėdėjo šalia, įsitempusi, tyli, o tarp jų buvo tas gestas, nepakenčiu, kai mane liečia, tas gestas, negrabus ir švelnus, jis dabar pažymėtas praėjusio įvykio nepakeičiamumu. Ji širsta, ji mane niekina, ji mano, kad aš kaip visi. O aš norėjau iš jos kitko, – su neviltimi pamanė Matjė. Bet jis jau nepajėgė prisiminti, ko iš pradžių norėjo. Meilė buvo čia, apvalutė, paprasta, su elementariais geismais ir banaliu elgesiu, pats Matjė privertė ją užgimti savo visiškos laisvės erdvėse. „Tai netiesa, – tarė sau energingai, – aš jos negeidžiu, aš jos niekad negeidžiau.“ Bet jis jau žinojo, kad geis jos: tuo visada baigiasi, aš spygsosiu į jos kojas ir jos krūtinę, o paskui vieną gražią dieną... Ir staiga prieš akis iškilo Marselė, gulinti ant lovos, visai nuoga, užsimerkusi: jis nekentė Marselės.

Taksi sustojo; Iviš atidarė dureles ir išlipo ant grindinio. Matjė ne iškart išsirito paskum; išpūtęs akis jis įdėmiai stebėjo šią naują ir jau seną meilę, šią vedusio vyro meilę, gėdingą ir slaptą, ją žeminančią, iš anksto pažemintą, jis jau priėmė ją kaip neišvengiamybę. Pagaliau išlipo ir jis, užsimokėjo ir priėjo prie Iviš, kuri jo laukė prie vartų. „Jei tik ji galėtų pamiršti.“ Jis vogčia dirstelėjo į ją ir pamatė, kokia ji rūsti. „Gerai pagalvojus, kažkas tarp mūsų baigėsi“, – pamanė. Bet jam nesinorėjo užginti sau ją mylėti. Jie įėjo į Parodų salę nepersimetę nė vienu žodžiu.

/ V

„Arkangelas!“ Marselė nusižiovavo, truputį pasikėlė, papurtė galvą ir pirmoji jai į galvą atėjusi mintis buvo: „Šįvakar ateina Arkangelas.“ Ji mėgo tuos paslaptingus apsilankymus, bet šiandien mąstė apie tai be džiaugsmo. Aplink ją tvyrojo siaubas, vidurdienio siaubas. Kambarį užpildė atlėgęs karštis, jis jau atitarnavo lauke, o čia paliko savo švytėjimą užuolaidų klostėse ir užsibuvo, inertiškas ir niūrus kaip likimas. „Jei jis sužinotų, jis, toks tyras, pasišlykštėtų manimi.“ Ji buvo prisėdusi ant lovos krašto kaip vakar, kai Matjė sėdėjo priešais ją nuogas ir su niauriu šleikštumu žiūrėjo į savo kojų pirštus, vakarykštis vakaras dar buvo čia, neapčiuopiamas, su savo negyva rožine šviesa kaip išsivadėjęs kvapas. „Aš negalėjau... Negalėjau jam to prisipažinti.“ Jis būtų pasakęs: „Gerai! Viskas susitvarkys“, o jo veidas būtų nerūpestingas ir linksmas. Kaip žmogaus, ryjančio narkotikus. Ji žinojo, kad neįstengtų pakęsti to veido; ir žodžiai įstrigo jai gerklėje. Ji pamanė: „Vidurdienis!“ Lubos buvo pilkšvos kaip ankstyvą rytą, bet jau šutino pusiaudienio karštis. Marselė užmigdavo vėlai ir paliovė skirti išaušusius rytus, jai kartais dingodavosi, kad gyvenimas sustojo vieną vidurdienį, kad gyvenimas apskritai buvo amžinas vidurdienis, užgriuvęs ant daiktų, lietingas, beviltiškas ir toks nereikalingas. Lauke tvyrojo pats dienos įkarštis, šviesūs drabužiai. Matjė žingsniavo lauke,

gyvame ir linksmame dulkių debesyje be jos, o diena jau turėjo tam tikrą praeitį. „Jis mąsto apie mane, jis rūpinasi", – be jokios šilumos mintijo ji. Buvo suirzusi, nes įsivaizdavo tą tvirtą užuojautą pliskinant vidurdienio saulei, tą veiklią ir negrabią sveiko žmogaus užuojautą. Ji jautėsi nerangi ir drėgna, dar neišsivadavusi iš miego; galva buvo tarsi apspausta plieninio šalmo, burnoje jautė sugeriamojo popieriaus skonį, strėnose – vangumą, o pažastyse ant juodų plaukelių galiukų – šalčio perliukus. Ją pykino, bet ji laikėsi; jos diena dar neprasidėjo, ji buvo čia, šalia Marselės, sunkiai išlaikydama pusiausvyrą; menkiausias neatsargus judesys, menkiausias gestas, ir ji nuvirs it lavina. Niūriai šyptelėjo: „Štai tau ir laisvė!" Kai nubundi rytą suspausta širdimi ir kai tenka užmušti penkiolika valandų, kad vėl galėtum eiti gulti, kas iš to, kad esi laisva? „Laisvė nepadeda gyventi." Tarsi smulkios mažos plunksnelės, suteptos alaviju, kuteno jai gerklę iš vidaus, o paskui vėl šleikštulys viskam, liežuvis išsigaubia ir lūpos išsišiepia. „Man pasisekė, regis, yra ir tokių, kurios antrą mėnesį vemia ištisas dienas, o man bloga tik rytais, po vidurdienio nusilpstu, bet laikausi; mama pažinojo moterų, kurios netveria tabako kvapo, tik šito betrūktų." Ji staigiai pašoko iš lovos ir nubėgo prie praustuvės: išvėmė putoto, drumsto skysčio, sakytum, kiek paplakto kiaušinio baltymo. Marselė įsitvėrė fajanso praustuvės briaunos ir žiūrėjo į tą putotą glitimą; veikiau jis priminė spermą. Marselė kreivai šyptelėjo ir sušnibždėjo: „Meilės suvenyras." Paskui galvą užgulė sunki metalinė tyla, ir diena prasidėjo. Ji daugiau apie nieką negalvojo, tik persibraukė ranka plaukus ir laukė: „Rytais mane paprastai pykina du kartus." Ir ūmiai prieš akis iškilo Matjė veidas, jo naivi ir draugė pasitikinti išraiška tą minutę, kai pasakė: „Mes jo atsikratysime, ar ne?" Ir ją pervėrė neapykantos tvyksnis.

Jau užeina. Jai užteko prisiminti sviestą ir pasišlykštėjo, dingojosi, kad kramto gabalą geltono apkartusio sviesto, ir pajuto galu-

gerkly kažką, lyg gurgenantį juoką, pasilenkė virš praustuvės. Nuo lūpų tįso ilgas drykalas... Marselė pakosčiojo, kad jo atsikratytų. Tai jai nekėlė pasibjaurėjimo. Bet dažnai ji šlykštėdavosi pati savimi; kai praėjusią žiemą jai buvo paleisti viduriai, ji nenorėjo, kad Matjė ją liestų, jai visą laiką vaidenosi, kad nuo jos dvokia. Ji spygsojo į gleives, kurios lėtai bliaukė kanalizacijos angos linkui, kaip šliužai palikdamos blizgų, lipnų pėdsaką. Ji pusbalsiu ištarė: „Kaip komiška!" Šios išskyros jai nekėlė pasibjaurėjimo: juk tai gyvenimas – lyg glitus pavasario užgimimas, visa tai buvo ne bjauriau nei rudi, kvapūs klijai, dengiantys pumpurus. „Bjauru ne tai." Ji nuleido kiek vandens ir nuplovė prausyklę, paskui tingiai nusivilko naktinius marškinius. Pamanė: „Jei būčiau gyvulys, mane paliktų ramybėje." Ji galėtų atsiduoti tai gyvybingai melancholijai, maudytis joje lyg didžiulio laimingo nuovargio gelmėje. Bet ji ne gyvulys. „Mes jo atsikratysime, ar ne?" Nuo vakar vakaro ji jautėsi tarsi medžiojamas žvėris.

Iš veidrodžio žiūrėjo veidas, aprėmintas blausios švininės šviesos. Marselė priėjo arčiau. Ji nežiūrėjo nei į savo pečius, nei į krūtis: ji nemylėjo savo kūno. Žvelgė į savo pilvą, į platų vaisingą pilvą. Prieš septynerius metus rytą – Matjė tada pirmąkart su ja praleido naktį – ji priėjo prie veidrodžio su ta pačia dvejojančia nuostaba ir pamanė: „Pasirodo, ir mane galima mylėti!" Ir stebeilijo į savo lygią šilkinę odą, primenančią audinį, jos kūnas tebuvo paviršius, niekas, tik paviršius, sukurtas, kad atspindėtų tyrą šviesos žaismę ir raukšlėtųsi nuo glamonių lyg vanduo, genamas vėjo. Šiandien kūnas jau ne toks: ji žiūrėjo į savo pilvą, ir stebint tą ramią derlingų pievų gausą jai vėl grįžo įspūdis, kurį patyrė, kai maža būdama matydavo moteris, krūtimi maitinančias kūdikius Liuksemburgo sode: iš čia baimė ir pasišlykštėjimas, ir tam tikra viltis. Jai dingtelėjo: „Tai čia." Šiame pilve ta maža kraujinga uoga su naiviu skubotumu veržėsi gyventi, maža kraujinga uogelė, visai nesąmoninga,

kuri dar netapo net gyvūnu ir kurią tuoj peilio galu išgremš. „Šią valandą yra daug tokių, kurios taip pat žiūri į savo pilvą ir taip pat samprotauja: tai čia. Tik jos tuo didžiuojasi." Ji patraukė pečiais: taip, šis kūnas, kuris taip absurdiškai subrendo, buvo sukurtas motinystei, bet vyras nusprendė kitaip. Ji nueis pas tą senę: reikia paprasčiausiai įsivaizduoti, kad tai fibroma. „Dabar išties tai dar ne kas kita, tik fibroma." Ji nueis pas tą senę, praskės kojas ir ta senė išgremš ją giliai tarp šlaunų su savo įnagiu. O paskui apie tai nebus kalbama, liks tik niekingas prisiminimas, vieni niekai, visiems taip nutinka. Ji grįš į savo rožinį kambarį, toliau sau skaitys, kankinsis skrandžiu, ir Matjė vėl lankys ją keturias naktis per savaitę, kurį laiką elgsis su ja švelniai ir delikačiai kaip su jauna motina ir mylėdamasis bus dvigubai atsargus, ir Danielis, Arkangelas Danielis, retsykiais taip pat užeis... Praleista galimybė, ką ir sakyti! Marselė iš netyčių įsirėmė į savo žvilgsnį veidrodyje ir tuoj nusisuko: ne, ji nenorėjo nekęsti Matjė. Pamanė: „Kad ir kas būtų, vis tiek reikia apsitvarkyti."

Bet tam trūko ryžto. Marselė vėl prisėdo ant lovos, atsargiai uždėjo ranką ant pilvo, kaip tik virš juodų plaukelių, truputėlį spustelėjo ir savotiškai švelniai tarstelėjo: „Tai čia." Bet neapykanta dar nesudėjo ginklų. Ji mėgino save įkalbėti: „Aš nenoriu jo nekęsti. Jis iš vienos pusės teisus, nes juk visada kalbėjome, kad jei taip atsitiktų... Jis negalėjo žinoti, tai aš kalta, aš jam niekada nieko nesakydavau." Ji akimirką patikėjo, kad gali atsipalaiduoti, ji nieko taip nebijojo, kaip imti jį niekinti. Bet kone čia pat krūptelėjo: „O kaip aš būčiau galėjusi jam pasakyti? Jis manęs niekada nieko neklausia." Žinoma, jie vieną kartą visiems laikams susitarė, kad viską vienas kitam pasipasakos, bet tai buvo ypač patogu jam. Jis ypač mėgo kalbėti apie save, demonstruoti savo sąmonės keistenybes, savo dvasines subtilybes. O Marsele jis pasitikėjo: iš tingumo. Jis dėl jos nesukdavo galvos, paprasčiausiai nuspręsdavo: „Jeigu jai kas nors

būtų, ji man pasisakytų." Bet ji negalėjo kalbėti: paprasčiausiai, neišspausdavo nė žodžio. „Bet jis privalėtų žinoti, kad negaliu apie save kalbėti, tam aš per mažai save myliu." Danielis – kas kita. Danielis sugebėjo ją sudominti pačia savimi: jis taip žavingai mokėjo ją klausinėti ir žiūrėdavo į ją glamonėjančiomis akimis, be to, jie turėjo bendrą paslaptį. Danielis buvo toks paslaptingas, jis pas ją užeidavo paslapčia, ir Matjė nieko nežinojo apie jų artimą draugystę, beje, jie nieko bloga nedarydavo, tai, galima sakyti, buvo tikras farsas, bet šis bendrininkavimas kūrė jų žavingą ir lengvą ryšį; be to, Marselė norėjo turėti bent kiek asmeninio gyvenimo, kažko, kas priklausytų tik jai ir ko nereikėtų su niekuo dalytis. „Jam tereikėtų elgtis kaip Danieliui, – pamanė, – kodėl jis ne Danielis, kodėl tik Danielis moka mane prakalbinti? Jei tik jis man bent kiek padėtų..." Visą vakarykštę dieną ji vaikščiojo suspausta širdimi, jai taip knietėjo jam pasakyti: „O jei aš jį palikčiau?" O! Jei tik jis bent sekundę būtų sudvejojęs, aš jam taip ir būčiau pasakiusi. Bet jis atėjo ir ėmė vaidinti naivuolį: „Mes atsikratysime jo, ar ne?" Ir ji nebegalėjo išspausti tų žodžių. Jis nerimavo, kai ėjo pro duris: jis nenorįs, kad ta senė mane suluošintų. Čia tai jau taip, jis ieškos adresų, tuo jis užsiims, nes dabar, kai neturi pamokų, vis geriau, negu tampytis su mažyle. Aišku, jis buvo sutrikęs kaip žmogus, sudaužęs kinų vazą. Bet iš esmės jo sąžinė absoliučiai rami... Turbūt jis pasižadėjo, kad dosniai apdovanos mane savo meile. Ji šyptelėjo: „Taip. Tik jam reikia skubėti: netrukus aš peržengsiu meilės amžių."

Marselė mėšlungiškai sugniaužė rankas ant paklodės, ji išsigando: „Jei aš imsiu jo nekęsti, kas man liks?" O ji pati ar žinojo, nori to kūdikio ar ne? Ji matė iš tolo veidrodyje tamsuojančią kiek susmukusią masę, ten jos kūnas, sterilios sultonės kūnas. „O ar jis išgyventų? Aš tokia supuvusi." Ne, ji eis pas tą senę. Naktį, slapčia. Ir senė perbrauks ranka per jos plaukus, kaip ji padarė su Andrė, ir pavadins ją „mano katyte", nutaisiusi bjaurios sąmokslininkės

veidą: „Kai neturi vyro, vaikščioti su pilvu – tas pat kaip su gonorėja, vienas šlykštumas. Aš sergu venerine liga – štai ką reikia sau pasakyti."

Bet ji nesusilaikė ir švelniai perbraukė ranka pilvą. Pamanė: „Tai ten." Ten. Kažkas gyvas ir belaimis, kaip ji pati. Absurdiškas ir nereikalingas gyvenimas, kaip josios... Ūmiai su įkarščiu pamąstė: „Bet jis būtų mano. Net idiotas, net luošys, jis būtų mano." Bet slaptas troškimas, tas miglotas maldavimas buvo toks užslėptas, toks gėdingas, kad ji staiga pasijuto kalta ir pati savęs išsigando.

/ VI

Virš durų puikavosi Prancūzijos Respublikos herbas ir trispalvės vėliavos: tai iškart duoda toną. Tada patenki į didžiules tuščias sales, paskui pasineri į auksinę šviesą, sklindančią pro matinį vitražą: ji apakindavo, paskui beregint imdavo tirpti ir pilkėdavo. Šviesios sienos, gelsvai pilko aksomo apmušalai. Matjė pamanė: „Prancūziška dvasia.“ Prancūziška dvasia tvyrojo visur: Ivišplaukuose, ant Matjė rankų – dailės salono blandi saulė ir tauri tyla; Matjė jautėsi slegiamas pilietinių įsipareigojimų: čia derėjo kalbėti tyliai; neprisiliesti prie eksponuojamų daiktų, demonstruoti savo kritiškų svarstymų tvirtumą ir santūrumą, ir niekad nepamiršti pačios prancūziškiausios vertybės – Deramumo. Be viso to, aišku, ant sienų tamsavo dėmės – paveikslai, bet Matjė dingo bet koks noras į juos žiūrėti. Ir vis tiek čia įtempė Iviš, nė žodžio netardamas parodė jai bretonišką peizažą su Golgota, Kristų ant kryžiaus, gėlių puokštę, dvi taitietes, suklupusias ant smėlio, maorių raitelių patrulį. Iviš tylėjo ir Matjė neramiai svarstė, ką tokio ji mąsto. Tarpais jis bandydavo žiūrėti į paveikslus, bet tai nieko nedavė. „Paveikslai nepagauna, – susierzinęs samprotavo, – jie siūlo save, o egzistuoja jie ar ne – priklauso tik nuo manęs, aš laisvas jų akivaizdoje.“ Per daug laisvas: tai sukūrė jam papildomą atsakomybę ir jis pasijuto kaltas.

– Dar vienas Gogenas, – pasakė.

Tai buvo nedidelė stačiakampė drobė su etikete: „Dailininko autoportretas." Gogenas, išblyškęs, lygūs plaukai ir stambus smakras, veide atsispindi guvus protas ir liūdnas vaiko išdidumas. Ivįš neatsiliepė ir Matjė vogčiomis dirstelėjo į ją: pamatė tik jos plaukus; dulsva dienos šviesa juos buvo išblukinusi. Aną savaitę pirmąkart žiūrėdamas į šį portretą, Matjė juo žavėjosi. Bet dabar buvo jam abejingas. Beje, Matjė nė nematė paveikslo: jis buvo pripildytas realybės, pritvinkęs Trečiosios Respublikos dvasios; visa, kas buvo realu, jis matė, matė visa, ką apšvietė ta akademinė šviesa: sienas, drobes rėmuose, padengtas spalvų pluta. Bet ne pačius paveikslus; paveikslai buvo užgesę, ir atrodė siaubinga, kad šitame Deramumo triumfe atsirado žmonių, kurie tapė, vaizdavo drobėse nesamus daiktus.

Įėjo ponas ir dama. Ponas aukštas, raudonskruostis, akys kaip batų sagutės, retučiai žili plaukai; dama priminė gazelę, jai galėjo būti apie keturiasdešimt metų. Vos įžengę, jie beregint pasijuto kaip namie: veikiausiai, tai buvo įprotis, neginčijamas ryšys tarp jaunyvos išvaizdos ir apšvietimo kokybės; turbūt nacionalinių parodų apšvietimas ir buvo taip gerai užkonservavęs jų jaunatvę. Matjė parodė didelį tamsų pelėsį ant galinės sienos.

– Ir ten jis.

Gogenas, iki pusės nuogas, po audrotu dangumi įdėmiai žvelgė į jus rūsčiu ir apgaulingu apsėstojo žvilgsniu. Jo veidą graužė vienatvė ir puikybė; kūnas tapo tuklus ir minkštas it tropikų vaisius su ertmėmis, užpildytomis drėgmės. Jis prarado Orumą – tą žmogiškąjį Orumą, kurį Matjė dar išsaugojo nežinodamas, ką su juo veikti, – bet išdidumą jis išsaugojo. Už jo tamsavo kūnai, ištisas juodų pavidalų šabas. Kai pirmą kartą Matjė pamatė tą nepadorų ir klaikų kūną, jis susijaudino; bet tada jis buvo vienas. Šiandien šalia jo stovi šis smulkus pagiežingas kūnas ir Matjė gėdijosi pats

savęs. Jis buvo čia atliekamas: didžiulė atmatų krūva sienos papėdėje.

Ponas ir dama priėjo ir be jokių ceremonijų atsistojo priešais drobę. Iviš buvo priversta žengtelėti į šoną, nes tiedu užstojo jai paveikslą. Ponas atsilošė ir įsistebeilijo į paveikslą liūdnai reikliai. Regimai jis buvo žinovas: švarko atlape kybojo ordino kaspinėlis.

– Nieko sau, – linguodamas galvą ištarė, – man šitai nelabai patinka! Dievaži, jis save laiko Kristumi. O dar tas juodas angelas ten, už jo, ne, tai nerimta.

Dama nusijuokė:

– Viešpatie! Tikra tiesa, – ištarė ji plonyčiu balseliu, – tas angelas baisiai jau literatūrinis.

– Nemėgstu Gogeno, kai jis mąsto, – giliamintiškai pareiškė ponas. – Tikrasis Gogenas – tai Gogenas, kuris puošia.

Stovėdamas prieš šį stambų apnuogintą kūną, jis žvelgė į Gogeną lėliškomis akutėmis, sausas ir liesas, gražiu pilkos flanelės kostiumu. Matjė išgirdo keistą kvaksėjimą ir atsigręžė: Iviš raitėsi iš juoko ir žiūrėjo į jį beviltiškomis akimis, kramtydama lūpas. „Ji nebepyksta ant manęs“, – mintyse apsidžiaugė Matjė. Jis paėmė Iviš už parankės ir nusivedė, sulinkusią perpus, iki odinio krėslo vidury salės. Iviš juokdamasi žnektelėjo ant jo; plaukai apklėtė jai veidą.

– Nuostabu! – garsiai ištarė. – Kaip ten jis pasakė? „Nemėgstu Gogeno, kai jis mąsto?“ O moteris! Kaip jam dera su tokia moterimi būti.

Ponas su dama laikėsi tiesiai: regis, jie žvilgsniais klausinėjo, ko dabar imtis.

– Gretimoje salėje yra kitų paveikslų, – droviai ištarė Matjė.

Iviš paliovė juoktis.

– Ne, – niauriai ištarė, – dabar jau ne tas: atsirado žmonių...

– Norite išeiti?

– Norėčiau. Nuo visų tų paveikslų man įsiskaudėjo galva. Verčiau kiek pavaikščioti gryname ore.

Ji atsistojo. Matjė išsekė paskum, su apgailestavimu metęs žvilgsnį į didžiulį paveikslą ant kairiosios sienos: jis būtų norėjęs jį parodyti Iviš. Dvi moterys basomis kojomis mindė rožinę žolę. Viena buvo užsismaukusi gobtuvą, ji – burtininkė. Kita tiesė ranką su pranašiška ramybe. Jos buvo ne visai gyvos. Dingojosi, kad yra užkluptos bevirstančios daiktais.

Lauke gatvė liepsnojo. Matjė pasivaideno lyg jie žengtų per žarijas.

– Iviš, – nevalingai ištarė.

Iviš susiraukė ir pakėlė ranką prie akių.

– Lyg kas man jas badytų smeigtuku. Ak, kaip nekenčiu vasaros! – įniršusi išrėkė ji.

Jie kiek paėjėjo. Iviš judėjo lėtai, svyruodama, vis spausdama delnus prie akių.

– Atsargiai, – įspėjo Matjė, – šaligatvis baigiasi.

Iviš staigiai nuleido rankas ir Matjė pamatė jos blyškias išsprogusias akis. Jie tylėdami perėjo grindinį.

– Neturėtų jos būti viešos, – netikėtai pasakė Iviš.

– Turite galvoje parodas? – nustebo Matjė.

– Taip.

– Jei jos nebūtų viešos, – jis pabandė atgauti linksmo familiarumo toną, kuris jiems buvo įprastas, – kyla klausimas, kaip mes galėtume ten patekti.

– Na ir kas, mes ir neitume, – sausai atrėžė Iviš.

Jie nutilo. Matjė pamanė: „Ji vis dar pyksta ant manęs.“ Ūmiai jo smegenis perskrodė nepakeliamas įsitikinimas: „Ji nori nusiplauti. Apie tai ir tegalvoja. Tikriausiai ieško dingsties ir, kai tik ją ras, tučtuojau ir išrėš. Nenoriu, kad ji nueitų“, – nerimastingai pagalvojo.

– Jūs turite kur nors eiti? – paklausė jis.

– Kada?

– Dabar.

– Ne, niekur.

– Jei norite pasivaikščioti, pamaniau... Ar jums nebūtų sunku palydėti mane iki Monmartro gatvės pas Danielį? Mes galėtume išsiskirti prie jo durų ir, jei leisite, užmokėčiau jums už taksi iki bendrabučio.

– Kaip norite, bet aš negrįšiu į bendrabutį. Eisiu pas Borisą.

„Ji lieka." Bet tai nereiškė, kad ji jam atleido. Iviš bijojo palikti vietas ir žmones, net jei jų ir nekentė, nes ją baugino ateitis. Ji pasiduodavo su nepatenkinta apatija pačioms apmaudžiausioms situacijoms ir galiausiai tame rasdavo tam tikrą atvangą. O Matjė buvo vis tiek patenkintas: kol ji su juo, jis neleis jai mąstyti. Jei jis be perstogės kalbės, jei jis save užkraus jai, tada turbūt galės nors bent kiek atitolinti niršių ir niekinamų minčių protrūkį, minčių, kurios jau mezgėsi jos galvoje. Reikia kalbėti, kalbėti tuojau pat, kalbėti nesvarbu ką. Bet Matjė nerado temos pokalbiui. Galiausiai nei į tvorą, nei į mietą paklausė:

– Jums vis dėlto patiko tie paveikslai?

Iviš gūžtelėjo pečiais:

– Žinoma.

Matjė norėjosi nusišluostyti nuo kaktos prakaitą, bet neišdrįso. „Po valandos Iviš bus laisva ir ji mane pasmerks, o aš negalėsiu nė apsiginti. Negalima jos taip paleisti, – nusprendė jis. – Reikia pasiaiškinti."

Jis atsigręžė į ją, bet pamatė kiek sutrikusias akis, ir žodžiai užstrigo gerklėje.

– Jūs manote, kad jis buvo beprotis? – staiga paklausė Iviš.

– Gogenas? Nežinau. Turite galvoje autoportretą?

– Turiu galvoje jo akis. O dar tie tamsūs pavidalai už jo, panašūs į šnabždesius.

Ir pridūrė su keistu apgailestavimu:

– Jis buvo gražus.

– Štai kaip, – nustebo Matjė, – o man niekada ir į galvą nebūtų atėję.

Iviš kalbėjo apie įžymius mirusiuosius tokia maniera, kuri jį truputį šokiravo: ji nematė jokio ryšio tarp didžiųjų dailininkų ir jų kūrinių; paveikslai jai tebuvo daiktai, gražūs juslingi daiktai, kuriuos norėjosi įsigyti; jos nuomone, jie visada egzistavo, o dailininkai buvo tokie pat žmonės, kaip kiti: paveikslai – joks nuopelnas, ji jų negerbė. Ji klausinėdavo, ar jų autoriai buvo linksmi, elegantiški, ar turėjo meilužių; kartą Matjė pasidomėjo, ar jai patinka Tulūz-Lotreko drobės, ir ji atsakė: „Koks siaubas, jis buvo toks bjaurus!“ Matjė pasijuto įžeistas asmeniškai.

– Taip, jis buvo gražus, – įsitikinusi pasakė Iviš.

Matjė patraukė pečiais. Sorbonos studentus, menkučius ir šviežutėlius, Iviš galėdavo ryti akimis kiek tik norėjo. Matjė kartą ją net palaikė žavinga, kai ji ilgai spitrėjo į jaunutį našlaičių globos namų auklėtinį, lydimą dviejų vienuolių, o paskui kiek susirūpinusi rimtai ištarė: „Man regis, aš linkusi prie pederastijos.“ Moterys kartais jai taip pat galėjo būti gražios. Bet tik ne Gogenas. Ne tas pagyvenęs žmogus, kuris nutapė jai paveikslų ir ji juos mėgo.

– O man, – tarė jis, – man jis atrodo net nesimpatiškas.

Iviš niekinamai susiraukė ir nutilo.

– Kas jums, Iviš, – gyvai sureagavo Matjė, – jūs mane smerkiate už tai, kad nemanau, jog jis simpatiškas?

– Ne, bet nesuprantu, kodėl taip pasakėte?

– Tiesiog šiaip sau. Nes man taip atrodo: dėl savo pasipūtimo jo akys panašios į virtos žuvies.

Iviš vėl ėmė timpčioti plaukų sruogą ir jos veidas įgijo užsispyrimo ir banalumo išraišką.

– Jo kilni išvaizda, – abejingai ištarė ji.

– Taip... – tuo pačiu tonu atsiliepė Matjė. – Jis turi puikybės, jeigu tai norėjote pasakyti.

– Natūralu, – šyptelėjo Iviš.

– Kodėl jūs sakote natūralu?

– Nes buvau įsitikinusi, kad jūs tai pavadintumėte puikybe.

Matjė švelniai tarė:

– Bet aš nenorėjau nieko bloga apie jį pasakyti. Žinote, man patinka išdidūs žmonės.

Įsigalėjo ilga tyla. Paskui Iviš paika ir neįžvelgiama veido išraiška iškošė:

– Prancūzai nemėgsta visko, kas kilminga.

Kai niršdavo, Iviš noriai kalbėdavo apie prancūzų charakterį ir visada nutaisydavo tokį pat kvailą veidą. Ir jau geraširdiškiau pridūrė:

– Aš šitą jų bruožą suprantu. Nors iš pirmo žvilgsnio tai gali atrodyti ir perdėta.

Matjė neatsakė: Iviš tėvas buvo kilmingas, bajoras. Jei ne 1917 metų revoliucija, Iviš būtų buvus auklėjama Maskvos kilmingųjų panelių pensione; pristatyta caro rūmuose, ištekinta už kavalergardo, aukšto ir gražaus, siaurakakčio, negyvo žvilgsnio jaunuolio. Ponas Serginas dabar valdė mechaninę lentpjūvę Laone. Iviš gyveno Paryžiuje ir vaikštinėjo su Matjė, prancūzų buržua, kuris nemėgo bajorijos.

– Tai jis... išvyko? – netikėtai paklausė ji.

– Taip, – skubiai atsakė Matjė, – norite, papasakosiu jo gyvenimo istoriją?

– Manau, kad ją žinau: jis buvo vedęs, turėjo vaikų, juk taip?

– Taip, jis dirbo banke. Sekmadieniais iškeliaudavo į priemiestį su molbertu ir dažų dėžele. Tokius pas mus vadina sekmadienių dailininkais.

– Sekmadienių dailininkais?

– Taip: iš pradžių jis toks ir buvo, tai yra mėgėjas, sekmadieniais tepliojantis paveikslus, kaip kad kiti sekmadieniais eina meškerioti. Jis tai darė iš dalies ir dėl sveikatos, nes tie peizažai tapomi gamtoje kvėpuojant grynu oru.

Iviš susijuokė, bet ne taip, kaip Matjė tikėjosi.

– Bet ne apie jį mąsčiau.

– Tai apie ką?

– Man dingtelėjo mintis, ar taip kartais nekalbama ir apie sekmadienio rašytojus.

Sekmadienio rašytojai: smulkūs buržua, kurie kasmet parašo po novelę ar penkis šešis eilėraščius, kad įneštų į savo gyvenimą bent kiek idealizmo. Dėl sveikatos. Matjė krūptelėjo:

– Jūs norite pasakyti, kad aš vienas jų? – linksmai paklausė Matjė. – Matote, prie ko tai priveda. Galbūt vieną gražią dieną ir aš pasileisiu į Taitį.

Iviš atsisuko į jį ir pažvelgė tiesiai į veidą. Buvo negraži ir išsigandusi: turbūt jai pačiai pasidarė baugu dėl savo įžūlumo.

– Abejoju, – pasakė bespalviu balsu.

– Kodėl gi ne? – tarė Matjė. – Na, jei ne į Taitį, tada bent jau į Niujorką. Labai norėčiau pamatyti Ameriką.

Iviš su įtūžiu tampė savo garbanas.

– Taip, – tarė ji, – nebent į komandiruotę... su kitais dėstytojais.

Matjė tylėdamas žiūrėjo į ją, o ji varė toliau:

– Gal aš ir klystu... Bet galiu labai gerai įsivaizduoti jus skaitant paskaitą universitete amerikiečių studentams, tik ne ant laivo denio tarp kitų emigrantų. Gal todėl, kad jūs prancūzas.

– Manote, kad man reikia liukso kajučių? – rausdamas paklausė Matjė.

– Ne, – trumpai atsakė Iviš, – antrosios klasės.

Jis sunkiai nurijo seiles... „Norėčiau pamatyti ją ant denio tarp emigrantų, ji iškart ten nusibaigtų."

– Kad ir kaip ten būtų, – baigė jis, – man atrodo keistas jūsų nuosprendis, kad aš negaliu išvykti. Bet klystate – kadaise labai dažnai apie tai pamąstydavau. Paskui praėjo, nes tai kvaila. Juo komiškiau, kad jums tai į galvą atėjo kalbant apie Gogeną, kuris, tiesą sakant, iki keturiasdešimties metų amžiaus buvo kanceliarijos žiurkė.

Ivіš prapliupo ironiškai kvatoti.

– O tai ne tiesa? – paklausė Matjė.

– Jei jūs taip sakote, tada tiesa. Bet užtenka pasižiūrėti į jo paveikslus...

– Na ir kas?

– O tas, kad tokių kanceliarijos žiurkių turėtų būti nedaug. Jis atrodo kažkoks... prarastas.

Matjė mintyse išvydo sunkų veidą su stambiu smakru. Gogenas prarado žmogiškąjį orumą, jis susitaikė su savo praradimu.

– Tikrai, – tarė jis. – Turite galvoje tą didelį paveikslą salės gale? Tuo metu jis sunkiai sirgo.

Ivіš niekinamai šyptelėjo.

– Ne, aš kalbu apie tą nedidelį paveikslą, jo autoportretą, kur jis dar jaunas: taip atrodo žmogus, pasiryžęs bet kam.

Ji žvelgė į tolį nematančiomis, kiek paklaikusiomis akimis, ir Matjė antrą kartą pajuto smingant pavydo geluonį.

– Jei aš teisingai supratau, manęs jūs nelaikote prarastu žmogumi?

– O, ne!

– Tik nesuprantu, kodėl tai yra vertybė, – tarė jis, – arba aš ne visai jus suprantu.

– Tiek to, neverta tęsti.

– Žinoma. Jūs visada taip. Žeriate užmaskuotus priekaištus, o paskui atsisakote paaiškinti, – abejingai atsiliepė Ivіš.

Matjė sustojo ir permetė ją žvilgsniu. Ivіš nenoriai stabtelėjo. Ji mindžikavo vietoje ir vengė jo akių.

– Iviš! Tuoj pat pasakysite, ką turite galvoje.

– Apie ką jūs? – nustebo Iviš.

– Apie tą „prarastą“ žmogų.

– Tai mes dar nebaigėm tos kalbos?

– Gal ir kvaila, – tarė Matjė, – bet norėčiau žinoti, kokią prasmę čia įdedate.

Iviš vėl puolė pešioti savo plaukų: tokios šnekos ją dirgino.

– Nededu čia jokios prasmės, atėjo žodis į galvą ir pasakiau.

Ji sustojo tarsi ieškodama žodžių. Retkarčiais ji praverdavo lūpas ir Matjė jau rodėsi, kad ji prabils, bet nepasigirsdavo jokio garso. Pagaliau ji ištarė:

– Man tas pat – žmogus toks ar anoks.

Iviš apvyniojo aplink pirštą plaukų sruogelę ir ją timptelėjo, lyg norėdama išrauti. Ir staiga skubiai pridūrė, įbedusi akis į batų nosis:

– Jūs neblogai įsitaisėte ir nė už ką pasaulyje nesikeisite.

– Ak, štai kas! – šūktelėjo Matjė. – O ką jūs apie tai žinote?

– Na, man taip atrodo. Man atrodo, kad jūsų gyvenimas susiformavo. Taip pat ir jūsų mintys. Jūs tiesiate ranką prie daiktų tik tada, jei manote, kad jie pasiekiami, bet pats nepasijudinsite eiti jų paimti.

– Ką jūs apie tai žinote? – kartojo Matjė. Jis nerado ką daugiau pasakyti: manė, kad ji teisi.

– Man taip atrodo, – nuvargusiu balsu pakartojo Iviš. – Tarytum nenorite niekuo rizikuoti, tam jūs per protingas.

Paskui dirbtinai pridūrė:

– Bet jei man sakote, kad jūs ne toks...

Matjė staiga prisiminė Marselę ir jam pasidarė gėda.

– Ne, – tyliai ištarė, – aš toks, esu toks, kaip jūs manote.

– Aha! – pergalingai šūktelėjo Iviš.

– Jūs... Jums tai atrodo niekinga?

– Priešingai, – atlaidžiai tarstelėjo Iviš. – Turbūt taip geriau. Su Gogenu gyvenimas būtų neįmanomas.

Ir pridūrė be menkiausios ironijos balse:

– Su jumis jaučiuosi saugi, be netikėtumų.

– Iš tikrųjų, – sausai ištarė Matjė. – Jei norite pasakyti, kad nerodau jokių kaprizų... Žinote, galėčiau jų turėti kaip ir kiti, bet manau, kad tai bjauru.

– Žinau, – pasakė Iviš, – kad ir ką darytumėte, visada taip... metodiškai...

Matjė pajuto, kad ima blykšti.

– Ką jūs turite galvoje, Iviš?

– Viską, – neapibrėžtai atsakė Iviš.

– O, ne! Jūs turite galvoje kažką konkretaus.

Ji sulemeno, į jį nežiūrėdama:

– Kartą per savaitę jūs pasirodote su *Semaine à Paris* ir sudarote programą...

– Iviš! – pasipiktino Matjė. – Juk tai jums!

– Žinau, – mandagiai atrėmė Iviš, – esu jums labai dėkinga.

Matjė buvo veikiau nustebęs nei įžeistas.

– Nesuprantu, Iviš. Nejau jums nepatinka klausyti koncertų ar vaikščioti į parodas?

– Patinka.

– Kaip apatiškai jūs tai sakote.

– Ne, tikrai, iš tikrųjų patinka... Bet aš negaliu pakęsti, – staiga ji su įkarščiu balse pridūrė: – kai tai, kas patinka, paverčiama pareiga.

– Štai kas! Vadinasi, jums tai nepatinka! – pakartojo Matjė.

Ji pakėlė galvą ir atmetė atgal plaukus, jos platus, blyškus veidas atsidengė, akys sublizgo. Matjė atitoko: jis žiūrėjo į plonas bevales Iviš lūpas ir nepajėgė suprasti, kaip galėjo jas bučiuoti.

– Reikėjo sakyti, – gailiai ištarė, – aš jūsų niekada nebūčiau vertęs.

Jis mat tampė ją po koncertus, parodas, pasakojo apie paveikslus, o tuo metu ji jo nekentė.

– Kas man iš tų paveikslų, – kalbėjo visai jo neklausydama Iviš, – jei aš negaliu jų turėti. Kaskart sprogstu iš pykčio ir noro juos parsigabenti. O negaliu net paliesti. Ir šalia stovite jūs, toks ramus ir pagarbus, sakytum, atėjote išklausyti mišių.

Jie nutilo. Iviš vis dar raukėsi. Matjė staiga suspaudė širdį:

– Iviš, prašau, atleiskite už tai, kas atsitiko rytą.

– Rytą? – nustebo Iviš. – Bet to nė neprisiminiau. Aš mąsčiau apie Gogeną.

– Šitai nebepasikartos, – tarė Matjė, – aš ir pats nežinau, kaip tai galėjo atsitikti.

Jis kalbėjo taip sąžinei nuraminti: suprato, kad jo byla pralaimėta. Iviš neatsakė ir Matjė prisiversdamas tęsė:

– O dar tie muziejai ir koncertai... Jei tik žinotumėt, kaip aš gailiuosi! Maniau, kad viskas gerai... Jūs juk niekada nieko nesakydavote.

Sulig kiekvienu žodžiu jis manė jau nutilsiąs. O paskui iš gerklės gilumos iškildavo dar vienas ir jo liežuvį vėl išjudindavo. Ir jis kalbėjo, kalbėjo šlykštėdamasis savimi, su nedideliais spazmais. Ir baigė:

– Pasistengsiu pasikeisti.

„Koks aš niekšingas“, – pamanė. Skruostai užsidegė beviltišku niršuliu. Iviš papurtė galvą.

– Pakeisti savęs negalima, – tarė ji. Jos balsas skambėjo kaip sveikai protaujančio žmogaus ir Matjė nuoširdžiai jos ėmė nekęsti. Žingsniavo vienas šalia kito tylėdami; jie buvo užlieti šviesos ir nekentė kits kito. Bet tuo pat metu Matjė matė save Iviš akimis ir baisėjosi pačiu savimi. Ji pridėjo delnus prie kaktos ir pirštais suspaudė smilkinius:

– Dar toli?

– Penkiolika minučių. Jūs pavargote?

– O, taip. Atleiskite, tai dėl tų paveikslų.

Ji treptelėjo koja ir klaidžiojančiu žvilgsniu stebėjo Matjė.

– Drobės jau nyksta iš mano akių, galvoje susilieja visi paveikslai. Ir kaskart vis tas pat.

– Norite grįžti? – Matjė pajuto kone palengvėjimą.

– Manau, taip bus geriau.

Matjė sustabdė taksi. Dabar jis nekantravo likti vienas.

– Iki pasimatymo, – tarė Iviš, nežiūrėdama į jį.

Matjė pagalvojo: „O *Sumatra*? Ar verta man dabar ten eiti?“

Jis nebenorėjo daugiau jos matyti.

Taksi tolo ir kelias akimirkas Matjė su jauduliu lydėjo jį akimis. Paskui už jo tarsi užsitrenkė kažkokios durys, užsišovė skląstis ir jo mintys vėl grįžo pas Marselę.

/ VII

Iki pusės nuogas Danielis skutosi priešais sieninę spintą su veidrodžiu: „Dabar rytas, o vidurdienį viskas bus baigta." Tai buvo ne toks paprastas planas: tai, kas turėjo įvykti, buvo jau čia, dienos šviesoje, vos girdima pro skustuvo čerškesį; jo nebegalima buvo nei atitolinti, nei priartinti, padaryti taip, kad tai greičiau baigtųsi; visa paprasčiausiai reikėjo išgyventi. Ką tik išmušė dešimt, bet kambary jau jautėsi vidurdienis, apvalus ir nejudrus, kaip akis. Daugiau nebuvo nieko, tik miglotas popietės metas, kuris raitėsi it kirminas. Danieliui skaudėjo akis, nes trūko miego ir po lūpa buvo išaugęs spuogas, visai menkas raudonumas su balta galvute: dabar taip atsitikdavo kaskart po išgertuvių. Danielis įsiklausė: ne, tai gatvės triukšmas. Apžiūrėjo spuogą, raudoną ir apimtą uždegimo – akys buvo apvedžiotos melsvais ratilais – ir pamanė: „Aš griaunu save." Jis stengėsi kuo atsargiau darbuotis skustuvu, kad neužkabintų spuogo; liks nedidelis juodų šerių kuokštelis, bet tiek to: Danieliui kėlė siaubą įdrėskimai. Ir tuo pat metu jis skutosi ištempęs ausis: kambario durys buvo pravertos, kad galėtų geriau girdėti; jis tarė sau: „Dabar to dalyko tikrai nepražiopsosiu."

Pajutęs vos girdimą, klausa beveik nepagaunamą šnaresį, Danielis pašoko su skustuvu rankoje ir staigiai atidarė lauko duris. Bet buvo jau per vėlu, vaikas jį aplenkė: mergytė pabėgo ir, matyt, užsiglau-

dusi kokioje laiptų aikštelės kertelėje, sulaikiusi kvapą, besidaužančia širdimi laukė. Danielis pamatė ant šiaudinio kilimėlio prie kojų puokštelę gvazdikų. „Velnio mergiūkštė“, – garsiai ištarė. Tai buvo durininkės duktė, tuo jis neabejojo. Užtekdavo pasižiūrėti į jos keptos žuvies akis, kai ji su juo sveikindavosi. Ši nesąmonė truko jau dvi savaites; grįždama iš mokyklos, ji dėdavo gėlių prie Danielio durų. Jis nuspyrė gėles į laiptų narvelį. „Teks tykoti prieškambary visą rytą, tik taip ją sučiupsiu.“ Jis pasirodys iki pusės nuogas ir įsmeigs į ją savo rūstų žvilgsnį. Pamanė: „Ji myli mano veidą. Veidą ir pečius, matyt, atitinkančius jos idealą. Ją ištiks šokas, kai pamatys mano plaukuotą krūtinę.“ Jis grįžo į kambarį ir toliau skutosi. Veidrodyje matė niūrų ir kilnų veidą melsvais skruostais; su tam tikru apmaudu tarė sau: „Tai jas ir sujaudrina.“ Arkangelo veidas. Marselė vadino jį savo brangiuoju arkangelu, o dabar dar tenka gintis ir nuo tos mergiščios žvilgsnių, mergiščios, išbrinkusios nuo savo lyties brandos. „Kekšės“, – pamanė sudirgęs Danielis. Jis kiek pasilenkė ir mitriu skustuvo brūkštelėjimu nurėžė spuogą. Neblogas triukas subjauroti veidą, kurį jos taip mylėjo. „Kur ten! Randuotas veidas vis tiek yra veidas, jis visada ką nors reiškia: nuo to aš dar greičiau pavargsiu.“ Jis priėjo prie veidrodžio ir nepatenkintas pasižiūrėjo į save, tarė sau: „Ir vis dėlto man patinka būti gražiam.“ Atrodė išvargęs. Įsignybo į klubą: „Reikėtų numesti kokį kilogramą.“ Septynios porcijos viskio, vakar išgerto *Johny's*. Iki pat trečios valandos nakties jis negalėjo apsispręsti grįžti namo, nes jam buvo baisu padėti galvą ant priegalvio ir pajausti, kaip prasmengi į tamsą žinodamas, kad ateis rytdiena. Danieliui šovė mintis apie šunis Konstantinopolyje: juos vaikėsi gatvėmis, kišo į maišus, grūdo į pintines, o paskui gabeno į negyvenamą salą ir ten paliko; jie ten rijo kits kitą; atviroje jūroje vėjas kartais atnešdavo iki jūreivių jų staugesius. „Ne šunis ten reikėjo gabenti.“*

* Epizodas su Konstantinopolio šunimis, pasak J.-P. Sartre'o, nėra išgalvotas: jis skaitęs šią istoriją spaudoje.

Danielis nemėgo šunų. Jis apsivilko kreminės spalvos šilkinius marškinius ir pilkos flanelės kelnes, rūpestingai išsirinko kaklaraištį: šiandien tegul bus žalias su dryžiais, nes bjauriai atrodo veido oda. Paskui atidarė langą ir į kambarį įėjo rytas, sunkus, dusinantis, lemtingas. Akimirką Danielis pastovėjo gaubiamas tvyrančios šutros, paskui apsižvalgė: jis mylėjo savo kambarį, nes jis buvo beasmenis ir jo neišdavė, jis buvo tarsi viešbučio numeris. Keturios pilkos sienos, du krėslai, kėdė, spinta, lova. Danielis neturėjo suvenyrų. Pamatė didžiulę žilvičio vytelių pintinę, stovinčią vidury kambario atdaru viršumi, ir nusisuko: ji parengta šiandienai.

Danielio laikrodis rodė be penkių pusę vienuoliktos. Jis pravėrė virtuvės duris ir švilptelėjo. Pirmas pasirodė Scipionas: baltas su rusvais lopais ir nedidele barzdele. Jis rūsčiai nužvelgė Danielį ir kraugeriškai nusižiovavo, išriesdamas nugarą. Danielis atsargiai atsiklaupė ir ėmė švelniai glostyti jam snukutį. Katinas primerktomis akimis švelniai tapšnojo letena jo rankovę. Neilgai laukęs, Danielis jį sugriebė už sprando ir pasodino į pintinę; Scipionas tupėjo nejudėdamas, prisiplojęs ir palaimingas. Paskui atėjo Malvina. Danielis ją mylėjo mažiau už kitus du, nes ji buvo pataikaujanti apsimetėlė. Įsitikinusi, kad jis ją mato, jau iš tolo ėmė murkti ir meilikauti: ji trynė galvą į durų sąvarą. Danielis brūkštelėjo pirštu per jos storą kaklą ir ji apsivertė ant nugaros, ištempė letenas, jis pakuteno jos spenelius po juodu kailiuku. „Aaa! – ritmingai išdainavo Danielis. – Aaa!“ ir ji persivertė ant šono, grakščiai pajudindama galvą. „Palauk truputį, – pamanė jis, – palauk iki pusiaudienio.“ Jis sugavo ją už letenų ir paguldė šalia Scipiono. Malvina atrodė kiek nustebusi, bet susirangė į kamuoliuką ir, kiek palaukusi, ėmė murkti.

– Popėja, – pašaukė Danielis, – Popėja, Popėja!

Popėja beveik niekad neatsiliepdavo į šaukimą; Danieliui teko eiti jos ieškoti į virtuvę. Vos jį pamačiusi, piktai sušnypštė ir už-

šoko ant dujinės viryklės. Popėja buvo puslaukinė katė su dideliu randu, kertančiu kairįjį šoną. Danielis rado ją vieną žiemos vakarą Liuksemburgo sode prieš pat uždarant ir parsinešė namo. Ji buvo valdinga ir pikta, dažnai kandžiodavo Malviną: Danielis ją mylėjo. Jis paėmė ją ant rankų, ji atsilošė priglaudusi ausis ir pašiaušusi sprandą: atrodė pasipiktinusi. Jis paglostė katei snukelį ir ji ėmė atsargiai kramsnoti jam piršto galiuką, pykdama ir žaisdama; tada jis gnybtelėjo jai storą kaklą ir ji pakėlė savo užsispyrusią galvutę. Ši nemurkė – Popėja niekada nemurkdavo, – bet žiūrėjo jam tiesiai į veidą, ir Danielis iš įpratimo tarė sau: „Retai būna, kad katė žiūrėtų tau tiesiai į akis." Tuo pat metu jis pajuto, koks nepakeliamas nerimas jį apima, ir jam teko nusukti akis: „Kis, kis, – pašaukė jis, – kis, kis, mano karaliene!" Ir nusišypsojo, į ją nežiūrėdamas. Anie du gulėjo vienas šalia kito apkvaitę ir murkiantys, galėjai pamanyti, kad tai cirpia cikados. Danielis žvelgė į jas su piktdžiugišku palengvėjimu: „Triušienos frikasė." Prisiminė rožinius Malvinos spenelius. Bet įbrukti Popėją į pintinę pasirodė ne taip paprasta: jam teko stumti ją iš užpakalio, ji atsisuko ir sušnypštusi įdrėskė jam. „Aha, tai tu šitaip?" – pareiškė Danielis. Jis sugriebė ją už pakarpos ir kryžkaulio ir per jėgą sulenkė, žilvičio vytelės girgždėjo po Popėjos nagais. Katė akimirką sustingo; Danielis tuo pasinaudojo, skubiai užtrenkė dangtį ir uždarė jį dviem spynomis. „Uf", – atsiduso. Ranką truputį degino sausas silpnas skausmas, kone kutenimas. Jis atsikėlė ir ironiškai patenkintas nužvelgė pintinę. „Pakliuvote!" Ant plaštakos raudonavo trys dryžiai, o jo paties viduje kirbėjo keistas kutulys, kuris galėjo blogai baigtis. Jis paėmė nuo stalo virvutės kamuolį ir įsidėjo į kelnių kišenę.

Sudvejojo. „Laukia geras gabalas kelio, man bus karšta." Norėjo užsivilkti flanelės švarką, bet nebuvo pratęs taip lengvai nusileisti savo norams ir, be to, būtų komiška žingsniuoti plieskiant saulei raudonam ir prakaituotam, su šita našta rankose. Komiška ir kiek

absurdiška: tai jam sukėlė šypseną ir jis išsirinko ryškiai violetinį tvido švarką, kurio nuo gegužės pabaigos negalėjo pakęsti. Jis pakėlė pintinę už rankenos ir pamanė: „Kokie jie sunkūs, tie velnio išperos.“ Jis įsivaizdavo jų groteskiškas, pažeminimo pažymėtas figūras, jų žvėrišką siaubą. „Tai štai ką aš mylėjau!“ Užteko uždaryti tas tris dievaites žilvičio narvelyje ir jos atvirto katėmis, smulkiais žinduoliais, bukais ir ribotais, stimpančiais iš baimės ir jau išties anaiptol ne šventais. „Katės – viso labo tik katės.“ Jis nusijuokė: jam pasidingojo, kad jis kažkam krečia piktą išdaigą. Kai Danielis išėjo pro buto duris, pradėjo pykinti, bet greit liovėsi: lipdamas laiptais pasijuto rūstus ir ryžtingas, jautė keistą prėskumą, žalios mėsos prėskumą. Savo kontorėlės tarpdury stovėjo durininkė ir jam šypsojosi. Ji mėgo Danielį, nes jis buvo toks manieringas ir toks galantiškas.

– Šiandien jūs toks ankstyvas, pone Serenai.

– O aš jau išsigandau, kad jūs susirgote, brangi ponia, – rodė dėmesingumą Danielis. – Vakar vėlai grįžau ir mačiau šviesą po jūsų durimis.

– Įsivaizduokite! – juokdamasi atsakė durininkė. – Aš taip pavargau, kad užsnūdau neužgesinusi šviesos. Ir staiga išgirdau jūsų skambutį. „Aha, – tariau sau, – štai grįžta mesjė Serenas.“ (Namuose jūsų tik ir trūko.) Ir paskui tuoj užgesinau šviesą. Turbūt buvo maždaug trečia valanda, taip?

– Maždaug...

– Matau, – tarė ji, – jūs nešate didelę pintinę?

– Ten mano katės.

– Gal jos serga, tie vargšai maži gyvūnėliai?

– Ne, bet aš juos gabenu pas seserį į Medoną. Veterinaras pasakė, kad joms reikia gryno oro.

Ir rimtai pridūrė:

– Žinote, kad katės gali sirgti tuberkulioze?

– Tuberkulioze! – susijaudino durininkė. – Tada gerai jomis pasirūpinkite. Ir vis tiek, – pridūrė, – be jų ištuštės jūsų namai. Aš įpratau matyti tas mažyles, kai tvarkydavausi pas jus. Jums turbūt liūdna.

– Labai, ponia Diupiuji, – atsakė Danielis.

Jis reikšmingai nusišypsojo ir išėjo. „Sena ragana, pati išsidavė. Turbūt ji jas čiupinėdavo, kai manęs nebūdavo, nors draudžiau jas liesti; verčiau jau prižiūrėtų savo dukterį." Jis išėjo iš priedurio ir jį apžilpino šviesa, atgrasi, deginanti, ryški šviesa. Nuo jos Danieliui suskaudo akys, jis tai numatė: kai iš vakaro nusigeri, nėra nieko geriau už ūkanotą rytą. Daugiau jis nieko nematė, plaukė šviesos jūra su geležiniu lanku aplink galvą. Staiga pamatė šešėlį, kresną ir groteskišką, šalia jo – pintinės šešėlį, siūbuojantį ant jo rankos. Danielis šyptelėjo: jis pats buvo labai aukštas. Tada visu ūgiu atsitiesė, bet šešėlis liko striukas ir beformis, panašus į šimpanzę. „Daktaras Džekilas ir ponas Haidas. Ne, ne taksi, – tarė sau, – dar turiu laiko. Pavedėsiu poną Haidą iki 72-ojo stotelės." 72-asis jį nuveš iki Šarantono. Už kilometro nuo čia Danielis žinojo mažą nuošalią kavinukę prie Senos. „Tikiuosi, – tarė sau, – nepargriūsiu nualpęs, to tik betrūktų." Senos vanduo toje vietoje buvo ypač tamsus ir nešvarus, su žalsvomis alyvos dėmėmis iš Vitri gamyklų. Danielis žvelgė į save su pasišlykštėjimu: jis jautėsi toks minkštas viduje, toks minkštas, kad pats stebėjosi. „Štai žmogus", – pamanė su tam tikru pasitenkinimu. Jis buvo tvirtas ir ryžtingas, o širdies gilumoje atrodė kaip auka, gailiai prašanti pasigailėjimo. Mąstė: „Keista, kaip galima savęs taip nekęsti, lyg būtum ne tu." Beje, veltui jis stengėsi, iš tikrųjų jis tebuvo vienas, nedalomas Danielis. Kai jis niekindavo save, jam vaidendavosi, kad jis atsiskyrė nuo savęs ir sklendžia kaip abejingas teisėjas virš kažkokio nešvankaus vibždyno, o paskui staiga jį įsiurbia iš apačios, jis patenka į verpetą, į savo paties žabangas. „Velnias! – toptelėjo jam. – Turiu būtinai išgerti."

Tereikėjo padaryti nedidelį lankstą iki Taiduso gatvės ir užeiti pas Šampjonė. Kai pastūmė duris, baras buvo tuščias. Padavėjas valė statinių pavidalo stalus, padarytus iš rudos medienos. Prieblanda teikė palaimą Danielio akims: „Velniškai skauda galvą." Pastatė pintinę ir prisėdo ant baro taburetės.

– Žinoma, stipraus viskio, ar ne? – neabejojo barmenas.

– Ne, – sausai atsakė Danielis.

„Eina jie visi velniop su savo manija katalogizuoti žmones, tarsi jie būtų skėčiai ar siuvimo mašinos. Aš nesu... juk nesi visada niekas. Bet vienu mirksniu jums užkabina etiketę. Tas duoda gerus arbatpinigius, anas – greitas prajuokinti, o aš mėgstu tik stiprų viskį."

– *Gin-fizz,* – užsakė Danielis.

Barmenas be žodžių jį aptarnavo; veikiausiai, buvo užsigavęs. Juo geriau. „Daugiau kojos čia nekelsiu, jie visi per daug familiarūs." Bet džinas turėjo vidurius laisvinančio limonado skonį. Jis išsklido rūgštokomis dulkėmis ant liežuvio ir metalo prieskoniu. „Jis manęs visai neveikia", – pamanė Danielis.

– Įpilkite porciją pipirinės.

Išgėrė degtinę ir trumpam užsisvajojo, gerklėje degė. Jam dingtelėjo: „Nejau tai niekad nesibaigs?" Bet tai buvo, kaip visada, paviršinės mintys, kaip neapmokėtas čekis. „Kas niekada nesibaigs? Kas niekada nesibaigs?" Pasigirdo keli miauktelėjimai ir krabždesys. Barmenas krūptelėjo.

– Tai katės, – trumpai paaiškino Danielis.

Jis nusliuogė nuo taburetės, metė ant stalo dvidešimt frankų ir pakėlė pintinę. Keldamas ją pastebėjo ant grindų raudoną lašelį: kraujas. „Ką jos ten išdarinėja?" – sunerimo Danielis, bet dangčio kelti nepanoro. Pintinėje tvyrojo slogi ir neaiški baimė: jei jis atidarys, baimė bemat virs katėmis, o šito Danielis negalėjo pakęsti. „Aha, tu negalėtum šito pakęsti? O jei imsiu ir atversiu dangtį?" Bet Danielis jau buvo gatvėje ir vėl jį apakino kažkas ryškaus

ir drėgno: akys niežtėjo, regėjosi, lyg žiūri į ugnį, o paskui staiga atsikvoši, kad jau kelias akimirkas matai namus, namus per šimtą žingsnių nuo tavęs, šviesius, lengvus kaip dūmai: gatvės gale dunksojo didžiulė žydra siena. „Kaip baisu visa tai aiškiai matyti“, – pamanė Danielis. Taip jis įsivaizdavo pragarą: žvilgsnis, skrodžiantis kiaurai, matai viską iki pat Visatos galo – iki pat savo paties gelmių. Pintinė rankoje savaime sujudėjo: viduje girdėjosi krabždesys. Danielis tiksliai nežinojo, ar tas siaubas, kurį jis jautė taip arti savo rankos, teikia jam pasibjaurėjimą, ar malonumą: veikiau ir viena, ir kita. „Juk vis tiek kažkas juos ramina. Turbūt jie jaučia mano kvapą.“ Danielis tarė sau: „Tikrai, dabar aš jiems esu tik kvapas.“ Bet kantrybės: netrukus jis nebeturės to įprasto kvapo, vaikštinės be kvapo, vienas tarp žmonių, neturinčių ganėtinai jautrios uoslės, kad pagal aromatą atskirtų žmogų. Būti be kvapo ir be šešėlio, be praeities, tebūti nematoma atplaiša nuo savęs ateities link. Danielis pastebėjo, kad jo šešėlis juda priekyje, per kelis žingsnius nuo jo kūno. Ten, dujų ragelio lygyje, truputėlį šlubčiodamas dėl naštos, nenatūralus, prakaituotas; jis matė save einantį ir pats tebuvo grynas žvilgsnis. Bet dažyklos langas atspindėjo jo atvaizdą ir iliuzija išsisklaidė. Danielis tarsi pats prisipildė dumblino gėlo vandens; Senos vanduo, drumzlinas ir gėlas, apsems pintinę ir jie draskys vienas kitą nagais. Jį apėmė pasišlykštėjimas, jis pamanė: „Koks nepagrįstas poelgis.“ Jis sustojo, pastatė pintinę ant žemės: „Stipti iš nuobodulio, skaudinti kitus. Niekada nepajėgti prisibrauti iki savęs.“ Jis vėl prisiminė Konstantinopolį: neištikimą žmoną įkišdavo į maišą ir užsiūdavo drauge su pasiutusiomis katėmis, o tada mesdavo į Bosforą. Statinės, odiniai maišai, žilvičio narveliai: kalėjimai. „Būna ir blogiau.“ Danielis patraukė pečiais: dar viena tuščia mintis kaip neapmokėtas čekis. Jis nenorėjo tragiškumo, kadaise jo būta užtektinai. Kai padarai ką nors tragiška, vadinasi, rimtai į save žiūri. Niekada, niekada daugiau Danielis rimtai į save

nežiūrės. Staiga išniro autobusas. Danielis davė ženklą vairuotojui ir įlipo į pirmą klasę.

– Kiek iki galinės?

– Šeši talonai, – atsakė konduktorius.

Senos vanduo juos išves iš proto. Kavos su pienu vanduo ir violetiniai jo atspindžiai. Priešais jį atsisėdo ori ir manieringa moteris su maža mergyte. Mergytė susidomėjusi nužvelgė pintinę. „Bjauri mergiūkštė", – pamanė Danielis. Pintinė sumiauksėjo ir Danielis krūptelėjo, lyg būtų užkluptas žiauraus nusikaltimo vietoje.

– Kas čia? – skaidriu balseliu paklausė mergytė.

– Ts, – sušnypštė motina, – palik poną ramybėje.

– Čia katės, – prisipažino Danielis.

– Jos jūsų? – paklausė mergaitė.

– Taip.

– Kodėl jas vežate pintinėje?

– Todėl, kad jos serga, – meiliai atsakė Danielis.

– Ar galiu į jas pažiūrėti?

– Žanina, – subarė motina, – to jau per daug.

– Negaliu tau jų parodyti, dėl ligos jos pasidarė piktos.

Mergaitė žavingai nuovokiai sučiauškėjo:

– O su manimi katytės nebūtų piktos.

– Tu taip manai? Paklausyk, mano brangute, – tylia greitakalbe bėrė Danielis, – aš vežu jas nuskandinti; štai ką aš padarysiu savo katėms, ir žinai kodėl? Nes ne vėliau kaip šį rytą jos sudraskė veidą vienai mažai gražiai mergaitei, panašiai į tave, kuri man atnešė gėlių. Dabar jai teks įdėti stiklinę akį.

– Ak! – cyptelėjo sugluminta mergaitė. Ji su siaubu žvilgtelėjo į pintinę ir pripuolusi prie motinos įsikniaubė į jos sijonus.

– Štai, štai! – kalbėjo motina ir pasipiktinusi žvelgė į Danielį. – Matai, reikia sėdėti ramiai ir neplepėti su bet kuo. Nieko, mano katyte, dėdė tik pajuokavo.

Danielis atsakė jai ramiu žvilgsniu: „Ji manęs nekenčia“, – patenkintas sumetė. Jis matė, kaip už langų plaukia pilki namai, žinojo, kad moteris į jį žiūri. „Pasipiktinusi motina! Ji ieško, ko galima manyje nekęsti. Tik ne veido.“ Danielio veidas niekada nebuvo nepakenčiamas. „Ir ne mano drabužių, jie nauji ir elegantiški. O! Tada gal mano rankų.“ Jo rankos buvo trumpapirštės ir drūtos, kiek putnokos, su juodais plaukeliais ant falangų. Jis ištiesė plaštakas ant kelių: „Žiūrėk į jas! Žiūrėk, žiūrėk!“ Bet moteris apleido pozicijas: ji įbedė bereikšmį žvilgsnį tiesiai priešais save: ji snūduriavo. Danielis gosliai į ją stebeilijo: kaip tiems žmonėms pavyksta taip atsipalaiduoti? Ji visu savo kūnu susmuko ir leiste atsileido. Ir toje galvoje nebuvo nieko, kas panėšėtų į pašėlusį bėgimą priešais save, nebuvo nei smalsumo, nei neapykantos, jokio judesio, net lengvučio bangavimo: nieko, tik stora miego tešla. Ūmiai ji prabudo, veide atsirado pagyvėjimo ženklų.

– Tai čia, atvažiavome! – šūktelėjo ji. – Eime! Kokia tu bjauri, vis kuitiesi.

Ji sugriebė dukterį už rankos ir ištempė. Prieš išlipdama, mergytė dar atsigręžė ir metė kupiną siaubo žvilgsnį į pintinę. Autobusas pajudėjo, bet greit vėl sustojo; pro Danielį juokdamiesi praėjo keleiviai.

– Galinė! – šūktelėjo jam konduktorius.

Danielis krūptelėjo: autobusas buvo tuščias. Jis atsistojo ir išlipo. Tai buvo judri aikštė su bistro kavinukėmis; darbininkų ir moterų grupelė būriavosi aplink rankinį vežimėlį. Moterys su nuostaba jį nužvelgė. Danielis paspartino žingsnį ir pasuko į apšnerkštą gatviūkštę, kuri leidosi prie Senos. Abipus riogsojo statinės ir sandėliai. Pintinė tolydžio miaukė ir Danielis pasileido kone bėgte: jis nešė tarsi skylėtą kibirą, iš kurio lašas po lašo tekėjo vanduo. Kiekvienas miauktelėjimas – tai lašas vandens. Nešulys pasirodė sunkus. Danielis perėmė pintinę ant kairiosios rankos,

o dešiniąja nusišluostė prakaitą. Apie kates galvoti nereikia. Štai kaip, tu nenori galvoti apie kates? Tai štai, būtent apie jas tau ir reikia galvoti, aišku, būtų labai jau tau patogu negalvoti! Danielis vėl išvydo auksines Popėjos akis ir iškart mintis nukreipė į kitką, į biržą, kur užvakar jis uždirbo dešimt tūkstančių frankų, į Marselę, kurią šiandien vakare pamatys, nes buvo jo diena: „Arkangele!“ Danielis nusišaipė: jis be galo niekino Marselę: „Jiems neužtenka drąsos prisipažinti, kad jie nebemyli vienas kito. Jei Matjė matytų dalykus tokius, kokie jie iš tikrųjų yra, seniai būtų apsisprendęs. Bet nenori. Jis nenori prarasti savęs. Jisai tai tikrai normalus“, – su ironija samprotavo Danielis. Katės kniaukė kaip apiplikytos verdančiu vandeniu ir Danielis pajuto, kad pradeda netekti galvos. Jis padėjo narvą ant žemės ir du kartus smarkiai jį paspyrė. Viduje pasikėlė pragariška erzelynė, bet netrukus katės nutilo. Danielis trumpam nejudėdamas dar pastovėjo su keistu drebuliu paausiuose. Iš sandėlio išėjo darbininkai ir Danielis patraukė toliau. Jau čia. Jis nusileido akmeniniais laiptais prie Senos ir prisėdo ant žemės, prie metalinio žiedo tarp katilo su derva ir krūvos akmenų grindiniui tiesti. Sena po žydru dangumi buvo geltona. Juodos šalandos, prikrautos statinių, rikiavosi prišvartuotos prieplaukoje kitapus upės. Danielis sėdėjo saulėkaitoje ir smilkinius varstė skausmas. Jis žiūrėjo į vandenį, banguotą ir pakilusį, su opalinėmis atšvaistėmis. Paskui ištraukė iš kišenės kamuoliuką ir kišeniniu peiliuku atpjovė gerą galą virvelės; tada nesistodamas kaire ranka užgriebė akmenį. Virvelės galą pririšo prie pintinės ąsos, kitu virvutės galu apraišiojo akmenį, užmezgė kelis mazgus ir padėjo akmenį ant žemės: tas įtaisas atrodė keistai. Danielis svarstė, kad pintinę turbūt reikėtų nešti dešiniąja ranka, o akmenį – kairiąja: tada galėtų juos sviesti į vandenį vienu metu. Pintinė kokią dešimtąją sekundės dalį gal ir pasilaikys paviršiuje, bet smarki akmens svorio jėga tuoj nutemps ją į gilumą, ir ji bemat nuskęs. Danieliui buvo

karšta, jis prakeikė savo storą švarką, bet nepanoro jo nusivilkti. Kažkas jame plastėjo, maldavo pasigailėjimo ir Danielis, toks rūstus ir ryžtingas, išgirdo savo paties dejonę: „Kai neužtenka drąsos nužudyti savęs viso, reikia tai daryti dalimis.“ Jis prieis prie vandens ir pasakys: „Sudie tam, ką pasaulyje labiausiai mylėjau.“ Tada kiek pasikėlė ant rankų ir apsidairė: dešinysis krantas buvo tuščias, kairėje, tolumoje, pamatė žvejo siluetą, tamsuojantį saulės fone. Ratilai nuo pintinės pasieks jo meškerės plūdę: „Pamanys, kad kimba.“ Jis susijuokė ir išsitraukė nosinę prakaitui nuo kaktos nusišluostyti. Rankinio laikrodžio rodyklės rodė vienuolika dvidešimt penkias. „Pusė dvyliktos!“ Reikėjo pratęsti šį ypatingą momentą: Danielis buvo susidvejinęs; jautės pasimetęs purpuriniame debesyje, po švino dangumi ir drauge su tam tikru pasididžiavimu prisiminė Matjė. „Ne, tai aš esu laisvas“, – tarė sau, bet tai buvo beasmenis išdidumas, nes Danielis jau buvo niekas. Vienuoliktą dvidešimt devynios jis atsistojo ir pajuto tokį silpnumą, kad buvo priverstas atsiremti į katilą. Ant tvido švarko atsirado dervos dėmė ir jis ją apžiūrėjo.

Pamatė juodymę ant violetinio audinio ir ūmiai pajuto, kad vėl pasidarė ištisas, vienas. Vienas. Bailys. Tipas, kuris mylėjo savo kates ir kuris nenorėjo jų mesti į vandenį. Išsitraukė kišeninį peiliuką, pasilenkė ir perpjovė virvutę. Tylomis: net jo paties viduje tvyrojo tyla, jam buvo per daug gėda kalbėti su savimi. Pakėlė pintinę ir užlipo laiptais: taip praeini nusigręžęs pro tą, kuris žiūri į tave su panieka. Jame vis dar tvyrojo dykynė ir tyla. Kai atsidūrė laiptų viršuje, išdrįso į save kreiptis tokiais žodžiais: „Kas ten per kraujo lašas?“ Bet pintinės dangčio atversti neišdrįso: nušlubčiojo toliau. Tai aš. Tai aš. Aš. Šlykštynė. Bet širdies gilumoje šmėstelėjo šypsenėlė: kad ir kas būtų, jis išgelbėjo Popėją.

– Taksi! – šūktelėjo.

Taksi sustojo.

– Monmartro gatvė 22, – tarė Danielis. – Prašau, padėkite pintinę šalia savęs.

Taksi jį užliūliavo. Jam net nebesisekė savęs niekinti. Paskui vėl užvaldė gėda ir jis vėl pradėjo matyti save iš šalies: tai buvo nepakenčiama. „Nei ištisai, nei dalimis“, – su kartėliu pamanė jis. Kai išsitraukė piniginę užmokėti vairuotojui, be džiaugsmo konstatavo, kad ji išsipūtusi nuo banknotų. „Uždirbti pinigų, taip. Tą aš galiu.“

– Štai jūs ir grįžote, pone Serenai, – tarė durininkė, – ką tik kažkas pas jus užlipo. Vienas iš jūsų draugų, toks aukštas, šit tokiais pečiais. Aš jam pasakiau, kad jūsų nėra, o jis man: „Nieko, – pasakė, – nėra tai nėra, aš jam pakišiu po durimis laiškelį.“

Ji žvilgtelėjo į pintinę ir šūktelėjo:

– Bet jūs parsinešėte savo mažyles!

– Deja, ponia Diupiuji, – atsakė Danielis, – gal tai ir kvaila, bet aš taip ir nepajėgiau su jomis išsiskirti.

„Tai Matjė, – pamanė jis, kopdamas laiptais, – laiku atsivilko, nieko nepasakysi.“ Jam buvo smagu, kad rado dingstį nekęsti kito.

Jis sutiko Matjė ketvirtojo aukšto laiptų aikštelėje.

– Sveikas, – tarė tas, – nebesitikėjau tave pamatyti.

– Buvau išvedęs į gryną orą kates, – tarė Danielis. Su nuostaba pajuto savyje tam tikrą šilumą. – Užeisi? – skubiai paklausė.

– Taip. Noriu paprašyti tavęs vienos paslaugos.

Danielis metė į jį skubrų žvilgsnį ir pastebėjo, kad Matjė veidas pilkas kaip žemė. „Atrodo velniškai susirūpinęs“, – pamanė. Jis panoro padėti Matjė. Jie užkopė iki buto. Danielis įkišo raktą į užraktą ir stumtelėjo duris.

– Eikš, – pasakė. Jis lengvai palietė Matjė petį ir tuoj atitraukė ranką. Matjė įėjo į Danielio kambarį ir atsisėdo į krėslą.

– Nieko nesupratau, ką man pasakė durininkė, – tarė jis. – Ji tvirtino, kad tu išvežei savo kates pas seserį. Tai ką, susitaikei su seserimi?

Netikėtai Danielio viduje kažkas apledijo: „Kažin, kokią fizionomiją būtų nutaisęs, jei žinotų, iš kur ateinu?“ Be jokos simpatijos jis žiūrėjo į supratingas ir skvarbias savo draugo akis: „Išties, jis visai normalus.“ Danielis pajuto, kad jį nuo draugo skiria bedugnė. Susijuokė.

– O, taip! Pas seserį... Tai buvo nekaltas mažas melas, – tarė. Jis žinojo, kad Matjė nesispirs daugiau žinoti: Matjė turėjo apmaudų įprotį laikyti Danielį fantazuotoju ir niekad nesistengė išsiaiškinti, kokie motyvai verčia jį meluoti. Ir išties Matjė dėbtelėjo į pintinę kupinu nuostabos žvilgsniu ir nutilo.

– Galima? – paklausė Danielis.

Pasidarė nejautrus viskam. Tenorėjo viena: kuo greičiau atidengti pintinės viršų. „Iš kur tas kraujo lašas?“ Jis atsiklaupė ant kelių ir jam pasidingojo: „Dabar jos šoks man ant veido“ ir dar arčiau pasilenkė prie dangčio, kad katės lengvai pasiektų veidą. Atrakindamas spynas, jis pamąstė: „Nedidelis nemalonumas jam nepakenks. Nors trumpam privers pamiršti optimizmą ir ramumą.“ Popėja urkšdama iššoko iš pintinės ir išdūmė į virtuvę. Paskui išlipo Scipionas: jis išsaugojo orumą, bet anaiptol neatrodė ramus. Lėtai numarširavo iki spintos, vogčiomis apsidairė, pasirąžė ir pašliaužė po lova. Malvina nejudėjo. „Ji sužeista“, – kilo mintis Danieliui. Katė tysojo pintinės dugne. Priblokšta. Danielis pakišo pirštą po smakru ir jėga pakėlė galvą: buvo gavusi gerą smūgį nagais per nosį, kairioji akis užmerkta, bet ji nebekraujavo. Ant snukelio juodavo šašas, o aplink tą šašą plaukeliai buvo lipniai sukibę.

– Kas atsitiko? – paklausė Matjė. Jis atsistojo ir mandagiai pažiūrėjo į katę. „Aš jam atrodau juokingas, nes terliojuosi su kate. Jam būtų atrodę visai natūralu, jei aš terliočiausi su vaiku.“

– Malviną smarkiai sužeidė, – paaiškino Danielis. – Ją apdraskė ne kas kitas, o Popėja, ji nepakenčiama. Atleisk, brangusis, palauk minutėlę, kol aš suteiksiu jai pagalbą.

Priėjo prie spintos, iš jos ištraukė buteliuką arnikos ir paketėlį vatos. Matjė sekė jį akimis netardamas nė žodžio, paskui seniokišku gestu perbraukė delnu kaktą. Danielis nuvalė Malvinai nosį. Katė silpnai gynėsi.

– Būk gerutė, – kalbėjo Danielis, – būk protinga. Na! Pakentėk! Na!

Jis matė, kad baisiai erzina Matjė, ir todėl dar labiau stengėsi. Bet kai pakėlė galvą, pamatė, jog Matjė niauriai žiūri į tolį nereginčiomis akimis.

– Atleisk, brangusis, – tarė Danielis savo jausmingu balsu, – dar minutę. Reikia nubausti šį gyvulėlį, žinai, jie bemat pasigriebia infekciją. Tu nepyksti? – pridūrė jis nuoširdžiai šypsodamas.

Matjė krūptelėjo ir nusijuokė.

– Darbuokis, darbuokis, – tarė jis, – tik nežiūrėk taip savo aksominėmis akimis.

Mano aksominės akys! Matjė pranašumas buvo pasibjaurėtinas: „Jis įsitikinęs, kad pažįsta mane, kalba apie mano fantazijas, mano aksomines akis. Jis manęs visai nepažįsta, bet jam smagu kabinti ant manęs etiketes, lyg būčiau koks daiktas."

Danielis iš visos širdies nusikvatojo ir rūpestingai nuvalė Malvinai galvą. Katė užsimerkė, atrodė apimta ekstazės, bet Danielis žinojo, kad ji kenčia. Jis švelniai kepštelėjo jai per pasturgalį.

– Štai ir viskas, – tarė stodamasis, – rytoj viskas praeis. Bet, žinai, Popėja jai gerai drėkstelėjo nagais.

– Popėja? Tai pikčiurna, – pasakė Matjė apatišku veidu.

Ir ūmiai pasakė:

– Marselė nėščia.

Danieliaus nuostaba ilgai netruko, jis kovojo su žvėrišku noru nusikvatoti. Tai šit kas! Šit kas! „Štai kaip, tas padaras ne tik kas mėnesį sisioja kraujais, bet dar ir vaisingas, kaip kokia raja." Su pasišlykštėjimu pamanė, kad šiandien vakare ją pamatys. „Įdomu, ar užteks man drąsos prisiliesti prie jos rankos."

– Aš velniškai sunerimęs, – dalykiškai prisipažino Matjė.

Danielis pažvelgė į jį ir santūriai ištarė:

– Aš tave suprantu.

Paskui skubiai atsuko nugarą dingstimi nunešti arnikos buteliuką į spintą. Danielis bijojo nusikvatoti jam tiesiai į veidą. Jis ėmė galvoti apie motinos mirtį, panašiomis aplinkybėmis tai visada padėdavo surimtėti. Apsiėjo dviem trimis konvulsiškais krūptelėjimais. Už jo nugaros Matjė rimtai porino:

– Svarbiausia, kad tai ją žemina. Tu nedažnai ją matydavai, tai negali įsivaizduoti, kokia tai Valkirija. Valkirija miegamajame, – nepiktai pridūrė. – Jai tai baisus nuopuolis.

– Taip, – susirūpinęs atsiliepė Danielis, – bet ir tau ne ką geriau: kad ir kaip tu stengtumeis, dabar ji tau turi kelti pasibjaurėjimą. Žinau, manyje tai nužudytų meilę.

– Aš jos nebemyliu, – tarė Matjė.

– Ne?

Danielis buvo baisiai nustebęs ir smagiai nusiteikęs: „Šįvakar bus muštynės." Paklausė:

– Tu jai sakei?

– Žinoma, ne.

– Kodėl „žinoma"? Reikia, kad ji tai žinotų. Tu ją...

– Ne. Neketinu jos pamesti, jei tai turi galvoje.

– Tai kaip tada?

Danieliui buvo be galo linksma. Dabar jis skubėjo pamatyti Marselę.

– Ogi niekaip, – atsakė Matjė. – Juo blogiau man. Ne Marselės kaltė, kad jos nebemyliu...

– O ką, tai nejau tavo?

– Taip, – trumpai atsakė Matjė.

– Tu ir toliau matysiesi su ja slapta ir...

– Na, taip.

– Tai šit, – tarė Danielis, – jei tu ilgai žaisi tą žaidimėlį, galiausiai imsi jos nekęsti.

Matjė atrodė niaurus ir užsispyręs.

– Nenoriu, kad ji kentėtų.

– Na, jei tu linkęs verčiau aukoti save... – abejingai tarė Danielis. Kai Matjė imdavo vaizduoti kvakerį, Danielis jo nekęsdavo.

– Ką aš aukosiu? Ir toliau vaikščiosiu į licėjų, matysiuosi su Marsele. Kas dveji metai parašysiu po novelę. Būtent taip aš gyvenau iki šiol.

Ir pridūrė su kartėliu, kurio Danielis iki tol nėsyk nepastebėjo:

– Aš esu sekmadienių rašytojas. Šiaip ar taip, – tarė jis, – prisirišau prie jos, man būtų baisiai skaudu, jei negalėčiau jos matyti. Tai beveik šeiminiai ryšiai.

Stojo tyla. Danielis atsisėdo krėsle priešais Matjė.

– Man reikia tavo pagalbos, – tarė Matjė. – Aš turiu adresą, bet neturiu pinigų. Paskolink man penkis tūkstančius.

– Penkis tūkstančius, – dvejodamas pakartojo Danielis. Banknotų prikimšta jo piniginė gulėjo vidinėje kišenėje, kiaulių pardavėjo piniginė, užteko ją atsegti ir paimti penkias kupiūras. Anksčiau Matjė dažnai padėdavo jam.

– Mėnesio gale pusę grąžinčiau, – tarė Matjė, – o paskui liepos 14-ą antrą dalį, kai gausiu atlyginimą iškart už rugpjūtį ir rugsėjį.

Danielis dirstelėjo į žemių spalvos Matjė veidą ir pamanė: „Šis tipas baisiai susikrimtęs“, paskui prisiminė kates ir pasijuto negailestingas.

– Penki tūkstančiai frankų! – apgailestaujamai ištarė. – Bet aš tiek neturiu, seni, man labai gaila...

– Juk aną dieną sakei, kad rengiesi prasukti vieną reikalą.

– Deja, mano vargšas drauguži, – tarė Danielis, – tas tavo reikalas pasirodė vienas nusivylimas; juk žinai, ką reiškia birža. Taigi, viskas paprasta: aš neturiu nieko, tik skolas.

Į balsą jis neįdėjo per daug nuoširdumo, nes ir nesistengė įtikinti Matjė. Bet kai pamatė, kad tas juo netiki, persiuto: „Tegul eina po velnių! Jis mano esąs toks įžvalgus, įsivaizduoja, kad mato mane kiaurai. Tai kodėl aš turėčiau jam padėti: tegul skolinasi iš panašių į save.“ Labiausiai nepakenčiama buvo ta normali ir manieringa Matjė išraiška, kurios jis neprarado net išgyvendamas širdgėlą.

– Gerai! – karštai ištarė Matjė. – Tai tu tikrai negali?

Danielis tarė sau: „Jis taip primygtinai reikalauja, matyt, baisiai jų jam prireikė.“

– Tikrai ne. Man labai gaila, seni.

Jam buvo nesmagu dėl Matjė, bet visa tai nebuvo taip jau nemalonu: toks įspūdis, lyg būtum nulenkęs nagą. Danielis be galo mėgo apgaulingas situacijas.

– Tau taip skubiai reikia? – susirūpinęs užklausė jis. – Ir negali kreiptis į ką nors kitą?

– Ak, žinai, labai jau nenorėjau kaulyti Žako.

– Tikrai, – kiek nusivylęs tarė Danielis, – dar yra tavo brolis. Iš jo tu be jokių abejonių gausi pinigų.

Matjė sutriko:

– Kažin. Jis įsikalė sau į galvą, kad skolinti man bent vieną su reikštų daryti meškos paslaugą. „Tavo amžiuje, – pasakė, – turėtum būti nepriklausomas.“

– Na, bet šiuo atveju jis tau tikrai paskolins, – tiesiai išrėžė Danielis. Jis lėtai iškišo galą liežuvio ir su pasitenkinimu ėmė laižyti viršutinę lūpą: nuo pat pradžių jis sugebėjo rasti apsimestinio ir smarkaus optimizmo toną, kuris pašnekovą stačiai siutindavo.

Matjė paraudo.

– Tiksliai. Aš negaliu jam sakyti, dėl ko man reikia tų pinigų.

– Ir teisingai, – pritarė Danielis. Akimirką susimąstė: – Kad ir kaip ten būtų, tau dar lieka draugijos, na, žinai, apie ką kalbu, jos

skolina tarnautojams pinigus. Turiu pasakyti, kad dažnai žmonės pakliūva ant palūkininkų meškerės, bet tau nusispjaut į procentus, kai tik gausi pinigus.

Matjė susidomėjo ir Danielis su apmaudu nusprendė, kad bus jį kiek apraminęs.

– Kas tai per žmonės? Pinigus skolina iškart?

– O, ne, – gyvai atsiliepė Danielis, – užtrunka kokias dešimt dienų: jie dar surenka informaciją.

Matjė nutilo, regis, mąstė; Danielis staiga pajuto atsargų stumtelėjimą: jam ant kelių užšoko Malvina ir murkdama atsigulė. „Štai kas nejaučia nuoskaudos“, – šlykštėdamasis pamanė Danielis. Jis ėmė lengva ir atsainia ranka ją glostyti. Gyvuliams ir žmonėms nepavyko jo imti neapkęsti dėl jų inertiško geraširdiškumo, o gal dėl jo veido. Matjė pasinėrė į savo varganus apskaičiavimus: jis taip pat nejautė nuoskaudos. Danielis pasilenkė prie Malvinos ir ėmė kasyti jai sprandą. Jo ranka virpėjo.

– Širdies gilumoje, – tarė jis nežiūrėdamas į Matjė, – aš beveik patenkintas, kad neturiu pinigų. Man ką tik šovė į galvą mintis: juk tu visada norėjai būti laisvas, šit tau ir puikiausia proga atlikti laisvą poelgį.

– Laisvą poelgį? – Matjė tarėsi nesupratęs.

Danielis pakėlė galvą:

– Taip, – tarė Danielis, – tau telieka vesti Marselę.

Matjė susiraukęs nužvelgė jį: jam turbūt kilo klausimas, ar tik Danielis iš jo nesityčioja. O tas atlaikė žvilgsnį su kuklia rimtimi.

– Ką tu, kuoktelėjai? – supyko Matjė.

– Kodėl? Tau tereikia tarti vieną žodį ir pakeisi visą savo gyvenimą, taip ne kasdien būna.

Matjė nusijuokė. „Jis dar sumanė iš to pasijuokti“, – sudirgo Danielis.

– Tau nepavyks manęs sugundyti, – tarė Matjė, – ypač ne dabar.

– Taip, bet... – tęsė Danielis tuo pačiu lengvabūdišku tonu. – Turėtų būti įdomu tyčia daryti atvirkščiai tam, ko pats nori. Ir pajusti, kad daraisi kitu žmogumi.

– Kokiu kitu? – šūktelėjo Matjė. – Gal dar nori, kad padaryčiau tris vaikus dėl malonumo pasijausti visai kitu, kai su jais vaikštinėsiu po Liuksemburgo sodą? Tada iš tikrųjų pasikeisčiau: būčiau visiškai pražuvęs žmogelis.

„Ne tiek, – tarė sau Danielis, – ne tiek, kiek manai."

– Pamąsčius, – tarė jis, – ne taip ir blogai būti pražuvusiu žmogumi. Pražuvusiu iki kaulų smegenų, palaidotu. Vedęs tipas su trimis vaikais, kaip tu sakai. Tokie dalykai turi jus nuraminti!

– Iš tikrųjų, – pasakė Matjė, – su panašiais subjektais susiduriu kasdien. Kad ir mano mokinių tėvai, kurie pas mane ateina. Turi po keturis vaikus, visi raguoti, mokinių tėvų komiteto nariai. Paprastai jie atrodo ramūs, sakyčiau, net geraširdžiai.

– Jie taip pat turi savotiško linksmumo, – tarė Danielis. – Nors nuo jų mane vemti verčia. O tavęs tikrai šitai negundo? Aš matau tave sėkmingai vedusį, – tęsė jis, – tu būtum kaip jie, nutukęs, prižiūrėtas, toks linksmas tauškalius celiuliozės akimis. Man regis, visai neblogas vaizdelis.

– Labai panašu į tave, – ramiai pasakė Matjė. – Aš jau geriau eisiu pas brolį prašyti tų penkių tūkstančių.

Jis atsistojo. Danielis paleido Malviną ir taip pat atsistojo. „Jis žino, kad aš turiu pinigų, ir vis tiek nepradeda manęs nekęsti: kaip reikėtų paveikti tokius, kaip jis?"

Piniginė gulėjo čia pat, Danieliui tereikėjo įkišti ranką į kišenę; jis pasakytų: „Štai, drauguži, aš tik norėjau dėl juoko truputį pavedžioti tave už nosies." Bet pabijojo, kad ims pats save niekinti.

– Labai gaila, – dvejodamas pasakė, – jei atsiras galimybė, tau parašysiu...

Jis palydėjo Matjė iki laukujų durų.

– Nesikrimsk, – linksmai atsiliepė Matjė, – išsisuksiu.

Jis uždarė duris. Kai Danielis išgirdo jo lengvus žingsnius laiptuose, tarė sau: „Tai nepataisoma!“ Ir jam užgniaužė kvapą. Bet greit praėjo. „Nė vieną akimirką, – mąstė, – jis nepaliovė tvardęsis, buvo žvalus, puikiausioje santarvėje su pačiu savimi. Žinoma, jis susikrimtęs, bet tik iš išorės. Viduj jaučiasi normaliai.“ Danielis priėjo prie veidrodžio pažiūrėti į savo gražų liūdną veidą ir pamanė: „Šiaip ar taip, jei būtų priverstas vesti Marselę, jam kainuotų tūkstantį.“

/ VIII

Ji turbūt jau seniai prabudusi ir dabar tikriausiai graužiasi. Reikia ją nuraminti, pasakyti, kad ji nieku gyvu neis pas tą senę. Matjė su švelnumu įsivaizdavo jos nelaimingą, nusikamavusį vakarykštį veidą ir staiga ji jam pasirodė skaudžiai pažeidžiama. „Reikia jai paskambinti." Bet pirmiausia jis privalo eiti pas Žaką: „Tada galbūt galėsiu pranešti jai gerą naujieną." Susierzinęs įsivaizdavo, kokią fizionomiją nutaisys Žakas. Bus, kaip visada, linksmas ir išmintingas, laviruojantis tarp priekaištų ir atlaidumo; palenks į šoną galvą ir prisimerkęs paklaus: „Kaip? Vėl pinigų?" Vien apie tai pagalvojęs Matjė pašiurpo. Jis perėjo akmenimis grįstą gatvę ir mintimis grįžo pas Danielį: jis nepyko ant jo. Danielis jau toks: ant jo negalima pykti. Bet jis iš anksto pyko ant Žako. Matjė sustojo priešais žemą Reomiuro gatvės namą ir, kaip visada, su pasidygėjimu perskaitė: „Žakas Delariu, advokatas, trečiasis aukštas." Advokatas! Jis įėjo į liftą. „Tikiuosi, Odetės nebus namuose", – pamanė.

Deja, ji buvo; Matjė ją pastebėjo pro įstiklintas duris: ji sėdėjo ant sofos, elegantiška, aukšta ir švarutė iki beprotybės; ji skaitė. Žakas su malonumu kalbėdavo: „Odetė – viena iš nedaugelio paryžiečių, kurios randa laiko skaityti."

– Ponas Matjė nori matyti ponią? – paklausė Roza.

– Taip, užeisiu su ja pasisveikinti, bet prašyčiau įspėti poną, kad aš atėjau pas jį.

Jis pastūmė duris. Odetė pakėlė į jį savo gražų, bjauriai išdažytą veidą.

– Labas, Tjė, – džiugiai pasisveikino Odetė. – Jūs atėjote vizito pas mane?

– Vizito? – perklausėMatjė.

Jis žvelgė sumišusiai prielankiai į aukštą ramią kaktą ir žalsvas akis. Be abejonių, ji buvo graži, bet tokio grožio, kuris nuo žvilgsnio lyg ir praskysdavo. Pripratęs prie tokių veidų, kaip Lolos, kurių prasmė brutaliai atsiveria vien užmetus akį, Matjė šimtus kartų mėgino sulaikyti tuos slystančius bruožus, bet jie išsprūsdavo, jų visuma kas akimirką iro: Odetės veide slypėjo apgaulinga buržuazijos paslaptis.

– Labai norėčiau, kad tai būtų mano vizitas jums, – tarė jis, – bet man reikia pasimatyti su Žaku, noriu paprašyti jo vienos paslaugos.

– Nėra ko jums skubėt, – pasakė Odetė, – Žakas niekur nedings. Prisėskite čia.

Ji atlaisvino jam vietą šalia savęs.

– Atsargiai, – tarė šypsodama, – vieną dieną imsiu ir užpyksiu. Jūs mane ignoruojate. Aš nusipelniau asmeninio vizito, jūs man jį pažadėjote.

– Kitaip sakant, tai jūs man pažadėjote kada nors mane priimti.

– Koks jūs mandagus, – juokdamasi pasakė ji, – vis tiek jūsų sąžinė nėra rami.

Matjė atsisėdo. Jam patiko Odetė, tik niekada nežinodavo, ką jai pasakyti.

– Kaip gyvenate, Odete?

Jis suteikė savo balsui šilumos, kad paslėptų savo klausimo negrabumą.

– Labai gerai, – atsakė ši. – Žinote, kur aš buvau šįryt? Išvažiavau automobiliu į Sen Žermeną pasimatyti su Fransuaze, mane tai prablaškė.

– O Žakas?

– Žakas šiomis dienomis turi daug reikalų; aš jo beveik nematau. Bet jis, kaip visada, pro pirštus žiūri į savo sveikatą.

Matjė staiga pajuto gilų apmaudą. „Ji priklauso Žakui." Jis su slaptu nepasitenkinimu pažvelgė į ilgą, įrudusią ranką, kyšančią iš po labai paprastos, beveik mergaitiškos, su raudonu dirželiu suknelės rankovės. Ranka, suknelė ir kūnas po suknele priklausė Žakui, kaip krėslas, kaip raudonmedžio sekreteras, kaip sofa. Ši santūri padori moteris jautė esanti nuosavybė. Stojo trumpa tyla, paskui Matjė prabilo šiltu ir kiek nosiniu balsu, skiriamu Odetei:

– Jūsų labai graži suknelė.

– Ak, liaukitės dėl tos suknelės! – šūktelėjo Odetė pasipiktinamai susijuokusi. – Kaskart, kai mane matote, vis kalbate apie mano sukneles. Geriau papasakokite, ką veikėte šią savaitę.

Matjė taip pat susijuokė; jis jautė, kad atsipalaiduoja.

– Aš kaip tik noriu pakalbėti apie šitą suknelę.

– Dieve mano! – šūktelėjo Odetė. – Ir kas tai?

– Tai štai, kai jūs ją dėvite, ar nevertėtų jums segėti auskarų?

– Auskarų?

Odetė pažvelgė į jį susidomėjusi.

– Jums regisi, kad tai vulgaru? – paklausė Matjė.

– Visai ne. Bet dėl jų veidas darosi nekuklus.

Ir nusijuokusi pridūrė:

– Jums, žinoma, būtų paprasčiau su manimi, jei segėčiau auskarus.

– Ne, kodėl? – neaiškiai sumurmėjo Matjė.

Jis nustebo ir pamanė: „O ji išties nekvaila." Odetės prote, kaip ir jos grožyje, buvo kažkas neapčiuopiama.

Vėl tyla. Matjė nebežinojo, ką sakyti. Bet vis tiek jam nesinorėjo

išeiti, jis mėgavosi savotiška dvasios ramybe. Odetė mandagiai jam pasakė:

– Kaip negerai, aš jus užlaikiau, eikite greičiau pas Žaką, atrodote susirūpinęs.

Matjė atsistojo. Prisiminė, kad eina prašyti Žako pinigų, ir pajuto, jog tirpsta pirštų galiukai.

– Iki pasimatymo, Odete, – švelniai ištarė. – Ne, ne, nesirūpinkite, aš dar užeisiu su jumis atsisveikinti.

„Iki kokio lygio ji auka? – šovė mintis į galvą beldžiant į Žako duris. – Dėl tokių moterų niekad negali būti tikras."

– Įeik, – pasakė Žakas.

Jis atsistojo – pagyvėjęs, labai tiesus – ir ėjo pasitikti Matjė.

– Labas, seni, – šiltai tarė jis. – Kaip sekasi?

Jis atrodė kur kas jaunesnis už Matjė, nors amžiumi ir buvo vyresnis. Matjė manė, kad jis prisiaugino lašinių ant klubų. Ir buvo priverstas nešioti korsetą.

– Labas, – draugiškai šypsodamas tarė Matjė.

Jis pasijuto kaltas; jau dvidešimt metų jis tai jausdavo kaskart, kai mąstydavo apie brolį arba jį matydavo.

– Tai pasakok, – tęsė Žakas, – kas tave čia atvedė?

Matjė niauriai mostelėjo ranka.

– Prasti reikalai? – paklausė Žakas. – Na, pirmiausia sėsk į krėslą. Gal nori viskio?

– Būtų gerai, – atsakė Matjė. Jis prisėdo suspausta širdimi. Mintyse nusprendė: „Išgeriu viskio ir nieko nesakęs maunu lauk." Bet buvo per vėlu, Žakas puikiai numatė, ko iš jo laukti: „Jis paprasčiausiai nuspręs, kad nedrįsau jo paprašyti pinigų." Žakas liko stovėti, paėmė butelį viskio ir pripylė du stiklus.

– Tai paskutinis mano butelis, – paaiškino, – iki rudens nebeatnaujinsiu savo atsargų. Nors gal ir be reikalo, juk per karščius geras *gin-fizz* yra nepamainomas dalykas, kaip tau atrodo?

Matjė neatsakė, jis niūriai žiūrėjo į gaivų rožinį visai jauno vyro veidą, į trumpai kirptus šviesius plaukus. Žakas nekaltai šypsojosi, nuo viso jo sklido nekaltumas, bet jo akys liko rūsčios. „Jis tik vaidina nekaltumą, – įsiutęs pagalvojo Matjė, – pats puikiai žino, kodėl aš atėjau, dabar renkasi sau vaidmenį." Jis griežtai pareiškė:

– Tu puikiai žinai, kad atėjau pas tave pasiskolinti pinigų.

Tai šit, žodis ištartas. Dabar trauktis nebebuvo kur; jo brolis jau kelia nustebęs antakius: „Jis manęs tai tikrai nepagailės", – susikrimtęs nusprendė Matjė.

– Ką tu, aš ir minties tokios neturėjau, – tarė Žakas. – Kodėl manai, kad aš apie tai galvojau? Nori įteigti, kad tai vienintelis tavo vizitų tikslas?

Žakas atsisėdo, vis dar labai tiesus, truputį įsitempęs, lanksčiai užmetė koją ant kojos tarsi norėdamas kompensuoti stuomens įtampą. Jis dėvėjo puikų sportinį angliškos vilnos kostiumą.

– Nieko nenoriu įteigti, – atsakė Matjė. Ir prisimerkė. Paskui pridūrė, stipriai spausdamas stiklinę: – Bet man reikia keturių tūkstančių frankų, ir ne vėliau kaip rytoj.

„Dabar jis atsisakys. Kad tik greičiau, tada galėsiu iškart nusiplauti." Bet Žakas niekada neskubėdavo: jis buvo advokatas ir turėjo laiko.

– Keturi tūkstančiai, – pakartojo jis žinovo poza linguodamas galvą. – Tik pamanyk! Tu tik pamanyk!

Jis ištiesė kojas ir su pasitenkinimu tyrinėjo savo batus.

– Tu mane linksmini, Tjė, – tarė jis, – tu mane linksmini ir kartu švieti mane. Ne, nesijaudink, aš nieko bloga nemanau, – gyvai pridūrė jis, – man nė į galvą neatėjo kritikuoti tavo elgesio, aš tiesiog mąstau, pateikiu sau klausimus ir žiūriu į visa tai iš šalies, tarkim, „filosofiškai", bet negaliu taip sakyti, nes kalbu su filosofu. Matai, kai aš apie tave mąstau, vis tvirčiau įsitikinu, kad nereikia būti principų žmogumi. Tu juk jų prikimštas, tu juos išradinėji, bet

negyveni pagal tuos savo principus. Teoriškai nerastum nepriklausomesnio žmogaus; taip, tai labai gražu, tu gyveni virš klasių. Tik kyla klausimas, kaip tu gyventum, jei nebūtų manęs? Atmink, esu labai laimingas, kad aš, žmogus be principų, galiu retsykiais tau padėti. Bet man atrodo, kad su tavo idėjomis man būtų bjauru bet ko prašyti atgrasaus buržua. Nes aš ir esu tas atgrasus buržua, – pridūrė geraširdiškai kvatodamas.

Vis dar juokdamasis, dėstė toliau:

– Bet yra šis tas blogiau: tu, kuris spjauni ant šeimos, naudojiesi mūsų šeiminiais ryšiais, kad pasiskolintum iš manęs pinigų. Nes, ką ir sakyti, juk nesikreiptum į mane, jei nebūčiau tavo brolis.

Jis dėjosi nuoširdžiai susidomėjęs.

– Tavęs visa tai nė trupučio netrikdo?

– Tai kad esu priverstas, – taip pat juokdamasis atsakė Matjė.

Jis nesirengė veltis į idėjinį ginčą. Idėjiniai ginčai su Žaku visada blogai baigdavosi. Matjė akimoju netekdavo savitvardos.

– Taip, žinoma, – šaltai ištarė Žakas. – Tu nemanai, kad jei būtum labiau organizuotas... Bet tai, be abejonių, prieštarauja tavo idėjoms. Žinok, aš nekalbu apie tavo kaltę, ne, mano galva, čia kalti tavo principai.

– Matai, – tarstelėjo Matjė, kad tik ką nors atsakytų, – principų atsisakymas – tai taip pat principas.

– O! Štai kaip, – atsiliepė Žakas.

„Dabar, – tarė sau Matjė, – jis juos paliks ramybėje.“ Tada dirstelėjo į putnius brolio žandus, į jo žydintį atvirą ir vis tiek užsispyrusį veidą ir suspausta širdimi pamanė: „Koks nesukalbamas.“ Laimei, Žakas vėl prakalbo:

– Keturi tūkstančiai, – pakartojo jis, – tai kažkas nelaukta, nes aną savaitę, kai tu... kai tu užėjai paprašyti nedidelės paslaugėlės, kalbos apie pinigus nebuvo.

– Iš tikrųjų, – tarė Matjė, – ta būtinybė iškilo tik vakar.

Netikėtai jis prisiminė Marselę, pamatė ją, rūškaną ir nuogą rožiniame kambaryje, ir pridūrė primygtinu tonu, pats savim stebėdamasis:

– Žakai, man iš tikrųjų reikia pinigų.

Žakas jį smalsiai nužiūrėjo ir Matjė prikando lūpą: kai abu broliai būdavo drauge, jie taip atvirai nereikšdavo savo jausmų.

– Net taip? Keista... Paprastai tu skoliniesi iš manęs nedaug, nemoki ar nenori organizuoti savęs, bet niekad nebūčiau pamanęs... Aišku, aš tavęs nieko neklausinėju, – nežymiai pridūrė jis klausiamu tonu.

Matjė sudvejojo: o gal pasakyti jam, kad mokesčiams? Ne, jis žino, kad juos sumokėjau gegužę.

– Marselė nėščia, – staiga išpoškino.

Jis pajuto, kad rausta, ir patraukė pečiais; galų gale, kodėl ir ne? Iš kur ši netikėta deginanti gėda? Jis su iššūkiu pažiūrėjo broliui į veidą. Žakas akivaizdžiai susidomėjo:

– Jūs norite kūdikio?

Jis tyčia dėjosi nesupratęs.

– Ne, – šiurkščiai atšovė Matjė, – tai atsitiktinumas.

– Tai mane taip pat stebina, – tarė Žakas, – bet tu galėjai praktikoje pritaikyti savo principus, kurie prasilenkia su galiojančiais įstatymais...

– Čia ne taip paprasta.

Įsigalėjo tyla, paskui Žakas vėl kuo ramiausiai prakalbo:

– Ir ką? Kada vestuvės?

Matjė iš pykčio paraudo: kaip visada, Žakas atsisakė garbingai vertinti padėtį, jis tiesiog įkyriai apie ją sukosi, o tuo metu jo protas stengėsi rasti erelio lizdą, iš kurio galėtų iš aukšto įdėmiai stebėti kitų elgesį. Kad ir ką jam kalbėtų, kad ir ką darytų, jo pirmas judesys buvo pakilti virš kivirčų, jis galėjo matyti tik iš aukšto, jis juto aistrą erelio lizdams.

– Mes nusprendėme, kad ji darys abortą, – šiurkščiai rėžė Matjė.

Žakas net nesusiraukė.

– Radai gydytoją? – abejingai paklausė.

– Taip.

– Patikimas žmogus? Iš to, ką tu man sakei, ta jauna moteris yra gan gležnos sveikatos.

– Turiu draugų, kurie laiduoja už jį.

– Taip, – tarė Žakas, – taip, žinoma, žinoma.

Jis užsimerkė, tada vėl atsimerkė ir sunėrė pirštus.

– Apskritai, – prabilo jis, – jei aš teisingai supratau, tau nutiko štai kas: tu sužinojai, kad tavo draugė nėščia; tu nenori dėl savo principų vesti, bet laikai save supančiotą su ja įsipareigojimais, tokiais pat griežtais kaip santuoka. Nenorėdamas nei vesti, nei pakenkti geram jos vardui, nusprendei jai rasti gydytoją abortui kuo geresnėmis sąlygomis. Draugai parekomendavo patikimą gydytoją, kuris ima keturis tūkstančius frankų, ir tau nieko kito nelieka, tik gauti tą sumą. Ar ne taip?

– Tikrai taip, – sutiko Matjė.

– O kodėl tau reikalingi pinigai jau rytdienai?

– Tas daktaras, kurį turiu galvoje, po savaitės išvyksta į Ameriką.

– Gerai, – tarė Žakas, – supratau!

Jis pakėlė sunertas rankas iki akių ir apžiūrėjo jas su tokia veido išraiška, tarsi jam tereikia padaryti išvadas iš to, ką Matjė jam ką tik pasakė. Bet Matjė nusivylė: advokatas taip greit nesprendžia. Žakas nuleido rankas ir jas atskyręs padėjo ant kelių, atsilošė krėsle ir jo akys užgeso. Mieguistu balsu ištarė:

– Dabar į abortus labai griežtai žiūrima.

– Žinau, – tarė Matjė, – kartkartėmis jiems užeina: pasodina į cypę kelias vargšes pribuvėjas be protekcijos, o tikrų specialistų niekas nejudina.

– Nori pasakyti, kad čia neteisybė. Aš visiškai su tavimi sutinku. Nė kiek nesmerkiu tų priemonių. Taip išėjo, kad tavo vargšės pribuvėjos – žolininkės ar šundaktarės, – nelegaliai darančios abortus, dažnai žaloja pacientes nešvariais instrumentais; gaudynės atlieka atranką, štai kas.

– Gerai – nusikamavęs pasakė Matjė, – aš atėjau pasiskolinti iš tavęs keturių tūkstančių frankų.

– O tu... – ištarė Žakas, – o tu įsitikinęs, kad abortas atitinka tavo principus?

– Kodėl ir ne?

– Nežinau, tau geriau žinoti. Tu esi pacifistas iš pagarbos žmogaus gyvenimui, o rengiesi nutraukti gyvybę.

– Viską jau nusprendžiau, – tarė Matjė. – Beje, gal ir esu pacifistas, bet žmogaus gyvenimo aš negerbiu, tu kažką painioji.

– A, o aš maniau... – nustebo Žakas.

Jis žvilgtelėjo į Matjė romiai ir linksmai.

– Tai tu dabar vaikžudžio kailyje? Tau tai netinka, mano vargšeli Tjė.

„Jis bijo, kad mane sučiups, – toptelėjo Matjė, – jis neduos man nė su." Reikėjo jam pasakyti: „Jei tu man ir duosi pinigų, niekuo nerizikuoji, aš kreipsiuosi į patyrusį žmogų, jo nėra policijos sąrašuose. Jei tu atsisakysi, būsiu priverstas siųsti Marselę pas šundaktarę ir jau negarantuoju, nes policija jas žino visas aliai vienos ir gali bet kurią dieną ją sučiupti."

Bet šie argumentai per daug tiesmuki, kad paveiktų Žaką; Matjė paprastai pasakė:

– Abortas – ne vaikžudystė.

Žakas prisidegė cigaretę.

– Taip, – abejingai ištarė, – sutinku: abortas – ne vaikžudystė, tai „metafizinė" žmogžudystė.

Ir rimtai pridūrė:

– Mano vargšeli Matjė, aš nieko prieš metafizinę žmogžudystę, juolab gerai sumąstytas žmogžudystes. Bet tai, kad metafizinę žmogžudystę darai būtent tu... tu, toks...

Jis caktelėjo liežuviu nuduodamas smerkimą:

– Ne, tikrai, tai būtų blogas tonas.

Baigta. Žakas atsisakė, Matjė galėjo išeiti. Jis atsikrenkštė ir sąžinei nuraminti paklausė:

– Tai tu nenori man padėti?

– Suprask mane teisingai, – tarė Žakas, – aš neatsisakau tau padėti. Bet ar tai bus tikra pagalba? Beje, esu įsitikinęs, kad tu lengvai rasi reikiamus pinigus...

Jis staigiai, tarsi priėmęs sprendimą, draugiškai uždėjo broliui ant peties ranką:

– Klausyk, Tjė, – su įkarščiu tarė jis, – sakykime, aš atsisakiau: nenoriu tau padėti meluoti pačiam sau. Bet aš tau pasiūlysiu kitą dalyką...

Matjė, jau rengęsis išeiti, vėl sudribo į fotelį ir jį vėl pagavo senas broliškas pyktis. Šis meilus ir tvirtas peties spaudimas buvo nepakeliamas; jis atsilošė ir pamatė iš arti Žako veidą.

– Meluoti sau! Geriau sakyk, Žakai, kad nenori įsivelti į aborto reikalą, nes abortui tu nepritari arba neturi laisvų pinigų, tai tavo teisė ir aš nepykstu ant tavęs. Bet ką tu ten pliauški apie melavimą? Čia nėra melo. Aš nenoriu vaiko: išėjo netyčia, aš jo atsikratysiu, štai ir viskas.

Žakas atitraukė ranką ir susimąstęs žengė keletą žingsnių. „Dabar pradės savo kalbą, – pamanė Matjė, – nereikėjo man veltis į ginčus.“

– Matjė, – ištarė Žakas gerai nutaisytu balsu, – aš tave pažįstu geriau nei tu manai, ir tu mane gąsdini. Jau seniai baiminausi, kad atsitiks kažkas panašaus: šis vaikas, kuriam lemta gimti – logiška baigtis situacijos, į kurią tu savanoriškai patekai, – nori jo atsikra-

tyti, nes negeidauji priimti visų savo poelgių padarinių. Žinai, pasakysiu tau tiesiai. Gal šiuo momentu tu savęs ir neapgaudinėji, bet visas tavo gyvenimas suręstas ant apgavystės.

– Nesivaržyk, – tarė Matjė, – dėstyk, kaip aš tave apgaudinėju.

Jis šypsojosi.

– Tu pats save apgaudinėji; tu slepi, – pareiškė Žakas, – kad esi gėdingas buržua. Aš, pavyzdžiui, grįžau prie buržuazijos po daugybės klydimų, susijungiau su ja vedybiniais ryšiais iš išskaičiavimo, o tu esi buržua savo polinkiais, temperamentu, ir tas temperamentas tave stumia į santuoką. Nes tu vedęs, Matjė, – įtaigiai baigė jis.

– Tai bent naujiena, – tarė Matjė.

– Taip, tu vedęs, tik pats tvirtini atvirkščiai, nes esi prisikūręs visokiausių teorijų, su ta jauna moterimi tu įvedei tokį įprotį: keturis kartus per savaitę ramiausiai trauki pas ją ir praleidi su ja naktį. Tai trunka jau septynerius metus: tau tai niekas kitas, tik avantiūra; tu ją gerbi, jauti jos atžvilgiu įsipareigojimus, tu nenori jos palikti. Ir aš visiškai įsitikinęs, kad tu su ja ne tik ieškai malonumo, aš net įsivaizduoju, kad malonumas, kad ir koks jis būtų aštrus, ilgainiui turi atbukti. Iš tikrųjų, vakarais juk tu sėdi šalia jos ir smulkiai pasakoji, kaip praleidai dieną, ir klausinėji jos patarimo kebliais atvejais.

– Žinoma, – atsiliepė Matjė, gūžtelėjęs pečiais. Jis siuto ant savęs.

– Tai štai, – tęsė Žakas, – sakyk, kuo tai skiriasi nuo santuokos... nuo faktiško gyvenimo drauge?

– Faktiško gyvenimo drauge? – ironiškai pakartojo Matjė. – Atleisk, bet tai nesąmonė.

– Na ką tu, – atrėmė Žakas, – įsivaizduoju, kad tau būtų ne taip ir lengva viso to atsisakyti.

„Jis dar niekad taip daug nekalbėjo, – pamanė Matjė, – aiškiai atsirevanšuoja.“ Reikėtų dabar išeiti trenkus durimis. Bet Matjė žinojo, kad liks iki galo: jame kirbėjo kovingas ir piktdžiugiškas noras sužinoti brolio nuomonę.

– Kodėl sakai, kad būtų nelengva viso šito atsisakyti?

– Nes tu ten patiri komfortą, laisvės regimybę: turi visus santuokos pranašumus ir naudojiesi visais savo principais, kad atsisakytum nepatogumų. Atsisakai įteisinti situaciją ir tau tai nesunku. Jei kas nuo to ir kenčia, tai tik ne tu.

– Marselė pritaria mano mintims apie santuoką, – išdidžiai pareiškė Matjė; jis girdėjo save, girdėjo, kaip taria kiekvieną žodį, ir baisiai savimi šlykštėjosi.

– Ką tu! – nesutiko Žakas. – Jei ji ir nepritartų, yra per daug išdidi ir šito tau neprisipažins. Žinai, aš tavęs nesuprantu: tu taip piktiniesi, kai girdi kalbant apie neteisybę, o pats jau ne vienerius metus laikai šią moterį žeminamoje padėtyje iš paprasto malonumo tvirtinti sau, kad gyveni darnoje su savo principais. Būtų nieko, jei tu išties savo gyvenimą derintum su savo idėjomis. Bet, kartoju tau, tu vis tiek esi vedęs, tu turi simpatišką butą, tu reguliariai gauni solidžią sumą pinigų, tu gali būti absoliučiai ramus dėl ateities, nes valstybė tau garantuoja senatvės pensiją... ir tau patinka toks gyvenimas, ramus, sutvarkytas, tikras tarnautojo gyvenimas.

– Klausyk, – tarė Matjė, – mes nesuprantame vienas kito: man nelabai rūpi, ar aš buržua, ar ne. Paprasčiausiai, tenoriu vieno... – jis baigė sakinį pro sukąstus dantis lyg gėdydamasis. – Išsaugoti savo laisvę.

– O aš manau, – tarė Žakas, – kad laisvės esmė yra garbingai įvertinti situacijas, į kurias patekai savo noru, ir prisiimti visą atsakomybę už jas. Bet tu, žinoma, kitos nuomonės, tu juk smerki kapitalistinę visuomenę, nors, reikia pasakyti, esi tarnautojas ir tos pačios visuomenės narys; tu afišuoji savo simpatijas komunistams, bet vengi įsipainioti į jų reikalus, tu net nebalsavai. Tu niekini buržuaziją, nors pats esi buržua, buržua sūnus ir brolis, o ir pats gyveni kaip buržua.

Matjė gestu norėjo išreikšti nepritarimą, bet Žakas nesileido pertraukiamas:

– Šiaip ar taip, tu jau sulaukei brandos amžiaus, mano vargšeli Matjė! – tarė jis su niurzglia pagaila. – Bet stengiesi to neprisiminti, nori atrodyti jaunesnis nei esi iš tikrųjų. Bet gal... gal aš klystu. Į brandos amžių tu dar turbūt neįžengei, tai veikiau dorovės amžius... ir turbūt aš jo sulaukiau anksčiau nei tu.

„Prasideda, – tarė sau Matjė, – dabar jis ims kalbėti apie savo jaunystę." Žakas didžiavosi savo jaunyste, ji buvo jo garantas, ji leido jam ginti teisėtvarką švaria sąžine: ištisus penkerius metus jis kruopščiai mėgdžiojo visus madingus paklydimus, žavėjosi siurrealizmu, turėjo keletą glostančių savimeilę ryšių ir retkarčiais prieš pasimylėdamas uostydavo nosinaitę, sumirkytą etilo chloridu. Vieną gražią dieną viskas susitvarkė: Odetė jam atnešė šešis šimtus tūkstančių frankų kraičio. Jis tada parašė Matjė: „Kad nebūtum kaip visi, reikia turėti drąsos elgtis kaip visi." Ir jis nusipirko advokato kontorą.

– Aš nepriekaišauju tau dėl tavo jaunystės, – tarė jis. – Priešingai, tu laimingai išvengei tam tikrų nukrypimų. Bet dėl savosios aš taip pat nesigailiu. Iš esmės, suprantu, mus abu valdė mūsų senojo pirato – senelio – instinktai. Tik aš vienu moju jų atsikračiau, o tu juos po truputį gaudai ir tau vis nepavyksta nusigauti iki dugno. Esu įsitikinęs, kad iš prigimties buvai kur kas menkesnis piratas nei aš, tai tave ir žlugdo: tavo gyvenimas – amžinas kompromisas tarp polinkio į maištą ir anarchiją, iš esmės, labai nežymaus, ir tavo giliai paslėptų polinkių, kurie tave lenkia prie tvarkos, dorovinės sveikatos, sakyčiau, kone rutinos. Galiausiai tu taip ir likai pasenęs, be atsakomybės studentas. Bet, drauge mielas, gerai įsižiūrėk į save: tau trisdešimt ketveri metai, plaukai jau kiek pradėję žilti, tiesa, ne tiek, kiek mano, – tu jau neturi nieko bendra su geltonsnapiu ir bohemiškas gyvenimas jau visai tau nebetinka. Beje, kas

per daiktas ta bohema? Prieš šimtą metų tai buvo labai žavu, o dabar tai tik saujelė niekam nepavojingų paklydėlių, kurie pavėlavo į traukinį. Matjė, tu jau įžengei į brandos amžių, bent jau turėjai į jį įžengti, – išsiblaškęs kalbėjo Žakas.

– Na, jau, – atsiliepė Matjė, – tavęs paklausius, brandos amžius – tai rezignacijos amžius, o aš šito nepripažįstu.

Bet Žakas jo neklausė.

Netikėtai jo žvilgsnis tapo žvalus ir linksmas. Jis gyvai ėmė dėstyti:

– Paklausyk, aš jau kalbėjau, kad turiu tau vieną pasiūlymą. Jei atsisakysi, lengvai rasi kitą, kuris tau paskolins tuos keturis tūkstančius, aš dėl to nejaučiu jokio sąžinės graužimo. Tai štai: siūlau dešimt tūkstančių frankų, jei tu vesi savo draugę.

Matjė numatė tokį triuką. Šiaip ar taip, tas numatymas jam leido išsaugoti šiokį tokį orumą.

– Dėkoju, Žakai, – tarė pakildamas, – tu išties malonus, bet man netinka. Pritariu, iš dalies esi teisus, bet jei vieną dieną aš ir vesiu, tai tik tada, kai pats panorėsiu. Šiuo metu tai tebūtų netikusi išeitis iš susidariusios kvailos padėties.

Žakas taip pat atsistojo:

– Gerai pagalvok, – tarė jis, – laiko liko nedaug. Tavo žmona čia bus labai gerai priimta, šito man nė nereikėjo sakyti, aš pasitikiu tavo pasirinkimu; Odetė bus laiminga galėdama ją laikyti savo drauge. Beje, mano žmona absoliučiai nieko nežino apie tavo asmeninį gyvenimą.

– Aš jau viską apmąsčiau, – tarė Matjė.

– Kaip nori, – širdingai atsiliepė Žakas – ar jis buvo tiek jau nepatenkintas? Ir pridūrė: – Kada pasimatysime?

– Užeisiu sekmadienį pietų, – atsakė Matjė. – Iki.

– Iki, – atsakė Žakas, – o tu... jei persigalvotum, mano pasiūlymas dar galioja.

Matjė nusišypsojo ir neatsakęs išėjo: „Baigta! – pamanė Matjė. – Baigta!“ Jis bėgte pasileido laiptais žemyn, jam buvo nelinksma, bet norėjosi dainuoti. Dabar Žakas turbūt vėl įsitaisė savo kabinete, sutrikęs, liūdnai ir oriai šypsodamas: „Šis mažylis man kelia nerimą, o juk jau įžengė į brandos amžių.“ O gal jis užsuko pas Odetę: „Matjė man kelia nerimą. Ir negaliu tau pasakyti, kodėl, bet jis elgiasi neprotingai.“ Ką ji atsakytų? Ar suvaidintų išmintingą ir dėmesingą žmoną, ar išsisuktų keliomis paviršutinėmis replikomis, nepakeldama galvos nuo knygos?

„Taigi aš pamiršau atsisveikinti su Odete“, – toptelėjo Matjė. Pajuto sąžinės graužatį: apskritai jis buvo linkęs užsiimti sąžinės graužimu. „Ar iš tiesų taip yra? Ar iš tiesų aš laikau Marselę žeminamoje padėtyje?“ Jis prisiminė audringus Marselės išpuolius prieš vedybas: „Beje, aš jai buvau siūlęs tekėti už manęs kartą. Prieš penkerius metus.“ Teisybę sakant, tai buvo tuščios pastangos, nes Marselė jam į akis nusikvatojo. „Tikrai, – pamanė jis, – brolio akivaizdoje jaučiu savo nevisavertiškumą.“ Bet ne, ne visai tai, kad ir koks būtų kaltės jausmas, Matjė amžiais nepaliovė teisintis broliui. „Iš tikrųjų, tai tik tas šunsnukis man artimas ir, kai man ne gėda prieš jį, man gėda už jį. Ak, – atsiduso jis, – su šeima visada taip, tai kaip vėjaraupiai: nors susergi jais vaikystėje, jie tau palieka ženklų visam gyvenimui.“ Prie Montorgėjo gatvės kampo buvo bistro. Jis įėjo, paėmė kasoje žetoną. Kampe tamsavo telefono kabina. Suspausta širdimi nukėlė ragelį...

– Alio! Alio! Marsele!

Telefonas buvo jos kambaryje.

– Čia tu? – atsiliepė ji.

– Taip.

– Ir ką?

– Pas senę eiti negalima.

– Hm, – numykė abejodama Marselė.

– Tikrai negalima. Ji buvo pusgirtė, pas ją dvokia. Šlykštu, jei tik tu būtum mačiusi jos rankas! Ji tiesiog gyvulys.

– Tegul ir taip. O kas toliau?

– Na, turiu mintyje vieną žmogų. Sara parekomendavo. Labai patikimas žmogus.

– A! – abejingai atsiliepė Marselė. Ir pridūrė: – Kiek jis ima?

– Keturis tūkstančius.

– Kiek? – nepatikėjusi perklausė Marselė.

– Keturis tūkstančius.

– Tu matai? Tai neįmanoma, man reikia eiti pas...

– Tu ten neisi! – energingai užprotestavo Matjė. – Aš pasiskolinsiu.

– Iš ko? Iš Žako?

– Aš ką tik iš jo. Jis atsisakė.

– O Danielis?

– Jis taip pat atsisakė, nenaudėlis! Aš ji mačiau šįryt; net neabejoju, kad turi krūvą pinigų.

– Tu jam nesakei, kad pinigų reikia... tam? – gyvai paklausė Marselė.

– Ne, – atsakė Matjė.

– Ką manai daryti?

– Nežinau.

Jis pajuto, kad jo balsui pritrūko pasitikėjimo, ir tvirtai pridūrė:

– Nesijaudink. Mes dar turime dvi paras, aš rasiu. Velniai griebtų, keturis tūkstančius tikrai rasiu.

– Na, ką, rask juos, – keistu tonu ištarė Marselė, – rask.

– Aš tau paskambinsiu. Ryt vakare pasimatysime?

– Taip.

– Kaip tu?

– Gerai.

– Tu... tu nelabai...

– Ne, – sausai atsakė Marselė. – Bet man baisiai neramu, – ir tyliau pridūrė: – pasistenk, mano vargšas drauguži!

– Aš atnešiu tau keturis tūkstančius ryt vakare, – pažadėjo Matjė. Jis padelsė ir vargais negalais išspaudė: – Myliu tave.

Marselė neatsakiusi padėjo ragelį.

Jis išėjo iš kabinos. Žengdamas per kavinę, dar girdėjo sausą Marselės balsą: „Man baisiai neramu." Ji pyksta ant manęs. Bet aš darau, ką galiu. „Žeminamoje padėtyje." Nejau aš ją laikau žeminamoje padėtyje? O jeigu... Jis staigiai sustojo vidury šaligatvio. O jeigu ji nori vaiko? Tada viskas eina velniop, užtenka bent akimirką apie tai pagalvoti ir visa įgyja kitą prasmę, tai visai kita istorija, ir Matjė, pats Matjė keičiasi nuo galvos iki kojų, jis nepaliauja melavęs, jis paskutinis niekšas. Laimei, tai netiesa, negalėjo būti tiesa, aš taip dažnai girdėdavau, kaip ji šaiposi iš ištekėjusių draugių, kai jos būdavo nėščios: šventais indais, štai kaip jas vadindavo, ji kalbėdavo: „Jos sprogsta iš pasididžiavimo, nes greitai padės kiaušinį." Kai šitaip kalbi, nebeturi teisės slapta keisti nuomonės, tai būtų gryna apgavystė. O Marselė nesugeba apgaudinėti, ji man tai pasakytų, kodėl jai nepasisakius man? Iki šiol kalbėdavome apie viską, na, užteks pagaliau, užteks. Gana! Jis pavargo sukti ratus aplink šias painybes, Marselė, Iviš, pinigai, pinigai, Iviš, Marselė. Aš padarysiu viską, ką reikia, bet nebenoriu daugiau apie tai galvoti, dėl Dievo meilės, norėčiau galvoti apie kitus dalykus. Jis prisiminė Briunė, bet tai buvo dar liūdniau: mirusi draugystė; jis nervinosi ir liūdėjo, nes netrukus vėl susitiks. Pamatė laikraščių kioską ir priėjęs tarė: „Prašau *Paris-Midi*."

Šito laikraščio jau nebebuvo ir jis nusipirko pirmą pasitaikiusį, *Excelsior*. Matjė užmokėjo 10 su ir nuėjo. *Excelsior* buvo nekaltas laikraštis, spausdintas ant pilko popieriaus, liūdnas ir aksominis kaip tapijoka. Jam nepavykdavo sukelti skaitytojo pykčio, paprasčiausiai jį beskaitant dingdavo gyvenimo skonis. Matjė

perskaitė: „Valensijos bombardavimas“ ir pakėlė galvą, neaišku, dėl ko sudirgęs: Reomiuro gatvė buvo tarsi iš pajuodusio vario. Antra valanda, dienos metas, kai karštis buvo pats grėsliausias, jis rangėsi ir spragsėjo grindinio vidury tarsi ilga elektros kibirkštis. „Visą valandą virš miesto centro suka ratus 40 lėktuvų ir numeta 150 bombų. Tikslus nužudytų ir sužeistų skaičius nežinomas.“ Užmetęs akį po antrašte jis pamatė baisų nedidelį suspaustą tekstą kursyvu, kuris atrodė plepus ir pernelyg dokumentinis: „Mūsų specialiojo korespondento informacija“ ir toliau pateikti skaičiai. Matjė pervertė puslapį, jis nenorėjo to žinoti. Pono Flandeno kalba Bar le Diuke. Prancūzija, užsislėpusi už Mažino linijos... Stokovskis mums pareiškia: aš niekad nevesiu Gretos Garbo. Vėl Veidmano byla. Anglijos karaliaus vizitas: kai Paryžius laukia savo Žavingojo Princo. Visi prancūzai... Matjė krūptelėjo ir pamanė: „Visi prancūzai – niekšai.“ Taip Gomesas jau kartą parašė iš Madrido. Jis užvertė laikraštį ir pradėjo skaityti specialiojo korespondento pranešimą pirmame puslapyje. Jau priskaičiuojama 50 užmuštų ir 300 sužeistų, ir tai dar ne viskas, be abejonių, dar buvo lavonų po griuvėsiais. Nėra lėktuvų, nėra priešlėktuvinės gynybos. Matjė jautė nenusakomą kaltę. 50 užmuštų, 300 sužeistų, ką tai iš tikrųjų reiškia? Pilnos ligoninės? Kažkas panašaus į didelę geležinkelio katastrofą? Penkiasdešimt užmuštų. Prancūzijoje tūkstančiai žmonių nepajėgė perskaityti laikraščio be gumulo gerklėje, tūkstančiai žmonių, kurie gniaužė kumščius šnibždėdami: „Niekšai!“ Matjė sugniaužė kumščius ir sušnibždėjo: „Niekšai!”, tada pasijuto dar kaltesnis. Jei bent pajustų savyje nors kokį gyvą jaudulį, suvokiantį savo ribas. Bet ne: jis buvo tuščias, priešais jį nieko, tik pyktis, beviltiškas pyktis, jis jį matė, bet nepajėgė jo paliesti. Tik šis pyktis buvo inertiškas, jis tykojo jo, Matjė, kad galėtų įsiplieksti, jis laukė jo kūno. Tai buvo kitų pyktis. „Niekšai!“ Jis sugniaužė kumščius, žingsniavo plačiais žingsniais, bet tai neatėjo, pyktis

liko išorėje. „Aš ten buvau, Valensijoje 34-aisiais, mačiau fiestą ir didelę koridą su Ortega ir El Estudiante.“ Jo mintis suko ratus virš miesto, ieškodama kokios nors bažnyčios, gatvės, kokio nors fasado, apie kuriuos jis galėtų pasakyti: „Aš tai mačiau, jie visa tai sugriovė, ir to jau nebėra.“ Pagaliau! Mintis nusileido į tamsią gatvę, užgriozdintą didžiuliais paminklais. „Aš tai mačiau.“ Jis ten vaikštinėjo rytais, duso kaitriame šešėlyje, labai aukštai, virš galvų, liepsnojo dangus. Taip ir yra. *Bombos nukrito ant šitos gatvės, ant tų masyvių pilkų paminklų, gatvė baisiai išplatėjo, dabar ji prieina iki pat namų, gatvėje nebėra šešėlio, įkaitęs dangus varva ant grindinio, ir saulė spigina griuvėsius.* Kažkas lyg ir rengėsi užgimti, nedrąsi pykčio švieselė. Pagaliau! Bet tuoj visa suglebo, susiplojo, jis vėl buvo tuščias, ėjo koja už kojos, lėtai, kaip eina padorus laidotuvių procesijos dalyvis Paryžiuje, o ne Valensijoje, Paryžiuje, persekiojamas tik piktumo šmėklos. Stiklai liepsnojo, automobiliai lėkė grindiniu, jis žingsniavo tarp žmogelių, apsivilkusių šviesių medžiagų drapanomis, tarp prancūzų, kurie nežiūrėjo į dangų, kurie nebijojo dangaus. Ir vis dėlto tai realu, realu kažkur ten, po ta pačia saule, tai buvo realu, automobiliai sustojo, stiklai susproginėjo, moterys, apstulbusios ir nebylios, pritūpusios tarsi negyvos vištos prie tikrų lavonų, tos moterys kartkartėmis pažiūri dangų, į nuodingą dangų, visi prancūzai niekšai. Matjė buvo karšta, tikras pragaras. Nubraukė nosine nuo kaktos prakaitą, pamanė: „Negalima kentėti dėl to, dėl ko norisi kentėti.“ Ten dėjosi didingi ir tragiški dalykai, kurie reikalavo, kad dėl jų kentėtum... „Aš negaliu, aš ne ten. Esu Paryžiuje, tarp savo tikrovės apraiškų, Žakas prie savo rašomojo stalo, tariantis „ne“ ir išsiviepęs Danielis, ir savo rožiniame kambaryje išsipleikusi Marselė, ir Iviš, kurią šįryt aš pabučiavau. Tokia šlykšti jo tikrovė, tokia tikra, nes tikrai egzistuojanti. Kiekvienas gyvena savame pasaulyje, o manasis – ligoninė su nėščia Marsele ir tas žydas, kuris reikalauja keturių

tūkstančių frankų. Yra ir kiti pasauliai. Gomesas. Jis su tuo susijęs, jis išvažiavo, toks jo likimas. Ir vakarykštis subjektas. Tiesa, jis neišvažiavo, turbūt, slampinėja gatvėmis kaip ir aš. Tik jei jis ras laikraštį ir perskaitys: „Valensijos bombardavimas“, jam nereikės savęs prievartauti, jis kentės ten, mieste, paverstame griuvėsiais. Kodėl aš gyvenu šitame šlykščiame pasaulyje, kur vien tik pinigų kaulijimas, chirurginiai instrumentai, slapti glamžymaisi taksi automobiliuose, šitame pasaulyje, kur nėra Ispanijos? Kodėl aš ne drauge su Gomesu, ne su Briunė. Kodėl nepanorau eiti kariauti? Ar aš būčiau pajėgus pasirinkti kitą pasaulį? Ar aš dar laisvas? Aš galiu eiti, kur noriu, nesusiduriu su pasipriešinimu, bet tai dar blogiau: esu narve be grotų, esu atskirtas nuo Ispanijos... ne, niekas manęs nuo jos neskiria, bet vis tiek tai neperžengiama.“ Jis peržvelgė paskutinį *Excelsior* puslapį: specialiojo korespondento nuotraukos. Ant šaligatvio palei sieną suguldyti kūnai. Vidury grindinio stambi moteris, tysanti ant nugaros su užverstu ant šlaunų sijonu, jai nutraukta galva. Matjė sulankstė laikraštį ir įmetė į vandens nutekamąjį griovelį.

Borisas jo lūkuriavo prie namo vartų. Pastebėjęs Matjė, jis nutaisė šaltą ir pompastišką veido išraišką: tai buvo jo mėgstamiausia bepročio mina.

– Aš ką tik paskambinau jums į duris, – tarė jis, – bet, man regis, jūsų nebuvo namie.

– Jūs tuo įsitikinęs? – tuo pačiu tonu paklausė Matjė.

– Ne visai, – pasakė Borisas, – viena, ką galiu jums tvirtinti, kad jūs man neatidarėte.

Matjė sutrikęs pažvelgė į jį.

Dar nebuvo dviejų, bet kokiu atveju, Briunė ateis ne anksčiau kaip po pusvalandžio.

– Eime, – tarė, – ir viską išsiaiškinsime.

Jie užlipo laiptais. Borisas jau savo natūraliu balsu pasakė:

– Šįvakar susitiksime kaip visada, *Sumatroje*?

Matjė nusigręžė prisimetęs dingstimi, kad ieško kišenėje raktų:

– Nežinau, ar ateisiu, – tarė jis. – Pamaniau... galbūt Lola norėtų su jumis pabūti vienudu.

– Gal ir taip, – atsakė Borisas, – bet kas iš to? Ji vis tiek bus maloni. Be to, šiaip ar taip, mes būsime ne vieni: ateis ir Iviš.

– Jūs matėtės su Iviš? – paklausė Matjė atidarydamas duris.

– Ką tik išsiskyrėme, – atsakė Borisas.

– Užeikite, – pakvietė Matjė atsitraukdamas.

Borisas žengė priešais Matjė ir nevaržomai familiariai pasuko prie rašomojo stalo. Matjė nedraugiškai nužvelgė jo liesą nugarą: „Jis matėsi su Iviš“, – pagalvojo.

– Tai ateisite? – paklausė Borisas.

Jis atsigręžė ir pažvelgė į Matjė linksmai ir švelniai.

– Iviš... nieko jums nesakė dėl šio vakaro? – paklausė Matjė.

– Šio vakaro?

– Taip. Aš abejoju, ar ji ateis; buvo labai susirūpinusi dėl savo egzamino.

– Ji tikrai nori ateiti, – tarė Borisas, – sakė, kad bus labai juokinga susitikti visiems keturiems.

– Visiems keturiems? – pakartojo Matjė. – Ji taip ir pasakė: visiems keturiems?

– Na, taip, – nuoširdžiai atsakė Borisas, – juk bus dar ir Lola.

– Tai ji tikisi, kad aš ateisiu?

– Žinoma, – nustebo Borisas.

Įsigalėjo tyla. Borisas persisvėrė per balkoną ir žvelgė į gatvę. Matjė atsistojo šalia ir trinktelėjo kumščiu jam į nugarą.

– Man patinka jūsų gatvė, – tarė Borisas, – bet ilgainiui tai turi pabosti. Vis stebiuosi, kad jūs gyvenate bute.

– Kodėl?

– Nežinau. Toks laisvas žmogus, kaip jūs, turėtų išparduoti

visus baldus ir įsikurti viešbutyje. Ar ne? Pavyzdžiui, mėnesį pagyventumėte Monmartre, mėnesį – Tamplio priemiestyje, mėnesį – Muftaro gatvėje.

– Na, jau! – sudirgo Matjė. – Tai neturi jokios reikšmės.

– Taip, – tarė Borisas ilgiau pamąstęs, – tai neturi jokios reikšmės. Skambina, – su apmaudu pridūrė.

Matjė nuėjo atidaryti. Tai buvo Briunė.

– Sveikas, – tarė Matjė, – tu... atėjai anksčiau nei žadėjai.

– Na taip, – šypsodamas tarė Briunė, – tave tai nervina?

– Nė kiek.

– O kas ten?

– Borisas Serginas, – atsakė Matjė.

– A! Garsusis sekėjas, – tarė Briunė. – Aš jo nepažįstu.

Borisas šaltai nusilenkė ir pasitraukė į kambario gilumą. Matjė stovėjo priešais Briunė nuleidęs rankas.

– Jis nepakenčia, kai jį vadina mano sekėju.

– Supratau, – abejingai murmtelėjo Briunė.

Jis maigė cigaretę tarp pirštų, abejingas ir solidus, sekamas pilno neapykantos Boriso žvilgsnio.

– Sėsk, – tarė Matjė, – sėsk į krėslą.

Briunė atsisėdo ant kėdės.

– Ne, – nusišypsojo Briunė, – tavo krėslai tvirkina.

Ir pridūrė:

– Tai ką, sociališdavike, kad tave pamatytum, tenka atsibrauti iki tavo irštvos.

– Čia ne mano kaltė, – atsikirto Matjė, – aš dažnai bandžiau su tavim pasimatyti, bet tu nepagaunamas.

– Teisybė, – patvirtino Briunė. – Dirbu lyg ir kokiu komivojažieriumi. Jie mane verčia tiek lakstyti, kad būna dienų, kai pats save sunkiai besurandu.

Ir taikiai tęsė:

– Tik kai tave matau, kuo puikiausia surandu save; man regis, kad aš atidaviau save saugoti tau.

Matjė dėkingas nusišypsojo.

– Aš daug kartų mąsčiau, kad mes turėtume dažniau matytis. Kartais dingojasi, kad jei mes retsykiais trise susitiktume, ne taip greit pasentume.

Briunė su nuostaba pažvelgė į jį:

– Trise?

– Na, taip. Danielis, tu ir aš.

– Iš tikrųjų, dar Danielis! – nusistebėjo Briunė. – Juk dar yra ir toks bičiulis! Tu kartais su juo mataisi?

Matjė džiaugsmas užgeso: kai Briunė susitinka su Portaliu ar Bureljė, jis veikiausiai kalba tokiu pat nuobodžiaujamu tonu: „Matjė? Jis dėsto Biufono licėjuje, aš su juo retkarčiais matausi."

– Įsivaizduok sau, dar matausi! – su kartėliu atsakė Matjė.

Stojo tyla. Briunė padėjo plaštakas ant kelių. Jis buvo čia, sunkus ir masyvus, sėdėjo ant Matjė kėdės ir kantriai lenkė galvą prie degtuko liepsnelės, kambarys prisipildė jo buvimo, cigaretės dūmų, jo lėtų judesių. Matjė žiūrėjo į jo stambias valstietiškas rankas ir pamanė: „Atėjo." Pajuto, kad pasitikėjimas ir džiaugsmas vėl nedrąsiai krustelėjo jo širdyje.

– Na, – paklausė Briunė, – o be dėstytojavimo kuo užsiimi?

Matjė sumišo: faktiškai jis niekuo neužsiėmė.

– Niekuo, – atsakė.

– Nesunkiai įsivaizduoju: keturiolika užsiėmimų per savaitę ir kelionė į užsienį per vasaros atostogas.

– Taip ir yra! – nusijuokė Matjė.

Jis vengė Boriso žvilgsnio.

– O tavo brolis? Vis dar „Koviniuose kryžiuose"*?

* „*Croix de Feu*" (pranc.) – nacionalistinė ir antikomunistinė prancūzų organizacija, įkurta 1927 m., išvaikyta 1936 m. Liaudies fronto.

– Ne, – atsakė Matjė, – perėjo į niuansus. Sako, kad „Koviniams kryžiams“ trūksta dinamikos.

– Vadinasi, dabar jis laimikis Dorijo medžiojamas, – tarė Briunė.

– Taip, eina tokios kalbos... Klausyk, aš ką tik susiriejau su juo, – nieko nepagalvojęs leptelėjo Matjė.

Borisas metė į jį dygų žvilgsnį.

– Kodėl?

– Vis panašiai dėl to paties: aš jo prašau paslaugos, o jis man atsako pamokslu.

– Ir tada tu jį iškoneveiki. Juokinga, – ironiškai tarstelėjo Briunė. – Tai vis dar tikiesi jį pakeisti?

– Kur ten, – susierzinęs atsakė Matjė.

Jie akimirką nutilo ir Matjė liūdnai pamanė: „Situacija kaista.“ Kad taip Borisui šautų išganinga mintis išeiti. Bet jam, regis, nė motais; jis sėdėjo pasišiaušęs kampe, priminė paliegusį kurtą. Briunė apžergė kėdę, jis taip pat slėgė Borisą savo sunkiu žvilgsniu. „Jis norėtų, kad Borisas išeitų“, – patenkintas tarė sau Matjė. Jis ėmė įdėmiai žiūrėti Borisui į viršunosį: gal jis pagaliau susiprotės, atsidūręs tų susivienijusių žvilgsnių taikinyje. Bet Borisas nė nekrustelėjo. Briunė atsikrenkštė.

– Jaunuoli, jūs vis dar užsiimate filosofija? – paklausė jis.

Borisas pritariamai linktelėjo galva.

– Ir kur jūs dabar esate?

– Baigiu licenciatą, – sausai atsakė Borisas.

– Licenciatas, – susimąstęs tarė Briunė, – licenciatas, na, ką, sėkmės jums... – ir skubiai pridūrė: – Ar nesupyksite, jei trumpam pagrobsiu iš jūsų Matjė? Jums sekasi, jūs matote jį kasdien, o aš... Pasivaikščiosi su manim? – paklausė jis Matjė.

Borisas skubiai priėjo prie Briunė.

– Aš supratau, – tarė jis. – Likite, likite: verčiau aš išeisiu.

Borisas nežymiai nusilenkė: jis buvo įžeistas. Matjė palydėjo jį iki durų ir šiltai tarė jam:

– Iki vakaro, ar ne? Aš ten būsiu apie vienuoliktą.

Borisas liūdnai jam nusišypsojo:

– Iki vakaro.

Matjė uždarė duris ir grįžo pas Briunė.

– Tai išprašei jį lauk, – tarė jis trindamas rankas.

Jie nusijuokė. Briunė paklausė:

– Gal aš ir persistengiau. Tu nepyksti ant manęs?

– Priešingai, – juokdamasis atsakė Matjė. – Jis pripratęs, o man taip gera matyti tave vieną.

Briunė dalykiškai pasakė:

– Aš jį kiek paskubinau, nes teturiu penkiolika minučių.

Matjė juokas nutrūko.

– Penkiolika minučių! – ir gyvai pridūrė: – Žinau, žinau, tu neturi laiko. Labai miela, kad apskritai užėjai.

– Tiesą sakant, šiandien užimtas visą dieną. Bet kai rytą pamačiau tavo fizionomiją, pamaniau: „Reikia būtinai su juo pakalbėti."

– Mano tokia bjauri fizionomija?

– Taip, mano vargšas bičiuli. Ganėtinai išgeltusi, mažumą paburkusi, vokus ir lūpų kampučius timpčioja nervinis tikas... – ir jausmingai pridūrė: – Tariau sau: „Nenoriu, kad jį man suniokotų."

Matjė kostelėjo:

– Nemaniau, kad mano toks išraiškingas veidas. Aš blogai miegojau, – nenorom pridūrė. – Turiu nemalonumų... Žinai, kaip visi, paprasti piniginiai sunkumai.

Briunė neatrodė patikėjęs.

– Jei tik tiek, jau geriau, – tarė jis. – Išsikapanosi. Bet tu veikiau atrodai kaip žmogus, ką tik apsižiūrėjęs, kad gyvena idėjomis, kurios nepasiteisino.

– O! Idėjos... – tarė Matjė neapibrėžtai mostelėjęs ranka.

Jis žvelgė į Briunė su nuolankiu dėkingumu ir mąstė: „Tai todėl jis ir atėjo. Visą dieną buvo užimtas, galybė svarbių pasimatymų ir dar rado laiko ateiti man į pagalbą. Bet vis tiek jausčiausi smagiau, jei Briunė paprasčiausiai būtų panorėjęs su manimi pasimatyti."

– Klausyk, – tarė Briunė, – kalbėsiu be užuolankų, aš atėjau tau pasiūlyti: nori stoti į partiją? Jei sutinki, veduosi su savimi ir per dvidešimt minučių viskas bus sutvarkyta...

Matjė krūptelėjo:

– Į... komunistų partiją? – paklausė jis.

Briunė nusikvatojo, vokai susiraukšlėjo, jis parodė akinamai baltus dantis.

Abudu nutilo.

– Žinoma, – atsakė, – juk nemanai, kad versčiau tave stoti į La Roko* partiją?

– Briunė, – nutraukė tylą Matjė ir švelniai paklausė: – Kodėl nori, kad aš tapčiau komunistas? Mano labui ar partijos?

– Tavo labui, – atsakė Briunė, – ir nereikia manęs įtarinėti, kad pasidariau KP verbuotojas. Suprask: partijai tu nereikalingas. Tu jai esi tik tam tikra intelektinė vertybė, o tokių intelektualų nors vežimais vežk. Tai tau reikia partijos.

– Tai vis mano labui, – pakartojo Matjė, – mano labui... Klausyk, – netikėtai išpyškino jis, – aš nelaukiau tavo... tavo pasiūlymo; tu mane taip netikėtai užklupai, bet... aš noriu žinoti, ką pats apie tai manai. Žinai, aš gyvenu apsuptas jauniklių, kuriems terūpi jie patys, jie žavisi manimi iš principo. Niekas niekada su manimi nekalba apie mane; man ir pačiam kartais sunku surasti save. Tai kaip? Tikrai manai, kad aš privalau įstoti?

* Leitenantas karininkas La Rocque'as – „Kovinių kryžių" organizacijos pirmininkas nuo 1932 m.

– Taip, – entuziastiškai atsakė, – taip, tu privalai įstoti. Nejau pats šito nesuvoki?

Matjė liūdnai šyptelėjo: jis mąstė apie Ispaniją.

– Tu ėjai savo keliu, – tęsė Briunė. – Tu – buržua sūnus, tu negali ateiti pas mus šiaip, tau reikėjo išsilaisvinti. Dabar viskas, tu laisvas. Bet kam tau ta laisvė, jei ne tam, kad įstotum? Tu nugyvenai trisdešimt penkerius metus tam, kad apvalytum save, o rezultatas – tuštuma. Tu – keistas žmogus, – tarė jis draugiškai šypsodamas. – Tu gyveni ore, tu nukapojai savo buržuazines šaknis, tu neturi jokio ryšio su proletariatu, tu sklendi, tu abstrakcija, tavęs nėra. Bet tau tai negali visą laiką patikti.

– Taip, – atsiliepė Matjė, – tai patinka ne visą laiką.

Jis priėjo prie Briunė ir papurtė jį už pečių: jis labai stipriai jį mylėjo.

– Ak, tu prakeiktas verbuotojau, – tarė jam, – ak, tu prostitute. Kaip smagu, kad tu man tai kalbi.

Briunė išsiblaškęs jam šyptelėjo: jis tęsė savo mintį. Kalbėjo:

– Tu atsisakai visko, kad būtum laisvas. Ženk dar vieną žingsnį, atsisakyk tos savo laisvės: ir tau bus atlyginta.

– Kalbi kaip kunigas, – juokdamasis pasakė Matjė. – Ne, bet rimtai, drauguži, tai nebus iš mano pusės auka. Patikėk, aš žinau, kad atrasiu viską: kūną, kraują, tikras aistras. Žinai, Briunė, aš jau praradau realybės jausmą: man viskas regisi ne visai tikra.

Briunė neatsakė: jis mąstė. Jo sunkų, plytos spalvos apdribusiais žandais veidą žymėjo rusvos blakstienos, labai šviesios ir labai ilgos. Jis buvo panašus į prūsą. Kaskart jį matydamas, Matjė jautė tam tikrą neramų smalsumą, susikaupusį šnervėse, jis atsargiai traukė orą, tikėdamasis pajusti aštrų žvėries kvapą. Bet Briunė neturėjo kvapo.

– Tu tai tikrai realus, – tarė Matjė. – Visa, prie ko tu prisilieti, atrodo tikra. Nuo tos akimirkos, kai atsiradai mano kambaryje, jis man atrodo tikras ir kelia pasišlykštėjimą.

Ir skubiai pridūrė:

– Tu – žmogus.

– Žmogus? – nustebęs paklausė Briunė. – Būtų keista, jei ne žmogus. Bet ką nori tuo pasakyti?

– Nieko, tik tai, ką pasakiau: tu pasirinkai žmogaus likimą.

Taip, žmogaus, tvirtais, kiek įtemptais raumenimis, žmogaus, mąstančio trumpomis, rūsčiomis tiesomis; tiesaus, uždaro, pasitikinčio savimi, žemiško, nepaklūstančio nei angeliškiems meno gundymams, nei psichologijos ir politikos kerams. Vientiso žmogaus, nieko, tik žmogaus. Ir priešais jį Matjė jautėsi neryžtingas, senstantis, blogai sudėtas, apsėstas visų nežmoniškų gundymų. Jam dingtelėjo: „O štai aš į žmogų nepanašus."

Briunė atsistojo ir priėjo prie Matjė.

– Na, tai elkis kaip aš, – tarė jis. – Kas tau trukdo? Nejau įsivaizduoji, kad galėsi visą gyvenimą gyventi lyg tarp kitko?

Matjė dvejodamas dirstelėjo į jį:

– Žinoma, – tarė jis, – žinoma. Jei ką nors pasirinksiu, tai tik jus, ir nieko daugiau.

– Nieko daugiau, – pakartojo Briunė.

Jis kiek patylėjo, paskui paklausė:

– Tai ką?

– Leisk man kiek atsigauti, – tarė Matjė.

– Atsigauk, – tarė Briunė, – bet paskubėk. Rytoj jau būsi per senas, įgysi smulkių įpročių ir tapsi savo laisvės vergu. O gal ir pats pasaulis pasens.

– Nesuprantu, – prisipažino Matjė.

Briunė žvilgtelėjo į jį ir išpoškino:

– Rugsėjį prasidės karas.

– Juokauji? – sukluso Matjė.

– Gali manimi pasikliauti, anglai tai žino, ir prancūzų vyriausybė jau įspėta: antroje rugsėjo pusėje vokiečiai įsibraus į Čekoslovakiją.

– Tos žinios... – susierzino Matjė.

– Tai tu taip nieko ir nesupranti? – pasipiktino Briunė. Bet tuoj susigriebė ir malonesniu balsu pridūrė: – Iš tikrųjų, jei suprastum, man netektų dėti taškų ant *i*. Tai klausyk: esi toks pat patrankų mėsa kaip ir aš. Įsivaizduok, kad tu toks, koks dabar esi, išvažiuoji: rizikuoji susprogti kaip muilo burbulas, savo trisdešimt penkerius metus tu būsi prasapnavęs ir paskui vieną gražią dieną kokia nors granata išsprogdins tavo sapnus, taip ir mirsi neatbudęs. Tu buvai abstraktus tarnautojas, o būsi juoką keliantis herojus ir žūsi taip nieko ir nesupratęs, tik tam, kad ponas Šneideris išsaugotų savo kapitalą *Škodos* gamyklose.

– O tu? – paklausė Matjė ir šypsodamas pridūrė: – Bijau, mano vargšas drauguži, kad marksizmas neapsaugos nuo kulkų.

– Ir aš bijau, – tarė Briunė. – Žinai, kur jie mane išsiųs? Už Mažino linijos: tai garantuota mėsmalė.

– Tai ką?

– Tai visai kitas dalykas, tai prisiimta rizika. Bet dabar niekas negali atimti mano gyvenimo prasmės ir niekas negali sutrukdyti jai tapti likimu.

Ir gyvai pridūrė:

– Beje, kaip ir visų bendražygių gyvenimo.

Galėjai pamanyti, kad jis baiminasi pasirodyti pernelyg išdidus. Matjė nutylėjo, išėjo į balkoną, užsirėmė alkūnėmis į balkono atramas ir pamanė: „Jis gerai pasakė.“ Briunė buvo teisus: jo gyvenimas – jo likimas. Jo amžius, jo klasė, jo epocha – visa tai jis priėmė, už viską prisiėmė atsakomybę, jis išsirinko švino lazdą, kuri jam trenks į smilkinį, vokiečių granatą, kuri suplėšys jį į gabalus. Jis parsisamdė, jis atsisakė savo laisvės, dabar jis tik kareivis. Ir jam viską grąžino, net jo laisvę. „Jis laisvesnis už mane: gyvena santarvėje su pačiu savimi ir net santarvėje su partija.“ Jis buvo čia, toks tikras, su tikru tabako skoniu burnoje, spalvos ir formos, kuriomis

užpildydavo savo akis, buvo realesnės ir sodresnės, nei spalvos ir formos, kurias galėjo matyti Matjė, ir tą pat akimirką jis išsitiesė per visą žemę, kenčiantis ir kovodamas su visų šalių proletarais. „Tą akimirką, tą pat akimirką yra žmonių, kurie šaudo kits kitą įrėmę šautuvus Madrido priemiestyje, yra austrų žydų, kurie kęsdami baisiausias kančias žūsta koncentracijos stovyklose, yra kinų Nankino griuvėsiuose, o aš čia, toks šviežutėlis, jaučiuosi laisvas, po penkiolikos minučių pasiimsiu skrybėlę ir eisiu pasivaikščioti į Liuksemburgo sodą." Jis atsisuko į Briunė ir su kartėliu nužvelgė jį. „Esu neatsakingas žmogus", – pamanė.

– Bombardavo Valensiją, – netikėtai pasakė.

– Žinau, – atitarė Briunė. – Visame mieste nebuvo nė vienos priešlėktuvinės patrankos. Jie numetė bombas ant turgaus.

Briunė negniaužė kumščių, nekeitė savo ramaus tono, kiek mieguistos savo kalbos manieros, bet būtent ant jo mėtė bombas, žudė būtent jo brolius ir seseris, žudė jo vaikus. Matjė atsisėdo į krėslą. „Tavo krėslai veikia tvirkinamai." Jis pašoko ir prisėdo ant stalo kampo.

– Na? – paklausė Briunė.

Susidarė įspūdis, lyg jis tykotų Matjė.

– Tau pasisekė, – tarė Matjė.

– Pasisekė, kad esu komunistas?

– Taip.

– Na, ir pasakei! Tai pasirinkimo reikalas, mano bičiuli.

– Žinau. Tau pasisekė, kad galėjai pasirinkti.

Briunė veidas iškart surūstėjo.

– Vadinasi, tau nepasiseks?

Na štai, dabar teks atsakyti. Jis laukia: taip ar ne. Įstoti į partiją, suteikti prasmės savo gyvenimui, pasirinkti, tapti žmogumi, veikti, tikėti. Tai būtų išsigelbėjimas. Briunė nenuleido nuo jo akių:

– Atsisakai?

– Taip, – neviltingai atsakė Matjė, – taip, Briunė, aš atsisakau.

Jam dingtelėjo: „O jis juk atėjo man pasiūlyti visa, ką turi geriausia.“ Pridūrė:

– Žinai, tai ne galutinis sprendimas. Gal vėliau...

Briunė gūžtelėjo pečiais.

– Vėliau? Jei tu ketini laukti vidinio nušvitimo, kad apsispręstum, rizikuoji ilgai laukti. Nejau manai, kad aš buvau toks įsitikinęs, kai stojau į komunistų partiją? Įsitikinimai atsiranda vėliau.

Matjė liūdnai nusišypsojo.

– Gerai žinau: atsiklaupk ir imsi tikėti. Gal tu ir teisus. Bet aš pirmiausia noriu tikėti.

– Žinoma, – Briunė balse girdėjosi nekantra, – jūs, intelektualai, esate visi panašūs: visa griūva, yra, greitai šautuvai ims šaudyti patys, o jūs esate čia, visai ramūs, jūs reikalaujate teisės pirmiausia būti įsitikinę. O! Jei tik galėtum save pamatyti mano akimis, suprastum, kad laikas spaudžia.

– Na taip, laikas spaudžia, ir kas iš to?

Briunė pasipiktinęs pliaukštelėjo per šlaunį.

– Štai! Tu dediesi apgailestaująs dėl savo skepticizmo, bet ir toliau jo laikaisi. Toks tavo moralinis komfortas. Kai jam kas nors grasina, tu atkakliai kabiniesi už jo, lygiai kaip tavo brolis kabinasi už pinigų.

Matjė tyliai paklausė:

– Aš tikrai atrodau toks atkaklus?

– Nesakau taip... – paprieštaravo Briunė.

Stojo tyla. Briunė, regis, suminkštėjo. „Jei tik jis galėtų mane suprasti“, – pamanė Matjė. Jis prisivertė pergalėti save: pamėginti įtikinti Briunė – tai buvo vienintelis būdas, kuris jam liko įtikinti patį save.

– Aš neturiu ką ginti: nesididžiuoju savo gyvenimu ir neturiu nė su. Mano laisvė? Ji mane slegia: jau daugybę metų aš laisvas

nežinia kam. Degu noru ją iškeisti į tikėjimą. Aš nieko geriau nelinkėčiau sau, kaip dirbti su jumis, tai mane patį pakeistų, man būtina bent kiek užsimiršti. O dar aš galvoju kaip ir tu, kad tampi žmogumi tik tada, kai randi tai, už ką galėtum numirti.

Briunė pakėlė galvą:

– Na, tai kaip? – tarė jis kone linksmai.

– Pats matai: aš negaliu dėtis prie jūsų, neturiu tam svarių priežasčių. Kaip ir jūs, bambu ant tų pačių žmonių, dėl tų pačių dalykų, bet piktinuosi ne tiek, kiek tu. Aš nieko dėl to negaliu padaryti. Jei imčiau defiliuoti keldamas kumščius ir giedodamas internacionalą ir pareikščiau esąs patenkintas, meluočiau pats sau.

Briunė įgijo tokią gremėzdišką, tokią valstietišką išvaizdą, kad nūnai jis priminė bokštą. Matjė nusiminęs pažvelgė į jį:

– Tu mane supranti, Briunė? Sakyk, supranti mane?

– Nežinau, ar tave suprantu labai gerai, – tarė Briunė, – bet kad ir kaip ten būtų, tau nėra ko teisintis, niekas tavęs nekaltina. Tu saugai save geresnei progai, tai tavo teisė. Linkiu, kad ta proga tau pasitaikytų kuo greičiau.

– Ir aš sau to paties linkiu.

Briunė smalsiai pažvelgė į jį.

– Tu tuo įsitikinęs?

– Aišku...

– Taip? Na ką, juo geriau. Tik bijau, kad tokia proga ne taip greitai pasitaikys.

– Ir aš, – tarė Matjė. – Manau, kad tokia proga nepasitaikys arba pasitaikys per vėlai, o gali būti, kad tokios progos visai nėra.

– Ir kas tada?

– Tada aš būsiu apgailėtinas žmogelis. Viskas.

Briunė atsistojo.

– Taigi... – tarė jis. – Taigi... Na, ką, drauguži, aš vis tiek džiaugiuosi, kad tave pamačiau.

Matjė taip pat atsistojo.

– Tu... tu taip ir išeisi? Gal turėtum dar kokią minutę laiko.

Briunė dirstelėjo į savo laikrodį:

– Aš jau vėluoju.

Įsivyravo tyla. Briunė mandagiai laukė. „Negalima jo paleisti, reikia su juo pasišnekėti", – pamanė Matjė. Bet jis nerado, ką pasakyti.

– Nereikia ant manęs pykti, – skubiai pratarė.

– Bet aš ant tavęs ir nepykstu, – patikino Briunė. – Niekas tavęs neverčia galvoti kaip aš.

– Tai netiesa, – pasakė nusivylęs Matjė. – Aš jus visus per daug gerai pažįstu: jūs manote, kad visi privalo galvoti kaip jūs, o nesutinkančius su jumis laikote niekšais. Tu mane laikai niekšu, tik nenori šito pripažinti, nes mano atvejis tau atrodo beviltiškas.

Briunė vos vos šyptelėjo.

– Aš nelaikau tavęs niekšu, – tarė jis. – Paprasčiausiai tu silpniau išsivadavęs iš savo klasės, nei aš maniau.

Bekalbėdamas priėjo prie durų. Matjė tarė jam:

– Net negali įsivaizduoti, kaip mane sujaudinai, kad užėjai ir pasiūlei savo pagalbą tik todėl, kad šiandien rytą pastebėjai mano bjaurią fizionomiją. Žinai, esi teisus, man reikia pagalbos. Tik aš norėčiau tavo pagalbos, tavo, o ne Karlo Markso. Norėčiau tave dažnai matyti ir kalbėtis su tavimi. Nejau tai neįmanoma?

Briunė nusuko akis.

– Aš taip pat norėčiau, – pasakė jis, – bet turiu nedaug laiko.

Matjė pamanė: „Žinoma. Šiandien rytą jam pagailo manęs, o aš nepateisinau jo pagailos. Dabar mes vėl svetimi. Aš neturiu jokios teisės į jo laiką." Jis nevalingai ištarė:

– Briunė, nejau tu viską pamiršai? Juk buvai man geriausias draugas.

Briunė žaidė durų velke:

– Kaip tau atrodo, kodėl aš atėjau? Jei tu būtum priėmęs mano pasiūlymą, mes galėjome darbuotis kartu...

Jie nutilo. Matjė pamanė: „Jis skuba, jis nekantrauja išeiti." Nusukęs žvilgsnį, Briunė pridūrė:

– Aš labai prisirišęs prie tavęs. Prie tavo veido, tavo rankų, tavo balso, o dar mus sieja bendri prisiminimai. Bet tai nesvarbu. Dabar vieninteliai draugai yra partijos draugai, su jais dalijuosiu viskuo.

– O tu manai, kad tarp mūsų jau nėra nieko bendra? – paklausė Matjė.

Briunė nieko neatsakęs gūžtelėjo pečiais. Jam būtų užtekę ištarti bent vieną žodį, vieną vienintelį žodį ir Matjė vėl viską atgautų, atgautų Briunė draugystę, atgautų ir gyvenimo prasmę. Tai traukė kaip miegas. Matjė ūmiai atsitiesė:

– Nebenoriu tavęs ilgiau laikyti, – tarė jis. – Kai turėsi laiko, užeik.

– Būtinai, – pažadėjo Briunė. – O jei pakeisi nuomonę, pranešk.

– Žinoma, – atsakė Matjė.

Briunė atidarė duris. Jis nusišypsojo Matjė ir žengė per slenkstį. Matjė dingtelėjo: „Tai buvo mano geriausias draugas."

Briunė išėjo. Žingsniavo gatvėmis, svyruodamas ir krypuodamas nelyg jūtreivis, ir gatvės viena po kitos tapo realios. Bet jam išėjus kambarys neteko realumo. Matjė apžvelgė žalią „tvirkinantį" krėslą, kėdes, žalias užuolaidas ir pagalvojo: „Jis daugiau nesėdės ant mano kėdžių, jis daugiau nežiūrės į mano užuolaidas, sukaliodamas tarp pirštų cigaretę." Kambarys dabar tebuvo žalios šviesos dėmė, kuri virpėjo pro šalį važiuojant autobusams. Matjė priėjo prie lango ir atsirėmė į balkono skersinį. Tarė sau: „Aš negalėjau sutikti", už jo kambarys tvyrojo tarsi stovintis vanduo, o jis laikė iškišęs iš to vandens galvą, už jo – „tvirkinantis" kambarys ir jo galva, iškišta iš to tariamo vandens, jis žiūrėjo į gatvę galvodamas: „Argi tai tiesa, nejau iš tikrųjų aš negalėjau sutikti?" Tolumoje mergytė

šokinėjo per virvutę; virvutė skrido virš galvos kaip kilpa ir kapojo žemę po jos kojomis. Vasaros popietė. Šviesa gulė ant gatvių ir stogų, sustingusi ir šalta kaip amžina tiesa. „Ar tikrai aš esu niekšas? Fotelis žalias, šokdynė panaši į kilpą: bent tai jau yra neginčijama. Bet kai kalbama apie žmones, visada galima diskutuoti, visa, ką jie daro, galima paaiškinti šiaip ar kitaip – kaip nori. Aš atsisakiau, nes noriu likti laisvas: štai ir viskas. Ir dar: aš bijau. Aš mėgstu savo žalias užuolaidas, man patinka vakarais pakvėpuoti savo balkone grynu oru ir nenorėčiau, kad kas nors pasikeistų, man patinka piktintis kapitalizmu, bet nenorėčiau, kad jį sugriautų, nes tada nebeturėsiu dingsčių piktintis; man patinka sakyti ne, tik ne, ir aš bijau, kad žmonės pabandys sukurti daug tinkamesnį gyventi pasaulį, ir tada begalėsiu sakyti taip ir teks elgtis kaip kiti. Iš viršaus ar iš apačios: kas spręs? Briunė nusprendė: jis laiko mane niekšu. Žakas taip pat. Ir Danielis: jie visi nusprendė, kad aš esu niekšas. Tas vargšelis Matjė, jis pražuvęs, jis niekšas. O ką galiu padaryti aš? Vienas prieš visus? Reikia apsispręsti, bet ką aš galiu spręsti?“ Kai jis ką tik pasakė „ne“, manė esąs nuoširdus, kartus entuziazmas įsismelkė iki pat jo širdies. Bet kas dar galėjo išsaugoti šioje šviesoje pačią mažiausią entuziazmo dalelę? Tai buvo vilties žlugimo šviesa, visa, prie ko ji prisilietė, tapo nemirtinga. Mergaitė amžinai šokinės per virvutę, virvutė amžinai skraidžios virš jos galvos ir amžinai kapos šaligatvį po jos kojomis, Matjė amžinai į ją žiūrės. Kurių galų šokinėti per virvutę? Kam? Kam siekti laisvės? Tokioje pat šviesoje Madride, Valensijoje žmonės stovi prie langų ir žiūri į tuščias ir amžinas gatves, turbūt jie sako: „Kurių galų? Kurių galų tęsti kovą?“ Matjė grįžo į kambarį, bet šviesa jį atsivijo. „Mano fotelis, mano baldai.“ Ant stalo gulėjo krabo pavidalo prespapjė. Matjė jį paėmė už nugaros, tarsi jis būtų gyvas. „Mano prespapjė. Kurių galų? Kurių galų?“ Jis padėjo krabą ant stalo ir tarė sau: „Esu pražuvęs žmogelis.“

/ IX

Šešios valandos; išeidamas iš savo kontoros, prieškambaryje Danielis dirstelėjo į save veidrodyje, pamanė: „Vėl prasidės!“ Ir išsigando. Pasileido Reomiuro gatve: čia galima buvo pasislėpti, tai buvo holas po atviru dangumi, pasiklydusių žingsnių salė. Vakaras patuštino verslo pastatus, jį apkraštavusius; net nemėgini įsivaizduoti, kad už tų juodų langų gali vykti kas nors intymaus. Danielio žvilgsnis laisvai slydo tiesiai tarp namų, primenančių skylėtas uolas, ir dangaus klano, rožinio, stinglaus, iki pat horizonto, tų namų įkalinto.

Ne taip jau ir patogu pasislėpti. Net Reomiuro gatvei jis pernelyg matomas; aukštos išsidažiusios mergšės, išeidamos iš parduotuvių, šaudė į jį begėdiškus, meilius žvilgsnius ir jis pasijuto kaip nuogas. „Kekšės“, – iškošė pro dantis. Jis bijojo įkvėpti jų kvapo: kad ir kiek moteris praustųsi, ji vis tiek dvokia. Laimei, moterų čia retai pasitaikydavo, ši gatvė buvo ne joms, o vyrai nekreipė į jį dėmesio, jie eidami skaitė laikraščius arba slinko nuvargusiais veidais ir valė akinių stiklus, arba lyg nustebę šypsojosi tuštumai. Tai buvo tikra minia, nors ir skystoka, ji judėjo lėtai kaip sunkus likimas ir tarsi grasino jį sutraiškyti. Danielis įsimaišė į šią lėtą eiseną, jis perėmė iš tų žmonių jų mieguistą šypseną, jų miglotą ir grėslią dalią, jis prarado save; jame nebebuvo nieko savo, tik duslus lavinos gau-

desys, jis tebuvo pamirštos šviesos ruožas: „Aš per anksti ateisiu pas Marselę, dar turiu laiko kiek pasivaikščioti."

Atsitiesė, įsitempęs ir nepatiklus: jis vėl atrado save, jis niekad nepajėgė ilgam savęs prarasti. „Aš turiu laiko kiek pasivaikščioti." Tai reiškė: „Dabar pasižvalgysiu po labdaros mugę." Jau seniai Danieliui nepavykdavo savęs apgauti. Bet kuriam galui? Jis nori eiti į mugę? Na ką, ir nueis. Nueis, nes neturi nė menkiausio noro atsisakyti eiti. Šiandien rytą katės, tada Matjė vizitas, paskui dar keturios valandos įgrisusio darbo, o vakare – Marselė. Tai nepakenčiama, aš galiu bent kiek kompensuoti savo nemalonumus.

Marselė – klampi pelkė. Ji leidosi mokoma valandų valandas, ji kalbėdavo: taip taip, visada taip, mintys klimpo jo galvoje, ji neegzistavo, egzistavo tik jos regimybė. Trumpam smagu pasišaipyti iš kvailių, paleidi virvelę ir jie lekia į orą, didžiuliai ir lengvi, kaip pripučiami drambliai. Paskui patrauki už virvelės ir jie grįžta slysti pažeme, sujaudinti ir apglumę, jie nevėkšliškai šokčioja kaskart timptelint virvelę, bet kvailius reikia dažnai keisti, kitaip visa baigiasi šleikštuliu. Juolab dabar Marselė pašvinkusi; jos kambaryje nebus įmanoma kvėpuoti. Jau ir anksčiau, ten įėjus, vargiai susilaikydavo neapuostinėjęs. Lyg ir niekuo nedvokė, bet jis nebuvo galutinai įsitikinęs, giliai bronchuose nuolat telkėsi neramumas ir dažnai tai sukeldavo astmos priepuolį. „Eisiu į mugę." Jam nebuvo ko taip prieš save teisintis, tai buvo visai nekalta: jis norėjo pažiūrėti į pedikų išsidirbinėjimus, kai jie pasileidžia į „medžioklę". Labdaros mugė Sevastopolio bulvare buvo savitai garsi: tai ten Finansų ministerijos inspektorius Diura „pakabino" kekšelę, o toji jį nužudė. Žydrieji slampinėjo priešais žaidimų automatus tykodami klientų, jie buvo kur kas juokingesni nei jų draugeliai iš Monparnaso: atsitiktiniai partneriai, skriauzni netašyti vyriukai, šiurkštūs ir vulgarūs, kimiais balsais, tylūs slapukai, kurie tiesiog ieškojo galimybės užsidirbti dešimt frankų ir pavalgyti. O žiūrint į tuos kvėšas

gali mirti iš juoko: švelnūs ir šilkiniai, saldžiais kaip medus balsais, jų žvilgsniuose yra kažkas mirguliuojančio, kuklaus ir neapibrėžiamo. Danielis nepakentė jų nusižeminimo, jie amžiais atrodė taip, tarsi pripažintų teismui savo kaltę. Jam kildavo noras juos prikulti; žmogų, kuris save pasmerkia, visada norisi pažeminti, kad dar labiau jį įkaltintum, kad galutinai sutrupintum jo menką savigarbos dalelę, kuri jam dar buvo likusi. Paprastai Danielis atsiremdavo į stulpą ir nenuleisdavo nuo jų akių, kol tie sukdavo ratus sekiojami beprasmiškų pašaipių jaunų jų meilužių žvilgsnių. Žydrūnai jį laikė persirengusiu faru ar kurio nors vaikio suteneriu: jis žiauriai gadindavo visą jų malonumą.

Danielis susigriebė ir paspartino žingsnį: „Bent pasijuoksiu!" Jam džiūvo gerklė, aplink jį plėvojo sausas oras. Jis nieko nebematė, prieš jo akis tamsavo dėmė, prisiminimas apie tirštą kiaušinio trynio spalvos šviesos krešulį; dėmė jį stūmė šalin ir drauge traukė, jis jautė būtinybę matyti tą bjaurią šviesą, bet ji buvo dar toli, sklandė tarp žemų sienų kaip rūsio kvapas. Reomiuro gatvė išblėso, priešais jį neliko nieko, tik distancija su kliūtimi, žmonėmis: tai atsidavė košmaru. Tik tikrame nakties slogutyje Danielis niekad nenueidavo iki gatvės galo. Jis pasuko į Sevastopolio bulvarą, išdegintą po giedru dangumi, ir sulėtino žingsnį. Labdaros mugė: jis pamatė iškabą, įsitikino, kad praeivių veidai jam nepažįstami, ir įėjo.

Tai buvo ruda spalva nudažytų ilgų niauraus bjaurumo sienų dulkina žarna su vyno sandėlių kvapu. Danielis pasinėrė į geltoną šviesą, kuri buvo dar liūdnesnė ir tirštesnė nei paprastai, dienos ryškumas jį grūdo į salės gilumą; Danieliui tai buvo jūros ligos spalva: ji jam priminė tą naktį, praleistą sergant garlaivyje, plaukiančiame iš Palermo: tuščiame mašinų skyriuje pleveno toks pat geltonos šviesos dūmelis, kartais ji jam sapnuodavosi ir tada jis šokdavo išsigandęs iš miegų, džiaugdamasis, kad vėl rado prieblandą.

Valandos, kurias jis leido labdaros šventėje, vaidenosi jam žymimos dusliu kažkokių švaistiklių kalimu.

Palei sienas kūpsojo gremėzdiškos dėžės ant keturių kojų, tai – žaidimų automatai. Danielis juos visus žinojo: futbolininkai, šešiolika dažytų medinių figūrėlių, užsmeigtų ant ilgų vario strypų, polo žaidėjai, skardinis automobilis, kurį reikia paleisti ant audeklinio kelio tarp laukų ir namų, penkios juodos katės ant stogo mėnesienoje, kurias reikėdavo numušti penkiais revolverio šūviais, elektrinis karabinas, šokolado ir kvepalų automatai... Salės gale trimis eilėmis stovėjo kino projektoriai, filmų pavadinimai nurodyti didžiulėmis juodomis raidėmis: „Jauna šeima“, „Palaidūnė kambarinė“, „Saulės vonia“, „Nutraukta pirmoji vedybinė naktis“. Vienas ponas su monokliu vogčiomis prislinko prie vieno projektoriaus, įleido į plyšį dvidešimt su ir negrabiai skubom prikišo akis prie lęšio. Danielis duso: dėl tų dulkių, dėl šito pragariško karščio, o dar kitoje sienos pusėje pradėjo stipriai ir ritmingai belsti. Kairėje pamatė jauką: skurdžiomis drapanomis apsivilkę jaunuoliai susibūrė aplink dvimetrinį boksininko negro manekeną, kuriam pilvo vidury buvo įtaisyta odinė pagalvėlė su ciferblatu. Jų buvo keturi: blondinas, rudaplaukis ir du brunetai; jie nusivilko švarkus, atsiraitojo marškinių rankoves, apnuogindami savo liesas rankas, ir kaip patrakę ėmė kumščiais daužyti pagalvėlę. Ciferblato rodyklė rodė jų smūgių jėgą. Jie slapta vis dirsčiojo į Danielį ir tvatino dar nirtulingiau. Danielis rūsčiai įspyrė akis parodydamas, kad jie apsiriko adresu, ir atsuko jiems nugarą. Dešinėje, prie kasos, priešais šviesą jis pamatė aukštą jaunuolį papilkusiu veidu, jis vilkėjo smarkiai susiglamžiusį kostiumą, naktinius marškinius ir minkštus pusbačius. Vaikinas akivaizdžiai nebuvo žydras kaip anie ir neatrodė, kad būtų su jais pažįstamas. Matyt, užklydo ten atsitiktinai – Danielis būtų davęs galvą nukirsti, kad taip ir buvo – ir visą dėmesį buvo sutelkęs į mechaninį kraną

negalėdamas juo atsižavėti. Po kiek laiko jį neabejotinai patraukė elektros lempa ir kodakas, gulintys už stiklų ant saldainių krūvelės; jis tylutėliai priėjo ir gudria mina įbruko monetą į aparato plyšį, tada kiek atsitraukė ir pasinėrė į savo apmąstymus, mąsliai pirštu glostė nosies sparnelius. Danielis pajuto gerai pažįstamą virpulį, perbėgantį per pakaušį: „Jis save labai myli, – pamanė, – jam patinka save liesti." Tokie žmonės buvo patys patraukliausi, patys romantiškiausi: tie vos pastebimi jų judesiai skleidė nesąmoningą koketiškumą, gilią ir tylią meilę pačiam sau. Jaunuolis guviai sugriebė abi žaidimų automato rankenas ir išmaniai ėmė jas sukioti. Kranas girgždėdamas apsisuko ir seniokiškai trūkčiodamas visas mechanizmas susipurtė. Danielis linkėjo jam laimėti bent jau elektros lempą, bet langelis išspjovė tik saujelę margaspalvių saldainių, panašių į skurdžias sudžiūvusias pupeles. Bet jaunuolis neatrodė nusivylęs, jis pasirausė kišenėje ir iš jos ištraukė kitą monetą. „Tai jo paskutiniai su, – nusprendė Danielis, – jis nuo vakar nieko nevalgęs." Bet nereikia. Nereikia leisti įsivažiuoti vaizduotei ir manyti, kad už šio lieso žavingo kūno, užsiėmusio tik pačiu savimi, slypi paslaptingas gyvenimas, kupinas netekčių, laisvės ir vilties. Ne šiandien. Ir ne čia, šitame pragare, plieskiant šitai pragaištingai šviesai, girdint tuos duslius smūgius į sieną; juk aš prisiekiau atsilaikyti. Ir vis tiek Danielis puikiai suprato, kad galima pakliūti į vieno iš šių automatų priklausomybę, pamažu netekti savo pinigų ir mėginti laimę kaskart iš naujo išdžiūvusia nuo svaigulio ir įsiūčio gerkle. Danielis suprato tokį sąmonės aptemimą. Kranas ėmė suktis – atsargiai ir kaprizingai: šis nikeliuotas aparatas atrodė savimi patenkintas. Danielis išsigando: jis žingtelėjo į priekį, degte degė noru uždėti delną ant jaunuolio rankos – jis jau juto prisilietimą prie nudryžusio, šiurkštaus audinio – ir tarti jam: „Nebeloškite." Košmaras vėl prasidės, jame bus amžinybės prieskonio ir tas pergalingas tamtamas kitoje sienos

pusėje, ir tas pasidavusio likimui liūdesio potvynis, kylantis jame, begalinio ir įprasto liūdesio, kuris jį užlies, jam prireiks ne vienos dienos ir nakties, iki pagaliau iš jo išsivaduos. Bet štai įėjo vienas ponas ir Danielis pasijuto išsilaisvinęs; jis atsitiesė ir pamanė, kad dabar ims kvatoti: „Štai žmogus“, – tarė sau. Jis buvo truputį sumišęs, bet vis tiek patenkintas: juk atsilaikė.

Ponas veržliai artėjo, mynė kojas lenkdamas per kelius, krūtinė lyg suakmenėjusi, o kojos lanksčios. „Aišku, tu nešioji korsetą.“ Jis galėjo būti apie penkiasdešimties metų, švariai nusiskutęs, veido išraiška geranoriška, galima pamanyti, kad gyvenimas jam padarė malonų masažą: persikų spalvos oda, žili plaukai, graži florentietiška nosis ir rūstesnis, trumparegiškesnis, nei reikėjo, žvilgsnis: žvilgsnis pagal aplinkybes. Jo atėjimas sukėlė pagyvėjimą: keturi vaikinai visi kaip vienas atsisuko su ta pačia ydingos nekaltybės veido išraiška, paskui vėl ėmė trankyti kumščiais negro pilvą, bet jau be ankstesnio entuziazmo. Ponas leido savo žvilgsniui skubiai nusileisti ant jų, bet su tam tikru atsargumu, gali sakyti, net rūsčiai, paskui jis nusisuko ir priėjo prie futbolo žaidimo. Pasukiojo metalinius strypus ir su linksmu stropumu tyrinėjo figūrėles, tarsi pats mėgavosi kaprizu, atvedusiu jį čia. Danielis pamatė tą šypseną ir pajuto krūtinėje aštrų netikrumo skausmą. Visi tie apsimetinėjimai, visas tas melas jam kėlė siaubą ir magėjo kuo greičiau sprukti iš čia. Bet tik akimirką: tai buvo proveržis be padarinių, jis jau buvo prie to pripratęs. Tada patogiai atsirėmė į stulpą ir įbedė į poną sunkų žvilgsnį. Jo dešinėje jaunuolis naktiniais marškiniais išžvejojo iš kišenės trečią monetą ir trečią kartą pradėjo savo negudrų tylų šokį aplink automato kraną.

Gražusis ponas pasilenkė virš futbolo žaidimo ir perbraukė smiliumi per trapias medinių žaidėjų mažytes figūrėles: jis aiškiai nenorėjo nusileisti iki avansų, jis tvirtai tikėjo, kad su savo žila ševeliūra ir šviesiais drabužiais buvo gana patrauklus sviestainis ir

ant jo beregint suskris visos tos jaunos muselės. Ir iš tikrųjų, kiek apsikuždėjus, nuo grupės draugelių atsiskyrė blondinukas, jis užsimetė ant pečių švarką ir krypuliuodamas, rankas susikišęs į kišenes, pasuko prie pono. Atrodė bailus ir įtaikus, iš po vešlių antakių stebeilijo šuniškas žvilgsnis. Danielis su pasišlykštėjimu nužvelgė jo riebų užpakalį, jo putnius, bet blyškius valstietiškus žandus, jau sudergtus reta barzda. „Moteriškas kūnas, – pamanė, – tai lyg užmaišoma duonos tešla.“ Ponas jį parsives namo, išmaudys su muilu, gal dar iškvėpins. Ši mintis Danieliui vėl sukėlė įsiūtį. „Niekšai!“– sumurmėjo. Jaunuolis per kelis žingsnius nuo pono sustojo ir, savo ruožtu, dėjosi apžiūrinėjąs automatą. Abudu pasilenkė virš strypų ir nežiūrėdami vienas į kitą įdėmiai juos stebėjo. Po valandėlės jaunuolis pagaliau ryžtingai apsisprendė: jis nuspaudė mygtuką ir greitai suktelėjo vieną strypą. Keturi mažyčiai žaidėjai apsuko pusratį ir sustojo galva žemyn.

– Jūs mokate žaisti? – paklausė ponas migdoliniu balsu. – Ak! Gal man paaiškintumėte? Aš nesuprantu!

– Dedate dvidešimt su ir paskui patraukiate. Iššoka rutulėliai, juos reikia pataikyti į duobutes.

– Bet reikia žaisti dviem, ar ne? Aš bandau pasiųsti kamuolį į tikslą, o jūs turite man trukdyti?

– Na, taip, – atsakė jaunuolis. Po akimirkos pridūrė: – Reikia stovėti abiejose pusėse, vienas čia, kitas ten.

– Gal norėtumėte su manimi sužaisti kokią partiją?

– Noriu, – tuoj atsiliepė vaikis.

Jie ėmė žaisti. Ponas falcetu vis šūkčiojo:

– Tik pažiūrėkite, šis jaunuolis toks mitrus! Kodėl jam taip sekasi? Jis visą laiką laimi. Išmokykite mane.

– Įprotis, – kukliai atsakė vaikinas.

– Aha! Tai jūs praktikuojatės! Jūs, aišku, dažnai čia ateinate, ar ne? Kartais ir aš čia užsuku, bet jūsų niekad nemačiau. Būčiau ti-

krai pastebėjęs, puikiai įsimenu fizionomijas, o jūsų veidas įdomus. Jūs turenietis?

– Taip, tikrai, – sutriko jaunuolis.

Ponas paliovė žaidęs ir priėjo prie jo.

– Bet partija dar nebaigta, – naiviai nustebo vaikinas. – Jums dar liko penki kamuoliai.

– Tikrai? Na ką, vėliau baigsime, – tarė ponas, – verčiau paplepėkime, jei jums nenuobodu.

Jaunuolis uoliai nusišypsojo. Kad ponas prie jo prieitų, turėjo apsisukti. Jis pakėlė galvą, apsilaižė plonas lūpas ir susidūrė su Danielio žvilgsniu. Danielis susiraukė, ponas žaibo greičiu nusuko akis ir aiškiai sunerimo, kunigo mina trynė rankas. Vaikinas šito nematė; prasižiojęs, tuščiu ir pagarbiu žvilgsniu laukė, kada į jį kreipsis. Stojo tyla, paskui ponas salsvu tonu, nežiūrėdamas į jį, prislopintu balsu prakalbo. Danielis veltui įtempė ausis, jis sugavo tik žodžius „vila" ir „biliardas". Jaunuolis pritariamai linktelėjo galva.

– Super! Sutinku! – garsiai pareiškė.

Ponas neatsakė ir vogčia dirstelėjo į Danielį. O Danielis jautė plūstantį sausą ir smagų pyktį. Jis žinojo visą tolesnį ritualą: jie atsisveikins ir ponas dalykine eisena išžingsniuos pirmas. Berniūkštis rūpestingai grįš prie savo draugelių, kartą kitą trinktelės į negro pilvą, paskui dings, tingiai atsisveikinęs, vilkdamas kojas. Danielis nusprendė eiti įkandin. Ir senis, kuris veikiausiai marširuos pirmyn atgal gretimoje gatvėje, pamatys Danielį, staiga išnyrantį ir jaunajam gražuolėliui minantį ant kulnų. Kokia akimirka! Danielis ja iš anksto mėgavosi, teisėjo akimis rijo minkštų bruožų nudėvėtą savo grobio veidą; jo rankos tirtėjo; jo laimė būtų tobula, jei ne ta jo perdžiūvusi gerklė; jis keipo iš troškulio. Jei ras patogią progą, prisistatys jiems inspektoriumi iš Dorovės policijos: užsirašys senio pavardę ir įvarys jam nežmoniškos baimės: „Jei manęs

paprašys parodyti inspektoriaus pažymėjimą, pakišiu savo leidimą į prefektūrą."

– Laba diena, pone Lalikai, – pasigirdo drovus balsas.

Danielis krūptelėjo. Lalikas buvo jo pravardė, kuria jis kartais naudodavosi. Jis greitai atsigręžė.

– Ką tu čia darai? – griežtai paklausė. – Juk aš tau uždraudžiau čia kelti koją.

Tai buvo Bobis. Danielis įtaisė jį pas vieną vaistininką. Bobis nusiganė, įtuko, dėvėjo naują kostiumą iš gatavų drabužių parduotuvės, jis visai nebebuvo įdomus. Bobis palenkė galvą prie peties nuduodamas vaiką: jis tylėdamas žiūrėjo į Danielį nekaltai ir suktai šypsodamas, tarsi kalbėjo: „Kukū, štai ir aš." Ši šypsena galutinai įsiutino Danielį.

– Ar atsakysi pagaliau? – užsipuolė.

– Aš jūsų ieškau jau tris dienas, pone Lalikai, – tęsiamu balsu ištarė Bobis, – nežinau jūsų adreso. Bet tariau sau: bent vieną dieną ponas Danielis vis tiek užsuks čia...

„Bent vieną dieną!" Koks šlykštus akiplėša! Kaip jis išdrįso smerkti Danielį, kažką ten samprotauti: „Jis įsivaizduoja, kad pažįsta mane, kad gali manimi manipuliuoti." Nieko neliko, tik sutraiškyti jį kaip šliužą. Danielio vaizdas buvo įspaustas ten, po ta siaura kakta ir ten liks visiems laikams. Kad ir šlykštėdamasis, Danielis pasijuto susijęs su šiuo išglebusiu, bet gyvu įkalčiu: žinojo, kad jis pats egzistavo įsirėžęs į Bobio sąmonę.

– Tu pasibjaurėtinas! – pasakė. – Nutukai, o ir kostiumas tau nedera, iš kur tokį ir išžvejojai? Baisu, kaip išsišoka tavo vulgarumas, kai tu, atseit, pasipuošęs.

Bobis nerodė jokių sutrikimo ženklų: jis meiliai kėpsojo į Danielį išsproginęs akis ir nepaliaudamas šypsotis. Danielis nepakentė tos inertiškos vargšo kantrybės, tos suglebusios tąsios kaučiukinės šypsenos: net jei trenktum kumščiu į dantis, ji vis tiek liktų ant per-

skeltų, kraujuojančių lūpų. Danielis vogčiomis dirstelėjo į gražųjį poną ir apmaudžiai įsitikino, kad tasai jau nebesivaržė: buvo palinkęs virš blondinuko ir uostė jo plaukus geraširdiškai juokdamasis. „Taip ir turėjo būti, – įniršęs svarstė Danielis, – jis mato mane su šiuo komiku ir laiko mane savu, aš suteptas." Jis nekentė šitos slaptos pisuarinės brolijos. „Jie įsivaizduoja, kad visi tokie. Jau greičiau nusižudysiu, negu supanašėsiu su tuo žydrūnu seniu!"

– Ko tu nori? – šiurkščiai paklausė. – Aš skubu. Ir pasitrauk bent kiek, nuo tavęs per kilometrą dvokia briliantinu.

– Atleiskite, – lėtai ištarė Bobis, – jūs stovėjote atsišliejęs į stulpą ir man pasirodė, kad visai neskubate, todėl ir leidau sau...

– Oho! Kaip tu gerai kalbi! – pasileido kvatoti Danielis. – Gal nusipirkai ir gatavą liežuvį kartu su savo kostiumu?

Tas sarkazmas nuslydo nepalietęs Bobio; atkraginęs galvą, jis žvelgė į lubas pro primerktas blakstienas su nuolankiu goslumu. „Jis man patiko, nes panėšėjo į katiną." Sulig šia mintimi Danielis pajuto, kad nepajėgs nuslopinti nirtulio priepuolio; na ir kas, taip, kažkada, vieną kartą, Bobis jam patiko vieną kartą! Nejau tai jam suteikė teisių visam gyvenimui?

Senasis ponas paėmė savo jaunikliui draugui už rankos ir tėviškai ją laikė. Paskui atsisveikino patapšnodamas per skruostą, metė bendrininko žvilgsnį į Danielį ir nuėjo lengva šokėjo eisena. Danielis jam parodė liežuvį, bet tas jau buvo atsukęs nugarą. Bobis nusikvatojo.

– Kas tau dabar čia užėjo? – paklausė Danielis.

– Nes parodėte tai krioštelėjusiai tetulei liežuvį, – tarė Bobis. Ir meiliai pridūrė: – Jūs vis toks pat, pone Danieli, vis toks pat berniukiškas.

– Gerai, jau gerai, – grėsliai ištarė Danielis. Jam kilo įtarimas ir jis paklausė: – O tavo vaistininkas? Gal tu pas jį nebedirbi?

– Man nepasisekė, – griaudžiai atsakė Bobis.

Danielis permetė jį kupinu pasišlykštėjimo žvilgsniu.

– Bet tu vis tiek nutukai.

Nedidukas šviesiaplaukis tingiai išpėdino iš mugės, praeidamas dar vos juntamai užkliudė Danielį. Jam įdurmu nudrožė trys jo draugužiai, pasistumdydami, garsiai juokdamiesi. „Ką aš čia veikiu?“ – dingtelėjo Danieliui. Jis ieškojo akimis jaunuolio su naktiniais marškiniais ant pakumpusios nugaros, lieso pakaušio.

– Na, tai dėstyk, – išsiblaškęs prabilo jis, – ką tu ten iškrėtei? Apvogei jį?

– Vis dėl vaistininkės, – prisipažino Bobis. – Ji man nesimpatizavo.

Jaunuolio su naktiniais marškiniais jau nebebuvo. Danielis pasijuto pavargęs ir sugniužęs, jis bijojo likti vienas.

– Ji įsiuto, nes aš susitikinėjau su Ralfu, – tęsė Bobis.

– Aš juk tau sakiau nebesusitikinėti su Ralfu. Tai šlykštus niekšelis.

– Nejau reikia mesti draugus vien dėl to, kad tau nusišypsojo laimė? – pasipiktino Bobis. – Aš su juo matydavausi rečiau, bet nenorėjau iškart jo mesti. Tai vagis, kalbėjo ji, aš jam draudžiu kelti koją į mano vaistinę. Ko jūs norite, ta boba – tikra putė. Tada pradėjau su juo susitikinėti kitose vietose, kad ji manęs neužčiuptų. Bet vaistinėje yra stažuotojas ir jis pamatė mus drauge. Šlykštus snarglys, manau, jis taip pat turi tokių polinkių, – droviai ištarė Bobis. – Pradžioje, būdavo, vis Bobi ir Bobi, vis mano mielasis Bobi, kol man įgriso ir aš jį pasiunčiau po velnių. Aš tave dar pričiupsiu, pagrasino jis. Tai štai; jis grįžta į vaistinę ir apskundžia, kad mus matė drauge, kad mes netikusiai elgėmės, kad į mus dėbsojo žmonės. O ką aš jam tada buvau sakiusi, rėkia šeimininkė, aš tau uždraudžiau su juo matytis, arba, sakiau, tavo kojos čia nebus. Ponia, sakau jai, vaistinėje jūs komanduojate, bet kai aš išeinu iš jos, jau ne jūsų reikalas, ką veikiu. Ir še tau!

Mugė ištuštėjo, kitoje sienos pusėje paliovė daužyti. Kasininkė atsistojo; tai buvo aukšta blondinė. Ji mažais žingsneliais nutipeno prie kvepalų automato ir šypsodama pažiūrėjo į veidrodį. Išmušė septynias.

– Vaistinėje jūs komanduojate, bet kai aš išeinu iš jos, jau ne jūsų reikalas, ką veikiu, – patenkintas pakartojo Bobis.

Danielis nusipurtė.

– Tai jie tave išmetė lauk? – puse lūpų paklausė jis.

– Aš pats išėjau, – oriai atsakė Bobis. – Aš pasakiau jai, kad verčiau išeisiu. O tada nebeturėjau nė su, žinote? Jie net nenorėjo man sumokėti kiek privalėjo, bet tiek to: jau toks esu. Aš miegu pas Ralfą, atsigulu po pietų, nes vakarais Ralfas priiminėja aukštuomenės damą. Ji jo meilužė. Nuo užvakar nieko nevalgiau.

Jis švelniai pažvelgė į Danielį:

– Tariau sau: pasistengsiu pasimatyti su ponu Laliku, jis mane supras.

– Esi tikras idiotas, – atsiliepė Danielis. – Tu manęs nebedomini. Aš nėriausi iš kailio, kad rasčiau tau vietą, o tu po mėnesio išmetamas lauk. Be to, neįsivaizduok, kad tikiu bent puse to, ką čia man pripaistei. Tu per akis meluoji.

– Galite pats jos paklausti, – tikino Bobis. – Pamatysite, aš sakau tiesą.

– Paklausti? Kieno?

– Taigi vaistinės šeimininkės.

– Dar ko, – atrėžė Danielis. – Įsivaizduoju, ką išgirsčiau! Beje, aš nieko dėl tavęs negaliu padaryti.

Jautėsi apatiškas, sumetė: „Reikia eiti!“ Bet kojos jo neklausė.

– Mes turėjome planų dirbti, Ralfas ir aš... – abejingai pasakė Bobis. – Norėjome imtis nuosavo verslo.

– Taip? Ir tu atėjai kaulyti iš manęs pinigų pradžiai? Prilaikyk savo pasakas kitiems. Kiek nori?

– Jūs vyras kaip reikiant, pone Lalikai, – saldžiu balsu cyptelėjo Bobis. – Aš taip ir pasakiau šįryt Ralfui: „Kad tik man pavyktų rasti poną Laliką, pamatysi, jis nepaliks manęs bėdoje."

– Kiek nori? – pakartojo Danielis.

Bobis ėmė rangytis.

– Žinoma, jei man galėtumėte paskolinti, tik paskolinti, a? Aš jums pinigus grąžinčiau kito mėnesio gale.

– Kiek?

– Šimtą frankų.

– Imk, – pasakė Danielis, – čia penkiasdešimt, aš tau juos dovanoju. Ir dink.

Bobis tylėdamas įsikišo banknotą ir jie vis dar stovėjo vienas priešais kitą, nesiryždami išsiskirti.

– Nešdinkis, – tingiai vėl paliepė Danielis. Visas jo kūnas buvo tarsi iš vatos.

– Ačiū, pone Lalikai, – ištarė Bobis. Jis dėjosi nueinąs ir vėl grįžo. – Jei staiga panorėtumėte šnektelėti su manimi ar Ralfu, mes gyvename netoli, Urs gatvė 6, aštuntajame aukšte. O kas dėl Ralfo, tai jūs klystate, jis labai jus myli.

– Nešdinkis.

Bobis atpakalias pasitraukė, vis dar šypsodamas, paskui apsisuko ir dingo. Danielis priėjo prie žaidimų automato krano ir jį apžiūrėjo. Šalia fotoaparato ir elektrinės lempos dar gulėjo pora binoklių, kurių pirma Danielis nebuvo pastebėjęs. Jis įmetė į plyšį dvidešimt su ir negalvodamas spustelėjo mygtuką. Kranas nuleido savo žnyples ant saldainių pakloto ir ėmė nerangiai grabalioti. Danielis susirinko penkis ar šešis saldainius į delną ir suvalgė.

Saulė vos pastebimai apšlakstė auksu aukštus juodus pastatus, dangus vis dar degė geltoniu, bet nuo grindinio jau kilo lengvas neryškus šešėlis ir žmonės šypsojosi jo glamonėms. Danielis jautė pragarišką troškulį, bet gerti nenorėjo: „Dvėsk! Dvėsk iš troškulio!

Šiaip ar taip, – pamanė, – aš nieko bloga nepadariau." Bet atsitiko dar blogiau: jis leido Blogiui prisiliesti prie jo, jis viską sau leido, išskyrus pasitenkinimą, jam pritrūko drąsos net savo geiduliams patenkinti. Ir dabar jis nešė šį Blogį savyje, kuris tarsi kuteno jo kūną nuo viršaus iki apačios, jis buvo apkrėstas, jis dar matė tą gelsvą atšvaitą akyse, viską matė geltonai. Verčiau reikėjo užkaitinti save malonumu ir užmušti Blogį savyje. Tiesa, jis tolydžio atgimsta. Danielis staigiai atsigręžė: „Bobis gali pasekti mane, kad sužinotų, kur gyvenu. Ak! Bet kaip norėčiau, kad jis eitų paskui mane. Kaip aš jam išvanočiau kailį vidury gatvės!" Bet Bobio nebuvo. Šiandien jis gavo pinigų ir dabar jau nuskuodė pas Ralfą. Urs gatvė 6. Danielis krūptelėjo: „Jei galėčiau pamiršti tą adresą! Jei taip atsitiktų, kad aš jį pamiršiu..." Kuriam galui? Jis nė nesistengė jo pamiršti.

Patenkinti savimi žmonės aplink jį gyvai šnekučiavo. Vienas ponas sako žmonai: „Ėhė, bet tai buvo dar prieš karą, 1912-aisiais. Ne. 1913-ais metais. Aš tada buvau pas Polį Liuka." Štai ji, ramybė. Padorių žmonių, garbingų žmonių, geros valios žmonių ramybė. Kodėl jų valia gera, o mano ne? Nieko nepadarysi, taip jau yra. Kažkas šiame danguje, šioje šviesoje, šioje gamtoje nusprendė būtent taip. Jie tai žinojo, žinojo, kad yra teisūs, kad Dievas, jei jis yra, jų pusėje. Danielis pažvelgė į jų veidus: kokie jie ryžtingi, nors ir atsipalaidavę. Užtenka vieno ženklo, ir tie žmonės puls ant jo ir sudraskys į gabalus. Ir su jais sutiktų, kaip visada, ir dangus, ir šviesa, medžiai ir visa Gamta: Danielis buvo piktos valios žmogus.

Tarpdury grynu oru kvėpavo įkūnus ir išblyškęs durininkas. Danielis jį pamatė iš tolo ir pagalvojo: štai jis, Gėris. Jis sėdėjo sau ant kėdės, rankas susidėjęs ant pilvo, kaip Buda: žiūrėjo į praeivius ir retkarčiais juos vertino nežymiu galvos linktelėjimu. „Būti to žmogelio vietoje", – pavydžiai tarstelėjo Danielis. Jo širdis turbūt vergiškai nuolanki. Be to, jis jautrus gamtos reiškiniams: karščiui, šalčiui, šviesai ir drėgmei. Danielis stabtelėjo: jį pakerėjo ilgos

kvailos blakstienos, jo putnių žandų pamokomas suktumas. Sulaukėti iki tiek, kad taptum tik tuo, prieiti iki to, kad kiauše nebeliktų nieko, tik balta tešla su lengvu skutimosi kremo aromatu. „Toks naktimis tikrai miega“, – padarė išvadą. Jis nebežinojo, ar norėtų jį nužudyti, ar įslysti į tos tvarkingos dvasios šilumą.

Storulis pakėlė galvą ir Danielis patraukė toliau: „Gyvendamas tokį gyvenimą, kokį gyvenu, galiu neabejoti, kad neilgai trukus pasidarysiu marazmatikas.“

*

Borisas piktai pažiūrėjo į savo portfelį, mat, nemėgo tampyti jo su savimi: šis darė jį panašų į advokatą. Bet bjauri jo nuotaika beregint ištirpo, vos tik prisiminė, kad pasiėmė portfelį tikslingai: jo dar ir kaip prireiks. Jis puikiai suvokė, kad rizikuoja, bet buvo visai ramus ir šaltakraujiškas, tik kiek pagyvėjęs. „Jei iki šaligatvio krašto padarysiu trylika žingsnių...“ Jis nužengė trylika žingsnių ir sustojo tiksliai prie šaligatvio krašto, tik paskutinis žingsnis buvo gerokai ilgesnis nei kiti; nelyg fechtuojas jis padarė įtupstą: „Bet tai neturi jokios reikšmės; kad ir kas ten būtų, viskas gerai.“ Negalėjo neišdegti, tai buvo moksliška, tiesiog keista, kad niekas šito nesumąstė anksčiau: „Tai todėl, – griežtai pagalvojo, – kad visi vagys – kretinai.“ Jis perėjo akmenimis grįstą gatvę ir patikslino mintį: „Jiems jau seniai reikėtų susivienyti. Į profsąjungas, kaip tai padarė iliuzionistai.“ Kolektyvinio techninių priemonių naudojimo ir platinimo asociacijos – štai ko jiems trūksta. Su atstovybėmis, apdovanojimais, tradicijomis ir biblioteka. Ir su filmoteka, kurios filmai parodytų sudėtingesnius judesius. Kiekvienas naujas patobulėjimas būtų filmuojamas, teorija būtų įrašyta į plokštelę ir vadintųsi jos kūrėjo vardu: viskas būtų klasifikuojama pagal kategorijas; pavyzdžiui, vagystė iš vitrinos 1673 metų metodu arba „Sergino me-

todu“, dar vadinamu „Kristupo Kolumbo kiaušiniu“ (nes jis paprastas kaip dukart du, tik reikia jį dar rasti). Borisas sutiktų nufilmuoti parodomąjį filmą. „Taip! O paskui nemokamos paskaitos apie vogimo psichologiją, tai būtina.“ Jo metodas kone perdėm rėmėsi psichologija. Jis su pasitenkinimu dirstelėjo į mažytę moliūgo spalvos vienaaukštę kavinukę ir staiga suvokė atsiradęs Orleano prospekto vidury. Įstabu, kad Orleano prospekte tarp septintos ir septynių trisdešimt vakaro žmonės atrodė tokie simpatiški. Žinoma, daug kas priklausė nuo šviesos, šįsyk ji priminė rusvą musliną, tokia deranti spalva, o ir šiaip labai žavu atsidurti Paryžiaus pakrašty, prie vartų, gatvės srūva po jūsų kojomis senojo prekybos centro link, Centrinio turgaus link, tamsių Sent Antuano kvartalo gatviūkščių linkui, jautiesi pasinėręs į saldžią mistinę vakaro ir priemiesčių tremtį. Žmonės atrodė taip, lyg jie išėjo į gatvę, kad tik pabūtų drauge; jie nesipiktina, kai juos stumdo, gali pamanyti, kad jiems tai teikia malonumą. Be to, jie spokso į vitrinas nekaltai, nesuinteresuotai susižavėję. Sen Mišelio bulvare žmonės taip pat spokso į vitrinas, bet jie tai daro ketindami pirkti. „Aš čia ateisiu kas vakarą“, – entuziastiškai nusprendė Borisas. O kitą vasarą jis išsinuomos kambarį viename iš šių keturaukščių namų, kurie atrodė lyg dvyniai ir priminė 48-ųjų revoliuciją. „Bet jeigu langai tokie siauri, man kyla klausimas, kaip moterims pavykdavo pro tokius plyšius ištempti čiužinius ir mėtyti juos ant kareivių?“ Aplink langus buvo juoda nuo dūmų, sakytum, juos aplaižė gaisro liepsnos, ir vis tiek jie neatrodė liūdni, tie blyškūs fasadai, išmarginti juodomis skylutėmis, tarsi audros blyksniais po žydru dangumi. „Aš žvelgiu į langus; jei užkopčiau į tos kavinukės terasą ant stogo, pamatyčiau kambarių gilumoje veidrodines spintas, stovinčias tarsi pailgi ežerai; minia eina per mano kūną ir aš mąstau apie municipalinę gvardiją, apie Karališkųjų rūmų paauksuotas groteles ir, nežinau kodėl, apie liepos 14-ąją. „Ką tas komunistas veikė pas Matjė?“ – staiga

prisiminė Borisas. Jis nemėgo komunistų, jie buvo pernelyg rimti. O tas Briunė, gali pamanyti, Romos popiežius. „Jis mane išgrūdo lauk, – pralinksmėjo Borisas. – Subingalvis, jis mane tiesiog išgrūdo lauk.“ Ir netikėtai jo galvą tarsi pakilęs dykumoje samumas užvaldė smarkus poreikis būti piktam. „Matjė, ko gera, suprato, kad galutinai susipainiojo, ir turbūt įstos į komunistų partiją.“ Valandėlę jis smaginosi vardydamas nesuskaičiuojamus panašaus atsivertimo padarinius. Bet tuoj nusigando ir liovėsi. Be abejonių, Matjė klydo, tai būtų per daug rimta dabar, kai Borisas buvo angažuotas: kai per filosofijos seminarus jis pareiškė aiškią simpatiją komunizmui, Matjė nukreipė jo mintis nuo to paaiškindamas, kas per dalykas yra laisvė. Borisas iškart suprato: privalai užsiimti tuo, kuo nori, mąstyti apie tai, apie ką regisi verta mąstyti; būti atsakingas tik pats sau ir tolydžio abejoti kitų ir savo paties nuomone. Borisas ant tokių pamatų surentė savo gyvenimą ir buvo uoliai laisvas: ypač jis nuolat abejodavo visais, išskyrus Matjė ir Iviš; tais dviem abejoti absoliučiai neverta, nes jie buvo tobuli. Kas dėl pačios laisvės, apie ją taip pat nebuvo ko klausinėti, nes tada paliausi būti laisvas. Borisas suglumęs pasikasė pakaušį ir susimąstė: iš kur atsirado tie visa griaunantys protrūkiai, kartkartėmis jį užvaldantys. „Iš esmės, mano neramus charakteris“, – pamanė su linksma nuostaba. Nes blaiviai žiūrint Matjė neklydo, tai absoliučiai neįmanoma. Matjė ne iš tų, kurie klysta. Borisas nudžiugo ir linksmai sumosavo portfeliu. Jis dar pasvarstė, ar dorovinga turėti neramų charakterį, ir pasvėrė visus „už“ ir „prieš“, bet uždraudė sau eiti su savo tyrimais per daug toli: paklaus Matjė. Borisui atrodo visiškai nepadoru, kad jo amžiaus subjektas pretenduotų į savarankišką mąstymą. Jis ganėtinai prisižiūrėjo Sorbonoje tokių tariamų gudreivų, *Ecole Normale* akiniuotų terlių, kurie atsargai visada turi asmenišką teoriją; galiausiai jie vis tiek imdavo malti nesąmones, bet ir be to jų teorijos buvo niekam tikusios, kampuotos. Borisas siaubingai bijo-

jo būti juokingas, jis nenorėjo paistyti niekų, bemeilijo tylėti ir būti laikomas tuščiagalviu: tai buvo ne toks skaudus dalykas. Vėliau, žinoma, viskas bus kitaip, bet dabar jis pasikliaus Matjė, nes tai jo profesija. Be to, jį visada džiugino, kai Matjė jo akivaizdoje imdavo mąstyti: Matjė rausdavo, tyrinėdavo savo pirštų galiukus, neaiškiai burblendavo, bet tai buvo garbingas ir elegantiškas darbas. Tuo tarpu Borisui retsykiais nevalingai iškildavo kokia mintelė, ir jis iš visų jėgų stengdavosi, kad Matjė šito nepastebėtų, bet jis visada pastebėdavo, tikras mėšlas; jis jam sakydavo: „Jums kilo kokia mintis?“ ir vargindavo savo klausimais. Borisas jausdavosi lyg kankinamas, jis šimtus kartų mėgindavo pakreipti pokalbį kita tema, bet Matjė kabindavosi kaip utėlė ir Borisas galiausiai pasiduodavo, stovėdavo panarinęs galvą, o bjauriausia, kad Matjė tąsyk išdėdavo jį į šuns dienas: „Tai absoliutus idiotizmas, jūs protaujate kaip vėpla“, tarsi Borisas pretenduotų į genialią idėją. „Mėšlas!“ – linksmai pakartojo Borisas. Jis sustojo priešais gražios raudonos vaistinės vitriną ir nešališkai pažvelgė į savo atvaizdą. „Atrodau kuklus.“ O dar nusprendė, jog yra simpatiškas. Atsistojo ant svarstyklių ir pasisvėrė, kad įsitikintų, ar tik nepriaugo svorio nuo vakar. Užsidegė raudona lempelė, mechanizmas su švilpiančiu gargesiu ėmė veikti ir Borisas gavo kartoninę kortelę: 57 500. Akimirką jį apėmė panika: „Priaugau puskilogramį“, – pamanė. Laimei, apsižiūrėjo, kad rankoje tebelaiko portfelį. Nulipo nuo svarstyklių ir žingsniavo toliau. 57 kilogramai 1,73 metro neblogai. Jis buvo kuo puikiausios nuotaikos ir vidumi pajuto esąs gražiai aksominis. O aplink sklandė gęstančios dienos melancholija, kuri lėtai leidosi ant jo ir jau lietė, skverbdamasi į jį savo rusva šviesa ir aromatais, sklidinais gailesio. Ta diena, tas tropinis vandenynas, kuris siūbtelėjo atgal palikdamas jį vieną po blykštančiu dangumi, tai buvo dar vienas etapas, tegul ir visai mažytis. Tuoj ateis vakaras, jis eis į *Sumatrą*, pasimatys su Matjė ir Iviš, šoks. O kiek anksčiau, dienos ir nakties

sandūroje, bus ta vagystė, tas šedevras. Jis atsitiesė ir paskubino žingsnį: žaisti teks labai apdairiai. Dėl tų nerūpestingų subjektų, kurie rimtais veidais varto knygas, o iš tikrųjų pasirodo esą privatūs detektyvai. Garbiūro knygyne tokių buvo bent šeši. Borisas gavo tikslią informaciją iš Pikaro, tuo užsiimančio tris dienas po to, kai negavo geologo specialybės diplomo ir buvo priverstas tą daryti; jo tėvai nebedavė pinigų, bet gangreit jis pasišlykštėjęs metė tą užsiėmimą. Jam teko ne tik šnipinėti klientus kaip vulgariam farui, jam dar įsakė sekti visokio plauko naivuolius, pavyzdžiui, žmogelius su pensnė, kurie nedrąsiai prieidavo prie išdėliotų knygų; reikėjo griebti juos už pakarpos ir apkaltinti tuo, kad jie neva taikėsi įsikišti knygą į kišenę. Suprantama, nelaimėliai tiesiog mirdavo iš baimės, juos išvesdavo ilgu koridoriumi į mažą tamsų kambarėlį, kur gąsdindami teismais iš jų išplėšdavo šimtą frankų. Borisas pasijuto lyg kauštelėjęs: dabar jis atkeršys už visus; jo tai jau nepaims. „Dauguma, – dingtelėjo jam, – paprasčiausiai nemoka apsiginti, aštuoniasdešimt iš šimto vagiančių – diletantai.“ O jis veiks ne kaip diletantas; aišku, jis visko nežinojo, bet tai, ką žinojo, buvo išmokęs metodiškai, nes visada manė, kad žmogus, dirbantis galva, privalo, be visa kita, užsiimti amatu ir tokiu būdu palaikyti ryšį su tikrove. Iki šiol jis negaudavo jokios materialios naudos iš savo žygių: jis laikė menkniekiu turėti septyniolika dantų šepetėlių, dvidešimt peleninių, kompasą, žarsteklį ir respiratorių. Kiekvienu atveju jis laikė svarbiu dalyku techninius sunkumus. Jam buvo svarbiau, kaip aną savaitę, nukniaukti dėžutę su saldymedžiu *Blackoïd* iš po pat vaistininko panosės, negu tymo portfelį tuščioje parduotuvėje. Vagystės nauda buvo grynai moralinė; šiuo požiūriu Borisas jautėsi visiškai solidarus su antikos spartiečiais, tai buvo askezė. Ir be to, jį užplūsdavo džiaugsmas, kai tardavo sau: „Suskaičiuosiu iki penkių, sulig skaičiumi penki dantų šepetėlis atsidurs mano kišenėje.“ Jam užgniauždavo gerklę ir ateidavo nepaprasta

aiškumo ir galybės akimirka. Jis šyptelėjo: dabar padarys išimtį savo principams; pirmą kartą vagystės akstinu bus nauda: jau po pusvalandžio jis turės šį deimančiuką, jam būtinas tas lobis. „Tas Tezauras!“ – pusbalsiu ištarė, nes jam patiko žodis „tezauras“, primenantis viduramžius, Abeliarą, herbariumą, Faustą ir skaistybės diržus, išstatytus Kliuni muziejuje. „Jis bus mano, aš galėsiu jį vartyti kada panorėjęs.“ Nes iki šiol jis buvo priverstas peržiūrėti jį ant prekystalio ir dar greitosiomis, o dar ir puslapiai būdavo neišpjaustyti; paprastai jis galėdavo surinkti tik padrikas žinias. Jau šį vakarą jis padės jį ant naktinio stalelio ir rytoj, pabudęs, iškart jį pamatys. „Bet ne, – susierzinęs tarė sau: – aš juk šįvakar nakvoju pas Lolą.“ O gal jį nusineš į Sorbonos biblioteką ir retkarčiais, pertraukdamas savo patikros darbą, vis užmes į jį akį, kad atgaivintų žinias: jis prisižadėjo per dieną išmokti vieną ar net du posakius: per šešis mėnesius bus šeši kartai po trisdešimt, padauginta iš dviejų: bus trys šimtai šešiasdešimt, plius penki šimtai ar šeši šimtai, kuriuos jis jau žinojo, tai bus kone tūkstantis, būtent tai, kas vadinama geromis vidutinėmis žiniomis. Jis perėjo Raspajo bulvarą ir pasuko į Danfero Rošro gatvę su kiek juntamu nepasitenkinimu. Danfero Rošro gatvė jau kėlė baisų nuobodį, galbūt dėl kaštonų; šiaip ar taip, tai buvo niekam tikusi vieta, išskyrus juodą dažyklą su kraujo raudonumo užuolaidomis, graudulingai kybančiomis kaip skalpai. Praeidamas Borisas metė meilingą žvilgsnį į dažyklą ir paskui pasinėrė į šviesią elegantišką gatvės tylą. Gatvės? Tai tik urvas su namais abipus. „Taip, bet po ja eina metro“, – pamanė Borisas ir nuo šios minties jam pasitaisė nuotaika, jis jau įsivaizdavo, kad eina plona asfalto pluta ir ji gresia įlūžti. „Reikės tai papasakoti Matjė, – tarė sau Borisas. – Tai bent apstulbs.“ Ne. Kraujas ūmiai siūbtelėjo jam į veidą, ne, jis jam nieko nesakys. Ivič – kitas reikalas: ji supranta jį ir, jei pati ir nevaginėja, tai tik todėl, kad tam reikalui neturi gabumų. Jis taip pat papasakos tą istoriją Lolai, kad ją įsiutintų. Bet

Matjė nebus iki galo nuoširdus kalbėdamas apie tas vagystes. Jis atlaidžiai pasišaipė, kai Borisas jam papasakojo apie savo žygius, bet Borisas nebuvo visai tikras, ar jis jiems pritarė. Pavyzdžiui, Borisas neįsivaizdavo, kokių priekaištų Matjė galėtų jam pareikšti. Lola tai sužinojusi pasiuto, bet tai normalu, ji stačiai negali suprasti tam tikrų subtilybių, juolab kad yra kiek šykštoka. Ji kalbėdavo jam: „Tu gali apvogti ir savo motiną, baigsis tuo, kad vieną gražią dieną ir mane apvogsi." Jis tada atsakė: „Cha, jei atsiras, ką vogti, aš nieko prieš." Suprantama, jis taip kalbėjo nerimtai: iš savo artimųjų nevagiama, tai būtų per daug lengva, jis taip pasakė iš susierzinimo, nes nepakentė Lolos manieros viską suvesti į save. Bet Matjė... taip, Matjė čia viskas nesuvokiama. Ką jis galėjo turėti prieš vagystę, jei ji daroma pagal taisykles? Tylus Matjė priekaištas keletą akimirkų Borisą kankino, paskui jis palingavo galva ir tarstelėjo sau: „Juokinga!" Po penkerių, po septynerių metų jis turės savo nuomonę, o Matjė mintys jam regėsis mielos ir pasenusios, jis taps savo paties teisėju: „ Kad taip žinotume, ar mes dar susitiksime?" Borisas neturėjo nė menkiausio noro, kad tokia diena ateitų, jis ir taip buvo be galo laimingas, bet suvokė, kad tai būtina: jis privalėjo keistis, palikti už savęs masę daiktų ir žmonių, o dabar jis dar nebuvo susiformavęs. Matjė tebuvo etapas, kaip ir Lola, net tais momentais, kai Borisas labiausiai juo žavėjosi, tame susižavėjime buvo kažkas laikina, tas susižavėjimas vertė pamesti galvą, bet be vergiško nuolankumo. Matjė, kiek įmanoma, buvo geras, bet jis nebegalėjo keistis podraug su Borisu, šis apskritai negalėjo keistis, tam jis buvo per daug tobulas. Tokios mintys sukėlė Borisui melancholiją ir jis buvo patenkintas atsiradęs Edmono Rostano aikštėje: visada buvo malonu pereiti ją – autobusai sunkiai lėkė į praeivius tarsi nupenėti kalakutai ir nuo jų paskutinę akimirką tekdavo atšokti, nieko, tik truputį, atlenkiant stuomenį. „Kad tik niekam neateitų į galvą nunešti nuo prekystalio knygą būtent šiandien." Ant Le Pren-

so gatvės ir Sent Mišelio bulvaro kampo jis stabtelėjo; norėjo pristabdyti savo nekantrą: būtų labai nesaugu ten pasirodyti su paraudusiais nuo vilties skruostais ir vilkiškai degančiomis akimis. Jis laikėsi principo: veikti šaltakraujiškai. Prisivertė ramiai pastovėti priešais skėčių ir peilių prekeivio krautuvėlę ir įdėmiai – vieną po kito – apžiūrinėjo išdėliotus ten daiktus, trumpus moteriškus skėčius, žalius, raudonus, aliejingus skėčius su buldogo snukio pavidalo dramblio kaulo rankenomis, visa tai buvo liūdna iki ašarų, o dar Borisas prisivertė sąmoningai susimąstyti apie pagyvenusius žmones, kurie ateina čia pirkti tų daiktų. Jis jau susikaupė šalto, bedžiaugsmio ryžtingumo būklei, kai ūmiai pamatė tai, kas jį be galo nudžiugino: „Peilis!“ – sušnibždėjo jis jausdamas, kaip dreba rankos. Tai buvo tikras peilis, stora ir ilga geležte, užkertamu rantu, juodo rago kriaunomis, elegantiškas kaip mėnulio pjautuvas; ant geležtės rudavo dvi rūdžių dėmelės, galėjai pamanyti, kad ten kraujas. „Oi“, – sudejavo Borisas ir jam širdį suspaudė iš noro jį turėti. Peilis gulėjo pačioje matomiausioje vietoje ant medinės lakuotos lentukės tarp dviejų skėčių. Borisas ilgai neatitraukė akių nuo peilio ir pasaulis aplink jį nublanko, visa, kas neturėjo jo ašmenų blizgesio, Boriso akyse neteko vertės, jis norėjo visa mesti, įeiti į krautuvėlę, nusipirkti peilį ir pabėgti bet kur, kaip pabėga vagis, išsinešdamas savo grobį: „Pikaras išmokys mane jį mėtyti“, – nusprendė jis. Bet tuoj viršų paėmė nenukrypstantis jo plano tikslas. „Ne dabar. Aš jį nusipirksiu kiek vėliau, kad apdovanočiau save, jei reikalas išdegs.“

Garbiūro knygynas stovėjo prie Vožiraro gatvės ir Sen Mišelio bulvaro kampo, jis turėjo duris į abi puses, ir tas faktas buvo itin palankus Boriso ketinimams. Priešais parduotuvę buvo pastatyti šeši ilgi stalai su knygomis, daugiausia senomis. Borisas akies krašteliu stebėjo netoliese slampinėjantį rusvaūsį poną, kurį jis įtarė esant faraoną. Kiek luktelėjęs, Borisas priėjo prie trečiojo stalo ir štai, knyga gulėjo čia, didžiulė, tokia didžiulė, kad Borisas akimirką

sutriko, septyni šimtai kvadratinių puslapių – gofruoti, sulig mažojo pirštelio storiu lapai. „Ir tai man reikės įbrukti į portfelį“, – nusiminęs tarė sau. Bet užteko pažiūrėti į auksines raides, švelniai blizguliuojančias ant viršelio, ir jam grįžo drąsa: „Vagių žargono ir argo istorijos, etimologijos žodynas nuo XIV amžiaus iki mūsų dienų“. „Istorijos!“ – pagautas ekstazės kartojo Borisas. Jis pirštų galiukais palietė viršelį, kad vėl pajustų su knyga sąlytį. „Tai ne knyga, tai – baldas“, – susižavėjęs pamanė. Už jo nugaros ūsuotas ponas atsisuko. Jis, be abejonių, Borisą sekė. Reikėjo pradėti komediją: vartyti leidinį, nutėkšti žioplio miną, žioplio, kuris svyruoja ir galiausiai leidžiasi sugundomas. Borisas atvertė kur papuolė žodyną ir perskaitė: „Būti kaip... būti linkusiam... Posakis, plačiai vartojamas iki šiandien. Pavyzdys: „Klebonas zvimbė kaip kamanė.“ Reiškia: „Klebonas buvo linkęs tuščiai plepėti.“ Taip pat sakoma: „Būti iš... Būti kuo nors.“ Pavyzdžiui: Būti iš vyramylių, t. y. homoseksualu. Ši konstrukcija veikiausiai atėjusi iš Pietvakarių Prancūzijos...“

Kiti puslapiai dar nebuvo supjaustyti. Borisas metė skaityti. Jis su pasimėgavimu pakartojo: „Klebonas zvimbė kaip kamanė.“ Paskui staiga surimtėjo ir ėmė skaičiuoti: „Vienas! Du! Trys! Keturi!“ Ir tuo pat metu santūrus ir tyras džiaugsmas vertė smarkiau plakti jo širdį.

Kažkieno ranka nusileido jam ant peties. „Įkliuvau, – pamanė Borisas, – bet jie paskubėjo, kol kas neturiu jokių įkalčių.“ Jis lėtai, šaltakraujiškai atsisuko. Tai buvo Danielis Serenas, Matjė draugas. Borisas jį buvo matęs du tris kartus ir šis jam atrodė išties prašmatnus; tikras nevidonas.

– Sveiki, – tarė Serenas, – ką jūs čia taip skaitot? Atrodote kaip užkerėtas.

Šįkart jis nevidonu anaiptol neatrodė, bet vis tiek juo pasitikėti nevertėjo; tiesą sakant, jis buvo netgi labai mielas, matyt, rengė kokį šlykštų triuką. O dar kaip tyčia jis užklupo Borisą vartantį argo žodyną, tai neabejotinai pasieks Matjė ausis, o tas tai jau ži-

nos, kaip iš jo pasišaipyti.

– Stabtelėjau praeidamas, – nenatūraliai atsakė jis.

Serenas šyptelėjo, jis paėmė abiem rankomis tomą ir jį pakėlė prie akių; matyt, buvo silpnaregis. Borisas žavėjosi jo laisvumu: paprastai tie, kurie varto knygas, stengiasi palikti jas ant stalo, bijodami privačių detektyvų. O čia buvo akivaizdu, kad Serenas laikė knygą, kad jam viskas leista. Borisas, nuduodamas abejingą, vos girdimu balsu sumurmėjo:

– Tai labai įdomus veikalas...

Serenas neatsakė: atrodė pasinėręs į skaitymą. Borisas pyko ir ėmė jį griežtai tyrinėti. Bet buvo priverstas garbingai pripažinti, kad Serenas nepriekaištingai elegantiškas. Jei jau būti atviram, tai tame kone rožinio tvido kostiume, lininiuose marškiniuose, geltoname kaklaraištyje buvo kažkokio apskaičiuoto įžūlumo ir jis Borisą kiek šokiravo. Nes Borisas mėgo griežtą ir kiek nerūpestingą elegantiškumą. Bet kad ir ką sakytum, visuma buvo be priekaištų, nors ir be saiko minkšta kaip šviežias sviestas. Serenas nusikvatojo. Jo juokas buvo šiltas ir malonus, ir Borisui jis pasirodė simpatiškas, nes juokdamasis plačiai išsižiojo.

– Būti iš vyramylių! – mėgavosi Serenas. – Būti iš vyramylių! Tai bent radinys, esant progai būtinai pasinaudosiu.

Jis padėjo knygą ant stalo:

– Jūs esate iš vyramylių, Serginai, ar ne?

– Aš... – išlemeno Borisas.

– Neraudonuokite, – tarė Serenas, ir Borisas pajuto užraudęs nelyg Buda, – būkite ramus, aš čia nieko smerktina nematau. Tik moku atpažinti tuos, kurie iš tų vyramylių.

Akivaizdu, kad jis mėgavosi tardamas tuos žodžius.

– Jų judesiuose yra tingaus aptakumo, dėl to negali apsirikti. Jūs – kitas dalykas, aš jus kurį laiką stebėjau ir buvau sužavėtas: jūsų judesiai vikrūs ir gracingi, bet kiek kampuoti. Turbūt jūs labai miklus.

Borisas įdėmiai klausėsi Sereno: visada įdomu klausyti, kai kas nors pasakoja, kokį jisai jus įsivaizduoja. Be to, Serenas kalbėjo maloniu bosu. O jo akys trikdė: iš pradžių atrodo lyg būtų sklidinos šilumos, bet geriau įsižiūrėjus pastebi kažką žiauraus, kone maniakiško. „Jis nori pasišaipyti iš manęs“, – pamanė Borisas ir sukluso. Knietėjo paklausti Sereno, ką jis turi galvoje sakydamas „kampuoti judesiai“, bet nedrįso, ir jam dingtelėjo, kad derėtų kalbėti kuo mažiau ir, be to, veikiamas to skvarbaus žvilgsnio, jis jautė, kad jame užgimsta keistas, trikdantis nuolankumas, ir jam norėjosi pasipurtyti, nekantriai išblaškyti tą nuolankumo blausą. Jis nusisuko, stojo slegianti tyla. „Jis mane palaikys pusgalviu“, – sumetė Borisas, pasidavęs likimui.

– Jūs, regis, studijuojate filosofiją? – paklausė Serenas.

– Taip, filosofiją, – paslaugiai atsakė Borisas.

Jis buvo laimingas atsiradus dingsčiai nutraukti tylą. Bet tą akimirką Sorbonos laikrodis išmušė vieną kartą ir Borisas sustingo iš siaubo. „Ketvirtis devintos! – išsigando jis. – Jei šitas tipas tučtuojau nenueis, viskas baigta.“ Garbiūro knygynas užsidaro pusę devynių. Bet Serenas nematė jokio reikalo nueiti. Jis tarė:

– Prisipažinsiu, aš neturiu žalio supratimo apie filosofiją. Ne taip, kaip jūs, žinoma...

– Nežinau, manyčiau, truputį gaudausi, – atsakė Borisas baisiai kentėdamas.

Jis galvojo: „Turbūt aš elgiuosi nemandagiai, bet kodėl jis nenueina?“ Beje, Matjė buvo jį įspėjęs: Serenas visada išdygsta pačiu netinkamiausiu momentu, tai buvo viena iš jo demoniškos prigimties apraiškų.

– Man regis, jums tai patinka, – tarė Serenas.

– Taip, – sutiko Borisas ir vėl pasijuto raustąs. Jis nepakentė kalbėti apie tai, kas jam patinka: tai atrodė begėdiška. Dingojosi, kad Serenas tai nujaučia ir kad jis tyčia vaizduoja tokį smalsų. Serenas skvarbiai pažvelgė į jį.

– Kodėl?

– Nežinau, – burbtelėjo Borisas.

Ir tai buvo tiesa: jis iš tikrųjų nežinojo. Bet jam tai labai patiko. Net Kantas.

Serenas šyptelėjo:

– Kad ir kaip ten būtų, iškart matyti, kad tame patikime dominuoja ne protas.

Borisas jau stojo piestu prieš tokį apibūdinimą, bet Serenas suskubo pridurti:

– Aš juokauju. Iš esmės, jums pasisekė. Ir aš, kaip kiti, ją studijavau, bet man taip ir nepavyko jos pamėgti... Manau, kad nuo filosofijos mane atgrasė Delariu: jis pernelyg protingas. Kelis kartus prašiau jo paaiškinti, bet kai tik jis imdavo postringauti, jau apskritai nieko nebesuprasdavau; man net atrodydavo, kad nebesuprantu net savo klausimo.

Borisą įžeidė tas pašaipus tonas ir jis įtarė, kad Serenas norėjo klasta priversti apkalbėti Matjė, o paskui su pasitenkinimu viską jam atpasakoti. Jis žavėjosi tokiu bepriežastiniu niekšiškumu ir podraug jo vidus sukilo, jis sausai pasakė:

– Matjė labai gerai aiškina.

Šįkart Serenas nusikvatojo ir Borisas prikando lūpą.

– Bet aš tuo nė sekundę ir neabejoju. Tik mudu esame labai seni draugai ir aš manau, kad savo pedagoginį talentą jis tausoja jaunimui. Paprastai sekėjus renkasi iš savo mokinių.

– Aš nesu jo sekėjas, – paprieštaravo Borisas.

– Ir neturiu jūsų galvoje, – tarė Danielis. – Jūs nepanašus į sekėją. Prisiminiau Urtigerį, aukštą blondiną, kuris pernai išvyko į Indokiniją. Jūs turbūt esate girdėjęs apie jį: prieš porą metų tarp jų buvo karšta meilė, juos visada matydavo drauge.

Borisui teko pripažinti, kad smūgis pataikė į tikslą, ir jo susižavėjimas Serenu išaugo, nors jam knietėjo trenkti gerą antausį.

– Matjė man apie jį pasakojo, – tarė jis.

Jis nekentė Urtigerio, su kuriuo Matjė susipažino dar prieš jį. Kartais, kai Borisas ateidavo į *Dôme* kavinę susitikti su Matjė, šis jausminga mina sakydavo: „Reikia parašyti Urtigeriui." Paskui jis ilgai likdavo užsisvajojęs ir pastangus tarsi kareivis, kuris rašo laišką savo kraštietei ir svajingai suka ratus plunksna virš balto lapo. Borisas šalia jo imdavosi darbo, bet tada jis jo stačiai nekęsdavo. Ne, aišku, jis nepavydėjo jo Urtigeriui. Priešingai, jautė jam gailestį, sumišusį su trupučiu pasibjaurėjimo (reikia pridurti, kad jis nieko nežinojo apie Urtigerį, tik buvo matęs nuotrauką: aukštas nelaimingos išvaizdos jaunuolis su golfo kelnėmis ir absoliučiai idiotiška filosofijos disertacija, kuri dar mėtėsi ant Matjė darbo stalo). Tik jis nė už ką pasaulyje nenorėjo, kad Matjė vėliau su juo elgtųsi taip pat, kaip kadaise su Urtigeriu. Jis buvo verčiau linkęs nebesimatyti su Matjė nei įsivaizduoti, kaip tas kartą reikšmingai ir liūdnai ištars kuriam nors jaunam filosofui: „Ach! Šiandien teks parašyti Serginui." Blogiausiu atveju jis sutiktų, kad Matjė tebūtų jo gyvenimo etapas, nors ir tai jau ganėtinai apmaudu, bet buvo nepakeliama suvokti, kad jis gali likti tik Matjė gyvenimo etapu.

Serenas jautėsi čia amžiams įsitvirtinęs. Jis nerūpestingai ir patogiai įsirėmė abiem rankomis į stalą.

– Dažnai gailiuosi, kad toje srityje esu toks nevėkšla, – dėstė jis toliau. – Tie, kurie tuo užsiima, atrodo, patiria daug džiaugsmo.

Borisas neatsakė.

– Man reikėtų mokytojo, – ištarė Serenas. – Kažko panašaus į jus... kad nebūtų per daug mokytas, bet kad į viską žiūrėtų rimtai.

Jis susijuokė, pralinksmintas šovusios smagios minties:

– Sakykite, o juk būtų smagu, jei imčiau iš jūsų pamokas...

Borisas nepatikliai dėbtelėjo į jį. Ne kitaip, tik dar vienos žabangos. Jis anaiptol savęs neįsivaizdavo Sereno mokytojo vaidmenyje,

juk Serenas veikiausiai daug protingesnis už jį ir tikrai jį užverstų begale keblių klasuimų. Jis neišspaustų nė žodžio iš drovumo... ir šaltai neviltingai sumetė, kad dabar jau ne mažiau kaip dvidešimt penkios minutės devintos. O Serenas vis šypsojosi, regis, apžavėtas tos savo idėjos. Bet jo akys buvo keistos. Borisas vargiai galėjo pažiūrėti jam į veidą.

– Žinote, aš labai tingus, – tarė Serenas. – Reikėtų mane prispausti...

Borisas nesusilaikęs nusijuokė ir nuoširdžiai prisipažino:

– Manau, kad tikrai negalėčiau...

– Kodėl ne! – paprieštaravo Serenas. – Aš įsitikinęs, kad galėtumėte.

– Jūs mane glumintumėte, – prisipažino Borisas.

Serenas gūžtelėjo pečiais:

– Na ką jūs!.. Paklausykite, ar dar turite bent minutę laiko? Galėtume išgerti po taurę priešais, *Arkure,* ir pakalbėtume apie mūsų planą.

„Mūsų" planą... Borisas su nerimu sekė akimis Garbiūro knygyno pardavėją, pradėjusį dėti knygas į krūveles. Bet jam knietėjo nueiti su Serenu į *Arkurą:* tai keistas subjektas, jis dar ir žvėriškai gražus, be to, ir plepėti su juo smagu, nes visąlaik tenka būti budriam, su juo būnant nė sekundei neapleidžia pavojaus pojūtis. Borisas trumpai padvejojo, bet pareigos jausmas vis dėlto paėmė viršų.

– Deja, aš kiek skubu, – tarė jis apgailestaudamas, bet sykiu ir valdingai.

Sereno veidas pasikeitė.

– Labai gerai, – tarė jis, – tada jūsų nebetrukdysiu. Atleiskite, aš tiek ilgai jus užlaikiau. Tada iki pasimatymo ir perduokite linkėjimus Matjė.

Jis ūmiai apsisuko ir nuėjo: „Nejau jį įžeidžiau?" – sumišo Borisas. Jis palydėjo neramiu žvilgsniu plačius Sereno pečius; tasai jau

leidosi Sen Mišelio bulvaru. Ir staiga pagalvojo, kad nebegali delsti nė minutės.

Viens. Du. Trys. Keturi. Penki.

Sulig skaičiumi penki jis dešine ranka pabrėžtinai atvirai paėmė knygą ir neskubėdamas pasuko į knygyną.

*

Žodžių grūstis, žodžių, kurie lėkė nežinia kur; lėkė žodžiai, lėkė Danielis, bėgo nuo ištįsusio, gležno Boriso, gunktelėjusio jo kūno, nuo riešutų spalvos akių, bėgo nuo veido, rūstaus ir žavingo, to mažo vienuolio, rusų vienuolio Aliošos. Žingsniai, žodžiai, žingsniai ataidėjo iki pat jo smegenų, tebūti tik šitais žingsniais, tik šiais žodžiais, visa buvo verčiau nei tyla; mažas kvailelis, aš jį gerai perpratau. Man tėvai draudžia kalbėti su nepažįstamais žmonėmis, norite saldainiuko, mano mažoji panele, man tėvai uždraudė... Oho! Koks apgailėtinas protelis, aš nežinau, aš nežinau, ar jums patinka filosofija, aš nežinau, velniai griebtų, iš kur jam žinoti, tam vargšui avinėliui! Matjė vaizduoja savo klasės sultoną, jis jam numeta nosinaitę, vedasi į kavinę, ir mažylis praryja viską: kavą su grietinėle ir teorijas, kaip ryjamos komunijos; eik, eik pravėdinti savo pirmąkart priimančio komuniją minos, štai jis, perdėm rimtas ir nenatūralus, kaip asilas, apkrautas šventenybėmis. Ak! Aš supratau, aš nedrįstu uždėti ant tavęs rankos, aš nevertas; o kokį žvilgsnį jis metė į mane, kai pasakiau, kad nesuprantu filosofijos, o pabaigoje jis net nepasivargino būti mandagus. Taip, taip, aš neabejoju – tai nujaučiau jau Urtigerio laikais – neabejoju, kad jis sergėja juos nuo manęs... „Labai gerai, – patenkintas sukikeno Danielis, – tai puiki pamoka, ir visai nebrangi, aš džiaugiuosi, kad jis mane pavarė; jei būčiau buvęs toks kvailas ir davęs suprasti, kad jis mane truputį domina ir jei būčiau su juo atvirai pakalbėjęs, jis su užsidegimu būtų

viską persakęs Matjė ir abudu būtų skaniai iš manęs pasijuokę." Jis taip staigiai sustojo, kad ėjusi už jo dama įsibedė jam į nugarą ir cyptelėjo. „Jis jau kalbėjo apie mane!" Tai buvo ne-pa-ken-čia-ma mintis, ji sukėlė niršulio audrą, išpylė šaltas prakaitas, užteko tik įsivaizduoti juos abu, žvalius, laimingus dėl to, kad jie drauge, mažylis, suprantama, pražiota burna, išsprogusiomis akimis ir pastatytomis ausimis, kad tik nepražiopsotų nė vienos dangiškos manos kruopelės, kokioje nors Monparnaso kavinėje, vienoje iš tų prarūkytų ir dvokiančių nešvariais skalbiniais... „Matjė turbūt žiūrėjo į jį giliamintiškai ir jam aiškino mano charakterį – gali sprogti iš juoko." Danielis pakartojo: „Gali sprogti iš juoko" ir suleido nagus į delną. Jie apkalbėjo jį už jo nugaros, išnarstė kaulelius, iki panagių perkratė, o jis negalėjo apsiginti, jis nieko neįtarė, jis galėjo egzistuoti tą dieną kaip ir kitas dienas, tarsi būtų niekas, tik skaidrus vaiduoklis, be atminties ir be reikšmės, tarsi kitiems jis tebūtų kiek einantis tuklyn kūnas, vis labiau apvalėjančiais žandais; rytietiškas vystantis grožis, rūsti šypsena ir – kas žino?.. Bet ne, niekas. Jei Bobis tai žino, ir Ralfas žino, tai Matjė – ne. Bobis – tai krevetė, nesąmoningas tipas, jis gyvena Urs gatvėje 6, su Ralfu. Cha! Jei taip galėtum gyventi tarp aklųjų. Matjė ne aklas, tikrai ne, jis tuo giriasi, jis sugeba matyti, tai – subtilus psichologas, Matjė turėtų teisę kalbėti apie mane, nes esam pažįstami penkiolika metų, jis mano geriausias draugas ir nesusilaikys nuo kalbėjimo; kai tik jis su kuo nors susitinka, jau atsiranda du žmonės, kuriems aš egzistuoju, paskui trys, paskui devyni, paskui – visas šimtas. Serenas, Serenas, Serenas makleris, Serenas biržos verteiva, Serenas... Cha! Kad jis nustiptų, bet ne, jis laisvai vaikštinėja su savo nuomone makaulėje apie mane ir apkrečia visus tuos, kurie prie jo prisiartina, teks visur subėgioti ir gremžte nugremžti, nutrinti, nuplauti vandens gausa, aš taip iki kaulų nugremžiau Marselę. Ji man ištiesė ranką, ištiesė pačią pirmą dieną, ilgai žiūrėjusi į mane ištarė: „Matjė man taip

dažnai kalbėdavo apie jus." Ir aš savo ruožtu pažvelgiau į ją, buvau pakerėtas; buvau ten, viduje, aš egzistavau tame kūne, už tos niaurios kaktos, tų akių gelmėje, toje kekšėje! Dabar ji netiki nė vienu žodžiu iš to, ką jis kalba apie mane.

Danielis patenkintas šyptelėjo; jis taip didžiavosi šia pergale, kad akimirką pamiršo save kontroliuoti; žodžių sraute atsivėrė plyšys, kuris pamažu ilgėjo, plėtėsi ir galiausiai virto tyluma. Tyla – slogi ir tuščia. Jis neprivalėjo, neprivalėjo liautis kalbėjęs. Vėjas nutilo, pyktis slopo; pačioje tylos gelmėje, kaip žaizda, ryškėjo Sergino veidas. Mielas, neįžvelgiamas veidas; kiek kantrybės, kiek pastangų reikėtų bent kiek jį apšviesti. Danielis pamanė: „Aš galėčiau..." Dar šiemet, dar šiandien jis galėtų. O paskui... Jam dingtelėjo: „Mano paskutinis šansas." Tai buvo paskutinis jo šansas ir Matjė iš jo tą šansą nerūpestingai pavogė. Ralfai, bobiai, štai kas jam liko. „O iš vargšo berniuko Matjė padarys mokytą beždžionę!" Danielis žingsniavo tyloje, tik jo žingsniai aidėjo smegenyse nelyg tuščioje ankstyvo ryto gatvėje. Jo vienatvė buvo tokia absoliuti po tuo gražiu dangumi, švelniu kaip švari sąžinė, tokia tobula vidury bruzdžios minios, kad jis net apstulbo dar egzistuojąs; jis turėjo būti kažkieno naktinis košmaras, kažkieno, ir tas kažkas ims ir atbus. Laimei, pyktis vėl jį užvaldė ir užliejo visą, jis pasijuto atsigavęs nuo to gaivinančio niršulio ir vėl prasidėjo bėgimas, vėl jį užgriuvo žodžių srautas; jis nekentė Matjė. Štai kas turi laikyti egzistavimą visai natūraliu reiškiniu, jam nekyla klausimų, ši teisinga klasikinė šviesa, šis dorovingas dangus sukurtas jam, jis – savo namuose, jis nežino, kas yra vienatvė: „Velniai griebtų, – pamanė Danielis, – jis laiko save Gėte." Pakėlė galvą, pažvelgė praeiviams į akis; jis puoselėjo savo neapykantą: „Bet saugokis, auklėk savo sekėjus, jei tave tai džiugina, bet tik ne mano sąskaita, nes baigsis tuo, kad aš iškrėsiu tau bjaurų pokštą." Naujas pykčio šuoras jį pakėlė, jis jau nebelietė žemės, jis skrido, atsidavęs džiaugsmui jaustis baisingam, ir staiga

jam šovė mintis, aštri, spindinti mintis: „Bet, bet, bet... gal reikėtų padėti tam bukapročiui, padėti grįžti į save, susitvarkyti taip, kad gyvenimas jam nebūtų toks lengvas; tokią paslaugą Danielis galėtų jam suteikti.“ Jis prisiminė, su kokia rūsčia vyriška mina Marselė kartą metė jam per petį: „Kai moteriai galas, jai nieko nelieka, tik pasidaryti vaiką.“ Juokinga, kad abudu šiuo klausimu nėra tos pačios nuomonės ir, kai jis blaškosi po šundaktarių irštvas, Marselė savo rožinio kambario gilumoje džiūsta iš troškimo turėti vaiką. Marselė nedrįs nieko jam pasakyti, nebent... atsirastų kas nors, koks nors bendras šeimos draugas, kuris suteiktų jai bent kiek drąsos... „Aš piktas“, – pamanė jis, užlietas džiaugsmo. Piktumas – tas nepaprastas greičio įspūdis, staiga atsiskiri nuo savęs ir leki kaip strėlė pirmyn; greitis sugriebia jus už pakaušio, jis auga sulig kiekviena minute, tai nepakenčiama ir saldu, riedi su atleistais stabdžiais į atvertą kapą, nuverti silpnas kliūtis, iškilusias dešinėje, kairėje, tokias netikėtas – vargšas Matjė, aš toks niekšas, aš rengiuosi sugadinti jam gyvenimą – ir kurios lūžinėjo kaip sausos šakos, ir koks svaigus tas džiaugsmas, persmelktas baugulio, jis sausas kaip elektros smūgis, jis neturi pabaigos. „Įdomu, ar jis dar turės sekėjų? Šeimos tėvas, ar dar sugebės toks patraukti.“ Jis įsivaizdavo Sergino veidą, kai Matjė ateis jam pranešti apie savo vedybas, to mažylio panieką, jo baisų nustėrimą. „Ką, tai jūs vedate?“ Ir Matjė išmemlens: „Taip, kartais tenka atlikti pareigas.“ Bet jaunimas nesupranta tokių pareigų. Kilo kažkas, kas nedrąsiai mėgino atsikurti. Tai buvo Matjė veidas, jo garbingas, šaunus veidas, bet bėgimas netrukus vėl pagreitėjo: blogis kaip dviratis, išlaiko pusiausvyrą tik didinant greitį. Mintis šoktelėjo priešais jį, guvi ir džiaugsminga: „Matjė – padorus žmogus. Jis ne niekšas, ne; jis – iš Abelio giminės, jis turi sąžinę. Aišku, jis privalo vesti Marselę. Tada jam teliks ilsėtis ant laurų, jis juk dar jaunas, visą gyvenimą galės džiaugtis savo kilniu poelgiu.“

Koks svaiginantis tas ilgesingas švarios sąžinės poilsis, švarios neišmatuojamos sąžinės po atlaidžiu, įprastiniu dangumi, ir Danielis jau nebežinojo, ar jis to linki Matjė, ar pačiam sau. Baigtas žmogus, susitaikęs su likimu, nurimęs, pagaliau nurimęs... O jeigu ji nepanorės... Ak, jei yra galimybė, vienintelė galimybė, kad ji turėtų vaiką, prisiekiu, kad ji paprašys jo vesti ją tuoj pat, rytoj vakare. „Ponas ir ponia Delariu... Ponas ir ponia Delariu turi garbės jums pranešti..." „Vienu žodžiu, – pamanė Danielis, – aš esu angelas sargas, šeimos židinio angelas." Taip, jis buvo arkangelas, neapykantos arkangelas, arkangelas užtarėjas, pasukęs į Vercingetorikso gatvę. Jis vėl mintyse išvydo ištįsusį, negrabų ir grakštų kūną, liesą veidą, palinkusį virš knygos, bet vaizdinys susvyravo ir tuoj iškilo Bobis. „Urs gatvė 6." Danielis pasijuto laisvas kaip oras, jis leido sau visa. Didžiulė bakalėjos parduotuvė dar buvo atdara ir jis užsuko vidun. Kai išėjo, dešinėje rankoje laikė šv. Mykolo arkangelo kardą, kairėje – pakelį saldainių poniai Diufė.

/ X

Laikrodis ant židinio išmušė dešimt. Ponia Diufė, regis, neišgirdo. Ji įbedė į Danielį įdėmų žvilgsnį, akys buvo paraudusios. „Neilgai trukus ji išeis“, – pamanė. Ji jam gudriai nusišypsojo, bet pro sučiauptų lūpų plyšį veržėsi oras: jos šypsena slėpė žiovulį. Ūmiai ji atlošė galvą ir, matyt, apsisprendusi su išdykėlišku įkarščiu ištarė:

– Na ką, mano vaikai, aš einu miegoti! Neverskite jos per ilgai vakaroti, Danieli, aš jumis pasitikiu. Nes paskui ji miega iki pat vidurdienio.

Ponia atsistojo ir savo mitria rankele paplekšnojo Marselei per petį. Marselė sėdėjo ant lovos.

– Girdi, mano Rodilarai*, – smaginosi ponia Diufė košdama žodžius pro sukąstus dantis, – tu per ilgai miegi, mano dukra, tu miegi iki pat dvyliktos, šitaip ir lašinių prisiauginsi.

– Pasižadu iki vidurnakčio išsinešdinti, – tarė Danielis.

Marselė šyptelėjo.

– Jei aš panorėsiu.

Jis atsisuko į ponią Diufė, nuduodamas liūdesį:

– Ką aš galiu padaryti?

* Storas katinas, kurio vardas minimas F. Rabelais ir J. de La Fontaine'o kūriniuose.

– Na, būkite protingi, – tarė ponia Diufė. – Ir ačiū už jūsų dieviškai skanius saldainius.

Ji pakėlė prie akių perrištą kaspinėliu dėželę ir pagrasė piršteliu:

– Jūs labai mielas, labai jau mane lepinate, galų gale aš pradėsiu jus barti!

– Padarysit man didžiausią malonumą, jei tik jie jums patinka, – reikšmingu balsu ištarė Danielis.

Jis palinko prie ponios Diufė rankos ir pabučiavo ją. Iš arti ryškėjo odos raukšlės, rausvai violetiniai šlakai.

– Arkangelas! – susigraudino ponia Diufė. – Na, viskas, jau išeinu, – pridūrė ji, bučiuodama Marselę į kaktą.

Marselė apglėbė ją per liemenį ir akimirką laikė priglaudusi prie savęs. Ponia Diufė sušiaušė jai plaukus ir skubiai išsilaisvino.

– Tuoj ateisiu apkamšyti tavęs, – pasakė Marselė.

– Ne, ne, bjaurioji mergiūkšte, lik su savo arkangelu.

Ji išbėgo vikriai it maža mergaitė ir Danielis šaltu žvilgsniu išlydėjo jos siaurą nugarą; jau manė, kad ji niekad nebeišsidangins. Durys užsidarė, bet jam nepalengvėjo. Jis truputį baiminosi pasilikti vienas su Marsele. Atsigręžė į ją ir pamatė, kad Marselė šypsodama žvelgia į jį.

– Kodėl jūs šypsotės? – paklausė.

– Man visada linksma stebėti jus ir mamą, – tarė Marselė. – Koks esate vilioklis, mano mielasis arkangele; kaip jums ne gėda taip vilioti žmones?

Ji žiūrėjo į Danielį savininkiškai švelniai ir atrodė laiminga gaudama visą jį sau vienai. „Ji užsidėjusi nėštumo kaukę," – su kartėliu pamanė Danielis. Jis širdo, kad ji tokia patenkinta savimi. Jis visada truputį baimindavosi prieš tuos ilgus pokalbius pašnabždomis, į kuriuos reikėdavo kaskart nerti lyg į vandenį. Jis kostelėjo: „Mane ištiks astmos priepuolis", – pamanė. Marselė buvo liūdnas kvapų gniutulas, susirietęs lovoje, pasirengęs nuo menkiausio judesio subrigzti.

Ji atsikėlė.

– Noriu jums šį tą parodyti.

Ji paėmė nuo židinio fotografiją.

– Jūs visada norėjote žinoti, kokia buvau jaunystėje, – tarė ji, ištiesdama nuotrauką.

Danielis ją paėmė: tai buvo Marselė, kokių aštuoniolikos metų, ji atrodė kaip lesbietė, lūpos bevalės, akys griežtos. Ir tas pats suglebęs kūnas, kuris kabaldavo nelyg per platus kostiumas. Bet ji buvo liesa. Danielis pakėlė akis ir susidūrė su neramiu jos žvilgsniu.

– Buvote žavinga, – atsargiai pasakė, – ir visai nepasikeitėte.

Marselė susijuokė.

– Ką jūs! Puikiai žinote, kad pasikeičiau, bjaurus pataikūne, būkite ramus, mamos jau nebėra.

Ir pridūrė:

– Bet buvau gražutė mergaitė, ar ne?

– Man jūs dabar labiau patinkate, – tarė Danielis, – jūsų lūpos buvo kiek glebnokos. Dabar esate kur kas įdomesnė.

– Niekad nežinai, ar jūs rimtai kalbate, ar juokaujate, – paniuro Marselė, bet buvo nesunku suprasti, kad ji pamaloninta.

Marselė kiek pasikėlė ir greitai užmetė akį į veidrodį. Toks negrabus ir begėdiškas žvilgsnis suerzino Danielį: jos koketiškumas buvo savitai vaikiškas ir bejėgiškas, vargiai derantis brandžios moters veidui. Jis jai nusišypsojo.

– Aš taip pat noriu jūsų paklausti: kodėl šypsotės? – sudirgo Marselė.

– Nes jūs šoktelėjote kaip maža mergaitė, kai norėjote pasižiūrėti į veidrodį. Tai šitaip jausminga, kai jūs iš netyčių susidomėjote pačia savimi.

Marselė raustelėjo ir treptelėjo koja:

– Tik paklausykite, jis be pataikavimų negali!

Abudu nusijuokė ir Danielis kiek dvejodamas nusprendė: „Pradėsime.“ Viskas klostėsi palankiai; momentas patogus, bet jis pats jautėsi suglebęs ir tuščiaviduris. Kad padrąsintų save, pagalvojo apie Matjė ir liko patenkintas, įsitikinęs, kad jo neapykanta liko nepajudinama. Matjė buvo švarus ir sausas nelyg kaulas; jo galima buvo nekęsti. Bet Marselės – ne.

– Marsele! Pažvelkite į mane.

Jis pasilenkė ir susirūpinęs apmetė ją žvilgsniu.

– Žiūriu, – ištarė Marselė.

Ji pakėlė į jį akis, bet galva nervingai trūkčiojo: ji vargiai atlaikė vyriškio žvilgsnį.

– Atrodote išvargusi.

Marselė prisimerkė.

– Aš kiek apgeibusi, – prisipažino. – Tai dėl šutros.

Danielis pasilenkė dar žemiau ir susikrimtusiu, nepatenkintu tonu pakartojo:

– Jūs labai išvargusi! Aš žiūrėjau į jus, kai jūsų motina pasakojo apie savo kelionę į Romą, jūs atrodėte tokia susikrimtusi, tokia nervinga...

Marselė susijuokusi jį nutraukė ir pasipiktinusi ištarė:

– Paklausykite, Danieli, ji jau trečią kartą jums pasakoja apie tą savo kelionę. Ir kaskart jūs klausotės taip pat didžiai susidomėjęs; teisybę sakant, tai mane truputį erzina, nelabai suprantu, kas tuo metu dedasi jūsų galvoje.

– Jūsų motina mane linksmina, – tarė Danielis. – Žinau jos istorijas, bet man patinka klausyti, kaip ji jas pasakoja, jos tokie žavingi judesiai.

Jis nežymiai krustelėjo kaklą ir Marselė pasileido kvatoti. Kai norėjo, Danielis gerai mokėjo mėgdžioti žmones. Bet tučtuojau jis vėl surimtėjo ir Marselės juokas nutrūko. Jis pažvelgė į ją su priekaištu ir ji nuo jo žvilgsnio sunerimo. Tada pasakė:

– Tai jūs šiandien kažkoks keistas. Kas jums?

Jis neskubėjo jai atsakyti. Sunki tyla prislėgė juos, kambaryje tvyrojo nepakeliama tvanka. Marselė sutrikusi nusijuokė, bet juokas bemat ant lūpų numirė. Danielis smaginosi:

– Marsele, – pradėjo jis, – aš neturėčiau jums to sakyti...

Ji atsilošė.

– Ką? Ką? Kas atsitiko?

– Jūs nelabai pykstate ant Matjė?

Ji išblyško.

– Jis... O! Jis... jis gi man prisiekė, kad nieko jums nesakys.

– Marsele, juk tai svarbu, o norėjote nuo manęs tai nuslėpti! Nejau aš nebe jūsų draugas?

Marselė krūptelėjo:

– Tai bjauru! – ištarė.

Štai kaip! Baigta: ji apsinuogino. Jau nebėra jokios kalbos nei apie arkangelą, nei apie jaunystės fotografiją; ji nusiplėšė juokaujamo orumo kaukę. Prieš jį teliko stambi nėščia moteris, atsiduodanti kūnu. Danieliui pasidarė karšta, jis persibraukė ranka prakaituotą kaktą.

– Ne, – lėtai ištarė Danielis, – ne, tai nėra bjauru.

Ji staigiai truktelėjo alkūnę ir dilbį, perskrosdama ranka įkaitusį kambario orą.

– Aš jums keliu pasišlykštėjimą, – pasakė.

Jis nusijuokė jaunatvišku juoku.

– Pasišlykštėjimą? Man? Marsele, jums tektų ilgai ieškoti, iki rastumėte tai, kas man sukeltų pasišlykštėjimą jumis.

Marselė neatsakė, tik liūdnai nukabino nosį. Galiausiai ištarė:

– Aš taip nenorėjau painioti jūsų į visa šita...

Jie nutilo. Dabar tarp jų radosi dar vienas ryšys, tvirtas kaip bambagyslė.

– Jūs matėtės su Matjė po to, kai jis išėjo iš manęs? – paklausė Danielis.

– Jis man skambino apie pirmą, – šiurkščiai atsakė Marselė.

Ji susitvardė ir pasidarė atšiauri, pasirengusi gintis, tiesi, suspaustomis šnervėmis; ji kentėjo.

– Jis sakė jums, kad aš jam nedaviau pinigų?

– Jis man sakė, kad jūs jų neturite.

– Turiu.

– Turite? – nustebo ji.

– Taip, bet aš nenorėjau jam skolinti. Bent jau pirma nepasimatęs su jumis.

Jis nutilo, paskui pridūrė:

– Marsele, ar reikia jam jų duoti?

– Bet aš nežinau, – sutrikusi ištarė, – jums geriau žinoti, ar galite...

– Puikiausiai galiu. Turiu penkiolika tūkstančių frankų, kuriuos galiu leisti nė trupučio savęs neskriausdamas.

– Tada taip, – tarė Marselė. – Taip. Brangusis mano Danieli, mums jie būtini.

Stojo tyla. Marselė pirštais maigė paklodę, jos sunki krūtinė neramiai kilnojosi.

– Jūs manęs nesupratote, – tarė Danielis. – Aš noriu pasakyti: ar jūs širdies gilumoje tikrai norite, kad jums jų paskolinčiau?

Marselė pakėlė galvą ir nustebusi žvilgtelėjo į jį.

– Jūs kažkoks keistas, Danieli; kažko man iki galo nepasakote.

– Ne... Paprasčiausiai tik norėjau patikslinti, ar tarėsi Matjė su jumis.

– Tai žinoma. Be to, – šyptelėjo Marselė, – mes nesitariame, jūs juk žinote, kokie mes: vienas sako darom taip ar kitaip, o kitas, jei nesutinka, prieštarauja.

– Žinau, – tarė Danielis, – žinau... Tik šitaip parankiau tam, kuris jau turi susidaręs nuomonę: kitas prie tos nuomonės yra pastumiamas ir pats nebeturi kada susidaryti savo.

– Galbūt... – sutiko Marselė.

– Žinau, kad Matjė gerbia jūsų nuomonę, – tarė jis, – bet aš taip gerai įsivaizduoju tą sceną: ji mane persekioja visą dieną. Jis veikiausiai pasišiaušė, kaip tokiais atvejais paprastai daro, o paskui, nurijęs seilę, pasakė: „Gerai! Tai ką, imsimės priemonių." Jis nė kiek neabejojo, beje, ir negalėjo abejoti, juk jis vyras. Tik... ar tai ne pernelyg skubota? Jūs pati turite tvirtai žinoti, ko norite.

Jis vėl pasilenkė prie Marselės.

– Ar ne taip?

Marselė nežiūrėjo į jį. Pasuko galvą į prausyklės pusę ir Danielis matė jos profilį. Atrodė liūdna.

– Beveik taip, – ištarė ir smarkiai nuraudo. – Bet, Danieli, nebekalbėkime daugiau apie tai, prašau jus! Tai... tai nėra man labai malonu.

Danielis nenuleido nuo jos akių. „Ji virpa", – tarė sau. Bet jis ne iki galo suvokė, ar jam teikė malonumo žeminti ją, ar žemintis podraug su ja. „Viskas bus kur kas lengviau, nei aš maniau", – pamanė.

– Marsele, – prabilo jis, – neužsisklęskit, meldžiu: žinau, kad jums nemalonu apie visa tai kalbėti...

– Ypač su jumis, – pasakė Marselė. – Danieli, jūs tiek nepanašus į nieką pasaulyje!

Velniai griebtų, aš esu jos tyrumas! Ji vėl virptelėjo ir prispaudė rankas prie krūtinės.

– Nebedrįstu į jus žiūrėti, – tarė ji. – Net jei ir nesu jums tokia pasibjaurėtina, man regis, aš jus praradau.

– Žinau, – su kartėliu pasakė Danielis. – Arkangelai lengvai išsigąsta. Klausykite, Marsele, neverskite manęs daugiau vaidinti šito juokingo vaidmens. Neturiu nieko arkangeliško; aš tiesiog jūsų draugas, jūsų geriausias draugas. Ir vis tiek privalau tarti savo žodį, – ryžtingai pridūrė jis, – nes galiu jums padėti. Marsele, jūs visiškai įsitikinusi, kad nenorite vaiko?

Marselės kūną perbėgo greitas smulkus virpulys, galėjai pamanyti, kad jis ims skaidytis. Bet paskui, tarsi persigalvojęs, susmuko ant lovos krašto, nejudrus ir dramblotas. Marselė atsigręžė į Danielį, išmušta tiršto raudonio, ji žvelgė į jį be apmaudo, su bejėgiu nustėrimu. Danieliui dingtelėjo: „Ji apimta nevilties."

– Jums tereikia tarti žodį: jeigu jūs įsitikinusi dėl savęs, Matjė ryt rytą pinigus gaus.

Jis beveik norėjo, kad ji pasakytų: „Aš įsitikinusi." Jis duotų pinigų ir reikalas baigtas. Bet ji nesakė nieko, pasisuko į jį, jos akys buvo kupinos laukimo; reikėjo eiti iki galo. „Ak, štai kas! – su siaubu pagalvojo Danielis, – ji atrodo dėkinga, dievaži!" Kaip Malvina, kai gavo nuo jo į kailį.

– Jūs! – tarė Marselė. – Jūs galvojote apie tai! O jis... Danieli, visame pasaulyje jūs tik vienas jaudinatės dėl manęs.

Jis atsistojo, prisėdo šalia ir paėmė už rankos. Glebi, karšta, patikli ranka: jis tylėdamas laikė ją savojoje. Marselė, regis, kovojo su ašaromis, ji įdūrė akis sau į kelius.

– Marsele, nejau jums tas pats, kad mažylį sunaikins?

Marselė lyg nuvargusi gūžtelėjo pečiais.

– O kas belieka?

Danieliui toptelėjo: „Aš laimėjau." Bet nepajuto jokio džiaugsmo. Jis duso. Iš arti Marselė truputį dvokė, jis galėjo tą prisiekti; tai buvo neapibrėžiama ir apskritai tai buvo net ne kvapas, bet toks pojūtis, lyg ji vaisintų aplink save patį orą. O dar ta ranka, prakaituojanti jo rankoje. Jis vos susilaikė, kad nesuspaustų jos stipriau, jam norėjosi išspausti iš jos visus syvus.

– Nežinau, ką galima padaryti, – sausoku balsu ištarė jis, – paskui pažiūrėsim. Dabar aš galvoju tik apie jus. Jeigu jūs turėsite tą vaiką, ką gali žinoti, gal bus katastrofa, o gal ir sėkmė. Marsele, turite viską gerai apmąstyti, kad paskui nesigailėtumėte.

– Taip... – ištarė Marselė. – Taip...

Ji žiūrėjo į tuštumą stiklinėmis akimis su patiklia veido išraiška, kuri ją jaunino; Danielis prisiminė jauną studentę, kurią matė fotografijoje. „Teisybė! Ji buvo jauna..." Bet tame negražiame veide net jaunystės atšvaitai jo nejaudino. Jis staigiai paleido jos ranką ir kiek atsitraukė.

– Pagalvokite, – primygtinai pakartojo, – ar jūs tikrai įsitikinusi?

– Nežinau, – tarė Marselė.

Ji atsistojo:

– Atleiskite, turiu eiti apkamšyti mamą.

Danielis tylėdamas linktelėjo: toks buvo ritualas. „Aš laimėjau!" – pamanė jis, kai durys užsidarė. Jis nusišluostė rankas nosine, paskui guviai atsistojo ir atidarė naktinio stalelio stalčių: ten jis kartais rasdavo juokingų laiškelių, trumpų Matjė raštelių, visai sutuoktuvinių, arba nepabaigiamų Andrė verkšlenimų, nes ji buvo nelaiminga. Stalčius pasirodė tuščias, Danielis vėl atsidrėbė į krėslą ir pamanė: „Aš laimėjau, ji miršta iš noro veistis." Jam buvo gera, kad liko vienas: per tą laiką jis galės atgaminti savo neapykantą. „Galiu prisiekti, Matjė ją ves, – tarė sau. – Bet jis ir geras niekšelis, su ja net nepasitarė. Neverta, – atitoko, sausai sujukęs. – Neverta jo neapkęsti, nors tam ir yra rimtų motyvų: man gana kitų."

Marselė grįžo perkreiptu veidu. Ji kapotai ištarė:

– Kas iš to, jei ir norėčiau kūdikio? Ką tai man duotų. Aš neturiu lėšų leisti sau tokios prabangos būti vieniša motina, o jis manęs tikrai neves.

Danielis nustebęs pakėlė antakius.

– O kodėl? Kodėl jis negali jūsų vesti?

Marselė pažvelgė į jį su didžiausia nuostaba, paskui ėmė ir nusijuokė:

– Bet, Danieli! Jūs juk žinote, kokie mes!

– Nieko aš nežinau, – atsiliepė Danielis. – Žinau tik viena: jeigu jis nori, jam tereikia atlikti, kaip ir visiems, tam tikrus formalumus

ir po mėnesio jūs jau jo žmona. O gal jūs, Marsele, nusprendėte niekad netekėti?

– Būtų siaubinga, jei jis mane vestų prieš savo norą.

– Čia ne atsakymas.

Marselė truputį atsileido. Ji ėmė juoktis ir Danielis suprato, kad padarė klaidingą žingsnį.

– Ne, tikrai, man visai tas pat, vadinsiuosi ponia Delariu, ar ne, – pasakė ji.

– Aš tuo neabejojau, – gyvai atsiliepė Danielis. – Tenorėjau pasakyti: o jeigu tai vienintelis būdas išsaugoti vaiką?..

Marselė regėjosi sukrėsta:

– Bet... aš niekad į tuos dalykus taip nežiūrėjau.

Turbūt tai tiesa. Visada būdavo sunku ją priversti žiūrėti tikrovei į akis ir amžiais tekdavo visur besti nosimi, jei ne, ji išsiblaškiusi dairydavosi į šalis. Marselė pridūrė:

– Tai... tai dalykas, kuris turi įvykti savaime. Santuoka – tai vergystė, o mes to nenorime, nei jis, nei aš.

– Bet jūs juk norite vaiko?

Ji neatsakė. Stojo lemiama akimirka; Danielis griežtai pakartojo:

– Tai kaip? Juk jūs norite vaiko?

Marselė viena ranka rėmėsi į priegalvį, o kitą uždėjo ant šlaunies. Paskui ją kilstelėjo ir uždėjo ant pilvo, tarsi skaudėtų skrandį; tai atrodė komiška ir kartu kerėjo. Ji liūdnai prisipažino:

– Taip, aš noriu vaiko.

Pergalė. Danielis nutilo. Jis nepajėgė atplėšti akių nuo to pilvo. Priešiškas kūnas, riebus, įmitęs, tikra maisto saugykla. Jam dingtelėjo, kad Matjė geidė jos, ir jame plykstelėjo pasitenkinimo liepsna: tarsi jis jau buvo iš dalies atsikeršijęs. Rusva žieduota ranka sustingo ant šilko, spausdamasi prie pilvo. Ką ji jautė ten, viduje, ši pilnakūnė patelė, išgyvenanti pakrikimą? Jis norėtų būti ja. Marselė dusliai pritarė:

– Danieli, jūs mane išlaisvinote. Aš... niekam pasaulyje nedrįsau to pasakyti, aš net pradėjau laikyti savo norą nusikalstamu.

Ji nerimastingai žvilgtelėjo į jį.

– Juk tai nusikalstama?

Jis neiškentė nenusijuokęs:

– Nusikalstama? Bet juk tai kažkoks iškrypimas. Marsele, nejau jūs laikote savo troškimą nusikalstamu, kai jis visiškai natūralus?

– Ne, noriu pasakyti: nusikaltama Matjė atžvilgiu. Tai panašu į sutarties sulaužymą.

– Jums reikia atvirai su juo išsiaiškinti, štai ir viskas.

Marselė neatsakė; regis, kažką svarstė. Staiga aistringai ištarė:

– Ak, jei turėčiau kūdikį, prisiekiu jums, neleisčiau jam pražudyti savo gyvenimo, kaip pražudžiau savąjį.

– Jūs nepražudėte savo gyvenimo.

– Pražudžiau!

– Ne, Marsele. Dar ne.

– Taip! Aš nevykėlė ir niekam nereikalinga.

Jis patylėjo. Tai buvo tiesa.

– Aš ir Matjė nereikalinga. Jei nusibaigčiau... jis nelabai ir sielotųsi. Jūs taip pat, Danieli. Simpatizuojate man, galbūt tai brangiausia pasaulyje. Bet aš jums nereikalinga. Tai jūs man greičiau reikalingas.

Atsakyti? Prieštarauti? Reikėjo suklusti: Marselę, regis, ištiko eilinis ciniškas aiškiaregystės priepuolis. Žodžio netaręs, Danielis paėmė jai už rankos ir daugiareikšmiškai suspaudė ją.

– Vaikelis, – tęsė Marselė, – vaikelis, štai kam aš būčiau reikalinga.

Jis jai paglostė ranką.

– Šitai ir reikia pasakyti Matjė.

– Negaliu.

– Bet kodėl?

– Aš surišta. Lauksiu, iki jis pats užsimins apie tai.

– Bet juk puikiai žinote, kad jis niekada neužsimins: jis apie tai paprasčiausiai negalvoja.

– Bet kodėl? Jūs juk apie tai galvojote.

– Nežinau.

– Ką gi, tada viskas liks kaip buvę. Jūs mums paskolinsite pinigų, ir aš eisiu pas daktarą.

– Jūs negalite taip elgtis, – netikėtai šūktelėjo Danielis, – negalite!

Jis ūmiai nutilo ir su nepasitikėjimu nužvelgė ją: tas kvailas šūktelėjimas išsprūdo paakstintas jaudulio. Nuo šios minties jis nustėro ir pajuto neapykantą sau dėl tokios bejėgystės. Jis suspaudė lūpas ir pakėlęs antakius ironiškai pažvelgė. Bergždžia savigyna; verčiau jos nematyti; ji susikūprino, rankos bejėgiškai nukaro palei šonus, ji laukė, laukė iškankinta ir paklusni, ji taip lauks ilgus metus, iki galo. Jam pasidingojo: „Tai jos paskutinis šansas." Taip jis neseniai manė apie save. Nuo trisdešimties iki keturiasdešimties metų amžiaus žmonės lošia savo paskutinio šanso partiją. Ji loš ir praloš; po kelių dienų ji virs nelaimės įsikūnijimu. Reikėjo tą sutrukdyti.

– O jeigu aš pats pakalbėčiau su Matjė?

Jį užliejo didžiulė drumzli gailesčio banga. Nejuto nė menkiausios simpatijos Marselei, maža to, jis iš visos širdies bjaurėjosi ja ir vis tiek nepajėgė atsikratyti nenugalimo gailesčio. Jis buvo pasiryžęs viskam, kad tik išsivaduotų. Marselė pakėlė galvą, matyt, laikydama jį bepročiu.

– Pakalbėti su juo? Jūs? Bet, Danieli! Tai neįmanoma!

– Galėčiau jam pasakyti... kad su jumis susitikau... visai atsitiktinai.

– Kur? Aš juk niekur neišeinu. Ir net jei sakysim, kad susitikom, nejau aš imčiau ir nei šio, nei iš to jums apie tai papasakočiau?

– Ne. Žinoma, ne.

Marselė uždėjo ranką jam ant kelio:

– Danieli, prašau jus, nesikiškite. Aš pykstu ant Matjė, jis neturėjo jums pasakoti...

Bet Danielis neatlyžo:

– Paklausykite, Marsele. Žinote, ką mes padarysime? Tiesiog pasakysime jam tiesą. Aš jam pasakysiu: tu turi mums atleisti už vieną nedidelę mūsų paslaptį, mes su Marsele retkarčiais matomės ir tau šito nesakėme.

– Danieli! – maldavo Marselė. – Nereikia. Nenoriu, kad jūs su juo kalbėtumėte apie mane. Nė už ką pasaulyje nenoriu rodytis moterimi, reiškiančia kokias nors pretenzijas. Jis pats turi susiprasti.

Ir Marselė pridūrė doros sutuoktinės tonu:

– Be to, žinote, jis man niekada neatleis, kad aš nuo jo tai nuslėpiau. Juk mes kits kitam sakome viską.

Danielis tarė sau: „Tai bent!" Tačiau juoktis jau nebenorėjo.

– Bet aš nekalbėsiu jūsų vardu, – užtikrino jis, – aš jam pasakysiu, kad mačiau jus, kad jūs atrodėte iškamuota ir kad viskas ne taip paprasta, kaip jis mano. Tegul sau galvoja, kad visa eina iš manęs.

– Aš nenoriu, – spyrėsi Marselė. – Nenoriu.

Danielis gosliai nužvelgė jos pečius ir kaklą. Toks kvailas užsispyrimas jį erzino; jam norėjosi ją palaužti. Jį užvaldė nemalonus ir stiprus troškimas pažeisti tą sąmonę, įpulti su ja į pažeminimo bedugnę. Bet tai buvo ne sadizmas: kažkas apčiuopiamesnio ir drėgnesnio, kūniškesnio. Veikiau tai buvo gerumas.

– Taip reikia, Marsele, taip reikia. Pažvelkite į mane!

Jis suėmė ją už pečių, jo pirštai įgrimzdo lyg į šiltą sviestą.

– Jeigu aš su juo nepakalbėsiu, jūs jam niekad nieko nepasakysite ir... visa bus baigta, jūs gyvensite šalia jo užgniaužusi pyktį ir galop imsite jo nekęsti.

Marselė neatsakė, bet iš jos pagiežingos, įžeistos minos jis suprato: ji pasiduoda. Marselė dar pakartojo:

– Ne, aš nenoriu.

Jis ją paleido:

– Jeigu jūs neleidžiate man veikti, – niršiai ištarė, – aš ant jūsų ilgai pyksiu. Susigadinsite gyvenimą savo pačios rankomis.

Marselė perbraukė koja kilimėlį.

– Reikėtų... reikėtų jam pasakyti apie tai kažkaip... neapibrėžtai... – tarė ji. – Tik kad suklustų.

– Žinoma, – pasakė Danielis.

O pats tarė sau: „Kaipgi! Sulauksi!“

Marselė apmaudžiai susiraukė:

– Ne, tai neįmanoma.

– Kas yra? Juk ką tik parodėte blaivų protą... tai kodėl neįmanoma?

– Jums teks jam pasakyti, kad mes matomės.

– Na ir kas, – suirzo Danielis, – aš jį gerai pažįstu, jis nesupyks, na, dėl bendros tvarkos gal kiek paširs. Bet kadangi pasijus kaltas, bus net patenkintas, kad gali dėl kažko papriekaištauti. Beje, aš jam pasakysiu, kad mes matomės tik keletą mėnesių ir tik retkarčiais. Šiaip ar taip, vis tiek būtų tekę kada nors prisipažinti.

– Taip.

Bet neatrodė, kad ji būtų įtikinta:

– Tai buvo mūsų paslaptis, – tarė, nuoširdžiai apgailestaudama. – Klausykite, Danieli, tai mano asmeninis gyvenimas, kito neturiu.

Ir piktai pridūrė:

– Aš turiu sava tik tai, ką nuo jo slepiu.

– Reikia pamėginti. Dėl vaiko.

Dabar ji nusileis, telieka palaukti, ji paslys, nutempta savo pačios svorio, nutempta susitaikymo, užsimiršimo linkui; po akimirkos ji jau bus atvira, beginklė ir paklusni, ji jam tars: „Darykite, ką norite, aš jūsų rankose.“ Ji pakerėjo jį: Danielį ryte rijo švelni ugnis, jis

nebežinojo, ar jis buvo Blogis, ar gerumas. Gėris ir Blogis, jų Gėris ir jo Blogis buvo vis tas pat. Buvo toji moteris, buvo ta atstumianti ir svaiginanti bendrystė.

Marselė persibraukė ranka plaukus.

– Ką gi, pamėginkime, – su iššūkiu tarė ji. – Šiaip ar taip, tai bus išbandymas.

– Išbandymas? – perklausė Danielis. – Tai norite jį išmėginti?

– Taip.

– Ir tikitės, kad jis liks abejingas? Kad neskubės aiškintis su jumis?

– Nežinau.

Ji sausai pasakė:

– Aš privalau gerbti jį.

Danielio širdis ėmė daužytis:

– Tai jūs... jo nebegerbiate?

– Gerbiu... Bet nuo vakar vakaro aš juo... nebepasitikiu. Jis buvo... Jūs teisus: Matjė buvo pernelyg nerūpestingas. Jis nesirūpino manimi. Ir šiandieninis jo telefono skambutis toks apgailėtinas. Jis...

Ji paraudo.

– Matjė manė būtina pasakyti, kad myli mane... Dėdamas ragelį. Tai atsiduoda nešvaria sąžine. Negaliu apsakyti, ką jaučiau. Jei kada nors paliausiu jį gerbusi... Bet aš nenoriu apie tai galvoti. Kai kartais pykstu ant jo, man būna be galo sunku. Ak! Jeigu jis pabandytų rytoj su manimi pakalbėti, jeigu jis bent kartą, vieną vienintelį kartą manęs paklaustų: „Apie ką tu galvoji?“

Ji nutilo ir liūdnai palingavo galva.

– Aš su juo pasikalbėsiu, – pažadėjo Danielis. – Jau šiandien brūkštelėsiu jam laiškutį ir paskirsiu rytdienai susitikimą.

Jie nutilo. Danielis apmąstė rytdienos susitikimą: jis žadėjo būti audringas ir sunkus; tai nuplovė nuo jo lipnų gailestį.

– Danieli! – tarė Marselė. – Mielasis Danieli.

Jis pakėlė galvą ir susidūrė su jos akimis. Tai buvo sunkus, užburiantis žvilgsnis, sklidinas dėkingumo, juslinio dėkingumo; taip žvelgiama pasimylėjus. Marselė buvo atvira, jis įėjo į ją, dabar jie sudarė vienį.

– Danieli! – pakartojo ji.

Danielis atsimerkė ir kankinamai užsikosėjo; jį ištiko astmos priepuolis. Paėmė jai už rankos ir sulaikęs kvėpavimą ilgai ją bučiavo.

– Mano arkangele, – sušnibždėjo Marselė virš jo galvos.

Jis taip praleistų visą savo gyvenimą palinkęs prie tos kvapios rankos, o ji tegul glostytų jam plaukus.

/ XI

Lyg didžiulė alyvinė gėlė į dangų kilo naktis. Matjė klaidžiojo po tą naktį ir mąstė: „Aš pražuvęs žmogus.“ Tai buvo visai nauja mintis ir ją kaip kino juostą reikėjo galvoje sukti ir vėl persukti, atsargiai ją apuostyti. Tarpais Matjė ją pamesdavo, likdavo tik žodžiai. Žodžiai turėjo tam tikro niauraus žavesio: „Pražuvęs žmogus.“ Įsivaizduodavai siaubingas katastrofas, žmogžudystę, maištą ir kitas kraštutines išeitis. Bet mintis tuoj grįždavo: tai ne tai, visai ne tai, o tik mažas, kuklus nemalonumas, apie neviltį negalėjo būti ir kalbos, priešingai, tai buvo net patogu: Matjė susidarė įspūdis, kad dabar jam viskas leista kaip nepagydomam ligoniui: „Man nieko daugiau nelieka, tik leisti sau gyventi“, – mąstė Matjė. Jis perskaitė „*Sumatra*“, ugninėmis raidėmis parašytas pavadinimas; pripuolė negras, ranką pridėjęs prie uniforminės kepurės. Tarpdury Matjė suabejojo: girdėjo šurmulį, tango melodiją; jo širdis dar buvo kupina tingulio ir nakties. O paskui viskas įvyko nelauktai, kaip būna rytais, kai pastebi, kad jau stovi ant kojų nesuprasdamas, kaip tai atsitiko; jis atitraukė žalią drapiruotę, nusileido septyniolika pakopų laiptais ir jau stovėjo purpuriniame ošiančiame rūsyje su liguisto balčio staltiesių dėmėmis; čia atsidavė žmonėmis, salė buvo pilna kaip per mišias. Rūsio gilumoje ant estrados grojo šilkiniais marškiniais pasidabinę gaučai. Priešais

jį stovėjo žmonės, nepajudinami ir korektiški, kurie tarėsi kažko laukią: jie šoko; buvo niaurūs ir panėšėjo į nepagaunamo likimo medžiotojus. Matjė pavargusiu žvilgsniu panaršė salę ieškodamas Boriso ir Iviš.

– Reikia stalelio, pone?

Gražus jaunuolis nusilenkė, nutaisęs sąvadautojo miną.

– Aš kai ko ieškau, – tarė Matjė.

Jaunuolis jį atpažino.

– A! Tai jūs, pone? – širdingai pasakė jis. – Panelė Lola rengiasi. Jūsų draugai ten, gale, kairėje, aš jus palydėsiu.

– Ne, ačiū, pats juos susirasiu. Šiandien čia daug žmonių.

– Taip, nemažai. Olandai. Jie kiek triukšmingi, bet dosnūs.

Jaunuolis išnyko. Nebuvo ko nė svajoti, kad lengvai prasibraus pro šokančiųjų poras. Matjė palaukė: jis klausėsi tango melodijos ir kojų brūkšėjimo, žiūrėjo į lėtą šito tylaus mitingo judėjimą. Apnuoginti pečiai, negro galva, šviečianti baltumu apykaklė, prašmatnios brandžios moterys, daug pagyvenusių vyriškių, šokančių su atsiprašymo išraiška veiduose. Skvarbūs tango garsai sklendė virš jų galvų: regisi, muzikantai grojo ne jiems. „Kurių galų aš čia atėjau?“ – pamanė Matjė. Jo švarko alkūnės blizgėjo, kelnių klostės neišlygintos, šoko jis blogai, nemokėjo su oriu atsainumu linksmintis. Pasijuto nejaukiai: Monmartre, kad ir kokie palankūs metrdoteliai, niekad jaukiai nesijauti; ore sklandė neramus, tolydus žiaurumas.

Užsidegė baltos lemputės. Matjė ištuštėjusiu po šokio taku pasileido įkandin nueinančių nugarų. Kampe stovėjo du staliukai. Prie vieno iš jų, nežiūrėdami kits į kitą, tingiai šnekučiavo vyras ir moteris. Prie kito pamatė Borisą ir Iviš, jie sėdėjo palinkę vienas prie kito ir gracingai santūriai susirūpinę šnekėjosi. „Sakytum, sėdi du vienuoliukai.“ Kalbėjo Iviš ir dar gyvai gestikuliavo. Niekad, net didžiausio atvirumo akimirkomis ji nerodė Matjė tokio

veido. „Kokie jie jauni!“ – pamanė Matjė. Jam norėjosi apsisukti ir išeiti, bet vis tiek ėjo artyn, nes nebegalėjo pakelti vienatvės, jam rodėsi, lyg žiūri į juos pro rakto skylutę. Jie tuoj pastebės jį, atsuks dirbtinės išraiškos veidus, kuriuos jie paprastai prilaiko savo tėvams, suaugusiems, ir net jų širdžių gilumoje kažkas bus pasikeitę. Prisikišusi prie Boriso ausies, ji kažką šnibždėjo. Buvo nutaisiusi – visai visai nežymiai – vyresniosios sesers išraišką ir kalbėjo su Borisu stebėtinai atlaidžiai. Matjė pasijuto truputėlį paguostas: net su broliu Ivič buvo ne visai natūrali, ji vaidino vyresniąją seserį niekad neužsimiršdama.

– Nieko nebus! – prunkštelėjo Borisas.

Matjė padėjo ranką ant stalo. „Nieko nebus!“ Šiais žodžiais baigėsi jų pokalbis nelyg paskutinė romano ar pjesės replika. Matjė žiūrėjo į Borisą ir Ivič; jie buvo tokie romantiški.

– Sveiki! – tarė jis.

– Sveikas! – atsakė stodamasis Borisas.

Matjė metė greitą žvilgsnį į Ivič: ji atsilošė kėdėje. Jis pamatė jos blyškias ir liūdnas akis. Tikroji Ivič dingo. „O kodėl tikroji?“ – pamanė sudirgęs.

– Labas, Matjė, – ištarė Ivič.

Ji nesišypsojo, bet jos veide nebuvo nei nuostabos, nei pagiežos; regis, ji laikė Matjė pasirodymą čia visai natūraliu dalyku. Borisas mostelėjo į minią:

– Kiek jų daug! – patenkintas ištarė.

– Aha, – atsiliepė Matjė.

– Norite į mano vietą?

– Ne, neverta, jūs ją užleisite Lolai, tuoj ateis.

Jis atsisėdo. Aikštelė ištuštėjo, ant estrados muzikantų taip pat nebuvo; gaučai užbaigė savo tango, juos turėjo pakeisti negrų džiazbandas.

– Ką geriate? – paklausė Matjė.

Aplink erzeliavo žmonės, Iviš jį neblogai priėmė: Matjė persmelkė drėgna šiluma, jis džiaugėsi palaimingu tų žmonių tirštumu, kurio dėka jautėsi žmogumi tarp kitų.

– Degtinės, – atsakė Iviš.

– Mat kaip, tai dabar jau degtinė jums patinka?

– Ji stipri, – labai netikslindama, paaiškino Iviš.

– O čia kas? – paklausė Matjė, teisingumo dėlei rodydamas į baltą putą Boriso stikle. Borisas žvelgė į Matjė su džiugiu ir nustebusiu susižavėjimu; Matjė suglumo.

– Šlykštus gėralas, – susiraukė Borisas. – Kokteilis pagal barmeno receptą.

– Užsisakėte iš mandagumo?

– Jau treji metai, kaip jis man neduoda praeiti, vis verčia paragauti. Žinote, jis nemoka plakti kokteilių. Taps barmenu, mat, anksčiau buvo fokusininkas. Sako, kad tai toks pat amatas, bet jis klysta.

– Manau, kad tai dėl plaktuvės, – pasakė Matjė, – kai įmušami kiaušiniai, reikia rankų miklumo.

– Tada jau verčiau būti žonglieriumi. Aš nieku gyvu nebūčiau gėręs šitos šlykščios mikstūros, jei šiandien vakare nebūčiau iš jo pasiskolinęs šimto frankų.

– Šimto frankų? – nustebo Iviš. – Bet ir aš tiek turėjau.

– Ir aš, – tarė Borisas, – bet paėmiau iš jo, nes jis barmenas. O iš barmeno visada reikia skolintis pinigų, – paaiškino jis ganėtinai griežtokai.

Matjė dirstelėjo į barmeną. Tasai stovėjo už baro, visas baltais drabužiais, sukryžiavęs rankas, ir kuo ramiausiai rūkė cigaretę.

– Norėčiau dirbti barmenu, – prisipažino Matjė, – turėtų būti juokinga.

– Jums tai brangiai atsieitų, – išsiviepė Borisas, – jūs viską sudaužytumėte.

Visi nutilo. Borisas žvelgė į Matjė, o Iviš – į Borisą.

„Aš čia nereikalingas“, – liūdnai nusprendė Matjė.

Metrdotelis padavė jam šampanų meniu: reikėjo susikaupti – jam tebuvo likę ne daugiau kaip penki šimtai frankų.

– Viskio, – paprašė Matjė.

Netikėtai jis pasibaisėjo taupumu ir tuo plonyčiu pluošteliu savo piniginėje. Ir pašaukė metrdotelį:

– Palaukite! Verčiau šampano!

Jis vėl atsivertė meniu. *Mumm* kainavo tris šimtus frankų.

– Jis turėtų jums patikti, – tarė jis Iviš.

– Ne. Taip, – ji sudvejojo. – Jis išties geras.

– Atneškite vieną *Mumm*. Su raudona juostele.

– Bus smagu išgerti šampano, – tarė Borisas, – nes aš jo nemėgstu. Reikia pratintis.

– Judu kažkokie nenormalūs, – nusprendė Matjė, – visada geriate tai, ko nemėgstate.

Borisas nušvito: jis dievino, kai Matjė su juo kalbėdavo tokiu tonu. Iviš prikando lūpas. „Jiems nieko negali pasakyti, – susierzinęs pagalvojo Matjė. – Visada vienas iš jų piktinasi.“ Jie sėdėjo čia, priešais jį, dėmesingi ir griežti. Jiedu – ir vienas, ir kita, – buvo susidarę apie Matjė savitą įspūdį ir norėjo – ir vienas, ir kita, – kad jis tą jų susikurtą įvaizdį atitiktų. Tik to atitikimo nebuvo.

Jie nutilo.

Matjė ištiesė kojas ir patenkintas nusišypsojo. Trimitų garsai, rūgštoki ir šlovingi, atsklido iki jo šuorais; jis neturėjo jokio noro ieškoti juose melodijos: jie buvo čia, štai ir viskas, tai kėlė triukšmą ir teikė jam didžiulį juslinį pasitenkinimą. Žinoma, Matjė labai gerai žinojo, kad jis pražuvęs žmogus; bet čia, šioje šokių kavinėje, prie šio staliuko, tarp kitų, tokių pat pražuvusių, kaip ir jis, žmonių visa tai neturėjo didelės svarbos ir buvo visai neskausminga. Jis pasuko galvą: barmenas vis dar skrajojo dausose; jo dešinėje sėdėjo

kažkoks nuniokotos išvaizdos subjektas su monokliu, sėdėjo visiškai vienas, o kitas, kiek tolėliau, taip pat vienas, sėdėjo priešais tris taures ir moterišką rankinę: jo žmona ir draugas turbūt šoko; jis atrodė veikiau patenkintas: plačiai žiovavo, prisidengęs burną delnu, o jo mažos akutės su pasimėgavimu markstėsi. Visur besišypsantys švaručiai veidai ir sugniužimo paženklintos akys. Matjė staiga pasijuto solidarus su visais tais žmonėmis, kuriems geriau būtų grįžti namo, bet jie neturėjo tam jėgų ir liko čia, rūkydami plonas cigaretes ir gerdami kokteilius su metalo prieskoniu; jie šypsojo, o jų ausys dygėjosi muzika; jie žiūrėjo tuščiomis akimis į savo likimo skeveldras; Matjė pajuto negarsų nuolankios ir niekingos laimės šauksmą: „Būti kaip jie..." Nusigando ir krūptelėjęs atsisuko į Iviš. Kad ir kokia ji būtų pagiežinga ir susvetimėjusi, vis tiek ji buvo vienintelė jo pagalba. Iviš žiūrėjo į skaidrų skystį, likusį jos taurėje, ir neramiai šnairavo į šalis.

– Reikia išgerti vienu mauku, – patarė Borisas.

– Nedarykite šito, – tarė Matjė, – nusideginsite gerklę.

– Degtinė geriama vienu mauku, – griežtai laikėsi savo Borisas.

Iviš paėmė stiklą.

– Geriau jau vienu mauku – greičiau bus baigta.

– Ne, negerkite, palaukite šampano.

– Aš privalau tai praryti, – suirzusi ištarė, – noriu linksmintis.

Ji atsilošė, pakėlusi stiklą prie lūpų, ir suvertė turinį į burną – lyg pripylė ropinę. Kurį laiką ji sėdėjo, su šituo ugniniu klanu burnoje nedrįsdama nuryti. Matjė kentėjo drauge su ja.

– Ryk, – skubino ją Borisas. – Įsivaizduok, kad tai vanduo, ir viskas.

Iviš gurklys išsipūtė, ji padėjo stiklą su baisia grimasa, jos akys paplūdo ašaromis. Tamsiaplaukė dama, jų kaimynė, akimirką užmiršusi savo gūdų svajingumą, metė į ją priekaišto kupiną žvilgsnį.

– Uf, – iškvėpė Iviš. – Degina... kaip ugnis!

– Aš tau nupirksiu butelį, kad pasipraktikuotum, – tarė Borisas.

Iviš akimirką susimąstė.

– Verčiau jau praktikuotis su konjaku, jis stipresnis.

Ir pridūrė su tam tikru liūdesiu:

– Manau, dabar jau galėsiu linksmintis.

Niekas jai neatsakė. Ji gyvai atsisuko į Matjė; tai buvo pirmas kartas, kai ji žiūrėjo į jį.

– O jūsų alkoholis neveikia?

– Jo? Jis neprilygstamas, – tarė Borisas. – Kartą, kai kalbėjo man apie Kantą, mačiau, kaip jis išgėrė septynias dozes viskio. Pabaigos aš jau nebegirdėjau, apgirtau vietoj jo.

Tai buvo tiesa: net tokiu būdu Matjė negalėjo pasimesti. Kol gerdavo, jis kabindavosi. Už ko? Staiga vėl išvydo Gogeną, stambų blyškų veidą tuščiu žvilgsniu; jis pamanė: „Už savo žmogiškojo orumo." Jis baiminosi, kad bent minutę užsimiršęs ras savo galvoje, pasimetusioje, plaukiančioje kaip kaitros migla, musės ar tarakono mintelę.

– Aš bijau apgirsti, – nuolankiai paaiškino jis, – aš geriu, bet visu savo kūnu atmetu pasigėrimą.

– Čia tai jau jūs užsispyręs, – susižavėjęs pasakė Borisas, – labiau už asilą!

– Aš nesu užsispyręs, tik susitelkęs: nemoku atsipalaiduoti. Visada susimąstau, kas man dedasi, tai mano savigyna.

Ir tarsi sau ironiškai pridūrė:

– Aš esu mąstanti nendrė.

Tarsi sau. Bet tai netiesa, jis buvo nenuoširdus: širdies gilumoje jis norėjo patikti Iviš. Pamanė: „Štai iki kur nusiritau!" Jis nusirito iki to, kad naudojasi savo nuopuoliu: jis nesistengė iš jo išgauti kokios nors menkutės naudos, ne, tik naudojosi juo tam, kad pameilikautų su panelėmis. „Niekšas!" Bet išsigandęs tuoj mintį

nutraukė: išvadinęs save niekšu, jis taip pat nebuvo visai nuoširdus, iš tikrųjų jis nebuvo savimi pasipiktinęs: tai buvo paprasčiausias būdas atsipirkti, jis tikėjosi išsigelbėti nuo moralinio nuopuolio savo „proto blaivumu“, bet tas blaivumas jam nieko nekainavo, veikiau jį linksmino. Ir net jo samprotavimai apie tą blaivumą – tai būdas užsiropšti ant savo paties pečių... „Reikia keistis iki kaulų smegenų.“ Bet niekas negalėjo jam padėti: visos jo mintys vos užgimusios jau buvo užkrėstos. Ūmiai Matjė atsivėrė it žaizda; jis išvydo save visą, žiojintį: mintys, mintys apie mintis, mintys apie minčių mintis, jis buvo iki begalybės permatomas ir iki begalybės sugedęs. Paskui viskas užgeso, jis vėl pasijuto sėdįs priešais Ivišą, kuri keistai į jį žiūrėjo.

– Na, – kreipėsi Matjė į ją, – jūs dieną mokėtės?

Iviš piktai patraukė pečiais.

– Aš nenoriu, kad man apie tai kalbėtų! Nusibodo, atėjau čia linksmintis.

– Visą dieną ji išgulėjo ant sofos susirietusi į kamuoliuką, išverstomis akimis.

Ir Borisas išdidžiai pridūrė, nekreipdamas dėmesio į niaurų žvilgsnį, kurį metė jo sesuo:

– Ji tokia juokinga, gali pačiam vidurvasarį stipti iš šalčio.

Galbūt Iviš ištisas valandas drebėjo, galbūt net verkė. Bet dabar nieko panašaus nebuvo likę: ji buvo melsvu šešėliu paryškinusi vokus, lūpas pasidažiusi avietiniu lūpdažiu, alkoholis parausvinęs jos skruostus – ji tiesiog spindėjo.

– Norėčiau praleisti šaunų vakarą, – tarė ji, – nes tai mano paskutinis vakaras.

– Jūs juokaujate.

– Taip, – spyrėsi ji, – žinau, aš susikirsiu per egzaminą, ir tada iškart išvažiuosiu, nė dienos neliksiu Paryžiuje. Arba...

Ji nutilo.

– Kas arba?

– Nieko. Prašau, nebekalbėkim apie tai, tai mane žemina. O! Štai ir šampanas, – linksmai ištarė ji.

Matjė pamatė butelį ir sumetė: „Trys šimtai penkiasdešimt frankų.“ Tas subjektas, išvakarėse jį užkalbinęs Vercingetorikso gatvėje, buvo taip pat pražuvęs, bet jis kentė savo žlugimą kukliai, be šampano, be gražių kvailysčių; be to, jis buvo alkanas. Matjė baisėjosi buteliu. Jis buvo sunkus ir juodas, su balta servetėle aplink kaklelį. Padavėjas, pasilenkęs prie ledo kibirėlio, manieringa ir su pagarbia mina sumaniai sukiojo jį pirštų galiukais. Matjė žiūrėjo į butelį, jam iš galvos vis neišėjo tas vakarykštis tipas ir jautė, kaip širdį spaudžia nuo tikro liūdesio; bet tuo metu ant estrados atsirado kažkoks orus jaunikaitis, kuris dainavo į mikrofoną:

Jis atspėjo, taip, ją myli –
Tai Emilis...

O dar tas butelis, ceremoningai slysčiojantis tarp blyškių pirštų galų, ir tie visi žmonės, kurie virė savo sultyse, nesukdami sau galvos. Matjė pamanė: „Šampanas atsiduoda prastu raudonvyniu; iš esmės, tai vis tas pat. Beje, aš nemėgstu šampano.“ Šokių aikštelė jam priminė nedidelį pragarą, lengvą kaip muilo burbulas, ir jis šyptelėjo.

– Kodėl jūs juokiatės? – paklausė iš anksto prajukęs Borisas.

– Aš ką tik prisiminiau, kad taip pat nemėgstu šampano.

Ir jie visi trys ėmė kvatoti. Iviš juokas buvo skvarbus; jos kaimynė pasuko galvą ir išmatavo ją žvilgsniu nuo galvos iki kojų.

– Gerai atrodom! – tarė Borisas. Ir pridūrė: – Mes galim jį išpilti į kibirėlį su ledais, kai padavėjas nueis.

– Kaip norite, – burbtelėjo Matjė.

– Tai jau ne! – pareiškė Iviš. – Aš noriu išgerti; jei jūs nenorite, aš viena jį išgersiu.

Padavėjas jiems pripylė ir Matjė melancholiškai pakėlė taurę prie lūpų. Iviš neryžtingai pažvelgė į savąją.

– Būtų neblogai, – tarstelėjo Borisas, – kad jį paduotų verdantį.

Baltos lemputės užgeso, užsidegė raudonos ir pasigirdo būgnų tratėjimas. Ant estrados užšoko mažas plikas ir apvalainas žmogelis su smokingu ir nusišypsojo į mikrofoną:

– Damos ir ponai, *Sumatros* administracija su dideliu džiaugsmu jums pristato pirmąjį mis Elinor pasirodymą Paryžiuje. Mis E-li-nor, – pakartojo jis.

Sulig pirmais bigino akordais į salę įėjo aukšta blondinė. Ji buvo nuoga. Jos kūnas ramioje šviesoje atrodė lyg didžiulis medvilnės gabalas. Matjė atsigręžė į Iviš: ji spygsojo į nuogą merginą plačiai atvertomis balkšvomis akimis, nutaisiusi maniakinio žiaurumo miną:

– Aš ją pažįstu, – šnipštelėjo Borisas.

Mergina šoko užvaldyta noro patikti; atrodė visai be patirties. Ji mėtė kojas į priekį, vieną paskui kitą, mėtė energingai, o jos siauros pėdos priminė rankos pirštus.

– Ji persistengia, – pastebėjo Borisas, – tuoj išsikvėps.

Ir iš tikrųjų, jos ilgose galūnėse jautėsi baimingas trapumas; kai statė pėdas ant grindų, postūmiai sudrebindavo jos kojas nuo čiurnų iki pat šlaunų. Ji priėjo prie estrados ir atsisuko: „Prasideda, – su apmaudu pagalvojo Matjė, – dabar ji ims darbuotis užpakaliu.“ Kalbų ūžesys kartkartėmis nustelbdavo muziką.

– Ji nemoka šokti, – tarė Iviš kaimynė, prikąsdama lūpas. – Jei užmeta kokius trisdešimt penkis frankus už gėrimus, turėtų bent parinkti geresnius estrados numerius.

– Jie dar turi Lolą Montero, – tarė storulis.

– Niekai, kokia gėda, jie paėmė ją iš gatvės.

Ji gurkštelėjo kokteilio ir ėmė žaisti žiedais. Matjė žvilgsniu apmetė salę ir tematė niaurius ir teisingus veidus; žmonės mėga-

vosi savo pasipiktinimu; mergina jiems atrodė nuogesnė už nuogą, nes buvo išties nerangi. Sakytum, jautė tą jų priešiškumą ir vylėsi juos suminkštinti. Matjė buvo apstulbintas jos pasimetusios geros valios: ji jiems siūlė savo prasiskyrusius sėdmenis pagauta tokio veržlumo, kuris draskė širdį.

– Oho, kaip plėšosi! – tarstelėjo Borisas

– Tai jai nepadės, – atsiliepė Matjė, – jie nori, kad juos gerbtų.

– O dar jie nori matyti nuogus pasturgalius.

– Taip, bet jiems reikia, kad tie pasturgaliai būtų meniškai pateikti.

Valandėlę šokėjos kojos trypė po padaužišku sėdmenų bejėgiškumu, paskui ji šypsodama atsitiesė, kėlė aukštyn rankas ir jas pakratė; nuo to kratymo visą jos kūną perbėgo ribuliai, slysdami išilgai menčių ir apmirdami ties strėnų linkiu.

– Juokinga, kokie nepaslankūs jos klubai, – tarė Borisas.

Matjė neatsakė, jis mąstė apie Iviš. Nedrįso į ją pažvelgti, bet prisiminė jos žiaurią veido išraišką; galų gale tas šventas vaikas pasirodė kaip visi kiti: dvigubai apsaugotas savo gracija ir padoriais drabužiais, su prasčiokiška aistra Iviš rijo akimis tą varganą gabalą mėsos. Matjė krūtinėje užstrigo gumulas nuoskaudos, gerklė apkarto: „Nevertėjo šįryt taip su ja terliotis." Jis kiek pasuko galvą ir pamatė mėšlungiškai sugniaužtą Iviš kumštį, gulintį ant stalo. Smailus skaisčiai raudonas nykščio nagas lyg rodyklė buvo atkreiptas į sceną. „Ji tokia vieniša, – pamanė jis, – po savo plaukais slepia susijaudinusį veidą, glaudžia šlaunis, ji patiria orgazmą!" Ši mintis jam buvo nepakeliama, jis vos nepakilo ir neišėjo, bet tam pritrūko jėgų, ir jis paprasčiausiai pamąstė: „Ir aš dar įtikinėjau save, kad myliu ją už jos tyrumą." Šokėja, įsisprendusi į klubus, judėjo šalia jų ant kulnų ir palietė savo klubu jų stalą. Matjė būtų norėjęs pajusti geismą šiam storam linksmam užpakaliui, užbaigiančiam baimingą stuburą, užsigeisti jo vien tam, kad atitrūktų nuo savo minčių ir

sugadintų nuotaiką Iviš. Merguželė atsitūpė išskėtusi kojas, lėtai siūbavo savo sėdmenimis pirmyn ir atgal – taip mažose stotelėse siūbuoja blyškūs žibintai neregimų stulpų viršūnėse.

– Fu! – pasigirdo Iviš balsas. – Nebenoriu į ją žiūrėti.

Matjė nustebęs atsigręžė į ją, pamatė trikampį veidą, perkreiptą niršulio ir pasišlykštėjimo: „Tai ji nebuvo susijaudrinusi“, – su dėkingumu pamanė jis. Iviš drebėjo, jis norėjo jai nusišypsot, bet jo galvoje suskambo varpeliai. Borisas, Iviš, nepadorus kūnas ir purpurinė migla šmėžavo toli, jau tapo jam nepasiekiami. Jis buvo vienas, tolumoje mirguliavo bengališkos ugnys, o dūmuose ratais ėjo keturkojė pabaisa, šventinė muzika siekė jo ausis staigiais pliūpsniais, tarsi garsas sklistų pro drėgnos lapijos šlamesį. „Kas man darosi?“ – nesuprato jis. Tai buvo lyg rytą: aplink jį vyko spektaklis, o pats Matjė buvo kitur.

Muzika nutrūko ir mergelė sustingo, atsigręžusi į salę. Virš jos šypsenos spindėjo gražios užguito žvėrelio akys. Niekas neplojo, pasigirdo įžeidžiamų juokelių.

– Niekšai! – ištarė Borisas.

Jis energingai suplojo. Žmonės nustebusiais veidais atsisuko į jį.

– Liaukis! – piktai sušnypštė Iviš. – Liaukis ploti.

– Ji daro tai, ką gali, – plodamas metė Borisas.

– Juo labiau.

Borisas gūžtelėjo pečiais:

– Aš ją pažįstu, pietavau su ja ir Lola, ji šauni mergiotė, bet jos galvoj vėjai švilpauja.

Merguželė pasitraukė šypsodama ir siųsdama bučinius. Salę vėl užliejo balta šviesa, ji tarsi prabudo: žmonėms buvo gera vėl pasijusti tarp savųjų po tokio įvykusio teisingumo akto; Iviš kaimynė užsirūkė ir švelniai išsiviepė pati sau. Matjė neprabudo, tai buvo baltas slogutis, štai ir viskas, veidai aplink švietė glebiu ir juokingu pasitenkinimu, dauguma jų atrodė visai tušti, manasis turbūt toks

pat, turbūt toks pat akių, lūpų kampučių prideramumas ir, kad ir kaip turi atrodyti, jis visiškai tuščiaviduris. Iš košmaro išplaukė tas žmogus, kuris šokčiojo ant estrados mosikuodamas rankomis ir prašydamas tylos, regis, jis iš anksto gardžiavosi ta nuostaba, kurią sukels, kai dirbtinai jausmingai prabils į mikrofoną be komentarų tardamas garsų vardą:

– Lola Montero!

Salė krūptelėjo iš entuziazmo ir savotiško bendrininkavimo, sutratėjo plojimai ir Borisas netvėrė susižavėjimu:

– Jie puikios nuotaikos, viskas bus gerai!

Lola atsirėmė į duris, iš tolo jos plokščias, išvagotas raukšlių veidas priminė liūto snukį, jos pečiai – virpanti žalsvais atšvaitais baltuma, beržo lapija vėjuotą vakarą, automobilio žibintų išplėšta iš tamsos.

– Kokia ji graži! – sušnibždėjo Iviš.

Ji artėjo plačiais ramiais žingsniais su nevaržomos nevilties išraiška; žvilgsnį traukė jos mažos rankos ir apsunkusi sultonės gracija, o dar eisena, pažymėta vyriško prakilnumo...

– Ji meta jiems iššūkį, – susižavėjęs tarstelėjo Borisas, – jos tai jau ant kabliuko nepagaus.

Tai buvo tiesa: žmonės pirmoje eilėje susidrovėję patraukė kėdes toliau nuo scenos, jie vos drįso žvelgti iš taip arti į įžymybės veidą. Gražų tribūno veidą, reikšmingą ir paprastą, prislėgtą politinės svarbos: burna žinojo savo darbą; ji buvo pratusi plačiai išsižioti, o lūpos, šauniai atkištos lūpos buvo pratusios išvemti siaubo, šleikštulio žodžius, o balsas tuos žodžius nešė kuo toliau. Lola netikėtai sustingo, Iviš kaimynė atsiduso iš pasipiktinimo ir susižavėjimo: „Jie jos rankose“, – pamanė Matjė.

Jis sutriko: širdies gilumoje Lola buvo kilni ir aistringa, bet jos veidas melavo, jis tik dėjosi esąs kilnus ir aistringas. Ji kentėjo, Borisas vedė ją į neviltį, bet penkias minutes per dieną ji turėjo

galimybės gražiai kentėti. „O ar aš dabar kenčiu ne gražiai, vaizduodamas pražuvusį tipą skambant muzikai? – pamąstė jis. – Bet juk iš tikrųjų esu pražuvęs žmogus.“ Aplink jį dėjosi tas pat: buvo tie patys žmonės, kurie visai neegzistavo, tiesiog išgaros, ir viskas, o dar buvo kiti, kurie egzistavo net su kaupu. Pavyzdžiui, barmenas. Jis ką tik rūkė cigaretę, neapibrėžiamas ir poetiškas kaip vijoklis; nūnai jis pabudo ir buvo net perviršbarmenas: kratė plaktuvę, atidarinėjo, pilstė į stiklus geltonas putas perdėm tiksliais gestais: jis vaidino barmeną. Matjė mąstė apie Briunė: „Galbūt kitaip negalima; galbūt reikia rinktis: arba būti niekuo arba vaidinti tą, kas esi. Tai būtų baisu, – tarė sau, – reikia būti iš prigimties apsimetėliu.“

Lola neskubėdama perbėgo akimis salę. Jos skausminga grimasa surūstėjo ir sustingo, galėjai pamanyti, kad ji amžiams prie jos prikibusi, jei akių dugne, akių, vienintelių gyvų šiame veide, Matjė nebūtų įžiūrėjęs aistringos ir grėslios smalsumo liepsnos, kuri anaiptol nebuvo suvaidinta. Galiausiai ji pastebėjo Borisą ir Iviš ir, regis, nusiramino. Ji pasiuntė jiems kupiną gerumo šypseną, paskui pasimetusi pranešė:

– Jūreivio dainelė *Johnny Palmer.*

– Man patinka jos balsas, – pasakė Iviš, – jis panašus į storą rumbuotą aksomą.

– Taip.

Matjė pamanė: „Vėl tas Džonas Palmeris!“

Orkestras sugrojo įžangą ir Lola pakėlė sunkias rankas, viskas, ji persižegnojo ir Matjė pamatė, kaip veriasi jos kraujo raudonumo lūpos.

Kas yr žiaurus, pavydus ir kandus,
Kas ims sukčiaut, jei jam korta gera neklius?

Matjė nebeklausė, jam buvo gėda prieš šį skausmo įsikūnijimą. Tai tebuvo regimybė, jis tai gerai žinojo, bet vis dėlto...

„Aš nemoku kentėti, aš niekad nekentėjau iki galo.“ Visų sunkiausia kentėjime yra tai, kad kentėjimas yra lyg šmėkla, kai be perstogės bėgi paskui jį, jau tiki, kad jį prisivijai, ir puoli į jį, atsiduodi jam sukandęs dantis, bet tą akimirką, kai tu į jį krenti, jis dingsta, lieka tik žodžių barstalas ir tūkstančiai beprotiškų vibždančių samprotavimų: „Mano galvoje tik postringavimai, postringavimai be perstogės, atiduočiau bet ką, kad tik užsičiaupčiau.“ Ir pavydžiai pažvelgė į Borisą: už tos užsispyrusios kaktos turėjo tvyroti nepaprasta tyla.

Kas yr žiaurus, pavydus ir kandus!
Tai Džonas Palmeris, tai jis!

„Aš meluoju!“ Jo pažeminimas, jo verkšlenimai tebuvo melas, tuštymė, jis išstūmė save į tuštymę, išstūmė į paviršių iš savęs paties, kad išvengtų nepakeliamo savo tikrojo pasaulio spaudimo. Niūkaus ir kaitraus pasaulio, pradvokusio eteriu. Šiame pasaulyje Matjė nebuvo pražuvęs, anaiptol, dar blogiau: jame jis buvo linksmuolis ir nusikaltėlis. Tai Marselė pražus, jei jis iki poryt neras penkių tūkstančių frankų. Kuo rimčiausiai pražus ir dar pražus be jokio lyrizmo; tai reiškė, kad ji perės vaiką arba rizikuos numirti nuo šundaktarės letenos. Šiame pasaulyje kentėjimas nebuvo dvasios būsena ir nereikėjo žodžių tam išreikšti: tai buvo gyvenimo esmė: „Vesk ją, netikęs bohemieti, vesk ją, brangusis, kodėl tau jos nevesti?“ „Kertu lažybų, kad ji neatlaikys“, – su siaubu pagalvojo Matjė. Visi ėmė ploti ir Lola teikėsi nusišypsoti. Ji nusilenkė ir pasakė:

– Daina iš „ Operos už tris skatikus“ – „Pirato sužadėtinė“.

„Nemėgstu, kai ji tai dainuoja. Margo Lion buvo kur kas geresnė. Ji paslaptingesnė. Lola – racionalistė, ji be paslapties. Be to, per daug gera. Ji manęs nekenčia didžiule, visuotine neapykanta, tai – šventa, garbingo žmogaus neapykanta.“ Jis išsiblaškęs klausėsi

savo besvorių minčių, kurios bėginėjo po smegenis nelyg pelės po palėpę. Apačioje buvo gilus ir liūdnas miegas, gilus pasaulis, laukiantis tyloje: Matjė anksčiau ar vėliau vėl įkris į jį. Mintyse jis išvydo Marselę, jos griežtas lūpas ir sutrikusias akis: „Vesk ją, vesk ją, netikęs bohemieti, juk jau įžengei į brandos amžių, reikia vesti."

Gražuolis laivas akį jums patrauks,
Kai su trisdešimt patrankų
Į uostą išdidžiai įplauks.

„Gana! Gana! Aš gausiu pinigų, aš juos galų gale gausiu arba vesiu ją, tai nuspręsta, aš ne koks šunsnukis, bet šįvakar, tik šįvakar tegul mane palieka ramybėje, aš noriu viską pamiršti; Marselė nepamiršta, ji savo kambaryje, guli ant lovos ir prisimena viską, ji mane mato, ji įsiklauso į savo kūno gausmą, o kas toliau? Ji gaus mano vardą, jei reikia, visą mano gyvenimą, bet ši naktis – mano." Jis atsisuko į Iviš, palinko prie jos, ji jam nusišypsojo, bet jis veltui stengėsi – ji jo nematė. Tuo tarpu salė plojo. „Dar! Dar! – reikalavo žiūrovai. – Dar!" Lolai buvo nė motais tie jų prašymai: antrą valandą nakties ji turėjo dar vieną pasirodymą ir tausojo save. Lola du kartus nusilenkė ir patraukė prie Iviš. Galvos pasisuko į Matjė staliuką. Matjė su Borisu atsistojo.

– Sveika, mano mažyte Iviš, kaip sekasi?

– Sveika, Lola, – abejingai atsiliepė Iviš.

Lola švelniai palietė Borisui smakrą.

– Labas, nedorėli.

Jos ramus ir rimtas balsas žodžiui „nedorėlis" suteikė tam tikro orumo; regisi, Lola jį tyčia pasirinko iš visų negrabių ir patetinių savo dainų žodžių.

– Labas vakaras, ponia, – pasisveikino Matjė.

– O! – ištarė ji. – Ir jūs čia?

Jie susėdo. Lola pasigręžė į Borisą ir elgėsi visiškai laisvai.

– Atrodo, kad Elinor nušvilpė?

– Lyg ir taip.

– Ji atėjo paverkti į mano grimo kambarį. Sariunianas buvo įsiutęs, tai jau trečias kartas per savaitę.

– Tai jis gali ją išvaryti? – paklausė sunerimęs Borisas.

– Norėjo: ji neturi sutarties. Tada aš jam pasakiau: jei ji išeis, išeisiu ir aš.

– Ką jis atsakė?

– Kad ji gali dar savaitę likti.

Ji perbėgo akimis salę ir garsiai pasakė:

– Šįvakar šlykšti publika.

– Na, ką tu, – nesutiko Borisas, – aš taip nesakyčiau.

Iviš kaimynė, be jokios gėdos rijusi Lolą akimis, krūptelėjo. Matjė suėmė juokas; Lola jam pasirodė labai simpatinga.

– Nes tu neturi įpročio, – tarė Lola. – Vos tik įėjau, iškart pamačiau, kad jie iškrėtė bjaurų pokštą, mat, sėdėjo nutėškę niaurias fizionomijas. Žinai, – pridūrė ji, – jei mergiotė praras vietą, jai nieko neliks, tik eiti į gatvę.

Iviš ūmiai pakėlė galvą, ji buvo sutrikusi.

– Man nusispjaut, kad ji eis į gatvę, – piktai pareiškė ji, – gatvė jai tiks geriau.

Ji stengėsi laikyti galvą tiesiai ir dulsvas paraudusias akis atmerktas. Bet pamažu pasitikėjimas savimi tirpo ir ji pridūrė taikiai, nedrąsiai:

– Žinoma, aš suprantu, kad jai reikia užsidirbti pragyvenimui.

Niekas neatsakė ir Matjė kentėjo už ją: turėjo būti sunku jai laikyti galvą iškeltą. Lola geraširdiškai pažvelgė į Iviš. Tarsi sakydama: „Tipiška mergiūkštė iš turtingos šeimos." Iviš sukikeno.

– O man šokti nereikia, – tarė ji nutaisiusi vylingą fizionomiją.

Čia jos juokas užlūžo ir galva nusviro ant krūtinės.

– Kas jai? – ramiai paklausė Borisas.

Lola smalsiai stebeilijo į Iviš pakaušį. Po akimirkos ji ištiesė mažą putnią rankelę, suėmė Iviš už plaukų ir pakėlė jai galvą. Lola priminė slaugytoją.

– Kas nutiko mano mažiulei? Mes per daug išgėrėme?

Ji nubraukė į šalį kaip užuolaidą šviesius Iviš plaukus, apnuogindama blyškų stambų žandą. Iviš pramerkė mirštančiosios akis ir jos galva nusviro atgal. „Dabar pradės vemti“, – abejingai tarė sau Matjė.

Lola patimpčiojo Iviš už plaukų.

– Atsimerkite, na, atsimerkite! Pasižiūrėkite į mane!

– Na štai: aš žiūriu į jus, – ištarė ji aiškiu, lediniu balsu.

– Oho, – nustebo Lola, – ne tokia jūs ir girta.

Ji paleido Iviš plaukus. Iviš vikriai pakėlė rankas ir vėl sudėstė sruogas ant žandų, panašėjo, lyg lipdytų kaukę. Ir iš tikro iš po jos pirštų vėl pasirodė trikampis veidas, bet lūpose ir akyse liko kažkas komiška, nešvaru ir nuniokota. Akimirką ji sėdėjo nejudėdama, su gąsdinamu somnambulizmu veide, o tuo metu orkestras užgrojo lėtą fokstrotą.

– Tu mane kvieti? – paklausė Lola.

Borisas atsistojo ir jie nuėjo šokti. Matjė palydėjo juos žvilgsniu; jis neturėjo noro kalbėti.

– Ta moteris mane smerkia, – niauriai ištarė Iviš.

– Lola?

– Ne, mano kaimynė. Tai ji mane smerkia.

Matjė neatsakė. Iviš kalbėjo toliau:

– Taip norėjau šįvakar pasilinksminti ir... štai! Nekenčiu šampano!

„Ji turi ir manęs nekęsti, nes tai aš ją priverčiau gerti šampaną.“ Jis su nuostaba pamatė, kad Iviš ištraukė iš kibirėlio butelį ir prisipylė taurę.

– Ką jūs darote? – nustebo jis.

– Manau, kad dar mažokai išgėriau. Reikia pasiekti tam tikrą būseną, o paskui pasidaro gera.

Matjė dingtelėjo, kad vertėtų neleisti jai gerti, bet taip nieko ir nepadarė. Iviš pakėlė taurę prie lūpų ir susiraukė iš pasibjaurėjimo.

– Kaip šlykštu, – tarė ji, pastatydama stiklą.

Borisas su Lola šoko šalia jų stalelio, jie juokėsi.

– Kaip sekasi, vaikeli? – šūktelėjo Lola.

– Dabar jau visai gerai, – atsiliepė Iviš, maloniai šypsodama.

Ji pakėlė šampano taurę ir vienu mauku ją išgėrė, nenuleisdama akių nuo Lolos. Lola atsakė jai šypsena ir pora šokdama nutolo. Iviš atrodė apkerėta.

– Ji spaudžiasi prie jo, – veik nesuprantamai sukuždėjo Iviš, – tai... tai juokinga. Ji atrodo kaip žmogėdra.

„Ji pavyduliauja, – pamanė Matjė. – Bet kuriam iš jų?“

Iviš sėdėjo apgirtusi, šypsojosi nutaisiusi maniakinę veido išraišką, neatitraukė akių nuo Boriso ir Lolos, o jis jai tik kliudė, geriausiu atveju tebuvo dingstis garsiai dėstyti mintis: jos šypsenos, grimasos ir visi jos žodžiai iš esmės buvo skirti jai pačiai. „Tai turėtų mane siutinti, – pamanė Matjė, – o iš tikro manęs nė kiek neveikia.“

– Pašokime, – netikėtai pasiūlė Iviš.

Matjė krūptelėjo.

– Bet jūs nemėgstate su manimi šokti.

– Dabar tai nesvarbu, – tarė Iviš, – aš girta.

Ji atsistojo svirduliuodama, vos nesugriuvo, spėjo įsikibti į stalo kraštą.

Matjė ją apkabino ir nusitempė su savimi, jie pateko stačiai į garinę pirtį; minia užsitraukė aplink juos, tamsi ir kvapi. Akimirką Matjė pasimetė. Paskui atitoko, ėmė trypčioti vietoje už negro, jis

buvo vienas, sulig pirmais taktais Iviš nuskrido, jis jos jau nebejautė.

– Kokia jūs lengva.

Jis nuleido akis ir pamatė kojas: „Čia daug tokių, kurie šoka geriau už mane“, – pagalvojo. Jis laikė Iviš per atstumą, kone per rankos ilgį, ir nežiūrėjo į ją.

– Jūs teisingai šokate, – tarė ji, – bet jaučiu, kad jums tai neteikia malonumo.

– Aš varžausi, – tarė Matjė.

Jis šyptelėjo:

– Jūs nuostabi, ką tik vos pavilkote kojas, o dabar šokate kaip profesionalė.

– Aš galiu šokti visą naktį ir niekad nepavargti.

– Ir aš taip norėčiau.

– Jūs taip negalėtumėte.

– Žinau.

Iviš nervingai apsidairė.

– Nebematau žmogėdros.

– Lolos? Ji kairėje, už jūsų.

– Eime prie jų, – pasiūlė Iviš.

Jie stumtelėjo garbią panelę, vyras atsiprašė, o moteris išmatavo juos rūškanu žvilgsniu. Iviš atlošta galva atatupsta tempė paskui save Matjė. Nei Borisas, nei Lola nepamatė, kaip jie prisikasė prie jų, Lola šoko užsimerkusi, jos vokai buvo tarsi dvi melsvos dėmės griežtame veide, Borisas šypsojosi, pasimetęs savo angeliškoje vienatvėje.

– O dabar? – paklausė Matjė.

– Likime čia, daugiau vietos.

Iviš pastebimai pasunkėjo, ji beveik jau nešoko akis įbedusi į savo brolį ir Lolą. Matjė tematė kraštelį jos ausies tarp dviejų garbanų. Borisas su Lola artėjo, sukdamiesi šokyje. Kai atsidūrė visai šalia, Iviš įgnybo broliui į dilbį.

– Labas, Nykštuk.

Borisas nustebęs išpūtė akis.

– Ei, – tarė jis. – Palauk, Iviš, kodėl tu mane taip pavadinai?

Iviš neatsakė, ji privertė Matjė staigiai apsisukti ir dabar šoko atsukusi Borisui nugarą. Lola atsimerkė.

– Tu supranti, kodėl ji mane vadina Nykštuku? – paklausė jos Borisas.

– Lyg ir nujaučiu.

Borisas dar ištarė keletą žodžių, bet plojimų triukšmas nustelbė jo balsą; džiazo muzika nutilo, negrai skubėjo susirinkti instrumentus ir užleisti vietą argentiniečių orkestrui.

Iviš ir Matjė grįžo prie savo stalo.

– Aš šauniai linksminuosi, – tarė Iviš.

Lola jau sėdėjo.

– Jūs nuostabiai šokote, – pagyrė ji Iviš.

Iviš neatsakė, tik įdėmiai pažiūrėjo į Lolą.

– Jūs buvote toks linksmas, – tarė Borisas Matjė, – o aš maniau, kad jūs visai nešokate.

– Šito panoro jūsų sesuo.

– Tokiam žaliūkui kaip jūs veikiau tiktų akrobatinis šokis.

Įsivyravo slogi tyla. Iviš tylėjo ir buvo tokia vieniša, tokia įžūli, kad niekas nenorėjo prabilti. Virš jų galvų iškilo lyg mažytis dangaus lopelis, apvalus, sausas ir šuorus. Vėl užsidegė lempelės. Sulig pirmais tango garsais Iviš pasilenkė prie Lolos ir kimiu balsu ištarė:

– Eime.

– Aš nemoku vesti.

– Aš pati vesiu, – atsakė Iviš. Ir piktai iššiepus dantis pridūrė: – Nebijokite, aš vedu kaip vyras.

Jos pakilo. Iviš šiurkščiai apglėbė Lolą ir stumtelėjo į šokių aikštelę.

– Kokios jos juokingos, – kimšdamas pypkę, tarstelėjo Borisas.

– Taip.

Ypač juokinga buvo Lola; ji atrodė lyg jauna panelė.

– Žiūrėkite, – tarė Borisas.

Jis ištraukė iš kišenės didžiulį peilį kaulinėmis kriaunomis ir padėjo jį ant stalo.

– Tai baskų peilis, – paaiškino Borisas, – su užkertamu rantu.

Matjė mandagiai paėmė peilį ir pamėgino jį atlaužti.

– Ne taip, nelaimingasai! – šūktelėjo Borisas. – Dar pasipjausite!

Jis paėmė peilį, atlaužė jį ir padėjo šalia savo taurės.

– Iš tikrųjų tai kaido peilis, – paaiškino Borisas. – Matote rusvas dėmes? Tipas, kuris man pardavė, prisiekė, kad tai kraujas.

Jie nutilo. Matjė žvelgė į tragišką Lolos veidą, slystantį virš tamsios jūros.

„Nemaniau, kad ji tokia aukšta." Jis nusisuko ir pamatė Boriso veide naivų pasitenkinimą; tai sušildė Matjė širdį. „Jis džiaugiasi, nes jis su manimi, – sąžinės graužiamas pamąstė jis, – o aš, kaip visada, neturiu ką jam pasakyti."

– Pažvelkite į tą moterį, kuri ką tik įėjo. Dešinėje, prie trečio stalelio, – tarė Borisas.

– Ta blondinė su perlais?

– Taip, netikrais. Atsargiai, ji žiūri į mus.

Matjė vogčia dirstelėjo į aukštą, gražią, išdidžią merginą.

– Kaip ji jums?

– Šiaip sau.

– Aną dieną ji buvo įsispitrėjusi į mane ir visą laiką kvietė šokti. Maža to, ji man padovanojo savo portsigarą; Lola persiuto ir per padavėją grąžino jį atgal.

Ir kukliai pridūrė:

– Portsigaras buvo sidabrinis, inkrustuotas brangakmeniais.

– Ji ryja jus akimis, – tarė Matjė.

– Taip ir maniau.

– Ką jūs su ja darysite?

– Nieko, – niekinamai atsakė Borisas. – Ji išlaikytinė.

– Na, ir kas? – nustebo Matjė. – Taip staiga pasidarėte puritonas?

– Ne, ne tai, – juokdamasis atsakė Borisas. – Ne tai, bet galiausiai visos tos kekšės, šokėjos, dainininkės – ne kuo skiriasi. Ar viena, ar kita – tas pats galas.

Jis padėjo pypkę ir rimtų rimčiausiai pridūrė:

– Be to, aš esu doras, ne toks, kaip jūs.

– Hm, – numykė Matjė.

– Jūs pamatysite, – tarė Borisas, – pamatysite, aš jus dar nustebinsiu: gyvensiu kaip vienuolis, kai su Lola viskas bus baigta.

Jis patenkintas pasitrynė rankas. Matjė tarė:

– Su Lola jūs ne taip greitai baigsite!

– Pirmą liepos. Norite lažintis? Iš ko?

– Iš nieko. Jūs kas mėnesį lažinotės su manimi, kad nuo kito mėnesio nutrauksite santykius, ir kaskart pralaimite. Jūs man jau skolingas šimtą frankų, porą žiūronų arklių lenktynėms, penkis *Corona Corona* cigarus ir laivą su buteliais, kurį matėme Senoje. Jūs niekad rimtai nemanėte skirtis. Esate per daug prisirišęs prie Lolos.

– Įskaudinote mane iki pat širdies gelmių.

– Paprasčiausiai, tai stipriau už jus, – ramiai tęsė Matjė, – bet jums sunku jaustis įsipareigojusiam, tai jus siutina.

– Nutilkite, – piktai ir drauge linksmai ištarė Borisas, – dar palakstysite dėl savo cigarų ir laivo.

– Žinau, jūs niekad nemokate garbės skolų: esate mažas nevidonas.

– O jūs esate vidutinybė! – išrėžė Borisas.

Jo veidas nušvito.

– Ar jums neatrodo, kad tai nuostabus įžeidimas: pone, jūs esate vidutinybė.

– Neblogas, – sutiko Matjė.

– Arba dar daugiau: pone, jūs – menkysta!

– Ne, – tarė Matjė, – ne tai, tai kur kas silpniau.

Borisas geraširdiškai su tuo sutiko:

– Jūs teisus, – pripažino, – jūs nepakenčiamas, nes visada teisus.

Jis vėl kruopščiai prisidegė pypkę.

– Teisybę sakant, turiu idėją, – tarė jis nutaisęs sutrikusią ir maniakišką miną, – norėčiau meiluže turėti kokią aukštuomenės damą.

– Mat kaip! – nustebo Matjė. – Ir kodėl?

– Nežinau. Manau, kad tai turi būti juokinga, jos būna baisiai manieringos. Be to, tai glosto savimeilę, kai kurių nors vardus pamini *Vogue*. Tik įsivaizduokite. Jūs nusiperkate *Vogue*, žiūrite nuotraukas ir matote: grafienė de Rokamadur su savo šešiais kurtais, ir mąstote sau „o aš vakar su ja mylėjausi“. Turi būti nuostabu.

– Tik pažiūrėkite, ji jums dabar šypsosi, – tarė Matjė.

– Taip. Kokia įžūli. Žinote, ji gryna ištvirkėlė, ji nori nupūsti mane Lolai iš po pat panosės, nes negali jos pakęsti. Atsuksiu jai nugarą, – nusprendė.

– O kas per tipas su ja?

– Bičiulis. Jis šoka *Alcazare*. Gražus, ar ne? Tik pažiūrėkite į tą snukį. Jam jau apie trisdešimt penkerius ir vis dar vaizduoja cherubiną.

– Na ir kas? – tarė Matjė. – Kai jums bus trisdešimt penkeri, ir jūs toks būsite.

– Kai man bus trisdešimt penkeri, – santūriai pasakė Borisas, – aš jau seniai būsiu užvertęs kojas.

– Jums patinka taip kentėti.

– Man tuberkuliozė.

– Žinau (kartą Borisas valydamas dantis įsidrėskė dantenas ir spjaudė kraujais), žinau. Ir kas iš to?

– Man tas pat, tuberkuliozė man, ar ne, – atsiliepė Borisas. – Tiesiog man šlykštu gydytis. Sakyčiau, kad nebeverta gyventi po trisdešimties, tada tu jau senas sukriošėlis.

Jis pažvelgė į Matjė ir pridūrė:

– Aš kalbu ne apie jus.

– Žinau, – tarė Matjė, – bet jūs teisus: po trisdešimties metų tu jau esi senas sukriošėlis.

– Aš norėčiau būti dvejais metais vyresnis ir visą gyvenimą likti tokio amžiaus: tai būtų vienas malonumas.

Matjė žiūrėjo į jį su įžeista simpatija. Jam jaunystė buvo vertybė, pasmerkta praeiti ir drauge veltui duota savybė, kuria reikėjo ciniškai naudotis, ir dorovinė vertybė, kuri įpareigoja elgtis oriai. Maža to, tai buvo pasiteisinimas. „Tegul sau, – pamanė Matjė, – jis moka būti jaunas." Galbūt jis vienintelis iš visų iš tikro buvo visas čia, šokių kavinėje. „Pagalvojus, tai ne taip ir kvaila: išgyventi jaunystę iki dugno ir sulaukus trisdešimties nusibaigti. Kad ir kaip ten būtų, po trisdešimties metų tu jau lavonas."

– Jūs atrodote velniškai susirūpinęs, – tarė Borisas.

Matjė krūptelėjo: Borisas sutrikęs nuraudo, bet žiūrėjo į Matjė su nerimastinga atjauta.

– Matyti? – paklausė Matjė.

– Ir dar kaip.

– Turiu piniginių nemalonumų.

– Jūs nemokate tvarkytis, – griežtai pasakė Borisas. – Jei aš gaučiau jūsų algą, man nereikėtų skolintis. Norite barmeno šimto frankų?

– Ačiū, man reikia penkių tūkstančių.

Borisas supratingai švilptelėjo.

– O, atleiskite, – tarė jis. – Nejau jūsų draugas Danielis jums nepadės?

– Jis negali.

– O jūsų brolis?

– Nenori.

– Ot, velniava, – susikrimtęs ištarė Borisas. – O jeigu... – pridūrė sumišęs.

– Ką jeigu?

– Nieko, tik pagalvojau: kaip kvaila, juk Lola laiko prikrovusi pilną lagaminą pinigų ir nežino, ką su jais daryti.

– Nenoriu skolintis iš Lolos.

– Bet prisiekiu jums, kad ji nieko su jais nedaro. Jei kalbėtume apie banko sąskaitą, nesakyčiau nieko. Tarkim, ji perka akcijas, lošia biržoje, sakykime, kad ji mėgsta nusižerti pinigėlių. Bet ji jau keturis mėnesius laiko septynis tūkstančius frankų ir prie jų net neprisiliečia, net nerado laiko jų nunešti į banką. Sakau jums, jie paprasčiausiai mėtosi skrynelės dugne.

– Jūs supraskite, – suirzo Matjė, – aš negaliu skolintis pinigų iš Lolos, ji manęs nekenčia.

Borisas nusijuokė.

– Tai jau taip! Ji jūsų nevirškina.

– Na matote.

– Vis dėlto tai kvaila, – tarė Borisas. – Jūs bjauriai įmerkėt uodegą dėl tų penkių tūkstančių, o jie jums po ranka, tik nenorite jų paimti. O ką, jeigu aš paprašysiu jų sau?

– Ne, ne! Nieku gyvu! – kuo rimčiausiai užprotestavo Matjė. – Juk ji vis tiek sužinos tiesą. Rimtai! – spyrėsi jis. – Man būtų labai nemalonu.

Borisas neatsakė. Jis paėmė dviem pirštais peilį, lėtai iškėlė jį iki kaktos geležte į apačią. Matjė jautėsi nesmagiai. „Aš niekšas, –

pamanė jis, – neturiu teisės dėtis padoriu žmogumi Marselės sąskaita.“ Jis atsisuko į Borisą, jam knietėjo tarti: „Pirmyn, aš sutinku, prašykite Lolos pinigų.“ Bet kraujas siūbtelėjo jam į veidą ir jis nepajėgė išspausti nė žodžio. Borisas išskėtė pirštus ir peilis nukrito. Geležtė įsmigo į grindis, o kriaunos suvibravo.

Grįžo Ivič su Lola. Borisas pakėlė peilį ir padėjo jį ant stalo.

– Kas čia per siaubas? – paklausė Lola.

– Tai kaido peilis, – paaiškino Borisas, – kad bijotum.

– Tu tikras pabaisa.

Orkestras užgrojo kitą tango. Borisas piktokai pažvelgė į Lolą.

– Eime šokti, – iškošė jis pro dantis.

– Nuo jūsų visų gali gauti galą, – tarė Lola. Bet jos veidas nušvito ir ji su laiminga šypsena pridūrė: – Koks tu mielas.

Borisas atsistojo ir Matjė pamąstė: „Dabar jis vis dėlto paprašys jos pinigų.“ Matjė buvo prislėgtas gėdos, bet juto ir niekingą palengvėjimą. Ivič atsisėdo šalia.

– Lola nuostabi, – kimiai ištarė Ivič.

– Taip, ji graži.

– Taip! O koks kūnas! Tai taip jaudina – iškankintas veidas ir toks žydintis kūnas. Aš jutau, kaip lekia laikas, man susidarė įspūdis, kad ji nuvys tiesiog ant mano rankų.

Matjė sekė akimis Borisą ir Lolą. Borisas dar nepriėjo prie reikalo. Regis, jis juokavo, o Lola jam šypsojosi.

– Simpatiška, – išsiblaškęs tarė Matjė.

– Simpatiška? Tai jau ne! – sausai atšovė Ivič. – Tai pasibjaurėtina moterėlė, patelė.

Ir išdidžiai pridūrė:

– Aš ją varžau.

– Mačiau, – tarė Matjė. Jis nervingai kryžiavo ir vėl atkryžiavo kojas.

– Gal norite pašokti? – paklausė jis.

– Ne, – atsakė Iviš, – noriu išgerti.

Ji iki pusės prisipylė taurę ir paaiškino:

– Gera išgerti, kai šoki, nes šokis neleidžia pasigerti, o alkoholis palaiko jėgas.

Ir nenatūraliai pridūrė:

– Kaip puikiai aš linksminuosi, nuostabiausia pabaiga.

„Jau, – toptelėjo Matjė, – jis jau su ja kalba." Borisas surimtėjo, jis kalbėjo nežiūrėdamas į Lolą. Lola tylėjo. Matjė pajuto raustąs, jis pyko ant Boriso. Milžiniško negro pečiai trumpam uždengė Lolos veidą, paskum jis vėl pasirodė; buvo neįžvelgiamas, tada muzika nutilo, minia prasiskyrė ir iš jos išėjo Borisas, ryžtingas ir piktas. Lola ėjo jam iš paskos kiek atsilikusi, nepatenkinta. Borisas pasilenkė prie Iviš.

– Padaryk man paslaugą – pakviesk ją, – skubiai ištarė. Iviš atsistojo neparodžiusi nė menkiausios nuostabos, ir puolė priešais Lolą.

– Oi, ne! – sudejavo Lola. – Ne, mano mažyte Iviš, aš taip pavargau.

Valandėlę jos derėjosi, galop Iviš vis dėlto ją nusitempė.

– Ji nenori? – paklausė Matjė.

– Ne, – tarė Borisas, – bet ji man brangiai užmokės.

Jis buvo išblyškęs, jo piktas, apatiškas veidas darė jį panašų į seserį Iviš. Tas panašumas buvo miglotas ir nemalonus.

– Nedarykite kvailysčių, – susirūpino Matjė.

– Jūs ant manęs pykstate, taip? – paklausė Borisas. – Jūs juk uždraudėte man su ja kalbėti...

– Būčiau paskutinis niekšas, jei pykčiau ant jūsų; gerai žinote, kad aš jums leidau... O kodėl ji atsisakė?

– Nežinau, – gūžtelėjęs pečiais, atsakė Borisas. – Ji nutaisė šlykštų snukį ir pasakė, kad pinigai jai pačiai reikalingi. Štai kaip! – tarė jis su pikta nuostaba. – Kai tik jos ko nors paprašau... ji stojasi

piestu. Bet ji man už tai užmokės! Jei jos amžiaus moteris nori turėti tokį tipą kaip aš...

– Kaip jūs jai tai pateikėte?

– Pasakiau, kad tai bičiuliui, kuris nori pirkti garažą. Aš net pavardę paminėjau. Pikaras. Ji jį pažįsta. Jis iš tikro nori pirkti garažą.

– Tikriausiai jinai nepatikėjo.

– Šito nežinau, – tarė Borisas, – užtat tikrai žinau, kad ji man už tai dabar užmokės.

– Nusiraminkite, – paprašė Matjė.

– Viskas gerai, – nedraugiškai ištarė Borisas, – tai mano reikalas.

Jis priėjo prie aukštos blondinės ir jai nusilenkė, ta raustelėjo ir atsistojo. Kai jie pradėjo šokti, Lola ir Iviš šokdamos praplaukė šalia Matjė. Blondinė koketavo, bet po jos šypsena slėpėsi įtampa. Lola atrodė rami, ji didingai judėjo į priekį ir žmonės davė jai kelią, reikšdami pagarbą. Iviš judėjo atbula, akis įbedusi į lubas, nieko nenujausdama. Matjė paėmė Boriso peilį už geležtės ir staigiais, trumpais stuktelėjimais pabeldė kriaunomis į stalą. „Bus kraujo“, – pamanė. Teisybę sakant, jam buvo tai nė motais, jis mąstė apie Marselę. „Marselė, mano žmona“, ir kažkas plekštelėjęs užsitraukė virš jo. „Ji mano žmona, ji gyvens mano namuose.“ Štai kaip. Tai normalu, absoliučiai normalu kaip kvėpavimas, kaip seilių rijimas. Iš visų pusių tarsi girdėjo kuždesius: „Nesispyriok, nusileisk, būk lankstus, būk natūralus. Mano namuose. Aš ją matysiu kasdien visą gyvenimą.“ Ir tarė sau: „Viskas aišku, tai mano gyvenimas.“

Gyvenimas. Jis žiūrėjo į visus tuos paraudusius veidus, tuos rausvus mėnulius, slystančius ant debesų pagalvių. Jie visi turi savo gyvenimus. Visi. Kiekvienas savo. Tie gyvenimai tįsta pro šokių salės sienas, per Paryžiaus gatves, per Prancūziją, jie susikryžiuoja, nutrūksta ir lieka tokie pat griežtai individualūs kaip dantų šepetėlis, kaip skustuvas, kaip tualeto reikmenys, kurie neskolinami. Aš

tai žinojau. Žinau, kad kiekvienas turi savo gyvenimą. Tik nenuvokiau, kad ir aš turiu gyvenimą. Mąsčiau: „Aš nieko nedarau. Bet išsisuksiu. Na gerai, aš žudau savo vidų." Jis padėjo peilį ant stalo, paėmė butelį, palenkė jį virš savo stiklo: butelis buvo tuščias. Iviš taurėje dar buvo likęs šlakas šampano, jis pačiupo ją ir išgėrė.

„Aš žiovavau, skaičiau, mylėjausi. Ir tai paliko pėdsakų! Kiekvienas mano poelgis gimdė kažką, nuo jo nepriklausantį, gimdė ateityje vos prabundantį, bet jau bręstantį atkaklų laukimą. Tie visi laukimai – tai aš pats, kuris laukia paties savęs sankryžose, kryžkelėse, didžiojoje 16-osios apygardos merijos salėje, tai aš, kuris laukia manęs ten, raudonajame kambaryje, laukia, kad aš pats ateičiau, juodai apsivilkęs, su įkrakmolyta prisegama apykakle, aš ten nueisiu, iškankintas kaitros, ir pasakysiu: taip, taip, aš sutinku ją imti už žmoną." Jis energingai krestelėjo galva, bet jo gyvenimas aplink jį atkakliai laikėsi. „Lėtai, bet užtikrintai, savo nuotaikų, savo tinginystės įnoriu aš apaugau kiautu. Dabar baigta, aš užmūrytas iš visų pusių! Vidury kūpso mano butas ir aš vidury, tarp žalios odos krėslų, už sienų – Gejetė gatvė, ji veda viena kryptimi, nes aš visada ja einu, Meno prospektas ir visas Paryžius aplink mane, šiaurė priešais, pietūs užpakaly, Panteonas – po dešine ranka, Eifelio bokštas – po kaire, Klinjankūro vartai – priešais, o Vercingetorikso gatvės vidury – mažytis šilkinis rožinis plyšys – Marselės kambarys, mano žmonos kambarys, o viduje – Marselė, nuoga, ji manęs laukia. O aplink Paryžių – Prancūzija, išvagota vienos krypties kelių. O toliau – jūros, nudažytos žydrai ar juodai; Viduržemio jūra – žydrai, o Šiaurės jūra – juodai, Lamanšas – balintos kavos spalvos, o dar toliau – šalys: Vokietija, Italija, Ispanija balta, nes aš nevykau ten kariauti, o paskui apvalūs miestai per atitinkamą atstumą nuo mano kambario. Timbuktu, Torontas, Kazanė, Nižnij Novgorodas, nepajudinami pasienio stulpai. Aš išeinu, išeinu, vaikštinėju, klaidžioju, bet kad ir kiek klaidžiočiau, tai – dėstytojo

atostogos, kad ir kur eičiau, tempsiu su savimi ir savo kiautą, aš lieku namuose, savo kambaryje, tarp knygų ir nė per centimetrą nesiartinu prie Marakešo ir Timbuktu. Net jei aš sėsiu į traukinį, į laivą, į tarptautinių reisų autobusą, jei praleisiu atostogas Maroke, jei staiga atsidursiu Marakeše, aš vis tiek taip ir liksiu namuose, savo kambaryje. Ir jei eisiu pasivaikščioti po aikštes, turgus, jei spustelėsiu petį kuriam nors arabui, kad per jį paliesčiau Marakešą; na, ir kas! Marakeše bus tas arabas, bet ne aš: aš vis tiek liksiu sėdėti savo kambary, ramus ir susimąstęs, koks ir pasiskyriau save būti, per tris tūkstančius kilometrų nuo marokiečio ir jo burnuso. Savo kambaryje. Visiems laikams. Visiems laikams buvęs Marselės meilužis, o dabar jos vyras, dėstytojas, visiems laikams tas, kuris taip ir neišmoko anglų kalbos, kuris nestojo į komunistų partiją, kuris nebuvo Ispanijoje, visiems laikams."

„Mano gyvenimas." Jis supo jį. Keistas objektas be pradžios ir pabaigos, ir vis dėlto nebegalinis. Jis perbėgo akimis nuo vienos merijos iki kitos, nuo 18-osios apygardos merijos, kur 1923 metų spalį perėjo šaukimo komisiją, iki 14-osios, kur jis susituoks su Marsele 1938 metų rugpjūtį ar rugsėjį; jo gyvenimas turėjo prasmę, miglotą ir netvirtą kaip visi natūralūs dalykai, kaip įkyrus prėskumas, dulkių ir našlaičių kvapai.

„Aš gyvenau bedantį gyvenimą, – mąstė toliau. – Bedantį gyvenimą. Niekada nesikandžiojau, aš laukiau, saugojau save vėlesniam laikui – ir štai ką tik apsižiūrėjau, kad nebeturiu dantų. Ką daryti? Sudaužyti kiaukutą? Lengva pasakyti. Ir vis tiek! Kas lieka? Mažas lipnių sakų gumulėlis, kuris šliauš dulkėmis, palikdamas už savęs blizgančią driekaną."

Jis pakėlė akis ir pamatė Lolą, jos lūpomis žaidė piktdžiugiška šypsena. Jis pamatė ir Ivič: ji šoko atmetusi galvą: atrodė kažkokia sutrikusi, be amžiaus, be ateities. „Ji neturi kiaukuto." Ji šoko, buvo girta, ji negalvojo apie Matjė. Visiškai. Tarsi jis niekad ir nebūtų

egzistavęs. Orkestras užgrojo argentinietišką tango. Matjė gerai jį žinojo. *Mio caballo murrio**, bet žvelgdamas į Iviš tarėsi girdįs šį liūdną ir žiaurų motyvą pirmąkart. „Ji niekad nebus mano, niekad neįeis į mano kiaukutą.“ Jis šyptelėjo jausdamas nuolankią, gaivinamą kančią ir meiliai stebeilijo į tą mažą, trapų ir pagiežingą padarą, į kurį įklimpo jo laisvė. „Mano brangioji Iviš, mano brangioji laisvė.“ Ir staiga virš jo nešvaraus kūno, virš jo gyvenimo iškilo švari, tyra sąmonė, sąmonė be jo paties, tiesiog truputis šilto oro; ji sklandė, ji buvo žvilgsnis ir stebėjo tą nevykusį bohemietį, tą smulkų buržua, įsikibusį į savo patogumus, nevykusį intelektualą, „ nerevoliucingą, nemaištaujantį“, abstraktų svajoklį, apklėstą savo glebaus gyvenimo, ir ji nusprendė: „Tai pražuvęs žmogus, taip jam ir reikia.“ Ji su niekuo nebuvo solidari, ji vartėsi riedančiame burbule sugniuždyta, pasimetusi, kenčianti ten, ant Iviš veido, skambanti nelyg efemeriška ir sielvartinga muzika. Raudona sąmonė, tylus, liūdnas *lamento*; *mio caballo murrio*, ji buvo pasiryžusi viskam, kuo rimčiausiai sielotis dėl ispanų, nuspręsti viską, bet ką. Jei tik taip galėtų tęstis ir toliau... bet taip tęstis negalėjo: sąmonė pūtėsi, vis pūtėsi, orkestras nutilo, ji sprogo. Matjė atsidūrė vienas pats su savimi, savo gyvenimo gelmėse, apdiržęs ir rūstus, jis savęs jau nesmerkė, jis savęs jau nebepriėmė, jis buvo Matjė, štai ir viskas: „Viena ekstaze daugiau. O kas toliau?“ Borisas grįžo į savo vietą, jo fizionomija neatrodė pernelyg išdidi. Jis tarstelėjo Matjė:

– Oho! Tai bent!

– Kas? – pasidomėjo Matjė.

– Ta blondinė. Velnio merga.

– Ką ji iškrėtė?

Borisas suraukė antakius ir nieko nepasakęs krūptelėjo. Iviš grįžo ir atsisėdo šalia Matjė. Ji buvo viena. Matjė akimis išmaišė

* Mano liūdnas arkliukas (netaisykl. isp. k.).

salę ir rado Lolą šalia muzikantų, ji šnekučiavo su Sariunianu. Sariunianas atrodė nustebęs, paskui jis vogčia užmetė akį į aukštos blondinės pusę, kuri atsainiai mosavo vėduokle. Lola jam nusišypsojo ir perėjo salę. Kai ji atsisėdo, atrodė keistai. Borisas demonstratyviai apžiūrinėjo savo dešinį batą; pakibo sunki tyla.

– To jau per daug! – riktelėjo blondinė. – Jūs neturite teisės, aš niekur neišeisiu.

Matjė krūptelėjo; visi atsisuko. Sariunianas pataikaujamai pasilenkė virš blondinės nelyg metrdotelis, priimantis užsakymą. Jis kažką toliau jai tyliai ir ryžtingai kalbėjo. Blondinė staigiai atsistojo.

– Eime, – tarė ji savo palydovui.

Dar pasirausė rankinėje. Jos lūpų kampučiai virpėjo.

– Ne, ne, – tarė Sariunianas, – nieku gyvu, aš moku.

Blondinė suglamžė šimtafrankį banknotą ir numetė ant stalo. Jos palydovas taip pat atsistojo ir priekaištingai nužvelgė pinigą. Paskui blondinė įsikibo į parankę ir abudu išėjo aukštai pakeltom galvomis, kraipydami klubus.

Sariunianas švilpčiodamas priėjo prie Lolos.

– Bus karšta, kai ji grįš, – tarė jis linksmai šypsodamas.

– Ačiū, – tarė Lola, – nė nemaniau, kad bus taip lengva.

Jis išėjo. Argentinietiškas orkestras paliko salę, po vieną grįžo negrai su savo instrumentais. Borisas įrėmė į Lolą žvilgsnį, kupiną įniršio ir susižavėjimo, paskui staigiai atsisuko į Ivič.

– Eime šokti, – tarė jis.

Lola taikiai žiūrėjo į juos, kol jie stojosi. Bet vos tik jiedu nutolo, jos veidas beregint persikreipė. Matjė jai šyptelėjo.

– Šitoje skylėje jūs darote ką tik norite, – tarė jis.

– Aš juos laikau savo rankose, – abejingai ištarė ji. – Žmonės čia ateina dėl manęs.

Jos akys vis dar neramiai lakstė, ji ėmė nervingai belsti į stalą. Matjė nežinojo, ką dar sakyti. Laimei, po valandėlės ji atsistojo.

– Atleiskite, – ištarė.

Matjė pamatė, kaip ji apsuko salėje ratą. Jam dingtelėjo: „Laikas kvaišalams." Jis liko vienas. Iviš su Borisu šoko, tokie pat tyri kaip melodija, tik ne tokie negailestingi. Jis pasuko galvą ir pažiūrėjo į savo kojas. Laikas bėgo. Nieko. Jis daugiau apie nieką negalvojo. Jį privertė krūptelėti kažkas panašaus į dejonę. Grįžo Lola, ji šypsojosi užmerktomis akimis: „Gavo savo", – sumetė jis. Ji atsimerkė ir atsisėdo nepaliaudama šypsotis.

– Ar žinojote, kad Borisui reikia penkių tūkstančių frankų?

– Ne, – tarė jis, – ne, nežinojau. O ką, jam reikia penkių tūkstančių?

Lola nenuleido nuo jo akių. Ji sūpavosi pirmyn atgal. Matjė matė dvi dideles akis su mažyčiais vyzdžiais.

– Aš atsisakiau jam duoti, – tarė Lola. – Jis sakė, kad tai Pikarui. Bet kodėl tada nesikreipė į jus?

Matjė nusikvatojo.

– Jis žino, kad aš neturiu nė santimo.

– Vadinasi, jūs nežinojote? – nepatikliai paklausė Lola.

– Žinoma, ne!

– Šit kaip, – tarė ji, – keista.

Susidarė įspūdis, kad ji tuoj parvirs kaip senas skęstantis laivas, arba jos burna perplyš išleisdama beprotišką riksmą.

– Jis buvo pas jus šiandien? – paklausė ji.

– Taip, apie trečią valandą.

– Ir nieko jums nesakė?

– Kas čia nuostabaus? Jis galėjo Pikarą sutikti po to.

– Jis taip man ir sakė.

– Na ir kas?

Lola gūžtelėjo pečiais.

– Pikaras visą dieną dirba Aržantėjyje.

Matjė abejingai ištarė:

– Jei Pikarui reikia pinigų, jis galėjo užeiti pas Borisą į viešbutį. Ten jo nerado, o paskui, įsukęs į Sen Mišelio bulvarą, netyčia su juo susidūrė.

Lola ironiškai jį nužvelgė:

– Tik pagalvokite, kaip Pikaras galėjo eiti pas Borisą prašyti tų penkių tūkstančių, kai tas per mėnesį gauna tik tris šimtus frankų kišenpinigių.

– Tada jau nežinau, – suirzęs tarė Matjė.

Jam knietėjo pasakyti: „Tie pinigai man." Ir viskas tuoj baigtųsi. Bet tai buvo neįmanoma turint galvoje Borisą. „Ji ant jo baisiai įširstų, palaikytų jį mano bendru." Lola beldė į stalą skaisčiai raudonų nagų galais, jos lūpų kampučiai staigiai pasikėlė, suvirpėjo ir vėl nusileido. Ji akylai sekė Matjė su neramiu užsispyrimu, bet po tuo sunerimusiu pykčiu Matjė nujautė neaiškią didelę tuštumą. Jį ėmė juokas.

Lola nusuko akis:

– Gal tai greičiau išbandymas? – paklausė ji.

– Išbandymas? – nustebęs pakartojo Matjė.

– Manau, kad taip.

– Išbandymas? Kokia keista mintis.

– Ivič nuolat jam sako, kad aš esu šykštūnė.

– Kas jums taip sakė?

– Jus stebina, kad aš žinau? – iškilmingai ištarė Lola. – Tiesiog jis garbingas vaikis. Nereikia įsivaizduoti, kad gali jam sakyti bjaurystes apie mane ir aš nesužinosiu. Kaskart sužinau ir priimu tai jau jo akimis. Arba pagal tai, kaip jis mane apie ką nors klausinėja pačia nekalčiausia mina. Štai ir pagalvokite, ar galiu nepastebėti, kaip jis iš tolo taikosi. Tai stipriau už jį, jis nori viską išsiaiškinti.

– Na ir kas?

– Jis norėjo įsitikinti, ar tikrai aš tokia šykšti. Tada ir sumanė tą istoriją su Pikaru. Nebent kas nors bus jį pamokęs.

– Kas galėjo jį pamokyti?

– Neįsivaizduoju. Daug tokių, kurie mano, kad aš esu sena naginė, o jis – berniukas. Užtenka tik pažiūrėti į vietinių kekšių marmūzes, kai jos mato mus drauge.

– Nejau manote, kad jam įdomios jų kalbos?

– Ne. Bet yra žmonių, kurie tariasi veikią jo labui, kai kursto jį prieš mane.

– Paklausykite, – tarė Matjė, – neverta varžytis: jei darote užuominą apie mane, tai klystate.

– Na ką, – šaltai ištarė Lola, – galbūt.

Stojo tyla, paskui ji netikėtai paklausė:

– Kodėl visada, kai jūs abu čia pasirodote, kyla scenos?

– Nežinau. Aš nieko nedarau. Šiandien net nenorėjau čia eiti... Manyčiau, kad jis prisirišęs prie kiekvieno iš mūsų skirtingai ir jį nervina, kai mato mus abudu vienu metu.

Lola žiūrėjo priešais save niauri ir įsitempusi. Galiausiai pasakė:

– Gerai įsiminkite: aš nenoriu, kad jį iš manęs atimtų. Žinau, kad aš jam nieko blogo nedarau. Kai jam nusibosiu, jis mane mes, tai atsitiks gana greitai. Bet aš nenoriu, kad jį iš manęs atimtų kiti.

„Ji atvirauja“, – pamanė Matjė. Žinoma, veikiama narkotikų. Bet buvo ir kitas dalykas: Lola nekentė Matjė ir vis tiek to, ką ji dabar jam kalba, neišdrįstų pasakyti kitiems. Tarp jos ir jo, nepaisant neapykantos, buvo kažkas panašaus į solidarumą.

– Aš tikrai nenoriu jo iš jūsų atimti, – tarė jis.

– Kažin, – nepatikliai išspaudė Lola.

– Na ką jūs, nereikia abejoti. Jūsų santykiai su Borisu man neįdomūs. O jeigu jie mane ir domintų, aš jiems pritarčiau.

– Aš maniau taip: jis laiko save atsakingu už Borisą, jis juk jo dėstytojas.

Ji nutilo ir Matjė suprato, kad jos neįtikino. Regis, ji ieškojo žodžių.

– Aš... aš žinau, jog esu pagyvenusi moteris, – vos įstengė prabilti, – aš ir be jūsų tai žinau. Bet būtent todėl galiu jam padėti: yra dalykų, kurių galiu jį išmokyti, – su iššūkiu pridūrė. – O be to, kas jums sakė, kad aš jam per sena? Jis myli mane tokią, kokia esu, jis laimingas su manimi, iki jam prikemša į galvą atvirkščių minčių.

Matjė tylėjo. Lola riktelėjo ir jos balse girdėjosi neryžtingas karštligiškumas.

– Bet jūs vis tiek turite žinoti, kad jis mane myli. Jis būtinai turėjo tai pasakyti, nes jis jums išsisako viską.

– Neabejoju, kad jis myli jus, – tarė Matjė.

Lola įbedė į jį savo sunkų žvilgsnį:

– Aš esu mačiusi ir šilto, ir šalto ir nebeturiu iliuzijų, bet jums štai ką pasakysiu: tas berniukas – mano paskutinis šansas. Bet ką aš čia, darykite, kaip norite.

Matjė atsiliepė ne iškart. Jis žiūrėjo į šokančius Borisą su Iviš ir jam knietėjo pasakyti Lolai: „Nesiginčykime, jūs pati matote, kad mes panašūs." Bet tas panašumas, tiesą sakant, jam buvo kiek šlykštokas. Lolos meilėje, nepaisant jos siuto, nepaisant jos atkaklumo, buvo kažkas glebaus ir goslaus, nepasotinamo. Bet jis murmėjo:

– Ir jūs tai sakote man... Bet aš tai žinau taip pat gerai, kaip ir jūs.

– Kodėl taip pat gerai kaip aš?

– Mes su jumis panašūs.

– Ką norite tuo pasakyti?

– Pažvelkit į mus ir pažvelkit į juos.

Lola niekinamai susiraukė.

– Mes nepanašūs, – ištarė.

Matjė gūžtelėjo pečiais ir jie nutilo, taip ir nesusitaikę. Abudu žiūrėjo į Borisą ir Iviš. O tiedu šoko, jie buvo žiaurūs, patys to nežinodami. O galbūt ir žinojo, tik nedaug. Matjė sėdėjo šalia Lolos,

jie nešoko, nes tai visai nederėjo jų amžiui. „Mus tikriausiai laiko meilužiais“, – pamanė jis. Ir išgirdo, kaip Lola viena sau sušnibždėjo: „Jei tik žinočiau, kad tai Pikarui.“

Borisas ir Iviš grįžo, Lola vargais negalais atsistojo. Matjė dingtelėjo, kad ji dabar pargrius, bet ji atsirėmė į stalą ir giliai atsiduso.

– Eime, – tarė ji Borisui, – man reikia su tavimi pasikalbėti.

– Negali šito padaryti čia?

– Ne.

– Gerai, tada palauk, iki užgros orkestras ir mes nueisime šokti.

– Ne, – tarė Lola, – aš pavargau. Eime į mano grimo kambarį. Jūs man atleisite, mažoji Iviš?

– Aš esu girta, – meiliai tarstelėjo Iviš.

– Mes tuoj grįšime, – pasakė Lola, – beje, greitai mano eilė dainuoti.

Lola nuėjo, Borisas neramiai nusekė jai įkandin.

Iviš sudribo ant kėdės.

– Aš tikrai girta, – tarė ji, – visai apsvaigau bešokdama.

Matjė neatsakė.

– Kodėl jie išeina? – paklausė Iviš.

– Jiems reikia pasiaiškinti. Be to, Lola ką tik prisišniaukė narkotikų. Žinote, po pirmosios dozės galvoje tik viena: čiupti kitą.

– Manau, man patiktų narkotikai, – svajingai ištarė Iviš.

– Suprantama.

– Na ir kas? – įsižeidė ji. – Jei esu pasmerkta visą gyvenimą likti Laone, reikia juk kažkuo užsiimti.

Matjė nutilo.

– Aha, supratau! – tarė ji. – Jūs pykstate ant manęs, nes aš pasigėriau.

– Ne.

– Taip. Jūs mane smerkiate.

– Kodėl turėčiau? Beje, jūs ne tokia ir girta.

– Aš esu nuo-sta-biai girta, – su pasitenkinimu išskiemenavo Iviš.

Žmonės pradėjo skirstytis. Turbūt jau buvo apie antrą valandą nakties. Savo grimo kambarėlyje, purviname, išmuštame raudonu aksomu kambariūkštyje su senu paauksuotais rėmais veidrodžiu, Lola grasino ir maldavo: „Borisai! Borisai! Borisai! Tu mane vedi iš proto." Ir Borisas nuleido galvą, bailus ir užsispyręs. Ilga juoda suknelė, besiplaikstanti tarp raudonų sienų, juodas suknelės bliksėjimas veidrodyje, gražių baltų rankų švystelėjimas ir jų laužymas su senamadiška patetika. Paskui Lola netikėtai dings už širmos ir ten, visa pamiršusi, užvertusi galvą lyg bėgtų iš nosies kraujas, įkvėps dar žiupsnį baltų miltelių. Matjė kakta rasojo nuo prakaito, bet jis nedrįso jo nusišluostyti, jis gėdijosi prakaituoti esant Iviš; ji daug šoko, bet liko išblyškusi ir visai neprakaitavo. Šiandien rytą ji pasakė: „Man bjauru drėgnos rankos" ir jis jau nebežinojo, ką daryti su savo rankomis. Jautėsi esąs silpnas ir pavargęs, nebeturėjo jokio troškimo, daugiau apie nieką nebemąstė. Kartkartėmis jis tardavo sau, kad greit patekės saulė, kad reikės vėl ko nors griebtis, skambinti Marselei, Sarai, išgyventi naują dieną nuo pradžios iki galo ir tai jam atrodė neįtikima. Jis verčiau amžiais nesikeltų nuo šito stalo degant dirbtinei šviesai, sėdėtų sau šalia Iviš.

– Aš linksminuosi, – išspaudė Iviš girtu balsu.

Matjė žvilgtelėjo į ją: Iviš buvo tokios džiaugsmingos egzaltacijos būsenos, kuri dėl menko nieko galėjo virsti niršuliu.

– Spjaut man į egzaminus, – pareiškė Iviš, – jei susikirsiu, būsiu tik patenkinta. Šiandien vakare laidoju savo viengungišką gyvenimą.

Ji nusišypsojo ir susižavėjusi pasakė:

– Žėri kaip mažas deimantas!

– Kas taip žėri kaip mažas deimantas?

– Ši akimirka. Ji apvali, kybo tuštumoje kaip mažas deimantas, aš niekad nemirsiu.

Ji paėmė už kriaunų Boriso peilį, prispaudė geležtę prie stalo krašto ir smaginosi sulenkdama ją.

– Kas jai? – staiga paklausė.

– Kam?

– Tai moteriai juodais drabužiais, kuri šalia manęs. Ji nepaliauja manęs smerkti nuo pat savo atėjimo čia.

Matjė pasuko galvą: juodai apsivilkusi moteris iš padilbų dėbsojo į Iviš.

– Na ką? – paklausė Iviš. – Argi ne?

– Manau, kad taip.

Jis pamatė piktą suplotą Iviš snukelį, pagiežinga migla aptrauktas akis ir tarė sau: „Verčiau patylėsiu." Juodoji moteris puikiai suprato, kad jie kalbėjo apie ją: ji nutaisė didingą miną, jos vyras atbudo ir plačiai atsimerkęs kėpsojo į Iviš. „Kaip nemalonu", – pamanė Matjė. Jis jautėsi aptingęs ir nedrąsus ir visa būtų atidavęs, kad tik nekiltų skandalas.

– Ta moteris mane niekina, nes ji padori, – suniurnėjo Iviš, kreipdamasi į peilį. – Aš esu nepadori, aš linksminuosi, aš pasigeriu, aš susikirsiu per egzaminus. Nepakenčiu padorumo! – riktelėjo ji.

– Nutilkite, Iviš, prašau jūsų.

Iviš jį permetė lediniu žvilgsniu.

– Kaip suprantu, jūs mane stabdote? – tarė ji. – Teisingai, jūs taip pat padorus. Pakentėkite: kai būsiu praleidusi dešimt metų Laone su motina ir tėvu, būsiu padoresnė dar ir už jus.

Ji atsidrėbė kėdėje, atkakliai spausdama peilio geležtę prie stalo ir bukai bandydama ją sulenkti. Įsivyravo slogi tyla, paskui juodoji moteris pasisuko į savo vyrą:

– Nesuprantu, kaip galima taip elgtis kaip ta mergužėlė.

– Hm! – miktelėjo tasai, baimingai dirstelėjęs į Matjė pečius.

– Tai ne visai jos kaltė, – toliau varė moteris. – Kalti tie, kurie ją čia atsivedė.

„Prasideda, – nusprendė Matjė, – šit ir skandalas.“

Iviš, be jokių abejonių, visa tai girdėjo, bet nieko nepasakė, ji nurimo. Per daug nurimo: buvo aišku, kad ji kažką sumanė; kai pakėlė galvą, buvo nutaisiusi maniakinio džiugesio pagautą veidą.

– Kas yra? – sunerimo Matjė.

– Nieko. Aš... aš iškrėsiu dar vieną nepadorų dalyką, kad tik pralinksminčiau ponią. Noriu pamatyti, kaip ji pakelia kraujo vaizdą.

Iviš kaimynė aiktelėjo ir sumirksėjo. Matjė skubiai pažiūrėjo į Iviš rankas. Ji laikė peilį dešinėje rankoje ir kruopščiai pjovė kairės rankos delną. Oda prasišiepė nuo nykščio pagrindo iki pat mažojo pirštelio pradžios; pradėjo sunktis kraujas.

– Iviš! – riktelėjo Matjė. – Ką jūs darote!

Iviš miglotai šyptelėjo.

– Manote, kad dabar ji nusigręš? – paklausė.

Matjė ištiesė ranką ir Iviš paklusniai atidavė jam peilį. Matjė buvo pasimetęs, jis žiūrėjo į liesus Iviš pirštus, jau apėjusius krauju, ir galvojo, kad jai skauda.

– Jūs išprotėjote! – ištarė jis. – Palydėsiu į tualetą, ten patarnautoja jus sutvarstys.

– Mane sutvarstys! – Iviš piktai susijuokė. – Ar suvokiate, ką sakote?

Matjė atsistojo.

– Eime, Iviš. Prašau, eime greičiau.

– Labai malonus pojūtis, – tarė Iviš nepakildama. – Mano ranka lyg sviesto gabalas.

Ji pakėlė kairiąją ranką ir kritiškai ją apžiūrėjo. Kraujas sroveno ir ta srovelė buvo panaši į virtines skruzdėlių.

– Tai mano kraujas, – tarė jis. – Man patinka žiūrėti į savo kraują.

– Užteks! – neiškentęs šūktelėjo Matjė.

Jis sugriebė Iviš už pečių, bet ji staigiai išsilaisvino, stambus kraujo lašas nutiško ant staltiesės. Iviš žiūrėjo į Matjė blizgančiomis iš neapykantos akimis.

– Ir jūs drįstate vėl mane liesti? – tarė ji. Ir įžeidžiamai juokdamasi pridūrė: – Aš turėjau viską numatyti, kad jums to per daug. Jus šokiruoja, kad galima smagintis leidžiant savo kraują.

Matjė pajuto, kad blykšta iš įsiūčio. Jis vėl atsisėdo, padėjo ant stalo kairiąją ranką ir švelniai ištarė:

– Per daug? Ne, Iviš, man regisi, tai žavinga. Manyčiau, čia toks kilmingų panelių žaidimas?

Jis vienu smūgiu įsodino peilį į savo delną ir veik nieko nepajuto. Kai paleido peilį, jis liko jo delne tiesus, kriaunomis į viršų.

– Ai, ai! – šlykštėdamasi riktelėjo Iviš. – Ištraukite jį! Ištraukite!

– Matote, – pro dantis iškošė Matjė, – tai prieinama visiems.

Pasijuto nusilpęs, apsunkęs ir truputį baiminosi, kad gali apalpti. Bet jis patyrė atkaklų pasitenkinimą ir pagiežingos tingінio valios išsipildymą. Ne, jis smeigė sau peiliu ne tik tam, kad mestų iššūkį Iviš, tai buvo iššūkis Žakui, Briunė, Danieliui, visam savo gyvenimui. „Aš idiotas, – pamanė. – Briunė teisus sakydamas, kad esu senas vaikas." Bet jis prieš savo valią netvėrė pasitenkinimu. Iviš žiūrėjo į Matjė ranką, tarsi prikaltą prie stalo, kraujas tryško aplink peilio ašmenis. Paskui ji dirstelėjo į Matjė ir jos veidas pasikeitė. Ji tyliai ištarė:

– Kodėl jūs tai padarėte?

– O jūs? – įsitempęs paklausė Matjė. Jų kairėje pakilo nedidelis grėslus sąmyšis: visuomenė reiškė nuomonę. Matjė tai buvo nė motais, jis žiūrėjo į Iviš.

– Aš... man taip gaila, – ištarė Iviš.

Sąmyšis augo ir juodoji dama pradėjo kiaukséti:

– Jie girti! Jie sužalos save! Reikia jiems sutrukdyti! Negaliu į tai žiūrėti.

Keletas galvų atsigręžė; atbėgo padavėjas:

– Ponia ko nors geidauja?

Juodoji moteris spaudė prie lūpų nosinę; ji netardama nė žodžio parodė į Matjė ir Iviš. Matjė tuoj ištraukė iš žaizdos peilį ir pajuto baisų skausmą.

– Mes susižeidėme peiliu.

Padavėjui ir ne to buvo tekę matyti.

– Jei ponas ir ponia teiktųsi nueiti į tualeto kambarį, – ramiai ištarė jis, – budėtoja ten turi visko, ko reikia.

Šįkart Iviš paklusniai atsistojo. Jie perėjo salę, sekdami paskui padavėją, abu su pakeltomis rankomis; tai buvo taip juokinga, kad Matjė nusikvatojo. Iviš į jį neramiai žvilgtelėjo, paskui ir pati prapliupo juoku. Ji kvatojo taip garsiai, kad jos ranka tirtėjo. Du kraujo lašai tykštelėjo ant parketo.

– Kaip man smagu, – tarė Iviš.

– Dieve mano! – šūktelėjo tualetų patarnautoja. – Vargšė panelė, ką jūs sau padarėte? Vargšas ponas!

– Mes žaidėme peiliu, – pasakė Iviš.

– Ir štai! – šūktelėjo pasipiktinusi moteris. – Štai jums ir nelaimingas atsitikimas! O peilis mūsų?

– Ne.

– Aš taip ir maniau... Kokia gili žaizda, – tarė ji, apžiūrėdama Iviš ranką. – Nesijaudinkit, aš viską sutvarkysiu.

Ji atidarė spintą ir pusė jos kūno pradingo viduje. Matjė ir Iviš šyptelėjo vienas kitam. Iviš atrodė prablaivėjusi.

– Nemaniau, kad jūs tam ryšitės, – prisipažino ji Matjė.

– Matote, ne viskas prarasta.

– Dabar man skauda, – tarė Iviš.

– Man taip pat.

Jis buvo laimingas. Perskaitė „Damoms" ir „Ponams" auksinėmis raidėmis ant abejų durų, nudažytų blizgančiais pilkais emaliniais dažais, pažiūrėjo į baltų plytelių grindis, įkvėpė anyžiaus kvapo dezinfekavimo skysčio ir jo širdis nudžiugo.

– Turbūt nėra toks nemalonus darbas būti tualetų patarnautoja, – jausmingai ištarė jis.

– Žinoma! – nušvito Iviš.

Ji žiūrėjo į jį su laukiniu švelnumu, truputį padvejojusi, staiga pridėjo savo kairiosios rankos delną prie sužeisto Matjė delno. Pasigirdo duslus tekštelėjimas.

– Kraujomaiša, – paaiškino ji.

Matjė netaręs nė žodžio suspaudė jos ranką ir pajuto aštrų skausmą, jam vaidenosi, kad ant jo delno atsivėrė burna.

– Jūs man keliate baisų skausmą.

– Žinau.

Patarnautoja išlindo iš spintos mažumėlę įkaitusi. Ji atidarė baltą skardinę dėžutę.

– Čia viskas, ko reikia, – tarė ji.

Matjė pamatė buteliuką su jodo tinktūra, adatas, žirkles, tvarsčius.

– Gerai apsirūpinę, – tarė jis.

Ji išdidžiai linktelėjo.

– O, taip! Būna dienų, kai būna nebe iki juokų. Užvakar viena moteris sviedė stiklinę į galvą vienam mūsų nuolatiniam klientui. Jis kraujavo, tas ponas, bijojau dėl jo akių, iš antakio jam ištraukiau geroką gabalą stiklo.

– Velnias! – šūktelėjo Matjė.

Patarnautoja tupinėjo aplink Iviš.

– Pakentėkite, brangute, truputį degins. Tai jodo tinktūra. Štai ir viskas.

– Jūs nepalaikysite manęs nekuklia? – pusbalsiu paklausė Iviš.

– Ne, kalbėkite.

– Norėčiau žinoti, apie ką jūs mąstėte, kai aš šokau su Lola?

– Kada? Neseniai?

– Taip, kai Borisas pakvietė blondinę. Jūs likote visai vienas savo kampelyje.

– Turbūt apie save, – tarė Matjė.

– Aš žiūrėjau į jus, jūs buvote... kone gražus. Jei galėtumėte visiems laikams išsaugoti tokį veidą!

– Bet negali visąlaik mąstyti apie save.

Iviš nusijuokė.

– O aš, kaip man regis, visąlaik mąstau apie save.

– Duokite man savo ranką, pone,– ištarė patarnautoja. – Pakentėkite, degins. Štai taip! Nieko baisaus.

Matjė pajuto stiprų deginimą, bet nekreipė į tai dėmesio, jis žvelgė į Iviš, kuri prieš veidrodį negrabiai šukavosi plaukus, prilaikydama garbanas aprišta ranka. Galiausiai atmetė visus plaukus atgal, ir jos platus veidas atsidengė. Matjė pajuto, kaip brinksta nuo goslaus ir beviltiško geismo.

– Jūs graži, – tarė jis.

– Ne, – juokdamasi atsakė Iviš, – priešingai, aš baisiai negraži. Tai mano slaptas veidas.

– Bet jis man dar labiau patinka, – prisipažino Matjė.

– Gerai, ryt būtent taip ir susišukuosiu, – tarė Iviš.

Matjė nerado, ką atsakyti. Jis nulenkė galvą ir nutilo.

– Viskas, – pranešė tarnautoja.

Matjė pastebėjo jos šviesius ūselius.

– Didžiai ačiū, ponia, jūs tokia įgudusi kaip slaugytoja.

Moteris paraudo iš pasitenkinimo.

– O! Tai natūralu. Mūsų darbe pilna delikačių reikalų.

Matjė padėjo ant lėkštelės dešimt frankų ir jie išėjo. Abudu su pasitenkinimu apžiūrinėjo savo sustabarėjusias, apibintuotas rankas.

– Mano ranka lyg medinė, – tarė Iviš.

Šokių aikštelė kone ištuštėjo. Lola stovėjo vidury salės ir rengėsi dainuoti. Borisas sėdėjo prie stalo ir laukė jų. Juodoji dama ir jos vyras buvo dingę. Ant jų stalo stovėjo dvi puspilnės taurės, šalia atplėštame pakelyje gulėjo koks tuzinas cigarečių.

– Tai pabėgimas, – nusprendė Matjė.

– Tikrai, – pritarė Iviš, – aš ją nugalėjau.

Borisas juos linksmai nužvelgė.

– Jūs surengėte skerdynes, – pasakė jis.

– Tai vis tas tavo bjaurus peilis, – nepatenkinta sumurmėjo Iviš.

– Atrodo, jis labai gerai pjauna, – tarė Borisas, smalsiai apžiūrinėdamas jų rankas.

– O kaip Lola? – paklausė Matjė.

Borisas apsiniaukė.

– Labai blogai. Aš leptelėjau kvailystę.

– Kokią?

– Pasakiau, kad pas mane buvo užėjęs Pikaras ir kad aš jį priėmiau savo kambaryje. Regis, pirmąkart sakiau kažką kita, bet nors užmušk, nepamenu, ką.

– Jūs sakėte, kad sutikote jį Sen Mišelio bulvare.

– Ot, velnias! – burbtelėjo Borisas.

– Ji pyksta?

– Ne tas žodis! Žviegia kaip skerdžiama kiaulė. Tik pažiūrėkite į ją.

Matjė dirstelėjo į Lolą. Jos veidas buvo piktas ir sielvartingas.

– Atleiskite man, – pasakė Matjė.

– Jums nėra ko atsiprašinėti; tai mano kaltė. Žinote, viskas susitvarkys, aš jau pratęs. Viskas galiausiai susitvarko.

Jie nutilo. Iviš švelniai žiūrėjo į savo aptvarstytą ranką. Į salę įsigavo miegas, gaivumas, pilkšva aušra; šokių salė pakvipo anks-

tyvu rytu. „Deimantas, – mąstė Matjė, – ji pasakė: mažas deimantas.“ Jis buvo laimingas, nebegalvojo apie save, jam vaidenosi, kad jis sėdi lauke ant suolo: lauke, ne šokių salėje, ne savo gyvenime. Jis šyptelėjo: „Ji dar šį tą pasakė. Ji pasakė: „Aš niekad nemirsiu.“

Lola pradėjo dainuoti.

/ XII

„Dešimtą valandą kavinėje *Dôme*". Matjė atsibudo. Tas mažas baltas marlės kalnelis ant lovos buvo jo kairioji ranka. Jam skaudėjo, bet visas kūnas jautėsi žvalus. „Dešimtą valandą *Dôme*. Ji pasakė: „Ateisiu anksčiau jūsų, negalėsiu naktį akių sumerkti." Buvo devynios valandos, jis šoko iš lovos. „Ji pakeis savo šukuoseną", – pamanė.

Jis atstūmė langinių groteles: gatvė buvo tuščia, dangus žemas ir pilkas, buvo ne taip karšta nei vakar, tikras rytas. Atsuko prausyklės čiaupą ir pakišo galvą po vandeniu: „Aš taip pat esu iš ryto." Jo gyvenimas nukrito prie jo kojų sunkiomis klostėmis, jis dar supo jį, jis jam surakino kulkšnis, bet jis per jį peržengs, paliks už savęs kaip negyvą odą. Lova, rašomasis stalas, lempa, žalias krėslas: tie daiktai buvo ne jo sąjungininkai, bet anoniminiai daiktai iš geležies ir medžio, buities padargai, Matjė praleido naktį tarsi viešbučio numeryje. Jis apsivilko ir švilpaudamas nusileido laiptais.

– Jums laiškas iš pneumatinio pašto, – tarė durininkė.

Marselė! Matjė pajuto kartumą burnoje: jis buvo pamiršęs Marselę. Durininkė ištiesė jam voką: rašė Danielis.

„Mano mielas Matjė, – rašė Danielis, – ieškojau pinigų tarp pažįstamų, bet taip ir nepajėgiau surinkti reikalingos sumos, kurios tu manęs prašei. Patikėk, aš gailiuosi. Gali užeiti pas mane vidur-

dienį? Man reikia pakalbėti su tavimi apie tavo reikalą. Draugiškai – tavo Danielis."

„Gerai, – pamanė Matjė, – aš užeisiu pas jį. Jis nenori su jais išsiskirti, bet vis tiek bus radęs kokią nors išeitį. Gyvenimas jam atrodė lengvas, jis turėjo būti lengvas: bet kuriuo atveju Sara pasieks, kad daktaras keletą dienų palauktų; iškilus reikalui, jam nusiųstume pinigus į Ameriką."

Iviš buvo kavinėje, sėdėjo tamsiame kamputyje. Pirmiausia pastebėjo jos sutvarstytą ranką.

– Iviš! – švelniai pašaukė jis.

Ji pakėlė į jį akis ir pažiūrėjo, jos veidas buvo neįžvelgiamas, piktas nekaltybės įsikūnijimas, garbanos dengė pusę žandų: savo plaukų ji taip ir nebuvo užkėlusi į viršų.

– Jūs mažai miegojote? – liūdnai paklausė Matjė.

– Visai nemiegojau.

Jis atsisėdo. Ji matė, kaip jis žiūri į jų sutvarstytas rankas, lėtai nuleido savąją ir paslėpė po stalu. Priėjo padavėjas, jis gerai pažinojo Matjė.

– Viskas gerai, pone? – paklausė jis.

– Gerai, – tarė Matjė, – duokite man arbatos ir du obuolius.

Įsitvyrojo tyla, ir Matjė ja pasinaudojo, kad palaidotų savo naktinius prisiminimus. Vos tik pajuto, kad jo širdis tuščia, pakėlė galvą:

– Nelabai kaip atrodote. Tai dėl egzamino?

Iviš atsakė niekinama grimasa ir Matjė nutilo, jis žiūrėjo į tuščius suolelius. Atsiklaupusi ant kelių moteris plovė plytelių grindis. *Dôme* pamažu budo, buvo rytas. Miegoti bus galima eiti tik po penkiolikos valandų! Iviš tyliai prabilo iškankinta mina:

– Jis paskirtas antrą valandą, – tarė ji, – o jau devynios. Jaučiu, kaip tos valandos užgriūva mane.

Iviš vėl puolė įnirtingai tampyti savo plaukus, tai buvo nepakenčiama. Ji paklausė:

– Kaip jūs manote, ar priimtų mane pardavėja universalinėje parduotuvėje?

– Net negalvokite apie tai, tai pragariškas darbas.

– O manekene?

– Jūs kiek žemoko ūgio, bet galėtumėt pabandyti...

– Darysiu bet ką, kad tik netektų grįžti į Laoną. Aš galiu net indus plauti.

Ji pridūrė seniokiška susirūpinusia mina:

– Tokiais atvejais lyg ir duodami skelbimai į laikraščius?

– Paklausykite, Iviš, mes dar turėsime laiko prie to grįžti. Juk jūs dar nesusikirtote.

Iviš gūžtelėjo pečiais ir Matjė gyvai tęsė:

– Net jei ir susikirsite, dar ne viskas prarasta. Pavyzdžiui, galėsite porai mėnesių grįžti namo, o per tą laiką aš jums ką nors rasiu.

Jis kalbėjo geraširdiškai ir įtikinamai, bet neturėjo jokios vilties: net jei jis ir rastų jai kokį darbą, po savaitės iš ten išvarytų.

– Du mėnesius Laone! – piktai riktelėjo Iviš. – Iškart matyti, kad jūs kalbate nieko nežinodamas. Tai... tai nepakeliama.

– Šiaip ar taip, jūs ten praleistumėte savo atostogas.

– Taip, bet kaip ten jie mane sutiktų?

Ji nutilo. Matjė žvelgė į ją netardamas nė žodžio: kaip visada, į akis krito jos pageltęs veidas. Naktis, regis, nuslydo jos kūnu. „Niekas nepalieka ant jos žymių“, – pamanė jis. Nesusilaikęs paklausė:

– Jūs taip ir nesukėlėte plaukų?

– Puikiai matote, kad ne, – sausai atsakė Iviš.

– Bet vakar vakare man pažadėjote, – kiek sudirgęs pasakė jis.

– Aš buvau apgirtusi, – atsakė ji. Ir dar primygtinai pakartojo, lyg norėdama jį įbauginti: – Aš buvau visiškai girta.

– Jūs neatrodėte tokia jau girta, kai man pažadėjote.

– Gerai jau! – nekantriai ištarė ji. – Ir kas iš to? Žmonės stebėtinai lengvai dalija pažadus.

Matjė neatsakė. Susidarė įspūdis, kad jis be perstojo kartojo neatidėliotinus klausimus: kaip iki vakaro rasti penkis tūkstančius frankų? Kaip padaryti, kad Iviš grįžtų į Paryžių kitais metais? Kaip dabar elgtis su Marsele? Jis neturėjo laiko susikaupti, grįžti prie klausimų, sudarančių jo minčių esmę nuo vakar dienos: kas aš? Ką padariau su savo gyvenimu? Kai jis nusisuko, kad nusipurtytų tą naują rūpestį, pamatė toliau aukštą neryžtingą Boriso siluetą, kuris ieškojo jų terasoje.

– Štai ir Borisas! – su apmaudu ištarė. Ir paklausė, apimtas nemalonaus įtarimo: – Tai jūs jo paprašėte ateiti?

– Ne, – apstulbusi atsakė Iviš. – Turėjau su juo susitikti vidurdienį, nes... nes jis praleido naktį su Lola. Tik pažiūrėkite, kaip jis atrodo!

Borisas juos pastebėjo ir jau artinosi. Jo akys buvo plačiai atvertos ir nemirksinčios, jis buvo mirtinai išblyškęs. Ir šypsojosi.

– Sveikas! – šūktelėjo Matjė.

Borisas kėlė du pirštus prie smilkinio, sveikindamasis kaip paprastai, bet šio gesto neužbaigė. Atsirėmė abiem rankomis į stalą ir ėmė sūpuotis ant kulnų, netardamas nė žodžio. Ir vis dar šypsojosi.

– Kas tau? – paklausė Iviš. – Tu panašus į Frankenšteiną.

– Lola mirė.

Kurį laiką jis beprasmiškai smaksojo priešais save. Pradžioje Matjė nieko nesusigaudė, paskui iš siaubo nustėro:

– Ką?..

Jis pažvelgė į Borisą: nevertėjo nė mėginti ką nors iš jo išpešti. Matjė sugriebė jo ranką ir privertė atsisėsti šalia Iviš. Borisas mechaniškai pakartojo:

– Lola mirė!

Iviš įbedė į brolį išplėstas akis. Ji kiek atsitraukė, tarsi bijodama prie jo prisiliesti.

– Ji nusižudė? – paklausė Iviš.

Borisas neatsakė, jo rankos ėmė drebėti.

– Sakyk, – susinervinusi pakartojo Iviš, – ji nusižudė? Nusižudė?

Boriso šypsena virto nerimastinga grimasa, jo lūpos krūpsėjo. Iviš įdėmiai žiūrėjo į jį tampydama plaukų sruogas. „Ji nesuvokia“, – sudirgęs sumetė Matjė.

– Gerai, – tarė jis. – Papasakosite vėliau. O dabar patylėkite.

Borisas ėmė juoktis. Ir išspaudė:

– Jeigu jūs... jeigu jūs...

Matjė šiurkščiai pirštų galais tekštelėjo jam į žandą. Borisas paliovė juoktis ir niurnėdamas pašnairavo į jį, paskui kiek suglebo ir apmirė, kvailai prasižiojęs. Visi trys tylėjo, o tarp jų stovėjo mirtis, bevardė ir šventa. Tai buvo ne įvykis, tai buvo aplinka, drumzlina substancija, pro kurią Matjė matė savo arbatos puodelį ir marmuro stalelį, o dar ir kilmingą piktą Iviš veidą.

– O ką ponui? – paklausė padavėjas.

Jis ironiškai nužvelgė Borisą.

– Kuo greičiau atneškite konjako, – paprašė Matjė. Ir kuo natūraliausiai pridūrė: – Ponas skuba.

Padavėjas nuėjo ir netrukus grįžo su buteliu ir taure. Matjė jautėsi apatiškas ir tuščias, tik dabar į jį įsigavo nakties nuovargis.

– Gerkite, – įsakė jis Borisui.

Borisas paklusniai išgėrė. Pastatė stiklą ir tarsi sau pasakė:

– Čia menki juokai.

– Vargšas kvailelis, – tarė Iviš, eidama prie jo. – Mano vargšas kvaileli!

Ji jam švelniai šypsojosi, suėmė jį už plaukų ir papurtė galvą.

– Tu čia, kokios šiltos tavo rankos, – su palengvėjimu atsiduso Borisas.

– Dabar pasakok! – paprašė Iviš. – Tu įsitikinęs, kad ji mirė?

– Šią naktį ji prisiuostė narkotikų, – vargiai prabilo Borisas. – Mes vėl pykomės.

– Tai ji nusinuodijo? – gyvai paklausė Ivіš.

– Nežinau, – atsakė Borisas.

Matjė apstulbęs pažvelgė į Ivіš: toji meiliai glostė broliui ranką, bet jos viršutinė lūpa keistai pakilo, atidengdama smulkius dantis. Borisas vėl prakalbo dusliu balsu. Regis, jis kreipėsi ne į juos, o į kažką kitą:

– Mes pakilome į jos kambarį ir ji pašniaukė narkotikų. Pirmąkart jų prisiuostė grimo kambaryje, kai mes ginčijomės.

– Iš tikrųjų tai jau buvo antras kartas, – patikslino Matjė. – Man regis, pirmąkart ji jų prisiuostė, kai jūs šokote su Ivіš.

– Tegul bus taip, – su nuovargiu balse ištarė Borisas, – tada tris kartus. Ji niekad tiek jų nevartojo. Mes atsigulėme, nekalbėjome. Ji vartėsi ir aš negalėjau užmigti. Paskui ji nurimo, ir aš užsnūdau.

Jis išgėrė konjako ir kalbėjo toliau:

– Rytą prabudau, nes dusau. Dėl jos rankos: „Nuimk savo ranką, tu mane smaugi.“ Ji nenuėmė. Aš pamaniau, kad tai susitaikymo gestas, ir paliečiau ją – buvo šalta. Aš paklausiau Lolos: „Kas tau?“ Ji nieko neatsakė. Tada iš visų jėgų atstūmiau jos ranką, Lola vos nenusirito iš lovos, aš atsistojau, sugriebiau už riešo ir patraukiau, kad vėl gulėtų savo vietoje. Jos akys buvo atmerktos. Pamačiau jos akis, – pridūrė jis su savotišku pykčiu, – ir jau niekad negalėsiu jų pamiršti.

– Vargšas mano kvaileli, – tarė Ivіš.

Matjė bandė užjausti Borisą, bet jam nesisekė. Borisas išmušė jį iš vėžių labiau nei Ivіš. Galima buvo pamanyti, kad jis širsta ant Lolos už tai, kad ji mirė.

– Aš sugriebiau savo skudurus ir apsivilkau, – monotonišku balsu ištarė Borisas. – Nenorėjau, kad mane rastų jos kambaryje. Manęs nematė išeinančio, prie kasos nieko nebuvo. Aš sėdau į taksi ir atvažiavau čia.

– Tau labai sunku? – švelniai paklausė Iviš. Ji pasilenkė prie jo be ypatingos užuojautos: tiesiog norėjo žinoti. Ir tarė: – Pažiūrėk į mane! Tu susikrimtęs?

– Aš... – pradėjo Borisas. Jis žvilgtelėjo į ją ir ūmiai atsakė: – Tai man kelia siaubą.

Pro šalį ėjo padavėjas, Borisas jį pašaukė:

– Dar vieną konjako.

– Taip pat skubiai, kaip ir pirmą? – šypsodamas paklausė padavėjas.

– Taip, aptarnaukite skubiai, – sausai atsakė Matjė.

Borisas buvo jam kiek atstumiantis. Jame nebeliko nieko iš to įprasto sauso, truputį stingaus žavesio. Toks jo veidas tapo pernelyg panašus į Iviš veidą. Matjė ėmė mąstyti apie Lolos kūną, išsitiesusį viešbučio kambario lovoje. Ponai su katiliukais užeis į kambarį, kėpsos į tą prabangų kūną, paženklintą gašlumo ir profesinio rūpesčio, atklos antklodę ir pakels naktinius marškinius ieškodami žaizdų ir manydami, kad policijos inspektoriaus profesija kartais turi ir gerų pusių. Matjė krūptelėjo:

– Ji ten visai viena? – paklausė.

– Taip, manau, ją ras apie vidurdienį, – susirūpinęs atsakė Borisas.

– Vadinasi, po dviejų valandų, – nustatė Iviš.

Ji vėl įsijautė į vyresniosios sesers vaidmenį. Glostė brolio plaukus gailestinga ir iškilminga mina. Borisas leidosi myluojamas; staiga jis suriko:

– Velniai griebtų!

Iviš krūptelėjo. Borisas noriai kalbėjo žargonu, bet niekad nesikeikė.

– Kas atsitiko? – sunerimo Iviš.

– Mano rašteliai, – atsakė Borisas.

– Kas?

– Rašteliai, aš idiotas, palikau juos pas ją.

Matjė nesuprato:

– Laiškus, kuriuos jai rašėte?

– Taip.

– Na, ir kas?

– O tas... Ateis gydytojas ir paaiškės, kad ji mirė apsinuodijusi.

– Laiškuose jūs užsimenate apie narkotikus?

– Na taip, – niūriai atsakė Borisas.

Matjė susidarė įspūdis, kad jis vaidina komediją:

– Tai ir jūs vartojate narkotikus? – paklausė jis, truputį įsižeidęs, nes Borisas niekada apie tai jam nekalbėjo.

– Aš... pasitaikydavo. Kartą ar du, šiaip, iš smalsumo. Be to, aš laiške rašau apie tipą, kuris juos parduoda, tas tipas iš Bul Blanš, kartą iš jo pirkau Lolai. Nenorėčiau, kad jis dėl manęs įkliūtų.

– Borisai, tu iš proto išsikraustei, – šūktelėjo Ivič. – Kaip tu galėjai apie tokius dalykus rašyti!

Borisas pakėlė galvą.

– Įsivaizduojate, koks bus skandalas!

– Bet gal jų neras? – svarstė Matjė.

– Iškart ras. Geriausiu atveju mane iškvies kaip liudytoją.

– Oi! Taigi tėvas sužinos! – nusigando Ivič. – Tai pasius!

– Jis gali mane iškviesti į Laoną ir patupdyti į banką.

– Ką gi, palaikysi man kompaniją, – liūdnai pasakė Ivič.

Matjė su pagaila pažvelgė į juos. „Štai, pasirodo, kokie jie!“ Ivič pergalingumas išgaravo; abudu susiglaudę, išblyškę, perkreiptais veidais atrodė tarsi dvi senutės. Visi nutilo, paskui Matjė pamatė, kad Borisas iš padilbų žiūri į jį, iš lūpų galėjai įskaityti gudrumą, varganą, beginklį gudrumą. „Ką jie sumanė?“ – sudirgo Matjė.

– Jūs sakote, kad kambarinė ateis vidurdienį? – paklausė jis.

– Taip. Ji beldžia, iki Lola pagaliau atsiliepia.

– Tai ką, dabar pusė vienuoliktos. Jūs turite laiko kuo ramiausiai ten grįžti ir paimti laiškus. Jei norite, imkite taksi, bet galima spėti ir autobusu.

Borisas nusuko akis.

– Aš negaliu ten grįžti.

„Prasidėjo", – tarė sau Matjė. Jis paklausė:

– Kodėl?

– Negaliu.

Matjė pamatė, kad Iviš žiūri į jį.

– Kur tie laiškai? – paklausė jis.

– Juodoj nedidelėj skrynelėj prie lango. Ant skrynelės stovi lagaminas, reikia tik jį nuimti. Pamatysite, viduje krūva laiškų. Maniškiai perrišti geltonu kaspinu.

Jis akimirką patylėjo ir abejingai pridūrė:

– Ten guli ir monetos. Pinigėliai.

Pinigėliai. Matjė tyliai švilptelėjo, jis sumetė: „Nekvailas tas berniūkštis, jis viską permąstė, net atlygio man būdą."

– Skrynelė nerakinta?

– Raktas Lolos rankinuke, o rankinukas ant naktinio stalelio. Ten rasite raktų ryšulėlį ir mažą plokščią raktelį. Tai jis ir bus.

– Koks kambario numeris?

– Dvidešimt pirmas, ketvirtajame aukšte, antras kambarys po kairei.

– Gerai, – tarė Matjė. – Einu.

Jis atsistojo. Iviš vis dar žiūrėjo į jį. Borisas atrodė apsiraminęs. Jis su įprastu grakštumu atmetė plaukus ir vos pastebimai šypsodamas tarė:

– Jeigu jus sulaikys, užteks pasakyti, kad einate pas Bolivarą, tai negras iš *Kamčiatkos,* aš jį pažįstu. Jis taip pat gyvena ketvirtajame.

– Laukite abu manęs čia, – įsakė Matjė.

Jis nevalingai prabilo įsakmiu balsu. Ir tyliau pridūrė:

– Grįšiu po valandos.

– Mes lauksime, – tarė Borisas. Ir pridūrė su susižavėjimu ir begaliniu dėkingumu:

– Jūs aukso žmogus.

Matjė nužingsniavo Monparnaso bulvaru, jam buvo gera likus vienam. Tuo metu Borisas su Iviš ims šnibždėtis, jie vėl atkurs savo tvankų brangų pasaulėlį. Bet tai jam nerūpėjo. Jį supo rėksmingi rūpesčiai: Iviš meilė, Marselės nėštumas, pinigai ir dar, visa ko centre, akla dėmė – mirtis. Jis keletą kartų ištarė „uf!“, braukdamas rankomis per veidą ir trindamas skruostus. „Vargšė Lola, – mąstė jis, – man ji taip patiko.“ Bet ne jam reikėjo jos gailėti: pati mirtis buvo prakeikta, nes negavo jokios sankcijos. Ir ne jam ją sankcionuoti. Ji sunkiai įkrito į vargšę patrakusią sielą ir aklai ten sukosi. Tik tai vargšei sielai teko nepakeliama našta ją apmąstyti ir išpirkti. Jei tik Boriso širdyje atsirastų bent krislas liūdesio... Bet jis jautė tik siaubą. Lolos mirtis amžiams liks už pasaulio ribos, amžiams degradavusi, kaip kažkieno iškalbis: „Nustipo kaip šuo.“ Tokia mintis buvo nepakeliama.

– Taksi! – šūktelėjo Matjė.

Įsėdęs į automobilį, pasijuto ramesnis. Iškilo net šaltakraujiško pranašumo jausmas, tarsi staiga jis būtų atleidęs sau, kad jis ne Iviš amžiaus, veikiau, tarsi jaunystė netikėtai būtų netekusi savo vertės. „Jie priklauso nuo manęs“, – tarė sau su graudžiu išdidumu. Bus geriau, jei taksi sustos toliau nuo viešbučio.

– Navareno ir Martir gatvių kampas.

Matjė žvelgė į niūrių aukštų pastatų virtinę Raspajo bulvare. Kartojo sau: „Jie priklauso nuo manęs.“ Jis jautėsi stiprus ir net kiek nerangus. Paskui stiklai patamsėjo: jie įvažiavo į Bak gatvės siaurumą ir ūmiai Matjė suvokė, kad Lola mirė, kad jis įeis į jos kambarį, pamatys jos plačiai atmerktas akis ir jos baltą kūną. „Aš į ją

nežiūrėsiu", – nusprendė. Ji buvo mirusi. Jos sąmonė buvo sunaikinta. Bet ne gyvenimas. Apleistas švelnaus ir meilaus žvėries, kuris tiek ilgai joje gyveno, tas vienišas gyvenimas paprasčiausiai sustojo, jis sklandė, pilnas šauksmų be aido ir bevaisių vilčių, tamsių blyksnių, atgyvenusių veidų ir kvapų, jis pleveno atsiskyręs nuo pasaulio, užkaboriuose, nepamirštamas ir nepakeičiamas, tvaresnis už mineralą, ir niekas negalės sutrukdyti jo buvusiam egzistavimui, jis patyrė savo paskutinę metamorfozę: jo ateitis sustingo. „Gyvenime, – mąstė Matjė, – slypi ateitis, kaip kūnuose slypi tuštuma." Jis palenkė galvą: mąstė apie savo gyvenimą. Ateitis įsismelkė į jį iki pačios širdies, visa ten buvo judėjimas, atidėjimas. Seniai praėjusios vaikystės metai, diena, kai jis tarė sau „aš būsiu laisvas", diena, kai jis tarė sau „aš būsiu didis žmogus", jam vėl iškilo šiandien podraug su ypatinga tų dienų ateitimi tarsi mažytis asmeninis dangus, absoliučiai apvalus, ir ta ateitis buvo jis pats, toks, koks jis yra dabar, pavargęs ir bręstantis, tos dienos turėjo teisę į jį per visus praėjusius metus, jos laikėsi savo reikalavimų, ir jį dažnai kankino sekinantys sąžinės priekaištai, nes jo dabartis, nerūpestinga ir persisotinusi, buvo tų praėjusių dienų tikroji ateitis. Tos dienos jo laukė dvidešimt metų, tai iš jo, nuvargusio žmogaus, žiaurus vaikas reikalavo įgyvendinti jo svajones; nuo jo priklausė, ar tos vaikiškos priesaikos liks tušti žodžiai, ar jos taps pirmais likimo pranašais. Jo praeitis tolydžio patyrė dabarties pataisas; kiekviena diena vis akivaizdžiau nepateisino jo senų didingų svajonių, kiekviena diena atsinešdavo naują ateitį; ir taip nuo laukimo iki laukimo, nuo ateities prie ateities lėtai slinko Matjė gyvenimas... ir kur linkui?

Niekur. Jis pamąstė apie Lolą: ji mirė ir jos gyvenimas, kaip ir Matjė gyvenimas, praėjo belaukiant. Be abejo, prieš gerą gabalą metų gyveno maža mergytė su rusvomis garbanėlėmis, prisiekusi tapti žymia artiste, o apie 1923 metus pasirodė jauna dainininkė, pasiekusi šlovę, paženklintą afišose. O jos meilė Borisui, ta didžioji

senės meilė, dėl kurios ji tiek kentėjo, nuo pat pirmos dienos buvo tik atidėjimas. Dar vakar ta meilė, tamsi ir netvirta, laukė kažkokios ateities; dar vakar Lola nė neabejojo, kad gyvens ir kad Borisas ją kada nors pamils; pačios tikriausios, visavertės akimirkos, pačios švelniausios meilės naktys, kurias tarė ji sau esant amžinas, buvo tik laukimas.

O laukti nebuvo ko: mirtis prisėlino iš visų laukimų užnugario ir juos sustabdė, jie tapo sustingę ir nebylūs, be tikslo, absurdiški. Laukti nebuvo ko: niekas niekada nesužinos, ar Lola galėjo priversti Borisą ją pamilti, dabar šis klausimas neteko prasmės. Lola mirė, nebėra ko blaškytis, nebėra glamonių, nebėra meldimo: neliko nieko, tik laukimų laukimai, nieko, tik nutykęs blukių spalvų gyvenimas, kuris rėmėsi tik pačiu savimi. „Jei šiandien mirčiau, – staiga šovė į galvą mintis, – niekas niekada nesužinotų, ar aš buvau žuvęs žmogus, ar dar turėjau galimybių išsigelbėti."

Taksi sustojo ir Matjė išlipo: „Palaukite manęs", – tarė vairuotojui. Kirto gatvę įstrižai, pastūmė viešbučio duris, įėjo į tamsų vestibiulį, prisigėrusį sunkių kvapų, virš stiklinių durų, kairėje, kabojo emaliuotas trikampis: „Direkcija". Matjė metė žvilgsnį pro stiklą: kambarys atrodė tuščias, tesigirdėjo laikrodžio tiksėjimas. Įprasti viešbučio gyventojai – dainininkai, šokėjai, negrai iš džiazo grįždavo vėlai ir vėlai keldavosi: visi dar miegojo. „Nereikia lipti laiptais per greitai", – susivokė Matjė. Daužėsi širdis ir linko keliai. Sustojo ketvirtojo aukšto laiptų aikštelėje ir apsižvalgė. Raktas buvo duryse. „O jeigu ten kas nors yra?" Jis įsiklausė ir pabeldė. Niekas neatsakė. Penktajame aukšte kažkas nuleido klozeto vandenį, Matjė išgirdo jo kliokimą, lydimą melodingo vandens srovės garso. Jis pastūmė duris ir įėjo.

Kambarys buvo tamsus ir dar išsaugojęs drėgną sapno kvapą. Matjė apieškojo žvilgsniu prietemą, jis troško Lolos veido bruožuose įskaityti mirtį, tarsi tai būtų buvęs žmogiškas jausmas. Lova

stovėjo dešinėje, kambario gilumoje. Matjė pamatė Lolą, labai išblyškusią; ji žiūrėjo į jį. „Lola!“ – tyliai pašaukė jis. Lola neatsakė. Jos veidas buvo nepaprastai išraiškingas, bet neįžvelgiamas; krūtys nuogos, viena jos nuostabi ranka gulėjo skersai lovos, kita – po antklode. „Lola!“ – dar kartą pašaukė jis prieidamas prie lovos. Nepajėgė atplėšti akių nuo tos tokios išdidžios krūtinės, jam norėjosi ją paliesti. Kelias akimirkas pastovėjo prie lovos, dvejojantis, susijaudinęs, jo kūnas buvo apnuodytas aštraus geismo, paskui nusisuko ir greitai sugriebė nuo naktinio stalelio rankinuką. Jame gulėjo plokščias raktas: Matjė ištraukė jį ir pasuko prie lango. Pro naktines užuolaidas sruvo pilka diena, kambarys buvo pripildytas sustingusio esimo; Matjė atsiklaupė prie skrynelės nugara jusdamas besąlyginį Lolos esimą nelyg žvilgsnį. Jis įkišo raktą į spyną. Pakėlė dangtelį, panardino abi rankas į vidų ir popieriai sušiugždėjo tarp pirštų. Tai buvo banknotai; jų buvo daug. Tūkstantinės kupiūros. Po kvitų ir raštelių krūvele Lola slėpė laiškų ryšulėlį, perjuostą geltono šilko kaspinėliu. Matjė prinešė ryšulėlį prie šviesos, atidžiai apžiūrėjo rašyseną ir pusbalsiu ištarė: „Štai jie.“ Tada įsikišo laiškus į kišenę. Bet išeiti nepajėgė, taip ir liko klūpėti, įsistebeilijęs į pinigus. Po akimirkos nusisukęs jis jau karštligiškai rausėsi popieriuose, atrinkinėjo juos nežiūrėdamas, tik liesdamas. „Man užmokėta“, – pamanė. Ten, už jo, gulėjo ilga balta moteris nustebusiu veidu, rankos, regis, dar galėjo išsitiesti ir raudoni nagai dar galėjo apdraskyti. Matjė atsistojo, dešiniu delnu nusivalė kelius. Kairioji ranka spaudė pluoštą banknotų. Pamąstė: „Mes išgelbėti iš bjaurios padėties“ ir sumišęs apžiūrinėjo pinigus. „Mes išgelbėti...“ Jis nevalingai įtempė klausą, įsiklausė į tylų Lolos kūną ir pasijuto lyg prikaltas prie grindų. „Tiek to!“ – sušnibždėjo Matjė, susitaikęs su likimu. Jo pirštai atsigniaužė ir pinigai, sūkuriuodami, nusileido į skrynelę. Matjė uždarė dangtį, pasuko raktą, įsidėjo jį į kišenę ir išsėlino iš kambario.

Šviesa jį apžilpino. „Aš nepaėmiau pinigų“, – suglumęs tarė sau.

Matjė nejudėdamas stovėjo, padėjęs ranką ant laiptų turėklų; jis pamanė: „Koks aš ištižėlis.“ Pamėgino niršti ant savęs, bet rimtai ant savęs sunku pykti. Ūmai jis prisiminė Marselę ir šlykščią senę su smaugiko rankomis, ir iš rimtųjų nusigando. „Menkas niekas, tik mažas judesys ir Marselei nebereikėtų kentėti; būtų išgelbėta nuo visų tų šlykštybių, kurios paliks jos dvasiai neišdildomą žymę. O aš negalėjau. Buvau toks delikatus. Irgi mat, drąsuolis. Paskui, mąstė jis žiūrėdamas į savo aptvarstytą ranką, – aš galiu kiek noriu badyti peiliu ranką ir vaizduoti prieš mergeles lemtingą vyriškį: aš jau niekad nebegalėsiu į save rimtai žiūrėti.“ Marselė eis pas tą senę, kitos išeities nėra: tai jai teks parodyti drąsą, kovoti su nerimu ir siaubu, o jis tuo metu palaikys savo jėgas gurkšnodamas kuriame nors bistro romą. „Ne, – susigriebė išsigandęs. – Ne, ji ten neis. Aš vesiu ją, nes tik tą sugebu.“ Tarė sau: „Aš ją vesiu“, spausdamas sužeistą ranką į turėklus, ir jam pasivaideno, kad jis skęsta. Sušnibždėjo: „Ne! Ne!“ Atmesdamas galvą atgal, giliai įkvėpė oro, apsisuko, perėjo koridorių ir grįžo į kambarį. Atsirėmė nugara į duris kaip ir pirmą kartą ir pabandė pripratinti akis prie prietemos.

Jis net nebuvo iki galo įsitikinęs, kad jam užteks drąsos vogti. Jis žengė kelis nedrąsius žingsnius ir galiausiai išskyrė Lolos pilką veidą ir plačiai atmerktas jos akis, kurios žiūrėjo į jį.

– Kas čia? – paklausė Lola.

Balsas silpnas, bet piktas. Matjė sudrebėjo nuo galvos iki kojų. „Koks idiotas!“ – tarė sau.

– Matjė.

Įsitvyrojo tyla, paskui Lola paklausė:

– Kiek valandų?

– Be ketvirčio vienuolika.

– Man skauda galvą, – tarė Lola. Ji užsitraukė antklodę iki kaklo ir sustingo, įbedusi akis į Matjė. Ji vis dar atrodė kaip numirėlė.

– Kur Borisas? – paklausė ji. – O ką jūs čia veikiate?

– Jūs sirgote, – skubiai paaiškino Matjė.

– Kas man buvo?

– Buvote apmirusi su atmerktomis akimis. Borisas jus kalbino, bet jūs jam neatsakėte, ir jis išsigando.

Regis, Lola negirdėjo. Paskui ji staiga sarkastiškai nusijuokė, bet tas juokas tuoj nuslopo. Ji vargais negalais išspaudė:

– Jis pamanė, kad aš miriau?

Matjė neatsakė.

– A? Juk taip? Pamanė, kad aš miriau?

– Jis nusigando, – išsisukinėjamai pasakė Matjė.

– Uf! – atsikvėpė Lola.

Vėl stojo tyla. Ji užsimerkė, smakras tirtėjo. Matėsi, kad ji darė didžiules pastangas vėl susivaldyti. Neatsimerkdama pasakė:

– Paduokite man rankinę, ji ant naktinio staliuko.

Matjė ištiesė jai rankinuką; ji išėmė pudrinę ir su pasišlykštėjimu įsižiūrėjo į savo veidą.

– Tikrai atrodau kaip negyvėlė.

Nusikamavusi atsiduso ir, padėjusi rankinę ant lovos, pridūrė:

– Beje, daugiau aš ir neverta.

– Blogai jaučiatės?

– Ganėtinai blogai. Bet aš žinau, kas man yra, į vakarą praeis.

– Gal jums ko nors reikia? Norite, pakviesiu gydytoją?

– Ne. Nusiraminkite. Tai jus atsiuntė Borisas?

– Taip. Jis buvo pritrenktas.

– Jis apačioje? – paklausė Lola truputėlį pasikėlusi.

– Ne... Aš buvau *Dôme*, suprantate, jis atėjo pas mane. Aš šokau į taksi ir atidūmiau čia.

Lolos galva nusviro ant pagalvės.

– Vis tiek ačiū.

Ji ėmė juoktis. Uždususiu ir kankinamu juoku.

– Trumpiau sakant, angelėlis išsigando. Neilgai mąstęs nusiplovė. Paskui atsiuntė jus čia, kad įsitikintumėte, ar aš tikrai miriau.

– Lola! – tepasakė Matjė.

– Gerai jau, gerai, – atrėžė Lola, – nereikia tuščių plepalų!

Ji vėl užsimerkė ir Matjė dingtelėjo, kad ji tuoj neteks sąmonės. Bet po akimirkos Lola sausai ištarė:

– Malonėkite jam pasakyti, kad nusiramintų. Man negresia joks pavojus. Tokie negalavimai kartais būna, kai... Na, jis žinos, kodėl. Mažumą silpsta širdis. Pasakykite jam, kad jis pas mane tuoj pat ateitų. Aš čia būsiu iki vakaro.

– Sutarta, – tarė Matjė. – Jums iš tikrųjų nieko nereikia?

– Nieko. Šiandien į vakarą atsigausiu ir eisiu dainuoti.

Ji pridūrė:

– Man dar ne galas.

– Tada iki pasimatymo.

Jis pasuko prie durų, bet Lola jį pakvietė. Ji maldaujamu balsu ištarė:

– Pažadėkite, kad jį pas mane atsiųsite! Nes... mes truputį susiginčijome vakar vakare. Pasakykite, kad aš ant jo nepykstu, kad apie tai nieko panašaus nebebus kalbama. Maldauju jūsų, tegul jis ateina! Aš negaliu pakęsti minties, kad jis mane laiko mirusia.

Matjė susijaudino. Jis tarė:

– Supratau. Atsiųsiu jį pas jus.

Jis išėjo. Laiškų ryšulėlis vidinėje švarko kišenėje sunkiai slėgė krūtinę. „Tai bent fizionomiją nutaisys! – tarė sau Matjė. – Reikės atiduoti raktą, teks kaip nors įsigudrinti jį įdėti į rankinę.“ Jis pabandė linksmai pakartoti: „O man uoslė pasakė neimti pinigų!“ Bet jam nebuvo linksma; tai, kad jo bailumas gerai baigėsi, dar nieko nereiškė, svarbu, kad jis nepajėgė paimti pinigų. „Ir vis dėlto, – pamąstė jis, – man gera, kad ji nemirė.“

– Ei, pone! – šūktelėjo vairuotojas. – Čia!

Matjė sutrikęs atsigręžė.

– Kas yra? A! Tai jūs! – pagaliau jis atpažino taksi. – Gerai, vežkite mane į *Dôme*.

Jis įsėdo ir automobilis pajudėjo. Matjė pamėgino nuvyti mintį apie savo žeminamą pralaimėjimą. Jis ištraukė laiškus, atrišo kaspinėlio mazgą ir ėmė skaityti. Tai buvo trumpi sausi Boriso laiškeliai, rašyti iš Laono per Velykų atostogas. Kartais buvo kalbama apie kokainą, bet taip užslėptai, kad Matjė su nuostaba pamanė: „Aš nė nežinojau, kad jis toks atsargus." Visi laiškučiai prasidėjo kreipiniu: „Mano brangioji Lola", paskui ėjo trumpa ataskaita apie laiko leidimą: „Einu maudytis. Susiėdžiau su tėvu. Susipažinau su buvusiu imtynininku, kuris išmokys mane amerikietiškos kovos. Iki galo surūkiau *Henry Clay,* nepribarstydamas pelenų ant grindų." Borisas tuos savo raštelius kaskart baigdavo vienodai: „Karštai myliu tave ir bučiuoju. Borisas." Matjė lengvai įsivaizdavo, su kokiais jausmais Lola turėjo visa tai skaityti, jos visada numatomą nusivylimą ir vis tiek kaskart naują, ir kaskart tas pačias pastangas su užsidegimu kartoti sau: „O juk jis myli mane, tik nemoka šito išreikšti." Jam dingtelėjo: „Ir vis dėlto ji juos išsaugojo." Matjė kruopščiai perrišo mazgą ir įsidėjo ryšelį į kišenę. „Borisui reikės kaip nors prisitaikius įmesti jį į skrynelę, kad ji nematytų." Kai taksi sustojo, Matjė pasijuto esąs tikras Lolos sąjungininkas. Bet tegalėjo apie ją galvoti ne kitaip, tik būtuoju laiku. Įeidamas į kavinę pajuto, kad gins mirusiosios atminimą.

Galėjai pamanyti, kad Borisas Matjė išėjus nepajudėjo iš vietos. Jis sėdėjo susikūprinęs, prasižiojęs ir suspaudęs šnerves. Iviš kažką jam gyvai sakė į ausį, bet nutilo, vos tik pamatė artėjant Matjė. Šis priėjo ir numetė laiškus ant stalo:

– Štai, – ištarė.

Borisas paėmė ryšulėlį ir skubiai paslėpė kišenėje. Matjė nedraugiškai dėbtelėjo į jį.

– Per daug sunku nebuvo? – paklausė Borisas.

– Visai nesunku. Tik štai koks reikalas: Lola nemirė.

Borisas nustėręs pakėlė akis.

– Lola nemirė, – bukai pakartojo.

Jis dar labiau suglebo, atrodė priblokštas. „Po paraliais, – pamanė Matjė, – jis jau pradėjo prie to priprasti."

Iviš žvelgė į Matjė savo spindinčiomis akimis.

– Aš taip ir žinojau! – tarė ji. – Kas jai buvo?

– Paprastas apalpimas, – atsakė Matjė nesuvaldydamas įtampos.

Jie nutilo. Borisas ir Iviš virškino naujieną. „Koks farsas", – pamanė Matjė. Borisas pagaliau pakėlė galvą. Jo akys buvo pastėrusios.

– Tai... tai ji pati jums grąžino laiškus? – paklausė jis.

– Ne. Kai juos ėmiau, ji dar buvo apalpusi.

Borisas nugėrė gurkšnį konjako ir pastatė stiklą ant stalo.

– Nieko sau! – šūktelėjo jis lyg pačiam sau.

– Ji pasakė, kad kartais jai taip būna po narkotikų ir kad jūs tai žinote.

Borisas neatsiliepė. Iviš, regis, susitvardė.

– Ką ji pasakė? – smalsiai paklausė ji. – Ji turėjo būti priblokšta, kai pamatė jus prie lovos kojūgalio?

– Nelabai. Pasakiau, kad Borisas nusigando ir paprašė manęs padėti. Suprantama, aš pasakiau, kad ir atėjau pasižiūrėti, kas atsitiko. Prisiminkite tai, – tarė Matjė Borisui. – Pasistenkite nesusipainioti. O dar pamėginkite jos nemačiom padėti laiškus atgal į dėžutę.

Borisas persibraukė ranka kaktą.

– Negaliu, – išspaudė, – aš ją matau mirusią.

Matjė visa tai nusibodo.

– Ji nori, kad jūs pas ją tuojau pat atvažiuotumėt.

– Aš... aš buvau įsitikinęs, kad ji mirė, – lyg atsiprašydamas sušnibždėjo Borisas.

– Na gerai, bet ji nemirė! – susierzinęs riktelėjo Matjė. – Imkite taksi ir važiuokite pas ją.

Borisas nepajudėjo.

– Girdite? – paklausė Matjė. – Ji yra be galo nelaiminga moteris.

Jis palinko norėdamas sugriebti Borisui už rankos, bet šis staigiu trūktelėjimu išsilaisvino.

– Ne! – riktelėjo jis taip garsiai, kad moteris terasoje atsigręžė.

Ir jau tyliai, su apatišku, bet nenugalimu užsispyrimu tęsė:

– Aš ten neisiu.

– Bet vakarykščiai ginčai pamiršti, ji pažadėjo daugiau apie tai nekalbėti.

– O! Kas man tie vakarykščiai ginčai! – tarė Borisas gūžtelėdamas pečiais.

– Tai kas tada?

Borisas piktai pašnairavo į jį:

– Ji man varo siaubą.

– Nes manėte, kad ji mirė! Paklausykite, Borisai, susiimkite, visa ši istorija atsiduoda bufonada. Jūs apsirikote, na, ir kas: su tuo baigta.

– Manau, kad Borisas teisus, – gyvai pareiškė Ivįš. Jos balsas įgavo nesuprantamą Matjė intonaciją: – Aš... aš juo dėta elgčiausi taip pat.

– Ar jūs nesuprantate? Šitaip jis prives ją iki mirties.

Ivįš papurtė galvą, jos mažas niūrus snukelis buvo perkreiptas pykčio. Matjė metė į jį neapykantos kupiną žvilgsnį. „Ji kursto jį prieš Lolą“, – pamanė.

– Jeigu jis grįš pas ją, tai tik iš pasigailėjimo, – tarė Ivįš. – Jūs negalite iš jo to reikalauti; nėra nieko šlykštesnio, net jai.

– Tegul bent jau ją pamato. O ten paaiškės.

Ivįš nekantriai susiraukė:

– Yra dalykų, kurių jūs nesuprantate, – tarė ji.

Matjė neryžtingai nutilo ir Borisas pasinaudojo tuo pranašumu:

– Aš nenoriu jos matyti, – užsispyręs ištarė jis. – Man ji mirusi.

– Bet tai idiotiška! – šūktelėjo Matjė.

Borisas niauriai pažiūrėjo į jį.

– Aš nenorėjau jums sakyti, bet jeigu ją pamatysiu, teks prie jos prisiliesti. O to, – pridūrė su pasibjaurėjimu, – aš negalėsiu.

Matjė pajuto savo bejėgiškumą. Jis pavargęs žiūrėjo į tuos du žiaurius, kone infantiliškus padarus.

– Gerai, tada kiek palūkėkite... iki išdils prisiminimas. Pažadėkite, kad užeisite pas ją ryt ar poryt.

Borisas su palengvėjimu atsiduso:

– Gerai, – nenatūraliu tonu ištarė. – Rytoj.

Matjė vos jam nepasakė: „Bent jau paskambinkite jai ir įspėkite, kad šiandien negalite ateiti." Bet susilaikė supratęs: „Jis vis tiek to nedarys. Paskambinsiu pats." Atsistojo.

– Man reikia pas Danielį, – kreipėsi jis į Iviš. – Kada žinosite rezultatus? Antrą valandą?

– Taip.

– Gal norite, kad aš užeičiau pasiteirauti?

– Ne, ačiū. Užeis Borisas.

– Kada jus pamatysiu?

– Nežinau.

– Pasiųskite man iškart pneumatiniu paštu laišką, kad sužinočiau, ar išlaikėte.

– Gerai.

– Nepamirškite, – tarė Matjė nueidamas. – Iki!

– Iki! – sutartinai atsakė abudu. Matjė nusileido į *Dôme* pusrūsį ir susirado telefonų knygą. Vargšė Lola! Rytoj Borisas, aišku, vėl užeis į *Sumatrą*. „Bet kaip ji išbus tą dieną jo belaukdama!.. Nenorėčiau atsidurti jos kailyje."

– Prašyčiau sujungti su Triuden 00-35, – paprašė jis apkūnios telefonininkės.

– Abi kabinos užimtos, – atsakė toji. – Palaukite.

Matjė laukė, pro dvejas atviras duris matė baltas tualeto kambario plytelių grindis. Vakar vakare jis stovėjo priešais kitas duris su užrašu „Tualetai“... Keistas meilės prisiminimas.

Jį pripildė nuoskauda Ivíš. „Jie bijo mirties, – pamanė. – Veltui jie stengiasi būti šviežutėliai ir švaručiai, jų sieliūkštės menkutės ir nelaimingos, nes jie visko bijo. Bijo mirties, bijo ligos, senatvės. Jie kabinasi į savo jaunystę – taip mirštantysis kabinasi į gyvenimą. Kiek kartų mačiau, kaip Ivíš čiupinėja veidą priešais veidrodį: ji jau dreba nuo minties, kad jos veide atsiras raukšlių. Jie praleidžia laiką gromuliuodami savo jaunystę, jie kurpia tik trumpalaikius planus, tarsi jiems būtų telikę gyventi penkeri ar šešeri metai. O paskui... Ivíš kalba, kad nusižudys, bet aš ramus, ji niekad neišdrįs: jie vartys pelenus. Pagaliau aš susiraukšlėjau, turiu krokodilo odą, mano raumenys suglebo, bet man dar gyventi ir gyventi... Pradedu suvokti, kad mes buvome jauni. Mes norėjome vaizduoti tikrus vyrus, buvome juokingi, bet, svarstau, ar tik ne vienintelis būdas išgelbėti savo jaunystę yra apie ją negalvoti.“ Bet jam buvo negera, jis jautė, kad viršuje jie, sukišę galvas, šnabždėjosi, jie sąmokslininkai – ir vis tiek jie žavingi.

– Kaip ten telefonas? – paklausė jis.

– Minutėlę, pone, – nedraugiškai atsakė storulė. – Klientas iškvietė Amsterdamą.

Matjė pasisuko ir kiek paėjėjo: „Aš nesugebėjau paimti pinigų!“ Laiptais lengvai ir guviai leidosi moteris, viena iš tų, kurios nekaltu mergytės veideliu taria: „Einu pasiusiot.“ Ji pastebėjo Matjė, stabtelėjo ir vėl žengė plačiais slystančiais žingsniais ir tokia visa dvasinga, tokia kvepianti dingo tualete. „Aš nesugebėjau paimti pinigų; mano laisvė – mitas. Mitas – Briunė teisus – ir mano

gyvenimas slapta kuriasi su mechaniniu tikslumu. Niekis, išdidi ir niauri mintis apie tai, kaip tapti nieku, visada kitu, negu tas, kas esu. Kad būčiau ne savo amžiaus, štai jau geri metai, kaip žaidžiu su tais dviem vaikiūkščiais; veltui: esu vyras, suaugęs žmogus, ir tas suaugęs žmogus, tas ponas bučiavo taksi mažąją Iviš. Kad būčiau ne savo klasės, rašau kairiosios pakraipos žurnaluose, veltui: esu buržua, negalėjau paimti Lolos pinigų, jų tabu man kelia baimę. Kad pabėgčiau nuo savo gyvenimo, Marselei leidus aš puolu į meilės intrigėles į kairę ir į dešinę, atkakliai atsisakau stoti priešais merą; ir be reikalo: faktiškai aš jau vedęs, gyvenu šeimoje." Jis paėmė telefonų knygą, išsiblaškęs pavartė ir perskaitė: „Olebekas, dramaturgas, Nor 77-80." Jam suskaudo širdį. „Štai. Būti pačiu savimi – tai vienintelė laisvė, kuri man lieka. Mano vienintelė laisvė – panorėti vesti Marselę." Jis taip pavargo blaškytis tarp dviejų priešingų srovių, kad buvo kone laimingas. Jis sugniaužė kumščius ir jo vidinis balsas ištarė su rimtumu, būdingu suaugusiam žmogui, buržua, piliečiui, šeimos galvai: „Aš noriu vesti Marselę."

Fu! Tai buvo tik žodžiai, vaikiškas ir bergždžias pasirinkimas. „Tai taip pat, – mąstė jis, – taip pat melas: man nereikia valios ją vesti; lieka tik plaukti pasroviui." Jis užvertė telefonų knygą ir sutrikęs įsistebeilijo į savo žmogiškojo orumo griuvėsius. Ir staiga jam pasirodė, kad jis mato savo laisvę. Ji buvo nepasiekiama, žiauri, jauna ir kaprizinga kaip malonė: ji jam paprasčiausiai įsakė mesti Marselę. Bet tai buvo tik akimirką; jis nujautė tą nepaaiškinamą laisvę, įgavusią nusikaltimo regimybę; ji jam kėlė baimę ir, be to, buvo taip toli. Jis apsistojo ties savo pernelyg humanišku troškimu, ties savo pernelyg humaniškais žodžiais: „Aš ją vesiu."

– Jūsų eilė, pone, – pranešė telefonistė. – Antroji kabina.

– Ačiū.

Jis įėjo į kabiną.

– Nukelkite ragelį, pone.

Matjė paklusniai nukėlė ragelį.

– Alio! Triuden 00-35? Aš turiu pranešimą poniai Montero. Ne, netrukdykite jos. Užlipkite iki jos kambario ir perduokite, kad šiandien ponas Borisas negali ateiti.

– Ponas Morisas? – patikslino balsas.

– Ne, ne Morisas. Borisas. B – Bernaras, o – Oktavas. Jis negali ateiti. Taip. Teisingai. Ačiū, ponia, iki pasimatymo.

Jis išėjo, kasydamasis pakaušį svarstė: „Marselė, matyt, dabar kaip ant adatų, reikėtų jai paskambinti, kol aš čia." Jis neryžtingai pažvelgė į telefonistę:

– Norite dar skambinti? – paklausė ji.

– Taip... Duokite Segiur 2564.

Tai buvo Saros numeris.

– Alio, Sara, čia Matjė, – tarė jis.

– Labas, – pasigirdo šiurkštus Saros balsas. – Na, kaip? Viskas susitvarkė?

– Anaiptol, – tarė Matjė. – Žmonės dabar šykštūs. Aš jūsų tik norėjau paprašyti: ar negalėtumėte užšokti pas tą tipą ir paprašyti palaukti pinigų iki mėnesio galo?

– Bet mėnesio gale jis išvažiuoja.

– Aš jam išsiųsiu pinigus į Ameriką.

Stojo trumpa tyla.

– Aš, žinoma, galiu pamėginti, – nenoriai ištarė Sara. – Bet vargu, ar kas išeis. Jis – senas nagas, be to, dabar išgyvena supersionizmo krizę, nuo to laiko, kai jį išgrūdo iš Vienos, jis nekenčia visų, kas nėra žydas.

– Vis tiek pamėginkite, jei jums nesunku.

– Man visai nesunku. Nueisiu ten tuoj po pusryčių.

– Ačiū, Sara, jūs aukso žmogus!

/ XIII

– Jis labai jau neteisingas, – tarė Borisas.

– Taigi, – sutiko Iviš, – įsivaizduoja, mat, kad padarė Lolai paslaugą!

Ji sukikeno ir Borisas patenkintas nutilo: niekas jo taip nesuprato kaip Iviš. Jis pasuko galvą į laiptus, vedančius į tualeto kambarius, ir rūsčiai pamąstė: „Čia jis per toli nuėjo. Negalima kalbėti taip, kaip jis kalbėjo su manimi. Aš jam ne Urtigeris." Jis žiūrėjo į laiptus ir vylėsi, kad lipdamas Matjė atsigręš ir jiems nusišypsos. Bet Matjė išėjo nė nepažvelgęs į juos, ir Borisui nusmelkė širdį.

– Jis labai jau išdidžiai atrodo, – tarė jis.

– Kas?

– Matjė. Ką tik išėjo.

Iviš neatsakė. Ji abejingai stebeilijo į savo aptvarstytą ranką.

– Jis pyksta ant manęs, – tarė Borisas. – Jis laiko mane amoraliu.

– Taip, – pritarė Iviš, – bet tai praeis.

Ji gūžtelėjo pečiais.

– Nepakenčiu, kai jis dedasi dorovingas.

– O man patinka, – tarė Borisas. Susimąstęs pridūrė: – Tačiau aš esu už jį dorovingesnis.

– Pfu! – prunkštelėjo Iviš. Ji kiek pasisūpavo ant suolelio ir atrodė kvailoka papūstžandė mergiotė. Valiūkišku tonu pareiškė: – O aš spjaunu į dorovę. Spjaunu.

Borisas pasijuto labai vienišas. Jam norėjosi artumo su Iviš, bet tarp jų vis dar buvo Matjė. Borisas tarė:

– Jis neteisus. Net neleido pasiaiškinti.

Iviš abejingai ištarė:

– Yra dalykų, kurių negali jam paaiškinti.

Kaip paprastai, jis neprieštaravo, bet manė, kad Matjė viską suprastų, jei, žinoma, būtų gerai nusiteikęs. Jam visada atrodydavo, kad jie su Iviš kalba ne apie tą patį Matjė: Iviš akimis Matjė buvo kažkoks bespalvis.

Iviš vos girdimai susijuokė:

– Koks tu užsispyręs, mano asiliuk, – ištarė ji.

Borisas neatsakė. Jis gromuliavo tai, ką būtų pasakęs Matjė: kad jis visai ne niekšiškas egoistėlis, kad buvo siaubingai sukrėstas, kai pamanė, kad Lola negyva. Jis net numatė akimirką, kai pradės kentėti, ir tai jį pritrenkė. Borisas laikė kančią amoraliu dalyku ir iš tikrųjų negalėjo jos pakelti. Tada jis pats save vertė tai daryti. Iš moralinių paskatų. Ir kažkas užsikirto, kažkas sugedo, reikėjo dabar laukti, kad toji būsena grįžtų.

– Juokinga, – tarė jis, – kai dabar prisimenu Lolą, ji man regisi kaip senė.

Iviš sukikeno ir Borisas pasijuto nemaloniai užgautas. Teisingumo dėlei pridūrė:

– Dabar jai turi būti nelinksma.

– Aišku, kad ne.

– Nenoriu, kad ji kentėtų.

– Ką gi, tada tau nieko kita nelieka, tik traukti pas ją, – dainingai ištarė Iviš.

Jis suprato, kad ji spendžia jam spąstus, ir skubiai atrėžė:

– Neisiu. Pirmiausia, ji... aš ją visąlaik matau negyvą. Be to, nenoriu, kad Matjė įsivaizduotų galįs šokdinti mane nelyg kokį asilą. Čia jis nenusileis, jis ne koks nors Urtigeris. Ivis švelniai pasakė:

– Ir iš tiesų, yra bent kiek teisybės, kad jis tave šokdina.

Tai buvo niekšiška, Borisas tai pripažino be pykčio: Ivis buvo kupina geriausių ketinimų, ji norėjo, kad jis nutrauktų santykius su Lola jo paties labui... Visi visada stengėsi Boriso labui. Tik tas labas keitėsi podraug su žmonėmis.

– Aš tik deduosi, kad esu toks, – ramiai atsakė jis. – Tokia mano taktika su juo.

Bet Matjė prisilietė jo opios vietos ir Borisas pyko ant jo. Jis kiek pasiruzgino ant suolelio, Ivis su nerimu pažvelgė į jį.

– Kvaileli, tu per daug mąstai, – tarė ji. – Tiesiog turi įsivaizduoti, kad ji iš tikrųjų mirė.

– Tai jau taip, būtų patogu, bet aš negaliu, – prisipažino Borisas.

Ivis pralinksmėjo.

– Keista, – tarė ji, – o aš galiu. Kai žmogaus nebematau, jis man ir nebeegzistuoja.

Borisas susižavėjęs dirstelėjo į seserį ir nutilo: jis jautėsi tokios dvasinės jėgos neturįs. Kiek patylėjęs ištarė:

– Įdomu, ar jis paėmė pinigus. Tai būtų gražu!

– Kokius pinigus?

– Lolos. Jam reikia penkių tūkstančių frankų.

– Mat kaip!

Ivis buvo suintriguota ir nepatenkinta. Borisas svarstė, ar ne geriau būtų buvę prilaikyti liežuvį už dantų. Apskritai jie buvo pasižadėję sakyti vienas kitam viską, bet retkarčiais galima buvo padaryti išimčių.

– Tu lyg ir kažko širsti ant Matjė? – tarstelėjo jis.

Ivis sučiaupė lūpas.

– Jis mane nervina, – ištarė. – Šįryt prieš mane statėsi vyru.

– Aha... – teištarė Borisas.

Jam buvo neaišku, ką Iviš tuo norėjo pasakyti, bet nudavė suprantantį: jie privalėjo iš pusės žodžio suprasti kits kitą, kitaip dingtų žavesys. Stojo tyla, paskui Iviš atžariai pridūrė:

– Eime iš čia. Negaliu pakęsti šitos kavinės.

– Ir aš.

Jie atsistojo ir išėjo. Iviš paėmė Borisui už rankos. Jam vis nepraėjo noras vemti.

– Manai, jis sius ilgai? – paklausė jis.

– Oi, ne, nemanau, – nekantriai užtikrino Iviš.

Borisas klastingai tarė:

– Jis siunta ir ant tavęs.

Iviš sukrizeno.

– Labai galimas daiktas. Bet dėl to sielosiuos vėliau. Dabar turiu kitų rūpesčių.

– Tikrai, – sumišo Borisas. – Tau nesaldu.

– Šlykštu.

– Dėl to egzamino?

Iviš patraukė pečiais ir neatsakė. Jie paėjėjo keletą žingsnių tylėdami. Borisas svarstė: nejau tai iš tikro dėl egzamino. Jis šito būtų geidęs: tai kur kas dorovingiau.

Jis pakėlė akis ir pamatė, kad Monparnaso bulvaras, nušviestas pilkšvos šviesos, yra išties nuostabus. Galėjai pamanyti, kad jau spalis. Borisas be galo mėgo spalį. Jam smilktelėjo: „Praėjusį spalį aš dar nepažinau Lolos.“ Ir tuoj pajuto palengvėjimą: „Ji gyva.“ Pirmąkart nuo to laiko, kai jis paliko jos lavoną tamsiame kambaryje, pajuto, kad ji gyva, tai buvo panašu į prisikėlimą. Jis pamąstė: „Negali būti, kad Matjė ilgai ant manęs pyktų, juk ji nemirė.“ Iki šios minutės jis žinojo, kad ji kentėjo, kad su nerimu laukė jo, bet tas kentėjimas ir tas nerimas jam pasirodė kažkokie nepataisomi ir sustingę tarsi neviltyje mirusiųjų nerimas ir kančia. Bet čia įvyko

klaida: Lola gyveno, ji gulėjo atmerktomis akimis ant savo lovos, ją buvo užvaldęs pyktis kaip kaskart, kai jis vėluodavo į pasimatymą. Pyktis, kaip ir kaskart, na, gal kiek stipresnis. Borisas nėra jai davęs tų neapibrėžtų ir baisių įsipareigojimų, kuriuos užkrauna mirusieji, bet tam tikrų rimtų pareigų jos atžvilgiu, veikiau šeiminių, jis vis dėlto turėjo. Dabar jau galėjo įsivaizduoti Lolos veidą be siaubo. Iš atminties išplaukė ne negyvėlės, bet jaunas ir įniršęs veidas, kurį ji atsuko į jį vakar vakare, klykdama: „Tu man melavai, tu nesimatei su Pikaru!“ Tuo pat metu jis griežė apmaudą tai tariamai numirėlei, sukėlusiai tuos visus sukrėtimus. Jis tarė:

– Aš negrįšiu į savo viešbutį: ji dar gali ten atsitrenkti.

– Tada eik pernakvoti pas Klodą.

– Taip ir padarysiu.

Ivių kilo mintis.

– Tu turėtum jai parašyti. Taip būtų padoriau.

– Lolai? O, ne!

– Parašyk.

– Nežinočiau, ką.

– Kvaileli, aš už tave parašysiu.

– Bet ką jai sakyti?

Iviš nustebusi žvilgtelėjo į jį:

– Nejau tu nenori nutraukti su ja santykių?

– Nežinau.

Iviš atrodė sudirgusi, bet nesispyrė. Ji niekada nesispirdavo; tai buvo jos savybė. Bet šiaip ar taip, Borisas tarp Matjė ir Iviš turėjo veikti atsargiai: dabar noro netekti Lolos buvo ne daugiau, negu vėl ją pamatyti.

– Matysim, – tarė jis. – O dabar nėra ko apie tai galvoti.

Bulvare buvo gera, žmonės atrodė geraširdžiai, jis juos kone visus iš matymo pažinojo: *Closerie des Lilas* vitrinose žaidė linksmas saulės zuikutis.

– Noriu valgyti, – pasakė Iviš, – einu papusryčiauti.

Ir įėjo į bakalėjos parduotuvę *Demaria*. Borisas palaukė jos gatvėje. Jautėsi silpnas ir susigraudinęs nelyg sveikstantis ligonis ir svarstė, apie ką galėtų mąstyti, kad susikurtų sau bent nedidelį malonumą. Netikėtai prisiminė „Istorijos ir etimologijos argo žodyną." Ir nudžiugo. Žodynas dabar gulėjo per visą jo naktinį stalelį. „Kaip baldas, – su įkvėpimu tarė sau, – aš meistriškai atlikau operaciją." O kadangi laimė niekad viena neina, jis prisiminė peilį, ištraukė jį iš kišenės ir atlaužė. „Man sekasi!" Jis pirko jį vakare ir šis peilis jau turi savo istoriją, jis perdūrė dviejų jam brangių žmonių kūnus. „Jis gerai pjauna", – dingtelėjo.

Pro šalį praėjo kažkokia moteris ir jį įdėmiai nužvelgė. Ji buvo stulbinamai prabangiai apsirengusi. Borisas atsisuko, kad pamatytų ją iš nugaros: ji taip pat atsisuko ir jie prielankiai nužvelgė kits kitą.

– Štai ir aš, – tarė Iviš.

Rankoje ji laikė du didžiulius kanadietiškus obuolius. Vieną patrynė į užpakalį ir, kai jis ėmė blizgėti, suleido į jį dantis, o kitą ištiesė Borisui.

– Ne, ačiū, – atsisakė Borisas. – Nenoriu valgyti.

Ir pridūrė:

– Tu mane šokiruoji.

– Kodėl?

– Tu obuolius valai į savo užpakalį.

– Kad blizgėtų.

– Žvilgtelėk į tą nueinančią moterį, – tarė Borisas. – Aš jai patikau.

Iviš geraširdiška išraiška kramsnojo.

– Kur? – paklausė ji prikimšta burna.

– Ne čia, – tarė Borisas. – Už tavęs.

– Graži, – paprastai pasakė Iviš.

– Ar matei jos skudurus? Aš būtinai susirasiu tokią moterį. Iš aukštuomenės. Tai turėtų būti nuostabu.

Iviš neatitraukė akių nuo tolstančios moters. Abiejose rankose ji laikė po obuolį ir iš šalies atrodė, kad juos tiesia tai nueinančiajai.

– Kai nuo jos pavargsiu, perleisiu ją tau, – kilniadvasiškai tarė Borisas.

Iviš suleido dantis į obuolį.

– Ką čia kalbi, – atsiliepė.

Ji sugriebė jį už rankos ir staigiai nusitempė su savimi. Kitoje Monparnaso bulvaro pusėje buvo įsikūrusi japoniška krautuvė. Jie perėjo gatvę ir sustojo prie vitrinos.

– Tik pažiūrėk į tas mažas taureles, – parodė Iviš.

– Iš jų geriama sakė.

– O kas tai?

– Ryžių degtinė.

– Aš jas nusipirksiu ir bus arbatai.

– Per mažos.

– O aš pilstysiu daug kartų.

– Arba galėsi pripilti visas šešias iškart.

– Kodėl ir ne, – susižavėjo Iviš. – Priešais mane stovės šešios pilnos taurelės ir aš gurkšnosiu tai iš vienos, tai iš kitos.

Ji kiek atsitraukė atgal ir pro dantis aistringai iškošė:

– Ak! Taip ir išpirkčiau visą krautuvę.

Borisas kritikavo sesers skonį, jos meilę panašiems menkniekiams. Ir vis tiek

– Ne šiandien. Eime.

Jie pasileido Danfero Rošro gatve, ir Iviš prabilo:

– Kad galėčiau turėti pilną – iki kraštų prikrautą – kambarį tokių daikčiukų, nesunkiai parsiduočiau kokiam seniui.

– Nesugebėtum, – griežtai pasakė Borisas. – Tai amatas. Ir jo reikia mokytis.

Jie pėdino neskubėdami, tai buvo laimingos minutės; Iviš aiškiai pamiršo egzaminą, jai buvo linksma. Tokiomis akimirkomis Borisui dingojosi, kad jie sudaro vienį. Žydrame danguje urduliavo balti debesys; medžių lapija apsunko nuo lietaus, atsidavė kūrenamų malkų dūmais – lyg eitum pagrindine kaimo gatve.

– Man patinka toks oras, – tarė Iviš, imdamasi doroti kitą obuolį. – Drėgnoka, bet nelipnu. Be to, nežilpina akių. Jaučiu, kad galėčiau taip nueiti kokius dvidešimt kilometrų.

Borisas nežymiai apsižvalgė, ar nėra kur netoliese kavinės. Kai Iviš imdavo kalbėti apie dvidešimtkilometrinį pėsčiųjų žygį, dar nebuvo atvejo, kad ji neužsinorėtų tučtuojau užvalgyti.

Ji pažvelgė į Belforo liūtą* ir su įkarščiu pasakė:

– Šis liūtas man patinka! Jis panašus į burtininką.

– Hm, – numykė Borisas.

Jis gerbė sesers skonį net tada, kai su ja nesutikdavo. Beje, vienąkart Matjė, patvirtindamas jo nuomonę, pasakė: „Jūsų sesers prastas skonis, bet taip geriau nei pats tikriausias skonis: tai aukščiausią ribą pasiekęs prastas skonis." O jei taip, nėra ko ir ginčytis. Bet asmeniškai Borisas labiau vertino klasikinį grožį.

– Gal paėjėkime Arago bulvaru? – pasiūlė jis.

– O kur jis?

– Štai ten.

– Eime, – sutiko Iviš, – jis toks švytintis.

Ėjo tylėdami. Borisas pastebėjo, kad jo sesuo suniuro ir ėmė nervintis, tyčia eiti besipinančiomis kojomis. „Tuoj prasidės agonija", – pamanė jis su nuolankiu išgąsčiu. Iviš agonija prasidėdavo kaskart, kai laukdavo egzamino rezultatų. Jis pakėlė akis ir pamatė keturis jaunus darbininkus, kurie ėjo priešais ir kikendami vis žvilgčiojo į juos. Borisas buvo pratęs prie tokių juokelių, jis žiūrėjo

* Paminklas pulkininko Denfert-Rochereau garbei didvyriškai gynus Belforo tvirtovę prancūzų ir prūsų karo (1870–1871) metais.

į darbininkus su prielankumu. O Iviš nuleido galvą: tarėsi jų nematanti.

Kai jauni vyrai susilygino su jais, jie atsiskyrė: du prisigretino iš kairės prie Boriso, kiti du žingsniavo dešinėje prie Iviš.

– Darom sumuštinį? – pasiūlė vienas iš jų.

– Storžievis, – mandagiai pasakė Borisas.

Tada Iviš šoktelėjo ir šaižiai riktelėjo, bet tuoj nutilo prisidengdama burną delnu.

– Elgiuosi kaip virėja, – tarė ji paraudusi iš sumišimo.

Jaunieji darbininkai jau buvo toli.

– Kas atsitiko? – nustebo Borisas.

– Jis man įgnybo, – su pasibjaurėjimu paaiškino Iviš. – Šlykštus tipas.

Ir rūsčiai pridūrė:

– Ir vis dėlto man nereikėjo šaukti.

– Kuris iš jų? – pasipiktinęs subruzdo Borisas.

– Prašau tavęs, nusiramink. Jų ketvertas. Be to, aš ir taip baisiai apsijuokiau.

– Svarbu ne tai, kad jis tau įgnybo, – karščiavosi Borisas, – bet aš negaliu pakęsti, kai su tavim taip elgiasi man esant šalia. Juk kada būni su Matjė, niekas prie tavęs nekimba. Nejau aš taip atrodau?

– Taip jau yra, mano širdele, – liūdnai tarė Iviš. – Aš tavęs taip pat neapsaugau. Mes abu atrodome ne itin gerbtini.

Tai buvo tiesa. Borisas dažnai tuo stebėdavosi. Kai apsižiūrėdavo veidrodyje, matydavo save gana piktą.

– Taip, mes neatrodome labai gerbtini.

Jie susiglaudė ir pasijuto esą našlaičiai.

– Kas čia? – patylėjusi paklausė Iviš.

Ji parodė ilgą akliną sieną, juoduojančią kaštonų žalumoje.

– Tai Santė, – atsakė Borisas. – Kalėjimas.

– Nuostabu! – šūktelėjo Iviš. – Dar nieko niauresnio gyvenime nesu mačiusi.

– Ar iš ten pabėgama?

– Retai, – atsakė Borisas. – Skaičiau, kad kartą kalinys peršoko sieną. Jis užsikabino už storos kaštono šakos ir paskui nurūko.

Iviš pamąstė ir pirštu parodė į kaštoną.

– Turbūt tas, – spėjo ji. – Pasėdėkim štai ant to suolelio prie kaštono. Gal pamatysime, kaip šoka per sieną dar vienas kalinys.

– Gal, – abejodamas ištarė Borisas. – Žinai, jie veikiau tai daro naktį.

Jiedu perėjo gatvę ir atsisėdo. Suolelis buvo drėgnas. Iviš patenkinta tarstelėjo:

– Vėsu.

Ji iškart puolė muistytis ir timpčioti plaukus. Borisas švelniai patapšnojo jai per ranką, kad apsiramintų.

– Žiūrėk, kokia ledinė mano ranka, – tarė Iviš.

Tai buvo tiesa. Iviš išblyško, atrodė kenčianti, visą jos kūną krėtė virpuliukas. Borisas išvydo seserį tokią liūdną, kad iš gailesčio pamėgino nukreipti mintis į Lolą.

Iviš staigiai pakėlė galvą ir paklausė jo su niauriu ketinimu:

– Kauliukus turi?

– Aha.

Matjė buvo padovanojęs Iviš žaidimo kauliukus mažame odiniame maišelyje. Iviš perdovanojo juos Borisui. Jie dažnai žaisdavo dviese.

– Suloškime, – pasiūlė ji.

Borisas ištraukė iš maišelio kubelius, Iviš pridūrė:

– Dvi partijas ir vieną sprendžiamąją. Pradėk.

Jie atsitraukė vienas nuo kito. Borisas atsisėdo apžargomis ir ant suolo parideno kauliukus. Išpuolė karališkasis rinkinys.

– Sausa! – pranešė jis.

– Aš nekenčiu tavęs, – sumurmėjo Iviš.

Ji susiraukė ir prieš mesdama kauliukus pūstelėjo į pirštus, sušnibždėdama kažką panašaus į užkeikimą. „Čia rimta, – pamanė Borisas, – ji lošia iš egzamino rezultatų." Iviš parideno kauliukus ir pralošė.

– Antrą partiją, – tarė ji žvelgdama į Borisą žėrinčiomis akimis.

Šįkart karališkasis rinkinys teko jai.

– Sausa! – savo ruožtu pranešė ji.

Borisas išmetė kauliukus. Jam taip pat teko rinkinys. Bet vos tik kauliukai nusirito, nespėjus jiems sustoti jis ištiesė ranką, lyg ketindamas juos surinkti, ir nepastebimai apvertė du kauliukus smiliumi ir bevardžiu pirštu.

– Dvi poros, – pranešė jis, nutaisęs apmaudą veide.

– Aš laimėjau, – triumfavo Iviš. – O dabar sprendžiamąją.

Borisas svarstė, ar ji pastebėjo, kad jis sukčiavo. Bet tai neturėjo ypatingos reikšmės. Iviš domino tik rezultatas. Ji laimėjo sprendžiamąją partiją dviem poromis prieš vieną. Šįkart išlošė jam neįsikišus.

– Puiku! – patenkinta pasakė.

– Dar nori?

– Ne, ne, užtenka. Žinai, aš lošiau, kad žinočiau, priėmė mane, ar ne.

– Mat, kaip! Aš nė nežinojau, – tarė Borisas, – na, vadinasi, priėmė.

Iviš gūžtelėjo pečiais.

– Netikiu.

Jie nutilo ir sėdėjo šalia vienas kito nuleidę galvas. Borisas nežiūrėjo į Iviš, bet juto, kad ji dreba.

– Man karšta, – tarė Iviš, – koks siaubas: man drėksta rankos, taip jaudinuosi, kad esu visa šlapia.

Iš tikrųjų, jos dešinioji ranka, ką tik buvusi tokia šalta, dabar degė. Kairioji, nejudanti ir aptvarstyta, gulėjo ant kelių.

– Koks šlykštus šitas tvarstis, – ištarė. – Atrodau lyg sužeista kare, knieti jį nuplėšti.

Borisas neatsakė. Kažkur toli laikrodis išmušė valandas. Iviš krūptelėjo.

– Tai... pusė pirmos? – sutrikusi paklausė ji.

– Ne, jau pusė dviejų, – tarė Borisas, dirstelėjęs į savo laikrodį.

Jie susižvalgė ir Borisas pasakė:

– Na štai, man jau laikas eiti.

Iviš prigludo prie jo, apkabino per pečius.

– Neik, Borisai, mano širdele, aš nenoriu nieko žinoti, šiandien vakare grįšiu į Laoną ir aš... nenoriu nieko žinoti.

– Nepliurpk niekų, – švelniai papriekaištavo Borisas. – Iki pamatysi tėvus, tu privalai žinoti, kaip viskas yra.

Iviš nuleido rankas.

– Tada eik, – tarė ji, – bet grįžk kuo greičiau, aš palauksiu tavęs čia.

– Čia? – apstulbo Borisas. – Nejau nenori eiti su manimi? Palauktum manęs Lotynų kvartalo kavinėje.

– Ne, ne, – nesutiko Iviš, – lauksiu tavęs čia.

– Kaip nori. O jei pradės lyti?

– Borisai, maldauju, nekankink manęs, eik greičiau. Liksiu čia, tegul sau lyja, tegul sau žemė dreba, aš negaliu atsistoti ant kojų, neturiu jėgų net piršto pajudinti.

Borisas atsistojo ir pasileidęs dideliais žingsniais nutolo. Perėjęs gatvę, atsigręžė. Matė Iviš iš nugaros: susigūžusi ant suolelio, galvą įtraukusi į pečius, ji panėšėjo į seną elgetėlę. „O labai gali būti, kad ją priėmė", – tarė sau. Jis žengė kelis žingsnius į priekį ir staiga priešais iškilo Lolos veidas. Tikrasis. Jis pamanė: „Ji nelaiminga!" ir jo širdis ėmė smarkiai plakti.

/ XIV

Po akimirkos. Po akimirkos jis vėl leisis į savo bevaises paieškas: po akimirkos, persekiojamas pagiežingų iškankintų Marselės akių, klastingo Iviš veido, pomirtinės Lolos kaukės, jis vėl pajus galugerklyje kartų prieskonį, nerimas vėl ims graužti skrandį. Po akimirkos. Jis įsitaisė krėsle ir prisidegė pypkę. Buvo tuščias ir ramus, jis atsidavė tamsiai baro vėsai. Čia vietoj stalų stovi lakuotos statinės, ant sienų sukabintos artisčių fotografijos ir jūreivių beretės, nematomas radijo imtuvas kužda nelyginant fontano čiurlenimas, salės gilumoje gražūs turtingi ponai rūko cigarus ir gurkšnoja portą – paskutiniai lankytojai, verslo žmonės, kiti jau seniai išėjo pusryčiauti; galėjo būti pusė dviejų, bet nesunku įsivaizduoti, kad dar rytas; bet buvo diena, tyki kaip bebangė jūra. Matjė ištirpo šioje beaistrėje jūroje, jis dabar jau buvo vos suvokiama negrų spiričiuelio melodija, įstabių balsų gausmas, gelsva rūdžių šviesa ir visų tų gražių, chirurgiškai švarių rankų lingavimas, rankų, laikančių cigarus, rankų, panašių į karaveles, prikrautas prieskonių. Jis gerai suvokė, kad jam tik paskolino tą be galo mažą gabalėlį palaimingo gyvenimo, kurį tuoj teks grąžinti, ir kuriuo jis naudojosi be godulio: pražuvusiems žmonėms pasaulis parūpina nemaža mažytės trumpalaikės laimės, tai jiems pasaulis išsaugo didelę dalį trumpalaikių malonumų su sąlyga, kad jie jais

mėgautųsi santūriai. Danielis sėdėjo jo kairėje, sėdėjo iškilmingas ir tylus. Matjė galėjo į valias tyrinėti jo gražų arabų šeicho veidą, tai taip pat buvo mažas džiaugsmas akims. Matjė ištiesė kojas ir paslaptingai nusišypsojo.

– Pamėgink jų chereso, – pasiūlė Danielis.

– Kodėl ir ne. Tik tu mane vaišini: aš be su.

– Gerai, vaišinu, – tarė Danielis. – Bet pasakyk: nori, kad paskolinčiau tau du šimtus frankų? Nors man gėda tiek mažai tau siūlyti...

– Liaukis! – tarė Matjė. – Neverta apie tai ir kalbėti.

Danielis įrėmė į jį savo didžiules glamonėjančias akis. Jis neatlyžo:

– Prašau tavęs. Iki savaitės pabaigos turiu keturis šimtus frankų; mes pasidalysime.

Reikėjo ryžtingai atsisakyti; to reikalavo žaidimo taisyklės.

– Ne, – tarė Matjė. – Ačiū, tu labai malonus.

Danielis nukreipė į jį apsunkusį nuo susirūpinimo žvilgsnį.

– Tau iš tikro nieko nereikia?

– Reikia, – nesutiko Matjė, – man reikia penkių tūkstančių. Bet ne dabar. Dabar man reikia chereso ir pokalbio su tavimi.

– Norėčiau, kad mūsų pokalbis būtų ne blogesnis už cheresą, – tarė Danielis.

Jis nė žodžiu neprasitarė apie savo laišką pneumatiniu paštu, neužsiminė ir apie priežastis, kurios jį paskatino iškviesti Matjė.

Matjė už tai jam buvo veikiau dėkingas: tai vis tiek greitu laiku paaiškės.

– Žinai, aš vakar mačiau Briunė.

– Tikrai? – mandagiai pasidomėjo Danielis.

– Manau, kad šįkart tarp mūsų viskas baigta.

– Jūs susiginčijote?

– Nesiginčijome. Blogiau.

Danielis nutaisė susikrimtusį veidą. Matjė neištvėrė nenusišypsojęs:

– Tau nusispjaut į Briunė, ar ne? – paklausė jis.

– Žinai... aš niekad nebuvau su juo toks artimas, kaip tu, – tarė Danielis. – Aš jį gerbiu, bet jei būtų mano valia, prikimščiau jį šiaudų ir pastatyčiau antropologijos muziejuje, XX amžiaus salėje.

– Jis ten neblogai atrodytų, – tarstelėjo Matjė.

Danielis nebuvo nuoširdus: kadaise jis labai mylėjo Briunė. Matjė siurbtelėjo chereso ir tarė:

– Geras.

– Taip, – sutiko Danielis, – tai visa, ką jie turi geriausio. Bet jų atsargos senka, o jie negali jų papildyti dėl karo Ispanijoje.

Jis pastatė savo tuščią stiklą ir paėmė iš lėkštelės alyvuogę.

– Žinai, aš noriu tau atvirai prisipažinti, – pradėjo Danielis.

Baigta: nuolanki ir lengva laimė išslydo. Matjė dėbtelėjo į Danielį: jis atrodė kilnus ir širdingas.

– Na, pirmyn, – padrąsino Matjė.

– Aš tik nežinau, kokį tau įspūdį tai padarys, – dvejojamai kalbėjo toliau Danielis. – Man bus skaudu, jei tu supyksi.

– Kalbėk, ir tu susiorientuosi, – tarė jis šypsodamas.

– Tai štai... Spėk, ką aš vakar vakare mačiau?

– Tai ką tokio? – nusivylęs pakartojo Matjė. – Iš kur man žinoti, tu juk gali matyti šimtus žmonių.

– Marselę Diufė.

– Marselę? Šit kaip.

Matjė nebuvo labai nustebęs: Danielis ir Marselė matydavosi nedažnai, bet Marselė, regis, simpatizavo Danieliui.

– Tau pasisekė, – tarė jis, – ji juk niekur neišeina. Kur ją sutikai?

– Jos namuose... – šypsodamas tarė Danielis. – Kur dar, jei ji niekur neišeina.

Ir pridūrė kukliai nudūręs žemyn akis:

– Atvirai pasakius, mes retkarčiais matomės.

Įsitvyrojo tyla. Matjė žiūrėjo į ilgas juodas Danielio blakstienas, kurios nežymiai virpėjo. Laikrodis išmušė du kartus, negras tyliai dainavo *There's cradle in Caroline**. Retkarčiais matomės. Matjė pasuko galvą ir įsispitrėjo į raudoną jūreiviškos beretės pomponą.

– Jūs matotės, – pakartojo jis nelabai suprasdamas. – Bet... kur?

– Pas ją, juk ką tik sakiau, – ištarė Danielis irzliai.

– Pas ją? Nori pasakyti, kad pas ją vaikštai?

Danielis neatsakė. Matjė paklausė:

– Kas tau šovė į galvą? Kaip tai atsitiko?

– Labai paprasta. Aš visada labai simpatizavau Marselei Diufė. Žavėjausi jos drąsa ir didžiadvasiškumu.

Jis nuščiuvo ir Matjė nustebęs pakartojo:

– Marselės drąsa, jos didžiadvasiškumas.

Tai ne tos savybės, kurias jis vertino. Danielis tęsė:

– Kartą man buvo nuobodu ir aš panorau užeiti pas ją; tada ji mane maloniai priėmė, štai ir viskas, nuo to laiko mes ir pradėjome matytis. Kalti esame tik tuo, kad slėpėm tai nuo tavęs.

Matjė pasinėrė į tirštus kvapus, slopų rožinio kambario orą: štai Danielis sėdi krėsle, jis žiūri į Marselę savo didžiulėmis elnio akimis, o Marselė nerangiai šypsosi, tarsi ją tuoj fotografuos. Matjė papurtė galvą: tai netilpo į jokius rėmus, tiesiog absurdas, tiedu negalėjo turėti absoliučiai nieko bendra, jie negalėjo suprasti vienas kito.

– Tu vaikštai pas ją ir ji nuo manęs tai slėpė?

Ir ramiai pasakė:

* Karolinoje yra lopšelis (angl.).

– Tai pokštas.

Danielis pakėlė galvą ir niūriai pasižiūrėjo į Matjė.

– Matjė, – tarė jis savo krūtininiu balsu, – tu turi pripažinti, kad aš niekad neleisdavau sau juokauti dėl jūsų santykių su Marsele, jie per daug brangūs.

– Aš to nesakau, – tarė Matjė, – nesakau. Tai tik pokštas.

Danielis nusiminęs nuleido rankas:

– Na, gerai, – liūdnai pasakė, – padėkim čia tašką.

– Ne, ne, – tarė Matjė, – tęsk, labai įdomu, tik aš nelabai tuo tikiu, štai ir viskas.

– Tu man nepalengvini užduoties, – papriekaištavo Danielis. – Man ir taip gana keblu kaltinti save tavo akyse. – Jis atsiduso. – Būtų geriau, jei patikėtum mano žodžiu. Bet jei tau reikia įrodymų...

Jis ištraukė iš kišenės piniginę, prikimštą banknotų. Matjė pamatė kupiūras ir tarė sau: „Koks niekšas." Bet kažkaip tingiai, iš inercijos.

– Žiūrėk, – tarė Danielis.

Jis ištiesė Matjė laišką. Matjė laišką paėmė; pažino Marselės rašyseną. Perskaitė:

Jūs, kaip visada, teisus, mano brangus Arkangele. Tai tikrai slenktenės. Bet aš nesuprantu nieko, ką jūs man rašote. Jei rytoj užimtas, užeikite šeštadienį. Mama sako, kad smarkiai bars jus už saldainius. Ateikite greičiau, brangusis Arkangele; mes nekantriai laukiame jūsų vizito. Marselė.

Matjė žvilgtelėjo į Danielį. Pasakė:

– Vadinasi... tai tiesa?

Danielis linktelėjo: jis laikėsi labai tiesiai, niūrus ir korektiškas nelyg dvikovos sekundantas. Matjė dar kartą perskaitė laišką nuo pradžios iki galo. Jis buvo datuotas balandžio dvidešimtąja. „Tai

parašė ji.“ Toks įmantrus ir žaismingas stilius menkai jai derėjo. Jis sutrikęs pasitrynė nosį ir nusikvatojo.

– Arkangelas. Tai ji tave vadina Arkangelu. Niekad nebūčiau patikėjęs. Veikiau jau puolęs angelas, kažkas panašaus į Liuciferį. O dar tu lankei ir senolę: visas komplektas.

Danielis atrodė sutrikęs:

– Še tau, – sausai atsiliepė, – o aš bijojau, kad tu supyksi.

Matjė atsisuko ir dvejodamas pažvelgė į jį supratęs, kad Danielis tikėjosi jo niršulio.

– Iš tikrųjų, – sausai ištarė jis, – turėjau supykti, tai būtų buvę normalu. Žinok: galbūt tai dar ateis. Bet dabar aš tiesiog priblokštas.

Jis ištuštino stiklą pats stebėdamasis, kad ne itin širsta.

– Tu dažnai su ja mataisi?

– Ne; kokius du kartus per mėnesį.

– O apie ką kalbatės?

Danielis krūptelėjo, jo akys sublizgo.

– Ką, nori pasiūlyti mums temų pokalbiams?

– Nepyk, – taikiai pasakė Matjė. – Tai taip nauja, taip nelaukta... Mane beveik linksmina. Bet aš neturiu blogų ketinimų. Vadinasi, tai tiesa? Jums patinka kalbėtis? Na, nepyk, aš tik bandau suvokti, apie ką jūs kalbate.

– Apie viską, – šaltai atsakė Danielis. – Aišku, Marselė nelaukia iš manęs iškilnių pokalbių. Ji tiesiog atsipalaiduoja.

– Bet tai neįtikima, jūs tokie skirtingi.

Jis nepajėgė atsikratyti to absurdiško vaizdo: Danielis, toks manieringas, su savo apsimestinėmis malonybėmis ir kilniadvasiškumu *à la* Kaliostras*, su savo plačia afrikietiška šypsena, o priešais jį – Marselė, įsitempusi, negrabiai atsidavusi... Atsidavusi? Įsitempusi? Ne, labai įsitempusi negalėjo būti: „Ateikite, Arkangele, mes

* Užuomina į XVIII a. žymų šarlataną, magą ir avantiūristą Giuseppe Balsamo.

laukiame jūsų vizito." Ir tai parašė Marselė, tai ji pratinosi prie tų bukaprotiškų mandagybių. Pirmą kartą Matjė pajuto, kad jam dilgtelėjo savotiškas pyktis: „Ji mane apgavo, – priblokštas mąstė jis, – ji mane apgaudinėja jau pusmetį." Tad tęsė:

– Mane baisiai stebina, kad Marselė kažką nuo manęs slėpė.

Danielis neatsakė.

– Tai tu jos prašei tylėti? – paklausė Matjė.

– Aš. Nenorėjau, kad tu rūpintumeis mūsų santykiais. Dabar, kai pažįstu ją jau gana seniai, tai jau nebeturi jokios reikšmės.

– Tai tu jos paprašei, – pakartojo Matjė, kiek apsiraminęs. Ir pridūrė: – Ir ji noriai sutiko?

– Tai ją baisiai nustebino.

– Tai? Bet ji neatsisakė?

– Ne. Nematė čia nieko labai nusikalstama. Pamenu, ji nusijuokė ir pasakė: „Tai sąžinės reikalas." Ji įsitikinusi, kad aš mėgstu apsupti save paslaptimis.

Ir pridūrė su paslėpta ironija, kuri buvo Matjė labai nemaloni.

– Iš pradžių ji mane vadino Lohengrinu. Paskui, kaip matai, jos pasirinkimas apsistojo ties Arkangelu.

– Taip, – burbtelėjo Matjė. Jam dingtelėjo: „Jis tyčiojasi iš jos" ir pasijuto pažemintas už Marselę. Jo pypkė užgeso, jis ištiesė ranką ir mechaniškai paėmė alyvuogę. Tai buvo rimta: jis nesijautė taip labai prislėgtas. Jį užvaldė protinis stingulys, kaip būna, kai netikėtai susivoki, kad visa kur klydai. Bet anksčiau jame pulsuodavo kažkas gyva, kas kraujuodavo. Jis niūriu balsu ištarė:

– Mes vienas kitam sakydavome viską...

– Tai tu taip manai, – nesutiko Danielis. – O ar galima sakyti viską?

Matjė sudirgęs gūžtelėjo pečiais. Bet širdo jis ypač ant savęs.

– O tas laiškas! – tarė jis. – „Mes laukiame jūsų vizito." Man regisi, kad atrandu kitą Marselę.

Danielis išsigando:

– „Kitą Marselę"? Mat, kur tu suki! Paklausyk, juk nepradėsi čia dėl kažkokio vaikiškumo...

– Tu pats man neseniai priekaištavai, jog aš viską per daug rimtai priimu.

– Tu puoli nuo vieno kraštutinumo prie kito, – prunkštavo Danielis. Ir tęsė, nutaisęs širdingo supratimo išraišką: – Tu per daug pasitiki spręsdamas apie žmones. Šis mažas nuotykis teįrodo, kad Marselė sudėtingesnė, nei tu manei.

– Gali būti, – ištarė Matjė. – Bet yra dar vienas dalykas.

Marselė buvo kalta ir jis bijojo duoti valią pykčiui: nevalia prarasti pasitikėjimo ja būtent šiandien, kai jis, galbūt, bus priverstas jai paaukoti savo laisvę. Jam būtina ją gerbti, kitaip viskas pasidarys labai keblu.

– Beje, – tarė Danielis, – mes vis rengėmės tau prisipažinti, bet taip kvaila buvo atrodyti sąmokslininkais, kad mes tai diena iš dienos vis atidėliojome.

„Mes!" Jis pasakė „mes"; kažkas kitas galėjo sakyti „mes" kalbėdamas jam apie Marselę. Matjė dėbtelėjo į Danielį: atėjo metas jo nekęsti.

Bet Danielis, kaip visada, nuginklavo jį savo meilumu. Matjė jo staigiai paklausė:

– Danieli, kodėl ji taip padarė?

– Bet aš tau jau sakiau, – atsakė Danielis, – todėl, kad aš jos to paprašiau. Be to, matyt, jai buvo smagu turėti paslaptį.

Matjė papurtė galvą:

– Ne. Čia kitas dalykas. Ji puikiai žinojo, ką daro. Kodėl ji taip pasielgė?

– Bet... – pradėjo Danielis, – manau, kad ne visada patogu gyventi tavo spinduliuose. Ji ir pasiieškojo pavėsingo kampelio.

– Ji mano, kad ją užgožiu?

– Konkrečiai taip nesakė, bet aš lyg taip supratau. Ko tu nori, tu juk – jėga, – šypsodamas pridūrė. – Žinok, ji tavimi žavisi, žavisi tavo principu gyventi stiklo name ir nuolat šaukti ant stogų tai, kas paprastai nutylima; bet tai ją vargina. Ji tau nekalbėjo apie mano vizitus, nes bijojo, kad įsibrausi į jos jausmus man, priversi ją juos įvardyti, kad juos suniokosi ir paskui imsi juos atidavinėti trupiniais. Tu juk žinai, jausmams reikia nežinios... Tai kažkas miglota, sunkiai apibūdinama...

– Tai ji tau taip sakė?

– Taip. Tai ji man taip pasakė. Ji man pasakė: „Man patinka būti su jumis, nes su jumis niekad nežinau, kur einu. Su Matjė žinau visada."

„Su Matjė žinau visada." Kaip Ivіš: „Su jumis niekad nebijai netikėtumų." Matjė sukilo šleikštulys.

– Kodėl ji niekada nekalbėjo apie visa tai su manimi?

– Nes tu jos niekad neklausinėji.

Tai buvo tiesa. Matjė nuleido galvą: kaskart, kai reikėdavo gilintis į Marselės jausmus, jį užvaldydavo nenugalimas tingumas. Kartkartėmis, pastebėjęs jos akyse šešėlį, jis tik patraukdavo pečiais: „Gana! Jei kas nors būtų, ji man pasakytų, ji man sako viską. Ir tai aš vadinau savo pasitikėjimu ja. Pats viską sugrioviau."

Jis pasipurtė ir staiga pasakė:

– Kodėl tu man tai sakai būtent šiandien?

– Bet juk anksčiau ar vėliau vis tiek būtų reikėję pasakyti.

Toks neapibrėžtas atsakymas nuskambėjo tarsi tyčia, kad pažadintų smalsumą: Matjė buvo sunku apmulkinti.

– Kodėl šiandien ir kodėl tu? – neatlyžo jis. – Būtų buvę... normaliau, jei pirma būtų prabilusi jinai.

– Na, – pradėjo dėstyti Danielis nudavęs sumišimą, – gal aš ir suklydau, bet... pagalvojau, kad tai liečia jūsų abiejų interesus.

Gerai. Matjė sustingo: „Dabar lauk nemalonumų, tai tik pradžia.“ Danielis pridūrė:

– Pasakysiu tau teisybę: Marselė nežino, kad aš tau viską papasakojau, ir dar vakar neatrodė apsisprendusi taip greitai tave informuoti. Tu man padarysi didelę paslaugą, jei rūpestingai nuslėpsi nuo jos mūsų pokalbį.

Matjė nejučia prajuko:

– Štai tu ir atsivėrei, Šėtone! Tu visur sėji paslaptis. Dar vakar susimokei su Marsele prieš mane, o šiandien jau prašai mano bendrininkavimo prieš ją. Iš tavęs išeina neblogas išdavikas.

Danielis šyptelėjo.

– Manyje nėra nieko panašaus į Šėtoną, – tarė jis. – O prisipažinti mane paskatino nerimas, kuris apniko vakar vakare. Man pasirodė, kad tarp jūsų iškilo rimtas nesusipratimas. Aišku, Marselė pernelyg išdidi ir pati tau to nepasakys.

Matjė stipriai suspaudė saujoje stiklinę: jis pradėjo suprasti.

– Tai dėl jūsų... – Danielis susidrovėjęs užsikirto. – Jūsų nemalonumo.

– Aaa! – nutęsė Matjė. – Tu jai pasakei, kad žinai?

– Ne, ne. Aš jai nieko nesakiau. Ji pirma prasitarė.

– O!

„O dar vakar, kalbėdama su manimi telefonu, ji baiminosi, kad tik jam nepasakyčiau. Ir tą pat vakarą pati jam viską išklojo. Komedija, daugiau nieko.“

Ir tarstelėjo:

– Tai ką?

– O tą, kad reikalai nekokie. Visa ne taip paprasta.

– Iš kur tu ištraukei tokią mintį? – suspausta širdimi paklausė Matjė.

– Nieko konkretaus, veikiau... iš to, kaip ji man pateikė įvykius.

– O kas? Ji pyksta, kad jai padariau vaiką?

– Nemanau. Čia ne tai. Greičiau tavo vakarykštis elgesys. Ji man kalbėjo apie tai su pagieža.

– Ką aš tokio padariau?

– Negaliu tiksliai pasakyti. Klausyk, štai ką ji man pasakė išėjus iš kalbos: „Sprendžia visada jis, o jei aš su juo nesutinku, žinoma, protestuoju. Tik viskas išsisprendžia jo naudai, nes jo nuomonė jau būna susiformavusi ir jis nepalieka man laiko susidaryti manajai." Dėl tikslumo negarantuoju.

– Bet man nereikėjo priimti sprendimo, – nustebo Matjė. – Mes visada buvome bendros nuomonės dėl to, kaip elgtis panašiais atvejais.

– Taip. Bet ar tau rūpėjo jos nuomonė užvakar?

– Tikrai ne, – prisipažino Matjė. – Bet aš buvau įsitikinęs, kad ji sutinka su manimi.

– Taip, bet tu vis dėlto jos nieko neklausei. Kada jūs paskutinį kartą aptarėte tokią... galimybę?

– Aš nežinau. Gal prieš dvejus ar trejus metus.

– Dvejus ar trejus metus. O tau neatėjo į galvą, kad nuo to laiko ji galėjo pakeisti savo nuomonę?

Salės gale ponai pakilo, juokdamiesi atsisveikino, pasiuntinys atnešė jų skrybėles – tris juodas fetrines ir vieną katiliuką. Jie išėjo, draugiškai mojuodami barmenui, ir padavėjas išjungė radiją. Baras paskendo sausoje tyloje, ore sklandė nevilties kvapas. „Tai blogai baigsis", – pamanė Matjė. Jis ne visai suprato, kas būtent baigsis blogai: ši audringa diena, istorija su abortu, jo santykiai su Marsele? Ne, kažkas labiau neapibrėžto ir reikšmingesnio: jo gyvenimas, Europa, ši lėkšta ir niūki ramybė. Jo atmintyje vėl iškilo rudi Briunė plaukai. „Rugsėjį prasidės karas." Tokią akimirką tuščiame ir tamsiame bare imi tuo kone tikėti. Šią vasarą jo gyvenimą apėjo kažkokie puvėsiai.

– Ji bijo operacijos? – paklausė jis.

– Nežinau, – atsainiai atsakė Danielis.

– Ji nori, kad ją vesčiau?

Danielis užsikvatojo.

– Iš kur man žinoti, tu per daug iš manęs nori. Šiaip ar taip, visa ne taip paprasta. Žinai, ką? Tu privalai šiandien vakare su ja pasikalbėti. Žinoma, neužsimindamas apie mane, tiesiog lyg tau būtų kilę abejonių. Sprendžiant iš to, kokią ją vakar pamačiau, net keista, kodėl ji pati tau visko neišsako: jai labai sunku ant širdies.

– Gerai. Pamėginsiu ją prakalbinti.

Abudu nutilo, paskui Danielis sutrikęs pridūrė:

– Na ką, aš tave įspėjau.

– Taip. Ačiū ir už tai, – tarė Matjė.

– Pyksti ant manęs?

– Nė kiek. Tu man padarei tokią paslaugą, apie kurią sako: „Kaip perkūnas iš giedro dangaus."

Danielis nusikvatojo: jis plačiai išsižiojo rodydamas akinamai baltus dantis ir gomurį.

*

„Aš neturėjau, – mąstė ji uždėjusi ranką ant telefono ragelio, – aš neturėjau to daryti, mes visada vienas kitam viską sakydavome, jis dabar galvoja: Marselė man viską sakydavo, taip, jis taip mano, jis dabar žino, jis žino, jo galvoje dabar negeras apstulbimas, ir tas vidinis balsas galvoje. Marselė man visada viską sakydavo; šią akimirką jis mąsto apie mane, tai nepakeliama, šimtąkart geriau, jei jis manęs nekęstų, bet jis sėdėjo ten, ant kavinės suolelio, išskėtęs rankas tarsi būtų ką netyčia numetęs, įbedęs akis į žemę, lyg ten kažkas būtų sudužę. Atlikta, pokalbis įvyko. Aš nieko nemačiau, nieko negirdėjau, manęs ten nebuvo, nieko nežinojau, o pokalbis įvyko, jis buvo, visi žodžiai išsakyti, o aš nieko nežinau, jo rimtas balsas

kaip dūmai kilo iki kavinės lubų, balsas ateis iš ten, gražus rimtas balsas, nuo kurio visada virpa ragelio membrana, jis išeis iš ten ir pasakys atlikta, Dieve mano, Dieve mano, ką jis man pasakys? Aš nuoga, aš nėščia, o tas balsas iš balto ragelio sklis visiškai apsirengęs, mums nereikėjo, mums nereikėjo to daryti, ji kone pyko ant Danielio, jeigu būtų buvę galima ant jo pykti, jis buvo toks kilnus, toks geras, jis vienintelis rūpinasi manimi, mano reikalą paėmė į savo rankas, Arkangelas, jis savo įstabiu balsu kalbėjo apie mano reikalą. Moteris, silpna moteris, visai silpna ir ginama šiame vyrų ir gyvų žmonių pasaulyje tik niūraus ir šalto balso, kuris išeis iš ten, jis sakys: Marselė man viską sakydavo, vargšas Matjė, vargšas Arkangelas! Ji tarė sau: „Arkangelas“ ir jos akys sudrėko, saldžios ašaros, gausybės ir vaisingumo ašaros po aštuonių kaitrių dienų, švelnios, švelnios ir apgintos moters ašaros. Jis mane apkabino, paglostė, apgynė. Su tviskančia drėgme akyse, su glamone vinguriuojančioje skruostų vagelėje ir virpančia šypsena lūpose. Aštuonias dienas ji žvelgė į vieną tašką tuščiomis ir sausomis akimis: jie man jį nužudys; aštuonias dienas aš buvau Marselė aiškioji, Marselė tvirtoji, Marselė protingoji, Marselė vyras, jis kalbėjo, kad aš esu vyras, ir štai drėgmė, silpna moteris su lietumi akyse, neverta priešintis, rytoj būsiu tvirta ir protinga, vieną vienintelį kartą ašaros, kančios, saldus gailestis pačiai sau ir dar saldesnis nusižeminimas, tos aksomo švelnumo rankos ant mano klubų, ant mano sėdmenų, jai norėjosi apkabinti Matjė ir suklupus ant kelių prašyti atleidimo, tai taip gera, staiga atėjusi mintis jai užgniaužė gerklę, actas tekėjo jos gyslomis, šiandien vakare, kai jis įeis pas mane, kai apkabinsiu jam kaklą, pabučiuosiu, jis viską žinos ir man reikės nuduoti, kad aš nežinau to, ką jis žino. „Ak! Mes jį apgaudinėjame, – beviltiškai pamąstė ji, – mes vis jį apgaudinėjame; mes jam viską sakome, bet mūsų nuoširdumas apnuodytas. Jis žino, jis šįvakar ateis, aš pamatysiu jo geras akis, galvosiu: jis žino ir kaip aš galiu tai pakęsti;

mano mylimasis, mano vargšas mylimasis, pirmąkart per visą savo gyvenimą aš tave įskaudinau, ak, aš sutiksiu su viskuo, eisiu pas tą senę, nužudysiu vaiką, man gėda, aš padarysiu viską, ko jis panorės, viską, ko tu panorėsi.“

Po jos pirštais suskambo telefonas, ji suspaudė ragelį.

– Alio! – atsiliepė. – Alio, čia Danielis?

– Taip, – pasigirdo gražus ramus balsas. – Kas kalba?

– Marselė.

– Labas, mano brangioji Marsele.

– Labas, – tarė Marselė. Jos širdis daužėsi kaip pašėlusi.

– Jūs gerai miegojote? – rimtas balsas atsimušė aidu jos pilve, tai buvo nepakeliamai saldu. – Vakar vakare aš iš jūsų išėjau baisiai vėlai. Ponia Diufė būtų mane išbarusi. Bet, tikiuosi, ji nieko nežino.

– Ne, – dusdama ištarė Marselė, – ji nieko nežino. Kai jūs išėjote, ji kietai miegojo.

– O jūs? – neatlyžo švelnus balsas. – Kaip miegojote jūs?

– Aš? Na... neblogai. Žinote, aš truputį nervinuosi.

Danielis nusijuokė, tai buvo prašmatnus, ramus ir stiprus juokas. Marselė kiek apsiramino.

– Nereikia nervintis, – tarė jis. – Viskas labai gerai sekėsi.

– Viskas... Tai tiesa?

– Tiesa. Net geriau nei aš tikėjausi. Brangioji Marsele, mes ne iki galo įvertinome Matjė.

Marselė pajuto aštrų sąžinės dūrį. Ji tarė:

– Tikrai? Nejau iš tikrųjų?

– Jis mane sustabdė sulig pirmais žodžiais, – ėmė dėstyti Danielis. – Jis man pasakė gerai supratęs, kad kažkas negerai ir kad tai nedavė jam ramybės visą vakarykštę dieną.

– Jūs... jūs jam pasakėte, kad mes matydavomės? – prislėgtu balsu paklausė Marselė.

– Aišku, – nustebo Danielis. – Nejau nebuvome taip susitarę?

– Taip, taip... Ir ką?

Danielis kiek padvejojo:

– Viskas gerai. Galų gale labai gerai. Iš pradžių nenorėjo patikėti...

– Turbūt jis sakė jums: „Marselė man viską sakydavo."

– Iš tikro, – Danielis lyg ir pralinksmėjo, – jis man būtent taip ir sakė.

– Danieli! – šūktelėjo Marselė. – Mane graužia sąžinė!

Ji vėl išgirdo linksmą krūtininį juoką:

– Koks sutapimas: jį taip pat. Jis išėjo kamuojamas sąžinės priekaištų. O jeigu jūs abu tokios dvasinės būsenos, labai norėčiau pasislėpti kur nors jūsų kambaryje, kai jis ateis pas jus: turėtų būti nuostabu.

Jis vėl susijuokė ir Marselė su nuolankiu dėkingumu pamanė: „Jis tyčiojasi iš manęs." Bet jo balsas visai surimtėjo ir ragelis suvibravo kaip vargonai.

– Tikrai, Marsele, viskas einasi kuo puikiausiai, žinote, aš taip džiaugiuosi dėl jūsų. Jis man neleido kalbėti, jis mane sustabdė sulig pirmais žodžiais ir pasakė: „Vargšė Marselė, esu jai baisiai prasikaltęs, aš nekenčiu savęs, bet ištaisysiu padėtį; kaip tu manai, ar galiu ką nors ištaisyti?" Ir jo akys paraudo. Kaip jis jus myli.

– O, Danieli! – ištarė Marselė. – O, Danieli... Danieli...

Stojo tyla, paskui Danielis pridūrė:

– Jis sakė, kad šiandien vakare nori su jumis pasikalbėti atvira širdimi: „Mes prapjausime votį." Dabar viskas jūsų rankose, Marsele. Jis padarys visa, ko jūs panorėsite.

– O, Danieli. O, Danieli... – ji kiek susitvardė ir pridūrė: – Jūs buvote toks geras, toks... Norėčiau jus kuo greičiau pamatyti, man tiek daug reikia jums pasakyti, o aš negaliu su jumis bendrauti nematydama jūsų veido. Gal galite rytoj?

Balsas jam pasirodė sausesnis, jis buvo praradęs savo darną.

– Rytoj? Ne! Aišku, ir aš norėčiau jus pamatyti... Paklausykite, Marsele, aš jums paskambinsiu.

– Sutarta, – tarė Marselė, – paskambinkite kuo greičiau. Ak, Danieli, mano brangusis Danieli.

– Iki pasimatymo, Marsele. Būkite šiandien vakare sumani.

– Danieli! – šūktelėjo ji. Bet jis jau baigė pokalbį.

Marselė padėjo ragelį ir nosine nusišluostė drėgnas akis. „Arkangelas! Jis per greitai paspruko, matyt, bijodamas, kad aš imsiu jam dėkoti!" Ji priėjo prie lango ir pažvelgė į praeivius: moterys, vaikai, darbininkai atrodė tokie laimingi. Jauna moteris bėgo grindiniu: ant rankų nešė kūdikį, ji bėgo uždususi, kažką kalbėjo jam ir juokėsi. Marselė sekė ją akimis, paskui priėjo prie veidrodžio ir su nuostaba apžiūrėjo save. Ant lentynėlės virš praustuvės stiklinėje dantims skalauti buvo įmerktos trys raudonos rožės. Marselė atsargiai paėmė vieną ir nedrąsiai pavartė tarp pirštų, tada užsimerkė ir įsmeigė rožę į savo juodus plaukus. „Rožė mano plaukuose..." Ji atsimerkė, pasižiūrėjo į veidrodį, pasitaisė ševeliūrą ir sutrikusi nusišypsojo sau.

/ XV

– Malonėkite palaukti čia, pone, – tarė žmogelis.

Matjė prisėdo ant minkštasuolio.

Jis buvo tamsiame prieškambaryje, kuris atsidavė kopūstais; kairėje blizguliavo įstiklintos durys. Paskambino, ir žmogelis nuėjo atidaryti. Įėjo jauna moteris, apsirengusi vargingai, bet padoriai.

– Teikitės atsisėsti, ponia.

Jis palydėjo moterį, vos liesdamas ją, iki minkštasuolio ir ji atsisėdo pabrukdama po juo kojas.

– Aš jau buvau atėjusi, – tarė jaunoji moteris. – Dėl paskolos.

– Taip, ponia, žinoma.

Žmogelis kalbėjo jai į veidą.

– Jūs tarnautoja?

– Ne aš. Mano vyras.

Ji ėmė raustis savo rankinėje; buvo gana graži, bet atrodė niūri ir užguita; žmogelis apžiūrinėjo ją su pasimėgavimu. Ji ištraukė iš savo rankinės du ar tris rūpestingai sulenktus popierius; jis juos paėmė, priėjo prie stiklinių durų, kad geriau juos apžiūrėtų, ir ilgai juos tyrinėjo.

– Labai gerai, – tarė jis grąžindamas popierius, – labai gerai. Du vaikai? Jūs taip jaunai atrodote... Jie visada laukiami su nekantrumu,

ar ne? Bet kai jie atsiranda, truputį suardo šeimos finansus. Šiuo metu jūs turite nedidelių piniginių sunkumų?

Jaunoji moteris paraudo, žmogelis patrynė rankas:

– Na ką, – geranoriškai ištarė, – mes viską sutvarkysime, viską sutvarkysime, tam mes čia ir esame.

Valandėlę jis šypsodamas mąsliai žvelgė į ją, paskui nuėjo. Jaunoji moteris metė į Matjė priešišką žvilgsnį ir ėmė žaisti su savo krepšio užraktu. Matjė pasidarė nejauku: jis įsibrovė pas tikruosius vargetas, tai jų pinigus jis rengėsi atimti, blausius ir pilkus pinigus, atsiduodančius kopūstais. Jis nuleido galvą ir įdūrė akis po kojomis: jis prisiminė kvepiančius, tarsi šilkinius banknotus Lolos skrynelėje; čia buvo visai kiti pinigai.

Įstiklintos durys atsivėrė ir pasirodė aukštas ponas žilais ūsais. Sidabriškus savo plaukus jis buvo rūpestingai sušukavęs aukštyn. Matjė nusekė paskui jį į kabinetą. Ponas svetingai mostelėjo į nusitrynusios odos krėslą, ir abu atsisėdo. Ponas atsirėmė alkūnėmis į stalą ir sunėrė savo gražius baltus pirštus. Buvo pasirišęs tamsiai žalią kaklaraištį, kukliai papuoštą perliniu segtuku.

– Jūs geidaujate pasinaudoti mūsų paslaugomis? – tėviškai paklausė jis.

– Taip.

Jis pažvelgė į Matjė: jo šviesiai žydros akys buvo kiek išsprogusios.

– Pone?..

– Delariu.

– Pone Delariu, jums žinoma, kad mūsų bendrijos įstatai numato paskolų teikimą tik valstybės tarnautojams?

Balsas gražus ir neišraiškingas, kiek taukinas, kaip rankos.

– Aš – tarnautojas, – tarė Matjė. – Dėstytojas.

– A! – susidomėjo ponas. – Mes ypač laimingi galėdami padėti universitetininkams. Jūs – licėjaus dėstytojas?

– Taip. Biufono licėjaus.

– Nuostabu, – nevaržomai tęsė ponas. – Na, ką, dabar atliksime įprastus formalumus... Pirmiausia paprašysiu jūsų asmens liudijimo, nesvarbu, kokio: pasas, karinis bilietas, rinkėjo kortelė...

Matjė padavė jam dokumentus. Ponas paėmė juos ir kurį laiką be domesio vartinėjo.

– Gerai. Labai gerai, – ištarė. – O kokios sumos tikitės?

– Norėčiau šešių tūkstančių frankų, – atsakė Matjė. Paskui kiek pamąstė ir patikslino: – Sakykime, septynių tūkstančių.

Matjė buvo maloniai nustebintas. Jis pamanė: „Niekada nebūčiau patikėjęs, kad viskas taip greit išsispręs."

– Jūs žinote mūsų sąlygas? Mes teikiame paskolą pusei metų be termino pratęsimo. Esam priversti imti dvidešimt procentų, nes turime didelių išlaidų ir mums gresia didelė rizika.

– Gerai! Gerai! – skubiai pasakė Matjė.

Ponas ištraukė iš stalčiaus du atspausdintus lapus.

– Malonėkite užpildyti šias anketas. Apačioje pasirašysite.

Tai buvo prašymas dėl paskolos dviem egzemplioriais. Reikėjo nurodyti pavardę, amžių, šeiminę padėtį, adresą. Matjė ėmėsi rašymo.

– Puiku, – tarė ponas, akimis perbėgdamas lapus. Gimęs Paryžiuje... 1905 metais... tėvas ir motina prancūzai... Na ką, kol kas viskas. Atskaitydami septynių tūkstančių frankų paskolą, mes jūsų paprašysime pasirašyti ant herbinio popieriaus skolininko pasižadėjimo raštą. Žyminė rinkliava – mūsų sąskaita.

– Atskaitydami? Tai negalite jų duoti man dabar?

Ponas, regisi, be galo nustebo.

– Dabar? Bet mums, brangusis pone, prireiks mažiausiai dviejų savaičių, kad surinktume žinias.

– Kokias žinias? Juk matėte mano dokumentus...

Ponas pažvelgė į Matjė su linksmu atlaidumu:

– Ak! – ištarė. – Tie universitetininkai visi vienodi! Visi idealistai. Atminkite, pone, kad šiuo konkrečiu atveju aš jūsų žodžiais neabejoju. Bet apskritai niekas mums neįrodo, kad pateikti dokumentai yra tikri.

Jis liūdnai šyptelėjo:

– Kai turi reikalo su pinigais, mokaisi nepasitikėti. Tai žemas jausmas, sutinku su jumis, bet mes neturime teisės pasitikėti. Tai šit, – baigė jis, – mums reikia atlikti nedidelį tyrimą; mes kreipsimės tiesiai į jūsų ministeriją. Nesibaiminkite: su deramu paslapties išsaugojimu. Bet, žinote, tarp mūsų kalbant, kaip yra su tais valdininkais: aš smarkiai abejoju, ar jūs galite tikėtis gauti pagalbą anksčiau negu liepos penktą.

– Tai neįmanoma, – prislėgtu balsu ištarė Matjė. Ir pridūrė: – Man reikia pinigų šįvakar ar – vėliausiai – ryt rytą, man jų reikia skubiai. O gal galima būtų... už didesnius procentus?

Ponas tarėsi esąs įsižeidęs, jis iškėlė savo gražiąsias rankas aukštyn.

– Bet mes ne palūkininkai, mano brangusis pone! Mūsų draugija gavo Visuomeninio darbo ministerijos paramą. Tai, taip sakant, oficiali organizacija. Mes imame normalius procentus, kurie nustatyti atsižvelgiant į mūsų išlaidas ir riziką, ir mes negalime sudarinėti tokios rūšies sandorių.

Ir griežtai pridūrė:

– Jei jums taip skubu, reikėjo ateiti anksčiau. Nejau neskaitėte mūsų taisyklių?

– Ne, – stodamasis prisipažino Matjė. – Buvau užkluptas reikalo netikėtai.

– Tada man labai gaila... – šaltai ištarė ponas. – Suplėšyti jūsų užpildytas anketas?

Matjė prisiminė Sarą: „Jai tikriausiai pasiseks atidėti mokėjimo terminą.“

– Neplėšykite, – paprašė, – aš pasistengsiu rasti išeitį.

– Žinoma, – maloniai atsiliepė ponas, – visada atsiras draugas, kuris jums paskolins dviem savaitėms tiek, kiek reikia. Tai čia jūsų adresas? – bakstelėjo pirštu anketą. – Jugenso gatvė, 12.

– Taip.

– Pirmomis liepos dienomis išsiųsime kvietimą.

Jis atsistojo ir palydėjo Matjė iki durų.

– Iki pasimatymo, pone, – tarė Matjė, – ačiū.

– Džiaugiuosi galėdamas pasitarnauti, – tarė ponas nusilenkdamas. – Iki malonaus pasimatymo.

Matjė plačiais žingsniais perėjo vestibiulį. Jaunoji moteris vis dar buvo ten; ji sutrikusi kandžiojo pirštinę.

– Malonėkite užeiti, ponia, – tarė ponas už Matjė nugaros.

Lauke pilkam ore virpėjo žalsvi augalijos atšvaitai. Bet dabar Matjė neapleido įspūdis, kad jis užmūrytas tarp keturių sienų. „Dar viena nesėkmė“, – pamanė jis. Visas viltis teko dėti į Sarą. Jis nužingsniavo iki Sevastopolio bulvaro, užėjo į kavinę ir paprašė prie baro žetono.

– Telefonai ten toliau, dešinėje.

Rinkdamas numerį, Matjė sušnibždėjo:

– Kad tik jai būtų pavykę.

Tai buvo lyg malda.

– Alio! – pašaukė. – Alio, Sara?

– Alio, taip, – atsiliepė balsas. – Čia Veimiuler.

– Tai Matjė Delariu, – tarė Matjė. – Galėčiau pasikalbėti su Sara?

– Ji išėjo.

– A! Kaip gaila... Nežinote, kada grįš?

– Ne, nežinau. Ką nors perduoti?

– Ne. Tik pasakykite, kad aš skambinau.

Jis pakabino ragelį ir išėjo iš kabinos. Jo gyvenimas nebepriklausė nuo jo, jis buvo Saros rankose. Teliko laukti. Jis davė ženklą

autobuso vairuotojui, įlipo ir atsisėdo šalia senyvos moters, kuri kosėjo įsikniaubusi į nosinę. „Žydai visada tarp savęs susitaria“, – pamanė jis. Jis tikrai sutiks.

– Danferas Rošro.

– Trys talonai, – tarė konduktorius.

Matjė paėmė talonus ir įsistebeilijo pro langą; jis mąstė apie Marselę su liūdnu apmaudu. Langai tirtėjo, senė kosėjo. Gėlės ant jos juodos šiaudinės skrybėlės virpčiojo. Skrybėlė, gėlės, senė, Matjė – visa gabeno didžiulė mašina, senutė nepakėlė nosies nuo savo nosinės ir vis kosėjo; kosėjo ir Urs gatvės ir Sevastopolio bulvaro kampe, kosėjo ir Reomiuro gatvėje, ji kosėjo Monmartro gatvėje, kosėjo ir ant Naujojo tilto, virš pilko ir ramaus Senos vandens. „O jei žydas nesutiks?“ Bet ši mintis neišvedė jo iš sąstingio, jis virto anglių maišu, užmestu ant kitų maišų sunkvežimio kėbule. „Juo blogiau, tada viskas bus baigta, tada šįvakar jai pasakysiu, kad ją vedu.“ Didžiulis it vaikiškas žaislas autobusas nešė jį, vertė svirti į dešinę ir į kairę, kratė, mėtė; įvykiai jį bloškė prie autobuso sėdynės atlošo, prie stiklo, jis buvo liūliuojamas savo gyvenimo tempo, jis manė: „Mano gyvenimas man jau nebepriklauso, mano gyvenimas – tai tiesiog likimo posūkiai;“ jis žiūrėjo, kaip kyla Šv. Tėvų gatvės pastatai, jis žiūrėjo į savo gyvenimą, kuris lėkė baisiu greičiu žemyn. Ves ją, neves. „Nuo manęs nebepriklauso. Herbas ar pinigas.“

Sucypė stabdžiai ir autobusas staigiai sustojo. Matjė atsitiesė ir su jauduliu pažvelgė į vairuotojo nugarą: visa jo laisvė vėl siūbtelėjo ant jo. Jis pamąstė: „Ne, ne, tik ne herbas ar pinigas. Kad ir kas būtų, visa turi vykti mano valia.“

Net jei jis leisis nešamas aplinkybių, sutrikęs, netekęs vilties, kaip koks nešamas maišas anglių, jis pats pasirinks savo prapultį: jis laisvas, laisvas viskam, laisvas krėsti kvailystes ar veikti kaip automatas, laisvas sutikti, laisvas atsisakyti, laisvas išsisukinėti, vesti,

pamesti, metų metais vilkti jungą: jis galėjo daryti tai, ką norėjo, niekas neturėjo teisės jam patarinėti. Gėris ir Blogis egzistavo jam tik tuomet, kai jis pats juos sumanydavo. Aplink jį ratu grupavosi daiktai, jie laukė neduodami ženklo, nepateikdami nė menkiausios nuorodos. Jis buvo vienas vidury klaikiausios tylos, laisvas ir vienišas, be pagarbos ir be pasiteisinimo, pasmerktas apsispręsti visiems laikams be galimybės pasiskųsti, pasmerktas visiems laikams likti laisvas.

– Danferas Rošro! – šūktelėjo konduktorius.

Matjė atsistojo ir išlipo, įsuko į Fruadevo gatvę. Buvo išvargęs ir nervingas, prieš akis įkyriai stovėjo atidaryta skrynelė tamsiame kambaryje, o skrynelėje – kvapūs ir švelnūs banknotai; tai buvo nelyg sąžinės graužatis. „Ak, reikėjo man juos paimti“, – pamanė jis.

– Jums pneumatinis paštas, – tarė durininkė. – Ką tik atėjo.

Matjė paėmė laišką ir atplėšė voką; tą akimirką jį supusios sienos sugriuvo ir jam pasivaideno, kad visas pasaulis apsivertė. Vidury puslapio stambia, einančia žemyn rašysena parašyti tik keturi žodžiai:

„Neišlaikiau. Be sąmonės. Ivič.“

– Ką, bloga naujiena?

– Ne.

– Gerai. O tai jūs taip susikrimtote.

Neišlaikiau. Be sąmonės. Ivič.

– Viena mano buvusi mokinė neišlaikė egzaminų.

– O, man ir sakė, kad dabar mokytis sunkiau.

– Kur kas sunkiau.

– Tik pamanykite! Jauni žmonės išlaiko egzaminus, – tarė durininkė, – ir štai jau diplomuoti. O kas paskui?

– Ir aš to paties savęs klausiu.

Jis ketvirtą kartą perskaitė Iviš laiškelį. Buvo priblokštas tos iškalbingos nevilties. „Neišlaikiau. Be sąmonės..." Dabar ji gali iškrėsti kokią kvailystę. Aišku kaip dieną, ji gali iškrėsti, ką tik nori.

– Kiek valandų?

– Šešios.

Šešios valandos. Ji sužinojo rezultatus apie antrą. Štai jau keturios valandos, kaip ji viena vidury Paryžiaus. Jis įsibruko laišką į kišenę.

– Ponia Garinė, paskolinkite man penkiasdešimt frankų, – kreipėsi jis į durininkę.

– Oi, nežinau, ar turėsiu tiek, – nustebo durininkė. Ji pasirausė savo darbo stalo stalčiuje. – Paklausykite, turiu tik šimto frankų banknotą, tai vakare atnešite man grąžą.

– Sutarta, – tarė Matjė, – ačiū.

Jis išėjo; svarstė, kur ji galėtų būti. Galva tuščia, rankos drebėjo. Laisvas taksi važiavo Fruadevo gatve. Matjė jį sustabdė.

– Studenčių bendrabutis, Sen Žako gatvė 173.

– Gerai, – pasakė vairuotojas.

„Kur ji galėtų būti? Geriausiu atveju išvažiavo į Laoną, blogiausiu... Aš pavėlavau keturiom valandomis." Jis pasviro į priekį ir nevalingai dešiniąja koja mygo kilimėlį tarsi pridėdamas automobiliui greičio.

Taksi sustojo. Matjė išlipo ir paskambino į bendrabučio duris.

– Panelė Iviš Sergina čia?

Dama nepatikliai pašnairavo į jį.

– Einu pažiūrėti, – tarė. Ir tuoj grįžo: – Panelė Sergina negrįžo nuo pat ryto. Jai ką nors perduoti?

– Ne.

Matjė vėl sėdo į taksi.

– *Lenkijos* viešbutis, Someraro gatvė.

Po valandėlės jis prisispaudė prie stiklo.

– Čia, čia! – šūktelėjo. – Viešbutis kairėje.

Jis iššoko iš automobilio ir pastūmė viešbučio duris.

– Ponas Serginas čia?

Storulis albinosas patarnautojas sėdėjo prie kasos. Jis pažino Matjė ir jam nusišypsojo.

– Jis iš po nakties negrįžo.

– O jo sesuo... jauna blondinė, ar ji buvo šiandien užėjusi?

– O! Aš gerai pažįstu panelę Iviš, – tarė vaikinas. – Ne, ji nebuvo užėjusi, tik du kartus skambino ponia Montero, prašė perduoti ponui Borisui, kad jis tučtuojau ateitų, kai grįš, jeigu jį pamatysite, perduokite jam.

– Gerai, – sutiko Matjė.

Išėjo. Kur ji galėtų būti? Kine? Vargu. Valkiojasi gatvėmis? Kad ir kas būtų, ji dar neišvažiavo iš Paryžiaus, priešingu atveju būtų užėjusi į bendrabutį lagaminų. Matjė ištraukė iš kišenės laišką ir patyrinėjo voką; išsiųstas iš Kiuža gatvės pašto skyriaus, bet tai nieko neįrodė.

– Kur važiuosim? – paklausė vairuotojas.

Matjė dvejodamas pažvelgė į jį ir staiga jam šovė išganinga mintis: „Kad taip rašytų, ji turėjo būti ne savam kaily. Ji neabejotinai nusitašiusi.“

– Paklausykite, – tarė jis, – važiuokite lėtai Sen Mišelio bulvaru pradedant krantine. Aš ieškau vieno žmogaus, turiu apžiūrėti visas kavines.

Iviš nebuvo nei *Biarritz,* nei *Šaltinyje,* nei *Arkure,* nei *Pas Biarą,* nei *Palais du Café. Pas Kapuladą* Matjė pastebėjo kinų studentą, kuris ją pažinojo. Jis priėjo prie jo. Kinas gėrė portą, užsirepečkinęs ant taburetės prie baro.

– Atleiskite, – pradėjo Matjė, eidamas prie jo. – Man regisi, jūs pažįstate panelę Serginą. Matėte ją šiandien?

– Ne, – atsakė kinas. Jis sunkiai kalbėjo. – Jai atsitiko nelaimė.

– Jai? Nelaimė? – riktelėjo Matjė.

– Ne, – aiškino kinas, – aš klausiu, ar jai neatsitiko nelaimė.

– Nežinau, – burbtelėjo Matjė ir atsuko nugarą.

Jis nebesvajojo apginti Iviš nuo jos pačios, jautė tik aštrų ir skausmingą poreikį pamatyti ją. „O jeigu ji pabandė nusižudyti? Tam jai kvailumo užtektų", – įsiutęs sumetė Matjė. Be visa kita, ji paprasčiausiai gali būti kur nors Monparnase.

– Į Vaveno kryžkelę, – pasakė vairuotojui.

Jis vėl sėdo į taksi. Rankos drebėjo: jis įbruko jas į kišenes. Taksi apsuko Mediči fontaną ir Matjė pastebėjo Renatą, Iviš draugę italę. Ji išėjo iš Liuksemburgo sodo su portfeliu po pažastimi.

– Sustokite! Sustokite! – riktelėjo Matjė vairuotojui. Jis iššoko iš automobilio ir nukūrė prie jos.

– Gal kur matėte Iviš?

Renata oriai pažvelgė į jį.

– Laba diena, mesjė, – ištarė.

– Laba diena, – atsakė Matjė. – Gal kur matėte Iviš?

– Iviš? – perklausė Renata. – Žinoma.

– Kada?

– Maždaug prieš valandą.

– Kur?

– Liuksemburgo sode. Ji buvo keistoje draugijoje, – kiek iš aukšto pareiškė ji. – Žinote, kad jos nepriėmė, vargšelės?

– Taip. Kur ji nuėjo?

– Jie tarėsi eiti į šokius. Lyg ir į *Tarantulą*.

– Kur tai?

– Mesjė le Prens gatvėje. Pamatysite, ten plokštelių parduotuvė, o šokių salė – pusrūsyje.

– Ačiū.

Matjė žengė kelis žingsnius ir grįžo.

– Atleiskite. Atsisveikinti su jumis aš taip pat pamiršau.

– Iki pasimatymo, mesjė, – atsakė Renata.

Matjė grįžo prie vairuotojo.

– Mesjė le Prens gatvė, čia pat, už poros žingsnių. Važiuokite lėtai. Aš pasakysiu, kada sustoti.

„Kad tik ji ten būtų! Apeisiu visas Lotynų kvartalo kavines su šokių aikštelėmis."

– Sustokite! Tai čia. Luktelėkite manęs.

Matjė įėjo į plokštelių parduotuvę.

– Kur *Tarantulas?*

– Pusrūsy. Nusileiskite laiptais.

Matjė nulipo laiptais, įkvėpė vėsaus ir pelėsiais pradvisusio oro, stumtelėjo oda apmuštų dvivėrių durų sąvarą ir krūptelėjo, tarsi kas būtų trenkęs į paširdžius. Iviš buvo čia, ji šoko. Jis atsirėmė į durų staktą ir tarė sau: „Ji čia."

Tai buvo tuščias išvalytas pusrūsis be jokio šešėlio. Ryški šviesa krito iš po išmirkyto alyva popieriaus plafonų. Matjė pamatė kokius penkiolika staltiesėmis užtiestų stalų, pasimetusių toje mirusioje šviesos jūroje. Smėlio spalvos sienos apklijuotos įvairiaspalvio kartono lakštais su pavaizduotais egzotiniais augalais, bet kartonas garankštėjosi nuo drėgmės, kaktusai apėjo pūslėmis. Nematomas patefonas grojo pasodoblį ir ta užslėpta muzika darė salę dar tuštesnę.

Iviš šoko padėjusi galvą savo partneriui ant peties ir stipriai prie jo prisispaudusi. Jis gerai šoko. Matjė pažino jį: tai buvo tas pats aukštas jaunas brunetas, kuris vakar lydėjo Iviš Sen Mišelio bulvaru. Jis kvėpė Iviš plaukų aromatą ir kartkartėmis bučiavo juos. Išbalusi, užsimerkusi, ji atmetė plaukus atgal ir juokėsi, o jis tuo metu jai kažką šnibždėjo į ausį; jie šoko vieni. Salės gale keturi jaunuoliai ir smarkiai išsidažiusi mergina plojo rankomis ir šaukė: *„Olé!"* Aukštas brunetas privedė Iviš prie jų stalelio, apkabinęs ją per

liemenį, studentai būriavosi aplink ją ir linksmai sveikino; jie keistai atrodė: familiariai ir sykiu manieringai; jie gaubė ją per atstumą apvaliais ir švelniais gestais. Išsidažiusi moteris laikėsi santūriai. Ji stebėjo, nepaslanki ir apatiška, ir spygsojo nieko nematančiomis akimis. Paskui ji užsirūkė ir mąsliai pasakė:

– *Olé.*

Iviš atsidrėbė ant kėdės tarp jaunos moters ir neaukšto blondino su apvalia barzdele. Jie beprotiškai kvatojo.

– Ne! Ne! – šaukė ji, mosuodama rankomis priešais veidą. – Nėra alibi! Nereikia alibi!

Barzdyla paslaugiai užleido vietą gražiajam brunetui: „Pasaulio pabaiga, – pamanė Matjė, – jau pripažįsta jam teisę sėdėti šalia jos.“ Gražuolis brunetas palaikė tai absoliučiai natūraliu dalyku; beje, jis vienintelis iš visų atrodė patenkintas. Iviš dūrė pirštu į barzdylą.

– Jis pabėga, nes aš pažadėjau jį pabučiuoti, – juokdamasi tarė jinai.

– Atleiskite, – oriai pareiškė barzdočius, – jūs man nežadėjote, jūs man tuo grasinate.

– Gerai, aš tavęs nebučiuosiu, o pabučiuosiu Irmą!

– Jūs norite mane pabučiuoti, mano mažyte Iviš? – nustebo pamaloninta moteris.

– Taip, eikš čia.

Iviš valdingai trūktelėjo jai už rankos.

Kiti nustėrę atsitraukė, kažkas ištarė švelniai ir priekaištaujamai: „Ką tu, Iviš!“ Gražuolis brunetas ją nužvelgė šaltai, su vos pastebima pajuoka; jis jos tykojo. Matjė pasijuto pažemintas: tam elegantiškam jaunuoliui Iviš tebuvo tik grobis, jis ją nurenginėjo patyrusiu juslingu žvilgsniu, ji jau buvo nuoga prieš jį, jis jau numanė jos krūtis, šlaunis, kūno kvapą... Matjė staigiai pasipurtė ir linkstančiais keliais priėjo prie Iviš: jis pajuto, kad pirmąkart gėdingai geidžia jos per kito geismą.

Iviš ilgiausiai vaipėsi iki pagaliau ryžosi pabučiuoti savo kaimynę. Ji suėmė jos galvą abiem rankomis, pabučiavo į lūpas ir iš visų jėgų atstūmė.

– Nuo tavęs trenkia vaistine, – ištarė priekaištingai.

Matjė atsirado prie jų stalo.

– Iviš! – pašaukė.

Ji pažvelgė į jį, prasižiojo, jis nebuvo tikras, kad ji atpažino. Iviš lėtai pakėlė kairę ranką ir parodė ją jam.

– Tai tu, – ištarė. – Pažiūrėk.

Ji jau buvo nuplėšusi tvarstį. Matjė pamatė raudoną glitų šašą su mažomis geltonų pūlių pūslelėmis.

– O savo tvarstį pasilikai, – nusivylusi ištarė. – Teisybė, juk tu toks atsargus.

– Ji nusiplėšė jį, nors mes mėginome ją sulaikyti, – atsiprašomu tonu pasakė moteris. – Ji tikras velniūkštis.

Iviš staigiai atsistojo ir niūriai pažvelgė į Matjė.

– Išveskite mane iš čia. Aš žeminu save.

Jaunuoliai susižvalgė.

– Žinote, – tarė barzdyla, – mes jos nevertėme gerti. Greičiau bandėme sutrukdyti.

– Tai tiesa, – su pasišlykštėjimu atsiliepė Iviš. – Mamyčių sūneliai, štai kas jie.

– Išskyrus mane, Iviš, – tarė gražuolis šokėjas, – išskyrus mane.

Jis sąmokslininko išraiška pažvelgė į ją. Iviš atsisuko ir ištarė:

– Taip, išskyrus šitą chamą.

– Eime, – švelniai pasakė Matjė.

Jis apkabino ją per pečius ir išsivedė, girdėjo už savęs apstulbimo klegesį.

Vidury laiptų ji pasunkėjo.

– Iviš, – maldaujamai ištarė jis.

Ji linksmai krestelėjo plaukus.

– Aš noriu čia atsisėsti, – pareiškė ji.

– Prašau jūsų.

Matjė ją sugriebė už liemens ir nunešė. Gatvėje ją paleido. Ivìš nebeatsimušinėjo. Ji prisimerkė ir niauria fizionomija apsidairė.

– Norite grįžti namo? – pasiūlė Matjė.

– Ne! – visu balsu suriko Ivìš.

– Norite, nuvešiu jus pas Borisą?

– Jo nėra namie.

– Kur jis?

– Velniai jį žino.

– Kur norite važiuoti?

– Iš kur man žinoti? Jums spręsti, juk jūs mane išsivedėte.

Matjė kiek pamąstė.

– Gerai, – ištarė jis.

Jis prilaikė ją vesdamas iki taksi ir tarė:

– Jugenso gatvė 12.

– Vežu pas save, – tarė jis. – Galėsite išsitiesti ant mano sofos, aš išvirsiu jums arbatos.

Ivìš nesipriešino. Ji vargiai įsiropštė į taksi ir sudribo ant užpakalinės sėdynės.

– Jums negera?

Ji buvo mirtinai išbalusi.

– Aš sergu, – išspaudė ji.

– Paprašysiu jo sustoti prie vaistinės, – tarė Matjė.

– Ne! – sušuko ji.

– Tada išsitieskite ir užsimerkite, – tarė Matjė. – Mes netrukus atvažiuosime.

Ivìš silpnai sudejavo. Staiga ji pažaliavo ir iškišo pro langą galvą. Matjė matė, kaip jos liesa gležna nugara purtosi nuo vėmulio spazmų. Jis ištiesė ranką ir įsikibo į durelių rankeną: bijojo, kad jos gali atsidaryti. Po valandėlės priepuolis baigėsi. Matjė skubiai atsilošė

ant sėdynės atlošo, išsitraukė pypkę ir susikaupęs prikimšo ją tabako. Iviš suglebo ant sėdynės ir Matjė vėl įsidėjo pypkę į kišenę.

– Jau atvažiavome, – tarė jis.

Iviš sunkiai atsitiesė.

– Kokia gėda! – sudejavo ji.

Matjė išėjo pirmas ir ištiesė jai rankas. Bet ji atstūmė jas ir lengvai iššoko ant grindinio. Jis skubiai sumokėjo vairuotojui ir atsigręžė į Iviš. Toji abejingai stebeilijo į jį; iš jos gražios burnos trenkė rūgščia vėmalų smarve. Matjė godžiai įtraukė tą kvapą.

– Jums jau geriau?

– Aš jau nebe girta, – niūriai pranešė Iviš. – Bet mano makaulė tiesiog sprogsta.

Matjė atsargiai nuvedė ją laiptais.

– Kiekvienas žingsnis skaudžiai atsiduoda galvoj, – priešišku tonu pareiškė ji. Trečiojo aukšto laiptų aikštelėje ji trumpam sustojo, kad bent kiek atsipūstų. – Dabar jau viską prisimenu.

– Ką?

– Viską. Aš važinėjausi su tais šlykščiais tipais ir išstačiau save visų pajuokai. Ir aš... neišlaikiau egzamino.

– Eime, – tarė Matjė. – Liko tik vienas aukštas.

Jie užlipo tylėdami. Netikėtai Iviš paklausė:

– Kaip mane suradote?

Matjė pasilenkė, kad įkištų į skylutę raktą.

– Aš jūsų ieškojau, – tarė jis, – o paskui susitikau Renatą.

Iviš niurnėjo jam už nugaros:

– Aš visą laiką tikėjausi, kad jūs ateisite.

– Įeikite, – atsitraukė Matjė įleisdamas Iviš. Ji nežymiai palietė jį ir jam kilo noras ją apkabinti.

Iviš žengė kelis nedrąsius žingsnius į kambarį ir niauriai apsidairė:

– Tai jūsų butas?

– Taip, – atsakė Matjė. Pirmą kartą jis ją priėmė savo bute. Matjė pažiūrėjo į savo žalius odinius krėslus ir darbo stalą: jis juos matė Iviš akimis ir jam pasidarė gėda už juos. – Štai sofa. Prigulkite.

Iviš netarusi nė žodžio metėsi ant sofos.

– Norite arbatos?

– Man šalta, – pasiskundė Iviš.

Matjė atnešė pledą ir užklojo jai kojas. Iviš užsimerkė ir padėjo galvą ant pagalvės. Ji kentėjo, ant kaktos, ties tarpuakiu, atsirado trys vertikalios raukšlės.

– Norite arbatos?

Ji neatsakė. Matjė paėmė elektrinį virdulį ir nuėjo prileisti iš čiaupo vandens. Bufete rado sudžiūvusį citrinos griežinėlį, beveik sustiklėjusį, bet gerai suspaudus gal ir galima bus išgauti kokią ašarėlę. Jis padėjo jį ant padėklo su dviem puodeliais ir grįžo į kambarį.

– Aš užkaičiau arbatinį, – pasakė.

Iviš neatsakė: ji miegojo. Matjė patraukė prie sofos kėdę ir tyliai atsisėdo. Trys raukšlelės dingo, kakta išsilygino ir tapo švari; ji šypsojosi užmerktomis akimis. „Kokia ji jauna!“ – pamanė Matjė. Į šį kūdikį jis sudėjo visas savo viltis. Ji buvo tokia silpna ir tokia lengva ant šitos sofos: ji niekam negalėjo padėti, priešingai, kažkokiu būdu reikėjo padėti jai. O Matjė jai padėti negalėjo. Iviš išvažiuos į Laoną, ten ji sulaukės per žiemą ar dvi, o paskui pasirodys koks nors subjektas – jaunas, aišku, – ir nusives ją. „O aš vesiu Marselę.“ Matjė atsikėlė ir tyliai nuėjo pažiūrėti, ar jau užvirė vanduo, paskui grįžo ir prisėdo šalia Iviš; jis meiliai žiūrėjo į tą mažą ligotą ir išniekintą kūną, kuris miegodamas liko toks kilmingas; jis pamanė, kad myli Iviš, ir buvo nustebęs, jog jo meilė nesijautė taip, kaip paprastai jaučiasi, kai persmelkia ypatingas jaudulys arba džiaugsmingas pojūtis; ne, tai veikiau buvo nelaimės nuojauta, sustingęs prakeiksmo ženklas horizonte. Vanduo arbatinyje užvirė ir Iviš atsimerkė.

– Aš jums ruošiu arbatą, – tarė Matjė. – Norite?

– Arbatos? – nesuprato Iviš. – Bet jūs nemokate virti arbatos.

Ji delnais užbraukė plaukus ant skruostų ir atsistojo, trindama akis.

– Duokite šen savo pakelį, – paliepė, – pati užplikysiu arbatą rusiškai. Bet tam reikia samovaro.

– Turiu tik arbatinį, – tarė Matjė, paduodamas jai arbatos pakelį.

– O! Dar ir Ceilono arbata! Juo blogiau.

Ji subruzdo prie arbatinio.

– O arbatinukas?

– Tuoj, – tarstelėjo Matjė ir nubėgo į virtuvę arbatinuko.

– Ačiū.

Vis dar suniurusi, Iviš truputėlį atkuto. Ji pripylė arbatinuką vandens ir po kelių minučių prisėdo.

– Tegul pritraukia, – nusprendė ji.

Stojo tyla, paskui Iviš vėl prakalbo:

– Man nepatinka jūsų butas.

– Aš taip ir maniau, – atsakė Matjė, – bet kai jūs kiek atsigausite, galėsime išeiti.

– O kur eiti? – nustebo Iviš. – Ne, man čia gera. Prieš akis sukosi tos visos kavinės, tie visi žmonės, tai kažkoks košmaras. Čia negražu, bet ramu. Gal galėtumėt užtraukti užuolaidas? Uždegtume tą mažą lempelę.

Matjė atsistojo. Nuėjo užtraukti grotelinių žaliuzių ir atrišo virveles. Sunkios žalios užuolaidos lėtai susiglaudė. Tada užžiebė lempą ant rašomojo stalo.

– Naktis, – sužavėta ištarė Iviš.

Ji atsilošė ant sofos pagalvių.

– Kaip jauku, toks įspūdis, kad diena jau baigėsi. Norėčiau, kad būtų tamsu, kai išeisiu iš čia, aš bijau vėl atsidurti dienos šviesoje.

– Galėsite likti tiek, kiek panorėsite, – tarė Matjė. – Pas mane niekas neturi užeiti. Net jeigu kas nors ir ateis, mes neatidarysim. Aš visiškai laisvas.

Tai buvo netiesa: vienuoliktą valandą jo laukė Marselė. Jis kerštingai tarė sau: „Nieko, palauks."

– Kada išvažiuojate? – paklausė.

– Rytoj. Traukinys išeina dvyliktą valandą.

Matjė patylėjo. Paskui tvirtai pasakė:

– Aš jus palydėsiu į stotį.

– Ne! – atrėžė Iviš. – Nepakenčiu šitų glebių atsisveikinimų, jie tempiasi kaip guma. Be to, aš būsiu leisgyvė iš nuovargio.

– Kaip norite, – tarė Matjė. – Jūs telegrafavote tėvams?

– Ne. Aš... Tai norėjo padaryti Borisas, bet aš jam neleidau.

– Tada jūs pati privalote jiems pranešti.

Iviš nuleido galvą.

– Taip.

Įsitvyrojo tyla. Matjė žiūrėjo į nuleistą Iviš galvą ir jos gležnus pečius: jam rodėsi, kad ji iš lėto jį palieka.

– Tada, – ištarė jis, – tai mūsų paskutinis metų vakaras.

– Cha! – ironiškai išsiviepė ji. – Metų!

– Iviš, – tarė Matjė, – nereikia taip. Aš juk atvažiuosiu pas jus į Laoną.

– Aš nenoriu. Kas susiję su Laonu, visa bjauru.

– Tada jūs pati grįšite.

– Ne.

– Sesija bus lapkritį, nejaugi jūsų tėvai negali...

– Jūs jų nepažįstate.

– Tikrai, nepažįstu. Bet juk negadins jie jums gyvenimo dėl kažkokio neišlaikyto egzamino.

– Jiems ir į galvą neateis mane bausti, – tarė Iviš. – Bus blogiau: paprasčiausiai, jiems būsiu nebeįdomi, jie išmes mane iš galvos, ir

viskas. Beje, to aš ir nusipelniau, – karštai pareiškė ji. – Aš nesugebu įsigyti specialybės ir verčiau jau liksiu visam gyvenimui Laone, nei vėl kur nors stosiu.

– Nekalbėkite taip, Iviš, – sunerimo Matjė. – Iš anksto nėra ko taip nusiminti. Juk jums kelia siaubą Laonas.

– Taip, aš šlykščiuosi Laonu.

Matjė atsistojo ir nuėjo atnešti arbatinuko su užplikyta arbata ir puodelių. Staiga kraujas plūstelėjo jam į galvą: jis pasisuko į Iviš ir nežiūrėdamas į ją sumurmėjo.

– Paklausykite, Iviš, jūs rytoj išvažiuosite, bet duodu jums žodį, kad spalio gale grįšite. Iki to laiko aš viską sutvarkysiu.

– Sutvarkysite? – paklausė Iviš. Jos balse girdėjosi nuovargis ir nuostaba. – Bet nėra ko tvarkyti, absoliučiai nieko: aš jums sakiau, kad nesugebu įsigyti specialybės.

Matjė išdrįso pakelti į ją akis, bet nesijautė nusiraminęs. Kaip rasti žodžių, kurie jos neįžeistų?

– Aš ne visai tai norėjau pasakyti... Jeigu leistumėte... Leistumėte jums padėti...

Iviš vis dar atrodė nesuprantanti; Matjė pridūrė:

– Aš turėsiu šiek tiek pinigų.

Iviš taip ir pašoko:

– A! Štai kas! – nustebo ji. Ir sausai pridūrė: – Tai absoliučiai neįmanoma.

– Kodėl ne, – karštai paprieštaravo Matjė, – tai absoliučiai įmanoma. Paklausykite, per atostogas atidėsiu truputį pinigų; Odetė ir Žakas kasmet kviečia mane praleisti rugpjūtį jų viloje Žuan lė Pen; aš ten dar niekad nebuvau, taigi teks bent kartą jiems nusileisti. Šiais metais ten važiuosiu, prasiblaškysiu ir dar bent kiek sutaupysiu... Neatsisakykite neapmąsčiusi, – gyvai tarė jis, – tai būtų skola.

Jis nutilo. Iviš paniuro ir piktai iš padilbų stebėjo jį.

– Iviš, tik jau nežiūrėkite į mane taip!

– Ai, nežinau, kaip į jus žiūriu, bet tiksliai žinau, kad man skauda galvą, – niūriai sumurmėjo Iviš.

Ji nuleido akis ir pridūrė:

– Turėčiau grįžti namo miegoti.

– Prašau jus, Iviš. Paklausykite: aš būtinai gausiu pinigų ir jūs vėl galėsite gyventi Paryžiuje. Tik nesakykite „ne“, meldžiu, nesakykite „ne“ nepagalvojusi. Tai neturi jums būti nepatogu, jūs grąžinsite, kai pradėsite uždirbti.

Iviš gūžtelėjo pečiais ir Matjė gyvai pasiūlė:

– Na, gerai, tegul juos man grąžins Borisas.

Iviš nieko neatsakė, tik suleido į plaukus pirštus. Matjė stovėjo priešais ją lyg mietą prarijęs, sudirgęs ir nelaimingas.

– Iviš!

Ji vis tylėjo. Matjė kilo noras paimti jai už smakro ir jėga pakelti galvą.

– Iviš! Atsakykite pagaliau. Kodėl tylite?

O Iviš tylėjo. Matjė ėmė žingsniuoti pirmyn atgal; jis svarstė: „Ji sutiks, aš jos nepaleisiu, kol ji sutiks. Aš... duosiu pamokas arba užsiimsiu korektoriaus darbu.“

– Iviš, – tarė, – kodėl nesutinkate?

Iviš galima būdavo pribaigti ją išvarginus: užvertus klausimais ir sulig kiekvienu jų keičiant toną.

– Kodėl nesutinkate? – neatlyžo jis. – Na, sakykite, kodėl?

Galiausiai Iviš sumurmėjo, nepakeldama galvos.

– Aš nenoriu imti iš jūsų pinigų.

– Bet iš tėvų pinigus jūs imate?

– Tai visai kas kita.

– Aišku, kas kita. Jūs man šimtus kartų sakėte, kad nekenčiate tėvų.

– Bet kodėl aš turėčiau imti iš jūsų pinigus?

– Bet jų pinigus jūs imate.

– Man nereikia labdaros. Savo tėvui bent jau nereikės būti dėkingai.

– Iviš, kurių galų toks išdidumas? – šūktelėjo Matjė. – Vien iš savivertės jūs neturite teisės gadinti sau gyvenimo. Pagalvokite, koks nykus gyvenimas jūsų laukia Laone. Kasdien ir kasvakar gailėsitės, kad nepasinaudojote proga.

Iviš veidas persikreipė.

– Liaukitės! – šūktelėjo ji. – Liaukitės!

Ir žemu kimiu balsu pridūrė:

– Kas per kančia būti neturtingam. Ir į kokias šlykščias situacijas patenki.

– Bet aš jūsų nesuprantu, – švelniai tarė Matjė. – Dar aną mėnesį jūs man tvirtinote, kad pinigai – tai, kas žema, niekinga. Jūs tada kalbėjote: „Man tas pat, iš kur jie, kad tik aš jų turėčiau."

Iviš gūžtelėjo pečiais. Matjė tematė jos pakaušį ir kaklo ruoželį tarp plaukų ir palaidinės apykaklės. Kaklas buvo tamsesnis už veidą.

– Nejau šito nesakėte?

– Aš nenoriu imti iš jūsų pinigų.

Matjė trūko kantrybė:

– Ak, jūs nenorite imti pinigų iš vyro? – nervingai susijuokė Matjė.

– Apie ką jūs? – nustebo Iviš. Jos žvilgsnyje šmėstelėjo šalta neapykanta. – Jūs mane žeidžiate. Man net tokia mintis nebuvo atėjusi. Man... į tai nusispjaut...

– Tada kas? Tik pagalvokite: pirmą kartą gyvenime jūs būsite absoliučiai laisva; jūs gyvensite, kur panorėsite, veiksite tai, kas tik jums šaus į galvą. Jūs sakėte, kad norėjote baigti filosofijos licenciatą. Tai štai, galite pabandyti, mes su Borisu jums padėsim.

– Kodėl jūs man norite gero? – paklausė Iviš. – Aš jums niekada nieko gero nedariau. Aš... aš buvau su jumis nepakenčiama, o dabar jums manęs gaila.

– Man jūsų negaila.

– Tai kodėl man siūlote pinigų?

Matjė padvejojo, paskui nusigręžęs ištarė:

– Aš negaliu susitaikyti su mintimi, kad daugiau jūsų nepamatysiu.

Įsitvyrojo tyla, paskui Iviš nedrąsiai paklausė:

– Jūs... jūs norite pasakyti... kad man tai siūlote iš... egoizmo?

– Iš gryniausio egoizmo, – sausai užtikrino ją Matjė, – aš noriu vėl ir vėl jus matyti, štai ir viskas.

Jis išdrįso atsigręžti į ją. Iviš žiūrėjo į jį pakėlusi antakius ir prasižiojusi. Paskui netikėtai atsipalaidavo.

– Tada aš, galbūt, ir sutiksiu, – abejingai ištarė. – Tokiu atveju jūs suinteresuotas asmuo, ar ne? Be to, esate teisus: tegul pinigai tik ateina, o iš kur – nesvarbu.

Matjė atsiduso. „Baigta!“ – pamanė. Bet palengvėjimo nepajuto. Iviš atrodė vis dar niauri.

– Kaip jūs pranešite tai tėvams? – paklausė jis, kad sutvirtintų sėkmę.

– Ką nors sugalvosiu, – neapibrėžtai atsakė Iviš. – Arba jie manimi patiki, arba ne. Koks skirtumas, jei man nebereikės mokėti?

Ji liūdnai panarino galvą.

– O kol kas teks ten grįžti, – tarė jis.

Matjė pasistengė paslėpti savo susierzinimą.

– Bet jūs juk vėl būsite čia!

– Na, tai taip nerealu... Sakau „ne“, sakau „taip“, bet pati ne itin tuo tikiu. Visa tai taip negreitai. O Laone aš būsiu jau ryt vakare.

Ji prisilietė prie gerklės ir tarė:

– Viskas man va, kaip įsiėdė. O dar reikia susikrauti lagaminus. Tai užims visą naktį.

Ji atsistojo.

– Arbata jau gatava. Prašau.

Iviš įpylė į puodukus arbatos. Ji buvo juoda tarsi kava.

– Aš jums parašysiu, – tarė Matjė.

– Aš taip pat, – pažadėjo ji. – Nors man nebus ką jums pasakyti.

– Jūs man aprašysite savo namą, savo kambarį. Norėčiau turėti galimybę įsivaizduoti jus ten.

– Tai jau ne! – paprieštaravo ji. – Aš nenoriu viso to aprašinėti. Gana bus to, kad ten gyvensiu.

Matjė prisiminė sausus trumpučius laiškelius, kuriuos Lolai siuntinėdavo Borisas. Bet tik akimirką; jis pažvelgė į Iviš rankas, į jos raudonus smailus nagučius, į liesus riešus ir tarė sau: „Aš ją vėl pamatysiu."

– Kokia keista arbata, – tarė Iviš atstumdama savo puodelį.

Matjė krūptelėjo: į lauko duris paskambino. Jis nieko nepasakė: vylėsi, kad Iviš neišgirdo.

– Kas tai? Kažkas skambina? – paklausė ji.

Matjė pridėjo pirštą prie lūpų.

– Mes juk tarėmės, kad neatidarysim, – sušnibždėjo jis.

– Ne! Ne! – garsiai pasakė Iviš. – Gal kas nors svarbaus, tučtuojau atidarykite.

Matjė pasuko prie durų. Jam dingtelėjo: „Ji bijo būti mano sąjungininkė". Jis atidarė duris, kai Sara jau rengėsi spausti skambutį antrąkart.

– Sveiki, – uždususi ištarė Sara. – Jūs mane privertėte skubėti. Mažasis ministras perdavė, kad jūs skambinote, ir aš atlėkiau pas jus, net skrybėlės nespėjau užsidėti.

Matjė pasibaisėjęs žiūrėjo į ją: įsispraudusi į savo siaubingą žalios spalvos kostiumą, ji juokėsi rodydama visus savo išgedusius dantis, plaukai buvo išsitaršę – visa ta jos liguisto gerumo išvaizda atsidavė katastrofa.

– Labas, – gyvai tarė jis, – žinote, dabar su manimi...

Sara švelniai jį atstūmė ir žvilgtelėjo per petį.

– Kas pas jus? – paklausė ji su godžiu smalsumu. – A, Iviš Sergina. Kaip sekasi?

Iviš atsistojo ir pabandė daryti kažką panašaus į reveransą. Ji atrodė nusivylusi. Sara, beje, taip pat. Iviš buvo vienintelė būtybė, kurios ji negalėjo pakęsti.

– Kokia jūs liesutė, – tarė Sara. – Esu tikra, kad mažai valgote. Tai neprotinga.

Matjė atsisėdo priešais Sarą ir įdėmiai į ją pažiūrėjo. Sara ėmė juoktis.

– Štai Matjė kėpso į mane savo baisiomis akimis, – linksmai tarė ji. – Nenori, kad skaityčiau moralus dėl jūsų dietos.

Ji pasisuko į Matjė.

– Aš vėlai grįžau, – tarė ji. – Valdmano neįmanoma buvo rasti. Jis tik pora savaičių Paryžiuje, o jau spėjo įsivelti į krūvą abejotinų reikaliukų. Aš jį pagavau tik apie šeštą.

– Jūs labai gera, Sara, ačiū, – suniurnėjo Matjė. Ir skubiai pridūrė: – Pakalbėsim apie tai vėliau. Išgerkite puodelį arbatos.

– Ne, ne! Aš net neprisėsiu, – atsakė ji, – man reikia dumti į ispanų knygyną, jie nori skubiai mane matyti: į Paryžių atvažiavo vienas Gomeso draugas.

– Kas toks? – pasidomėjo Matjė, kad laimėtų laiko.

– Dar nežinau. Man taip ir pasakė: vienas Gomeso draugas. Jis atvažiavo iš Madrido.

Ji meiliai žvilgtelėjo į Matjė. Jos akys, regis, pasiklydo gerume.

– Vargšeli mano Matjė, turiu jums bjaurių žinių: jis atsisako.

– Hm!

Matjė vis dėlto užteko jėgų išspausti:

– Jūs, žinoma, norite su manimi pakalbėti akis į akį?

Jis kiek suraukė antakius, bet Sara į jį nežiūrėjo.

– Ne... Kuriam tikslui? – liūdnai ištarė ji. – Man beveik nėra ką jums sakyti.

Ji paslaptingai pridūrė:

– Aš įprašinėjau, kiek galėjau. Bet nieko neišėjo. Žinomas jums asmuo turi prisistatyti ryt rytą su pinigais.

– Ką gi, juo blogiau: daugiau apie tai nekalbėkim, – skubiai ištarė Matjė.

Jis pabrėžė paskutinius žodžius, bet Sara žūtbūt norėjo pasiteisinti.

– Aš dariau, ką galėjau, aš jį net maldavau. Jis paklausė: „Ji žydė?“ Aš atsakiau: „Ne.“ Tada jis atrėžė: „Aš skolon nedarau. Jei ji nori, kad jai padėčiau, tegul moka. Jei ne, Paryžiuje pilna klinikų.“

Matjė išgirdo, kaip už jo nugaros sugirgždėjo sofa. Sara tęsė:

– Jis tarė: „Aš jiems daugiau nieko nedarysiu skolon, jie mus tiek ir tiek privertė kentėti.“ Ir, žinote, tai tiesa, aš jį beveik suprantu. Jis man papasakojo apie Vienos žydus, apie koncentracijos stovyklas. Aš nenorėjau tuo patikėt... – jos balsas springo. – Juos taip kankino...

Sara nutilo, stojo slogi tyla. Linguodama galvą, ji vėl prakalbo:

– Ką jūs manote daryti?

– Nežinau.

– Negalvojate apie...

– Taip, – liūdnai ištarė Matjė, – manau, kad tuo ir baigsis.

– Mano brangusis Matjė! – susijaudinusi klyktelėjo Sara.

Jis rūsčiai pažvelgė į ją ir ji sumišusi nutilo. Matjė pamatė, kad jos veide šmėstelėjo kažkas, kas buvo panašu į supratimo prošvaistę.

– Gerai! – kiek luktelėjus ištarė ji. – Aš jau bėgsiu. Būtinai paskambinkite man ryt rytą, noriu žinoti, kuo visa tai baigsis.

– Sutarta, – tarė Matjė, – iki pasimatymo, Sara.

– Iki pasimatymo, ponia – tarė Ivič.

Kai Sara išėjo, Matjė ėmė žingsniuoti po kambarį. Jį krėtė šaltis.

– Ši moteris, – tarė jis juokdamasis, – tikras uraganas. Ji įsiveržia kaip viesulas, viską sugriauna ir tučtuojau dingsta.

Iviš pratylėjo. Matjė žinojo, kad ji neatsakys. Jis atsisėdo šalia jos ir, žvelgdamas į šalį, tarė:

– Iviš, aš vedu Marselę.

Vėl tyla. Matjė pažvelgė į sunkias žalias užuolaidas. Jis pasijuto mirtinai išvargęs. Nuleidęs galvą, paaiškino:

– Užvakar ji man pranešė, kad yra nėščia.

Jis vargiai spaudė žodžius: nedrįso atsisukti į Iviš, bet žinojo, kad ji stebi jį.

– Įdomu, kodėl jūs man tai sakote, – lediniu balsu ištarė ji. – Tai jūsų reikalai.

Matjė gūžtelėjo pečiais.

– Jūs juk žinojote, kad ji...

– ...jūsų meilužė? – iš aukšto pareiškė Iviš. – Tiesą sakant, aš nelabai domiuosi panašiais dalykais.

Ji padvejojo, paskui išsiblaškiusi pasakė:

– Nesuprantu, kodėl atrodote toks prislėgtas. Jei ją vesite, vadinasi, to norite. Antraip, sprendžiant iš jūsų pokalbio, yra ir kita išeitis.

– Aš neturiu pinigų, – prisipažino Matjė. – Kur aš jų neieškojau...

– Tai jūs tam reikalui paprašėte Boriso pasiskolinti iš Lolos penkis tūkstančius frankų?

– Aa, tai jūs viską žinote? Aš ne... taip, jei norite, tam.

Iviš bespalviu balsu pasakė:

– Kaip šlykštu.

– Taip, nesiginčiju.

– Beje, man visai neįdomu, – tarė Iviš. – Jūs pats atsakote už savo poelgius.

Ji baigė gerti arbatą ir paklausė:

– Kuri valanda?

– Be ketvirčio devynios.

– Jau tamsu?

Matjė priėjo prie lango ir atitraukė užuolaidas. Pro žaliuzes dar sroveno pilkšvi dienos likučiai.

– Ne visai.

– Tiek to, – stodamasi pasakė Iviš, – vis tiek eisiu. Dar nesukrauti mano lagaminai.

– Ką gi, iki pasimatymo, – tarė Matjė.

Jis nenorėjo jos sulaikyti.

– Iki pasimatymo.

– Tai aš jus pamatysiu spalį?

Tai išsprūdo jam nevalingai. Iviš taip ir šoktelėjo.

– Spalį! – žėrinčiomis akimis metė ji. – Spalį! Tai jau ne!

Ji susijuokė.

– Atleiskite, – tęsė ji, – bet jūs taip juokingai atrodote. Man ir į galvą nebuvo atėjusi mintis imti iš jūsų pinigus: jums jų nelabai užteks net savo šeimai išlaikyti.

– Iviš! – tarė Matjė, imdamas jai už rankos.

Iviš riktelėjo ir staigiai ištraukė ranką.

– Palikite mane ramybėje! Nelieskite manęs!

Matjė nuleido rankas. Pajuto kylantį pyktį.

– Ai, taip ir maniau, – dusdama kalbėjo ji, – vakar rytą... kai jūs drįsote prisiliesti prie manęs, aš sau pasakiau: „Tai vedusio vyro manieros.“

– Tiek to, – atšiauriai nutraukė ją Matjė. – Neverta tęsti. Aš viską supratau.

Ji buvo dar čia, stovėjo priešais jį raudona iš įsiūčio, su įžūlia šypsena lūpose: jis išsigando pats savęs. Atstūmęs ją puolė lauk iš buto ir užtrenkė laukujes duris.

/ XVI

Tu nemoki mylėt, tu nemoki mylėti,
Tik širdis verti tu kentėti

Trijų muškietininkų kavinė* tviskėjo visomis šviesomis migloto vakaro šviesoje. Dykinėjanti minia grūdosi prie terasos: netrukus švytintys nakties nėriniai išsidrieks nuo kavinės prie kavinės, nuo vitrinos prie vitrinos, ir taip per visą Paryžių. Žmonės laukė nakties, klausydami muzikos, jie buvo laimingi, karštligiškai spaudėsi vieni prie kitų, paliesti pirmų rausvų nakties atšvaitų. Matjė aplenkė tą lyriškai nusiteikusią minią: vakaro saldumas buvo ne jam.

Tu nemoki mylėt, tu nemoki mylėti
*Ir jau niekada tau nelemta ilgėtis.***

Ilga tiesi gatvė. Už jo nugaros, žaliajame kambaryje mažas piktas padaras privertė jį kuo skubiausiai išbėgti. Priešais jį, rožiniame kambaryje, sustingusi moteris laukė jo ir jos lūpose žaidė vilties šypsena. Po valandos jis įslinks vogčia į rožinį kambarį ir leisis praryjamas tos saldžios vilties, to dėkingumo, tos meilės. Visam

* *Brandos amžius* iš dalies ir buvo parašytas *Trijų muškietininkų* kavinėje, kurią J.-P. Sartre'as ir Simone de Beauvoir dažnai lankydavo 1938–1942 m.

** 1931 m. sukurta daina *Tu ne sais pas aimer.*

gyvenimui, visam gyvenimui. Į vandenį puolama ir dėl menkesnių dalykų.

– Idiotas! Kvailys!

Matjė metėsi pirmyn – jis vos nepakliuvo po automobiliu, bet suklupęs ant šaligatvio drėbėsi ant žemės, rankomis įsiremdamas į plyteles.

– Velniai griebtų!

Jis atsistojo, perštėjo delnus. Įdėmiai apžiūrėjo savo purvinas rankas: dešinioji buvo juoda, su keliais įbrėžimais, kairiąją stipriai skaudėjo; purve išsiterliojo aprišalą. „Tik šito man ir trūko, – rimtai pamanė jis. – Tik šito ir trūko." Jis išsitraukė nosinę, suvilgė ją seilėmis ir su tam tikru smalsumu nusivalė delnus; norėjosi verkti. Akimirką stovėjo nesiryždamas ir su nuostaba žvelgė į save. Paskui nusikvatojo. Juokėsi iš savęs, iš Marselės, iš Iviš, iš savo juokingo nevėkšliškumo, iš savo gyvenimo, savo apgailėtinų aistrų; prisiminė savo senas viltis ir juokėsi iš jų, nes jų išsipildymas baigėsi tuo, kad kupinas rimties žmogus vos nepravirko išsitiesęs gatvėje. Matjė žiūrėjo į save be gėdos, su šaltu ir nuožmiu linksmumu; jam dingtelėjo: „Ir aš galėjau rimtai į save žiūrėti?" Po keleto juoko priepuolių jo kvatojimas nutrūko: kai to žmogaus tarsi jau ir nebėr, iš ko čia besijuoksi.

Tuštuma. Kūnas vos juda vilkdamas kojas, sunkus ir karštas, su tirtesiais, niršulio spazmais gerklėje ir skrandyje. Bet jame jau nieko nebėra. Gatvės ištekėjo kaip per vandens nutekamąjį vamzdį; tai, kas jas ką tik buvo užpildę, kažkur prasmego. Daiktai liko nepaliesti, bet jų darna sutrikusi, dabar jie sviro nuo dangaus milžiniškais stalaktitais ar augo iš po žemių keisčiausiais priešistoriniais monumentais. Visi jų įprasti negausūs prašymai, jų plonytis cikadiškas cirpimas, – visa išsklido po orą, jie tylėjo. Kadaise iš jų galėjai nuspėti ateitį žmogaus, kuris puldavo ant jų, šie atblokšdavo jį į visokiausių gundymų miglas. Bet ateitis mirė.

Kūnas pasuka į dešinę, pasineria į spindintį dujų šokį, gilyn į purviną sprogymę tarp stiklo blokų su mirguliuojančiais dryželiais. Girgždėdamos tempiasi tamsios masės. Akių aukštyje siūbuoja gauruotos gėlės. Tarp gėlių, tos sprogymės gilumoje, šliaužia skaidruma ir su ledine aistra stebi pati save.

„Eisiu ir paimsiu juos." Pasaulis iškart pasikeitė, triukšmingas ir dalykinis, su automobiliais, žmonėmis, vitrinomis; Matjė atsidūrė vidury Depar gatvės. Bet tai buvo nebe tas pasaulis ir visai nebe tas Matjė. Pasaulio gale, anoje pastatų ir gatvių pusėje buvo užrakintos durys. Jis pasirausė piniginėje ir ištraukė raktą. Ten užrakintos durys, čia – šis mažas plokščias raktelis. Tai buvo vieninteliai pasaulio objektai, tarp jų – nieko, tik krūva kliūčių ir atstumų. „Po valandos. Dar yra laiko ten nueiti pėsčiomis." Viena valanda: kaip tik tiek prireiks, kad nueičiau iki tų durų ir atidaryčiau jas; be tos valandos nieko nebuvo. Matjė žingsniavo tolygiu žingsniu, santarvėje su pačiu savimi; jis buvo piktas ir ramus. „O jei Lola liko gulėti lovoje?" Jis įsidėjo raktą į kišenę ir pasvarstė: „Na ką, tegul ir taip: aš vis tiek paimsiu pinigus."

*

Lempa švietė menkai. Prie palėpės lango tarp Marlenos Ditrich ir Roberto Teiloro fotografijų kabėjo reklaminis kalendorius su mažyčiu rūdžių dėmėmis apėjusiu veidrodžiu. Danielis priėjo prie jo, truputį pasilenkė ir ėmė taisyti savo kaklaraiščio mazgą. Jis skubėjo kuo greičiau apsirengti. Veidrodyje už nugaros pamatė beveik nutrintą prietemos ir nešvarumų, liesą ir rūstų Ralfo profilį, ir Danielio rankos sudrebėjo: jį apėmė noras suspausti tą liesą kaklą su išsišokusiu Adomo obuoliu taip, kad trakšteltų tarp jo pirštų. Ralfas pasuko galvą į veidrodį, jis nežinojo, kad Danielis jį mato, ir įsmeigė į jį keistą žvilgsnį. „Jo snukis kaip žudiko", – krūptelėjęs

pamanė Danielis, bet iš tikrųjų tai buvo veikiau malonumo virpulys. – „Mažasis patinas pažemintas, jis manęs nekenčia.“ Danielis neskubėdamas vis dar rišo kaklaraištį. Ralfas nepaliovė į jį spygsojęs ir Danielis mėgavosi ta neapykanta, kuri juos vienijo, karštligiška neapykanta, kuriai, regis, jau buvo dvidešimt metų, ir yra nuosavybė; ir tai jį apvalė. „Vieną dieną štai toks tipas ims ir nugalabys mane, prisėlinęs iš nugaros.“ Jaunas veidas veidrodyje išdidės, o paskui viskas bus baigta, ateis gėdinga mirtis, kurios jis vertas. Danielis staigiai atsisuko ir Ralfas greitai nuleido akis. Kambaryje buvo karšta kaip pirtyje.

– Gal turi rankšluostį?

Danielio rankos buvo drėgnos.

– Žvilgtelėkite į ąsotį.

Ąsotyje Danielis pamatė purviną rankšluostį. Danielis rūpestingai nusišluostė rankas.

– Nepanašu, kad šiame ąsotyje kada nors būta vandens. Jūs abudu, regis, ne itin dažnai prausiatės.

– Prausiamės koridoriuje po čiaupu, – niauriai paaiškino Ralfas.

Stojo tyla, paskui Ralfas paaiškino:

– Taip patogiau.

Prisėdo ant sulankstomos lovos, užsimovė batus sulinkęs per juosmenį, pakėlęs dešinį kelį. Danielis žiūrėjo į tą liesą nugarą, jaunas raumeningas rankas, kurios kyšojo iš po trumparankovių marškinėlių *Lacoste:* jis turi tam tikro žavesio, objektyviai konstatavo Danielis. Bet tas žavesys jam buvo šlykštus. Dar akimirka, ir jis atsidurs gatvėje, visa bus likę praeityje. Bet jis žinojo, kas jo tyko lauke. Vilkdamasis švarką, jis kiek padelsė: pečiai ir krūtinė mirko prakaite, jis būgštaudamas sumetė, kad nuo švarko svorio lininiai marškiniai prilipo prie drėgno kūno.

– Pas tave pragariškai karšta, – tarė jis Ralfui.

– Na taip. Juk gyvenu palėpėje.

– Kiek valandų?

– Devynios. Ką tik išmušė.

Iki ateis diena dar teks užmušti dešimt valandų. Gulti jau nebeguls. Jei nueitų pamiegoti, būtų dar sunkiau. Ralfas pakėlė galvą.

– Norėjau paklausti, pone Lalikai... Ar tai jūs patarėte Bobiui grįžti pas savo provizorių?

– Patariau? Ne. Aš tik jam pasakiau, kad jis pasielgė kaip idiotas išėjęs iš vaistinės.

– Tada gerai. Tai ne tas pat. Šiandien rytą jis man pasakė, kad eis prašyti atleidimo ir kad to norite jūs, bet man susidarė įspūdis, jog jis meluoja.

– Nieko aš nenoriu, – tarė Danielis, – aš jam visai nepatarinėjau prašyti atleidimo.

Abudu niekinamai nusišiepė. Danielis norėjo užsivilkti švarką, bet pritrūko ryžto.

– Aš jam pasakiau: daryk, kaip išmanai, – tarė Ralfas pasilenkdamas. – Ne mano kiaulės, ne mano pupos. Jei tau patarinėjo ponas Lalikas... Bet dabar aišku, kas ir kaip.

Jis sudirgęs mėgino užsirišti kairiojo bato raištelį.

– Aš jam nieko nesakysiu, – prakalbo jis, – jis jau toks, be melavimo negali gyventi. Bet yra vienas subjektas, kurį, prisiekiu jums, tikrai pasigausiu kokiam tamsesniam kampe.

– Vaistininkas?

– Aha. Bet ne senasis. Jaunėlis.

– Mokinys?

– Taip. Jis – pederastas. Tai jis išplepėjo apie Bobį ir mane. Tegul Bobis labai nesipučia, kad grįžo į tą vaistinę. Bet būkite ramus, kai kada vakare pasergėsiu tą praktikantą prie durų.

Ralfas piktai nusišiepė, jis mėgavosi savo niršuliu.

– Aš prislenku, rankos kišenėse, nutaisęs niekšelio miną. „Tu mane atpažįsti? Taip? Tada gerai. Pasakyk, ką tu pliurpei apie ma-

ne? A? Ką pliurpei?“ Reikia tik pamatyti tą vaikį! Aš nieko nesakiau! Aš nieko nesakiau! „Aha! Tai nieko nesakei?“ Ir bumbt smūgis į paširdžius, tiesiu jį ant žemės, užšoku ant viršaus ir prispaudžiu makaulę prie šaligatvio.

Danielis žiūrėjo į jį su ironišku irzuliu ir manė: „Visi panašūs.“ Visi, išskyrus Bobį, kuris buvo ir liko patelė. Po visko jie mėgsta prisiekinėti, kad kam nors išmals snukį. Ralfas pagyvėjo, akys sublizgo, ausys degė raudoniu; jam reikėjo greitų ir staigių judesių. Danielis negalėjo atsispirti pagundai pažeminti jį dar labiau.

– Sakyk, gal ne tu, o jis tave priplumpins?

– Jisai? – Ralfas piktai nusišaipė. – Tegul tik pabando. Paklauskite padavėjo iš *Orientalio* – tas jau suprato, kas ką plumpina. Trisdešimties metų vaikis su tokiomis va rankomis. Jis ėmė grasinti, kad išmes mane lauk.

Danielis įžūliai šypsojo.

– O tu, aišku, su juo lengvai susidorojai?

– Cha! Pats paklauskite, – įsižeidė Ralfas. – Į mus žiūrėjo kokia dešimtis žmonių. „Išeinam?“ – tariau jam. Ten buvo Bobis ir dar vienas, toks ištįsęs, kurį aš mačiau su jumis, Korbenas, jis iš skerdyklos. Tai štai, išeina tas tipas. Ką, sako, tu nori mane pamokyti, mane, šeimos tėvą? Ir tada kad aš jam skelsiu! Pradžiai į akį, paskui alkūne sumaliau nosį. Štai taip. Tiesiai į snarglinę.

Ralfas pašoko, vaizduodamas muštynių epizodus. Jis sukiojosi, demonstruodamas savo mažą stiprų užpakalį, aptemptą žydromis kelnėmis. Danielis pajuto, kad jį užvaldo pyktis, jam norėjosi smogti Ralfui.

– Paskui aš jį patiesiau, – tęsė Ralfas. – Sugriebiau už kojų ir kad trenksiu į žemę. Jis ir atsigodėti nespėjo, kur atsidūręs, tasai šeimos tėvas.

Ralfas nutilo, grėsmingas ir pilnas puikybės, įsijautęs į savo šaunumą. Jis priminė kažkokį vabzdį. „Aš jį nudėsiu“, – pamanė

Danielis. Jis ne itin tikėjo tomis jo pasakomis, ir vis tiek jį žemino, kad Ralfas pargriovė ant žemės trisdešimtmetį vyrą. Jis susijuokė.

– Vaizduoji galiūną, – pro dantis iškošė Danielis, – bet kartą užsirausi ant nemalonumų.

Ralfas irgi prajuko, ir jie priartėjo vienas prie kito.

– Galiūno nevaizduoju, bet drūtuolių tikrai nebijau.

– Tai tu nieko nebijai? – tarė Danielis. – Visai visai nieko?

Ralfas buvo visas išraudęs.

– Ne visada drūtuoliai patys stipriausi! – pasakė.

– O tu? Na, pasirodyk, koks tu stiprus, – stumtelėjo jį Danielis, – pasirodyk, koks stiprus.

Ralfas akimirką sustingo prasižiojęs, paskui jo akys sužibo.

– Susiremti su jumis sutinku. Aišku, tik juokais, nerimtai, – tarė jis švokšdamas. – Jei iš rimtųjų, jūs manęs nenugalėtumėte.

Danielis sugriebė jį už juosmens.

– Dabar pamatysime, mano vaikuti.

Ralfas buvo lankstus ir ištvermingas, jo raumenys taip ir bangavo po Danielio pirštais. Jie kovėsi tylėdami ir Danielis pradėjo dusti; jam miglotai rodėsi, kad jis storas ir ūsuotas. Ralfui pavyko jį pakelti, bet Danielis atstūmė jį abiem rankomis įsirėmęs į jo veidą, ir Ralfas jį paleido. Jie vėl stovėjo vienas priešais kitą, besišypsantys ir pritvinkę neapykantos.

– A! Tai jūs norite iš rimtųjų? – pasakė Ralfas keistu balsu. – Iš rimtųjų norite kautis?

Ūmiai jis, palenkęs galvą, metėsi ant Danielio. Šis išvengė smūgio ir sugriebė Ralfą už pakaušio. Jis vos gaudė kvapą, o Ralfas visai neatrodė nusikamavęs. Jie vėl susiėmė ir kambario vidury pradėjo suktis kaitulio. Burnoje Danielis juto gaižų karščio prieskonį. „Reikia baigti, o tai jis mane nugalės." Jis iš visų jėgų stumtelėjo Ralfą, bet tas išsilaikė ant kojų. Danielį užvaldė žvėriškas nirtulys, jis pamanė: „Aš juokingas." Tada skubiai pasilenkė, sugriebė Ralfą už

pasturgalio, pakėlė jį, sviedė ant lovos ir tuo pačiu staigiu judesiu ir pats užgriuvo ant jo. Ralfas gynėsi, mėgino draskytis, bet Danielis nučiupo jį už riešų ir prispaudė prie pagalvės. Jie ganėtinai ilgai taip gulėjo. Danielis buvo pernelyg nusiplūkęs ir nepajėgė atsistoti. Ralfas gulėjo prikaltas prie lovos, bejėgis, sutraiškytas vyriškio svorio, solidaus suaugusiojo svorio. Danielis su pasimėgavimu apžiūrinėjo jaunuolį. Ralfo akys blizgėjo beprotiška neapykanta, jis buvo gražus.

– Na, kieno viršus? – trūkčiojamu balsu užklausė Danielis. – Kieno viršus?

Ralfas tuoj nusišypsojo ir per jėgą išspaudė:

– Jūs stipruolis, pone Lalikai.

Danielis jį paleido ir atsistojo. Jis duso ir jautėsi pažemintas. Širdis žvėriškai daužėsi.

– Kadaise buvau stipruolis, – tarė jis. – O dabar nebeužtenka kvapo.

Ralfas atsistojo ir pasitaisė marškinių apykaklę; jis kvėpavo lygiai ir pabandė nusijuokti, bet vengė Danielio akių.

– Kvėpavimas – tai niekai, – tarė jis. – Tik reikia kiek pasitreniruoti.

– Tu gerai mušiesi, – tarė Danielis, – bet mūsų svorio kategorijos skiriasi.

Abudu sutrikę sukikeno. Danieliui kilo noras griebti Ralfui už gerklės ir iš visų jėgų trenkti antausį. Jis užsivilko švarką, permirkę prakaitu marškiniai prilipo prie odos.

– Na, viskas, – tarė jis, – išeinu. Lik sveikas.

– Iki pasimatymo, pone Lalikai.

– Aš šį bei tą paslėpiau tau, – tarė Danielis. – Gerai paieškok ir rasi.

Durys užsidarė. Danielis nusileido laiptais, kojos buvo lyg vatinės. „Pirmiausia, nusiprausti, – tarė sau, – visų pirma išsiprausti nuo galvos iki kojų.“ Kai ėjo pro vartus, staiga į galvą jam šovė

viena mintis, sustingdydama jį vietoje: rytą išeidamas jis nusiskuto ir ant židinio atbrailos paliko skustuvą – iki galo atlaužtą.

*

Atidarydamas duris, Matjė paspaudė lengvą, tylų skambutį. „Šįryt aš jo nepastebėjau, – pamanė, – tikriausiai jį įjungia vakare, po devynių.“ Jis dėbtelėjo skersomis pro kontorėlės langą ir pamatė šešėlį: ten kažkas buvo. Jis neskubėdamas priėjo prie skydo su raktais. Dvidešimt pirmas kambarys. Raktas kabojo ant vinies. Matjė skubiai nukabino jį ir įsidėjo į kišenę, paskui pasisuko ir grįžo prie laiptų. Už jo nugaros atsivėrė durys. „Dabar mane pašauks!“ – pamanė. Jam baisu nebuvo: viską jau buvo numatęs.

– Ei! Jūs! Kur einate? – pasigirdo šiurkštokas balsas.

Matjė atsigręžė ir pamatė liesą aukštą moterį, pasibalnojusią nosį pensnė. Ji atrodė labai svarbi ir susirūpinusi. Matjė jai nusišypsojo.

– Kur einate? – pakartojo ji. – Iš pradžių reikėtų paklausti.

Bolivaras. Negrą vadino Bolivaru.

– Aš einu į ketvirtą aukštą, pas poną Bolivarą, – ramiai atsakė Matjė.

– Gerai! Tiesiog mačiau, kaip jūs sukinėjotės prie skydo, – įtariai pasakė moteris.

– Žiūrėjau, ar yra raktas.

– Ir ką?

– Jo nėra. Vadinasi, Bolivaras namuose, – tarė Matjė.

Moteris priėjo prie skydo. Viena galimybė iš dviejų.

– Taip, – tarė ji su nusivylusiu palengvėjimu. – Jis namie.

Matjė, nieko netaręs, ėmė kopti laiptais. Ketvirtojo aukšto laiptų aikštelėje trumpai sustojo, paskui įkišo raktą į dvidešimt pirmo kambario durų spynos skylutę ir atidarė duris.

Kambarys skendėjo naktyje. Raudonoje, prisigėrusioje karštinės ir kvepalų. Matjė užrakino duris ir priėjo prie lovos. Pradžioje ištiesęs į priekį rankas, kad apgintų save nuo kliūčių, bet greitai priprato prie tamsos. Lova buvo sujaukta, ant volelio gulėjo dvi pagalvės, ant jų likusios dvi įdubos nuo galvų. Matjė atsiklaupė prie skrynutės ir atidarė ją; pajuto vos kylantį norą išsivemti. Banknotai, kuriuos jis rytą numetė, gulėjo ant ryšelio laiškų: Matjė paėmė penkis banknotus; vogti sau jis nenorėjo. „Ką daryti su raktu?“ Jis kiek pasvarstė ir nusprendė palikti jį skrynutės spynelėje. Stodamasis, pamatė dešinėje, kambario gale, duris, kurių rytą nė nepastebėjo. Priėjo prie jų, atidarė. Tai buvo tualetas. Matjė uždegė degtuką; veidrodyje pamatė savo veidą, paauksintą liepsnos. Jis žvelgė į save, iki liepsnelė užgeso, tada numetė degtuką ir grįžo į kambarį. Dabar aiškiai įžiūrėjo baldus, Lolos drabužius, jos pižamą, jos chalatą, jos kostiumą, kruopščiai sudėtus ant kėdžių ir sukabintus ant petelių; jis piktai susijuokė ir išėjo.

Koridorius buvo tuščias, bet iš kažkur sklido žingsnių aidas ir juokas. Laiptais kažkas lipo. Matjė jau norėjo grįžti į kambarį, bet ne, jam buvo absoliučiai tas pat, jei jį sučiups. Jis įkišo raktą į spyną ir užrakino duris pasukdamas jį du kartus. Kai atsitiesė, pamatė moterį, paskum ją ėjo kareivis.

– Mums į penktą, – tarė moteris.

– Kaip aukštai.

Matjė pralenkė juos, paskui pasileido žemyn. Jis linksmai sumetė, kad sunkiausia dar jo laukia priekyje: reikėjo vėl pakabinti raktą ant skydo.

Antrajame aukšte jis sustojo ir persisvėrė per turėklus. Durininkė stypsojo ant laukujų durų slenksčio į jį nugara ir spoksojo į gatvę.

Matjė tylut tylutėliai nulipo paskutines pakopas ir pakabino raktą ant vinies, paskum vogčia užkopė iki laiptų aikštelės, kiek

luktelėjo ir tada triukšmingai nusileido žemyn. Durininkė atsisuko ir Matjė, praeidamas pro šalį, atsisveikino su ja:

– Iki pasimatymo, ponia.

– Iki, – burbtelėjo moteriškė.

Matjė išėjo, lydimas jos žvilgsnių, įbestų į nugarą, ir jam norėjosi juoktis.

*

Nustipęs žvėris nebekanda. Jis žingsniavo plačiais žingsniais, vatinėmis kojomis. Jam buvo baisu, burna džiūvo. Gatvės pernelyg žydros, oras pernelyg gražus. *Liepsna bėga išilgai dagties, jo gale – parako statinė.* Jis kopia laiptais, peržengdamas kelias pakopas, vargiai įtaiko raktą į durų užraktą: jo ranka dreba. Dvi katės sprunka iš po kojų; dabar jis joms kelia siaubą. *Nustipęs žvėris...*

Skustuvas čia, ant naktinio staliuko, plačiai atlaužtas. Jis ima jį už kriaunų ir ilgai į jį žiūri. Kriaunos juodos, geležtė balta. *Liepsna bėga išilgai dagties.* Jis perbraukia pirštu skustuvo ašmenis, jaučia ant piršto galo rūgštoką pjūvio skonį, jis krūpteli: jo dešinioji ranka privalo visa padaryti pati. Skustuvas čia ne talkininkas, pats savaime jis be gyvybės, jis sveria tiek, kiek nutūpęs ant rankos vabzdys. Danielis žengia kelis žingsnius, jam reikia pagalbos, kokio nors ženklo. Bet viskas inertiška, be gyvybės, tylu. Nejudamas stalas, nejudamos kėdės, daiktai sklando po nejudamą šviesą. Jis stovi vienas, ir tik jis gyvas šitoje akinamai žydroje šviesoje. Niekas jam nepadės, nieko neįvyks. Virtuvėje krebžda katės. Jis spusteli ranka stalą, stalas jam atsako tokiu pat spaudimu – nei daugiau, nei mažiau. Daiktai – vergiški. Paklusnūs, valdomi. Visa padarys mano ranka. Iš sudirgimo ir nerimo jis kartkartėmis nusižiovauja. Daugiau iš sudirgimo nei iš nerimo. Jis vienas daiktų apsuptyje. Niekas neverčia jo apsispręsti, bet niekas ir netrukdo: reikia apsispręsti pačiam. Jo

veiksmas – tėra veiksmo nebuvimas. Kruvinos gėlės tarp kojų nėra, raudono klano ant parketo taip pat nėra. Jis žiūri į grindis. Parketas vienspalvis, lygus, dėmei niekur nėra vietos. *Aš gulėsiu ant grindų, nejudėdamas, su atsagstytomis lipniomis kelnėmis, skustuvas bus ant grindų raudonas, ištrupėjęs, inertiškas, be gyvybės.* Jis kaip pakerėtas žiūri į skustuvą, į parketą: jei tik galėtų kiek ryškiau įsivaizduoti tą raudoną klaną ir tą deginimą; ir kad jie patys pasidarytų, kad jam nereikėtų daryti to judesio. Skausmą pakęsiu. Aš jo noriu, aš jo šaukiuosi. Bet tas judesys, tas judesys. Jis žiūri į grindis, paskui į skustuvą. Veltui: oras švelnus, kambarys – švelnioje prieblandoje, skustuvas švelniai bliksi ir švelniai slegia ranką. Judesys, tik vienas judesys ir dabartis sulig pirmu kraujo lašu susverdės.

Jis eina prie lango, žvelgia į dangų. Užtraukia naktines užuolaidas... Kairiąja ranka. Uždega šviesą. Kairiąja. Į kairiąją ranką perima skustuvą. Paima piniginę. Iš jos ištraukia penkis banknotus po tūkstantį frankų. Ima nuo rašomojo stalo voką, į jį deda pinigus. Ant voko užrašo: „Ponui Delariu, Jugenso gatvė 12". Deda voką matomiausioje vietoje ant stalo. Atsistoja, vaikšto, ištraukia „žvėrį", prigludusį prie pilvo, žvėris jį čiulpia, jis tai jaučia. Taip arba ne. Jis – spąstuose. Reikia apsispręsti. Tam jis turi visą naktį. Jis vienas su savimi. Visą naktį. Jo dešinioji ranka vėl ima skustuvą. Jis bijo savo rankos, jis seka ją. Ji sustabarėjo. Jis liepia: „Na, pirmyn." Jo kūnu nuo juosmens iki pakaušio perbėga lengvas kutenantis virpulys. „Na, pirmyn, laikas baigti!" Jei taip galėtų staiga pasijusti suluošintas – taip rytais pasijunti stovintis žadintuvui nuskambėjus, nežinodamas, kaip ir kada atsikėlei. Bet pirmiausia reikia padaryti tą nepadorų judesį, tą judesį prie pisuaro, sagstytis kelnes ilgai ir kantriai. Skustuvo nejudamumas persiduoda jo delnui, jo rankai. Gyvas, šiltas kūnas su akmenine ranka. Didžiulė statulos ranka, nejudri, ledinė, su skustuvu gale. Jis atgniaužia pirštus. Skustuvas krenta ant stalo.

Skustuvas čia, ant stalo, plačiai atlaužtas. Niekas nepasikeitė. Jis gali ištiesti ranką ir vėl paimti. Bevalis skustuvas paklus. Dar yra laiko, laiko dar daug, atsargoje ištisa naktis. Jis vaikšto po kambarį. Paliauja savęs nekentęs, daugiau jau nieko nebenori, jis plaukioja. Žvėris čia, tarp jo kojų, tiesus ir kietas. Šlykštynė! Jei tau taip šlykštu, mano mielas, skustuvas čia, ant stalo. *Nustipęs žvėris*... Skustuvas, skustuvas. Jis suka ratus aplink stalą, neatplėšdamas nuo jo akių. Vadinasi, niekas man netrukdo jo paimti? Niekas. Visa inertiška, be gyvybės ir ramu. Jis ištiesia ranką, liečia skustuvą. Mano ranka viską padarys pati. Jis atšoka atgal, atveria duris ir išlekia ant laiptų. Viena iš jo kačių, paklaikusi iš siaubo, ritasi laiptais pirma jo.

Danielis bėga gatve. Viršuje liko atlapotos durys, deganti lempa, skustuvas ant stalo, tamsiais laiptais slankioja katės. Kambarys paklusniai laukia jo. Nieko nėra nuspręsta, nieko niekada nebus nuspręsta. Reikia bėgti, bėgti kuo toliau, pasinerti į triukšmą, į šviesą, į minią, vėl tapti žmogumi tarp kitų, kad į tave kiti žiūrėtų. Jis nubėgo iki *Karaliaus Olafo* ir stumtelėjęs duris įėjo.

– Viskio! – sunkiai alsuodamas ištarė.

Skambūs širdies dūžiai atsiliepė pirštų galiukuose, burnoje jautėsi rašalo skonis. Jis prisėdo salės gale už atitverto staliuko.

– Jūs atrodote išvargęs, – kreipėsi pagarbiai padavėjas.

Tai buvo aukštas norvegas, kuris kalbėjo prancūziškai be akcento. Jis geranoriškai žvelgė į Danielį ir Danielis pasijuto turtingas klientas su keistenybėmis, kuris palieka gerus arbatpinigius. Jis šyptelėjo.

– Nelabai kaip jaučiuosi, – paaiškino jis, – truputį karščiuoju.

Padavėjas palingavo galvą ir nuėjo. Danielis vėl pasinėrė į savo vienatvę. Ten, viršuje, jo laukė kambarys, visai parengtas, durys plačiai atlapotos, ant stalo blizga skustuvas. „Aš niekad negalėsiu grįžti namo.“ Jis gers tiek, kiek reikės. O ketvirtą valandą padavėjas, padedamas barmeno, jį nuneš į taksi. Kaip visada.

Padavėjas grįžo su iki pusės pripiltu stiklu ir buteliu *Perrier* vandens.

– Būtent tai, ką jūs mėgstate, pone, – tarė jis.

– Dėkoju.

Šiame tykiame bare jis buvo vienas. Aplink jį putojo auksinė šviesa; gelsvo medžio pertvaros švelniai blizgėjo; jos buvo padengtos storu lako sluoksniu ir liečiant net kažkiek lipo. Danielis įsipylė į savo stiklinę *Perrier* ir viskis akimirką suputojo, neramūs burbuliukai kilo į viršų, jie skubėjo kaip kūmutės, o paskui tas visas sujudimas nurimo. Danielis žiūrėjo į geltoną skystį su plaukiojančios putos liekana: panaši į išsivadėjusį alų. Baro gilumoje norvegiškai šnekučiavo nematomi padavėjas su barmenu.

– Dar viskio!

Jis nušlavė ranka stiklą ir tas suteškėjo į grindų plyteles. Barmenas ir padavėjas tuoj nutilo. Danielis pasilenkė ir žvilgtelėjo po stalu: skystis pamažu šliaužė plytelėmis, tiesdamas savo pseudokojas prie kėdės.

– Koks aš negrabus! – sudejavo šypsodamas Danielis.

– Atnešti kitą? – paklausė padavėjas.

Jis pasilenkė – jo strėnos įsitempė – ir pradėjo rinkti šukes ir šluostyti skystį.

– Taip... ne, – staigiai nusprendė Danielis. – Tai įspėjimas, – pridūrė jis juokaujamu tonu. – Šiandien vakare man negalima gerti alkoholio. Atneškite pusę butelio *Perrier* ir griežinėlį citrinos.

Padavėjas nuėjo. Danielis pasijuto ramiau. Aplink jį vyko neįžvelgiamos dabarties persikeitimas. Imbiero kvapas, auksinė šviesa, medinės pertvaros...

– Ačiū.

Padavėjas atkimšo butelį ir pripylė pusę stiklinės. Danielis išgėrė ir pastatė stiklą. Pamąstė: „Aš žinojau! Aš žinojau, kad šito nepadarysiu." Kai plačiais žingsniais skubėjo gatve, kai peršokdamas

kas antrą pakopą lėkė laiptais, jis jau žinojo, kad iki galo nenueis; jis tai žinojo, kai ėmė skustuvą, jis nė sekundę neabejojo; koks niekingas komediantas! Galiausiai jam pavyko įvaryti sau baimės, ir tada jis pabėgo. Paėmė taurę ir suspaudė delne: visomis savo jėgomis jis norėjo pajusti pasišlykštėjimą savimi ir dabar tam pasitaikė puikiausia proga. „Niekšas! Bailys ir komediantas. Niekšas!" Akimirką rodėsi, kad jam vis tiek pavyks, bet ne, tai buvo tik žodžiai. Reikėjo... Ak! Nesvarbu kas, nesvarbu, koks teisėjas, jis sutiktų su bet kuriuo, tik kad ne jis pats, tik kad ne ta žiauri panieka sau, niekad neįgijusi ganėtinai jėgų, tik ne ta silpna blėstanti panieka, nuolat kone išnykstanti, bet iki galo nepraeinanti. Jei kas nors žinotų, jei galėtų pajusti, kaip jį slegia sunki kito panieka... „Bet aš niekada negalėsiu, verčiau jau išsikastruoti." Dirstelėjo į savo laikrodį: vienuolika, reikia užmušti dar aštuonias valandas iki ryto. Laikas sustojo.

Vienuolika! Jis krūptelėjo: „Matjė dabar pas Marselę. Ji su juo kalba. Ji su juo kalbasi būtent dabar, ji apkabina jį už kaklo, ji mano, kad jis per lėtai aiškinasi... Ir tai padariau aš." Visą jo kūną nupurtė drebulys. „Matjė nusileis, jis būtinai nusileis, vis dėlto aš sugadinau jam gyvenimą."

Jis pastatė stiklinę, atsistojo, į vieną tašką įdūręs nieko nematančias akis; jis nepajėgė nei niekinti savęs, nei užsimiršti. Norėtų mirti, o vis dar egzistuoja, atkakliai verčia save egzistuoti. Norėtų mirti, jis mano, kad norėtų mirti. *Yra vienas būdas.*

Jis tai ištarė garsiai ir prie jo pribėgo padavėjas.

– Jūs mane kvietėte?

– Taip, – išsiblaškęs ištarė Danielis. – Čia jums.

Jis metė ant stalo šimtą frankų. Yra vienas būdas. Būdas viską sutvarkyti! Jis atsitiesė ir skubriu žingsniu pasuko lauko durų link. „Vienas dieviškas būdas." Jis nusijuokė: jam visada būdavo smagu, kai rasdavo progą iškrėsti sau gerą pokštą.

/ XVII

Matjė tyliai uždarė duris, truputėlį kilstelėdamas jų vyrius, kad jos negirgždėtų, paskui padėjo koją ant pirmos laiptų pakopos, pasilenkė ir atrišo batų raištelius. Krūtinė lietė kelius. Jis nusiavė batus, paėmė juos į kairiąją ranką, atsitiesė ir uždėjo dešiniąją ant turėklų, pakėlęs akis į blyškiai rožinį rūką, pakibusį tamsumoje. Savęs jis daugiau nebesmerkė. Lėtai lipo tamsoje, stengdamasis, kad negirgždėtų pakopos.

Kambario durys buvo pravertos; jis stumtelėjo jas. Viduje tvyrojo slogus kvapas. Nelyg visa dienos šutra būtų nusėdusi šito kambario gilumoje.

Sėdinti ant lovos moteris šypsodama žiūrėjo į jį. Marselė. Ji vilkėjo gražų baltą chalatą su paauksuotu dirželiu, buvo rūpestingai pasidažiusi, atrodė žvali ir iškilminga. Matjė uždarė duris ir sustingo vietoje nuleidęs rankas, gerklę jam sugniaužė nepakeliamas egzistavimo saldumas. Jis čia, čia jis pražydo, čia, šalia tos besišypsančios moters, visiškai pasinėręs į tą ligos, saldainių ir meilės kvapą. Marselė atmetė galvą ir meiliai žvelgė į jį pro primerktus vokus. Jis atsiliepė į jos šypseną ir nuėjo padėti batų į sieninę spintą. Kupinas švelnumo balsas iškvėpė jam į nugarą:

– Mano brangusis.

Jis staigiai atsisuko ir atsirėmė į spintą.

– Sveika, – tyliai atsiliepė jis.

Marselė pakėlė ranką prie smilkinio ir pajudino pirštus:

– Sveikas, sveikas!

Ji atsistojo, apkabino jo kaklą ir pabučiavo įleisdama jam į burną liežuvį; vokus buvo paryškinusi melsvu šešėliu, į plaukus įsisegusi gėlę.

– Tau karšta, – tarė ji glostydama jam galvą.

Ji žvelgė į jį iš apačios į viršų, truputį atmetusi galvą ir iškišusi tarp dantų liežuvio galiuką, buvo susijaudinusi ir laiminga; ji buvo graži. Matjė suspausta širdimi prisiminė baisų Iviš liesumą.

– Tu tokia linksma, – tarė jis. – O vakar telefonu man pasirodė, kad esi nelabai kokios nuotaikos.

– Ne, tiesiog buvau kvaila. Bet šiandien viskas puiku.

– Gerai išsimiegojai?

– Miegojau kaip barsukas.

Ji vėl jį pabučiavo ir jis pajuto ant savo lūpų jos lūpų aksomą, o paskui liežuvį, tą lygų, karštą ir skubrų nuogumą. Jis švelniai išsivadavo. Marselė po chalatu buvo nuoga, jis matė jos gražias krūtis ir juto burnoje saldoką prieskonį. Ji paėmė jam už rankos ir nusitempė prie lovos.

– Atsisėsk šalia manęs.

Jis atsisėdo. Marselė vis dar laikė jo ranką savosiose, spaudė ją negrabiai ir karštligiškai ir jam vaidenosi, kad jos rankų šiluma kyla iki pat pažastų.

– Kaip karšta pas tave, – tarė jis.

Ji neatsakė, tik rijo jį akimis, prasižiojusi, rami ir patikli. Jis atsargiai perkėlė kairiąją ranką pro pilvą ir lėtai įkišo į dešinę kelnių kišenę išsiimti cigarečių. Marselė nutvėrė jo ranką ir negarsiai šūktelėjo:

– Kas tavo rankai?

– Įsipjoviau.

Marselė paleido jo dešiniąją ranką ir lyg šiaip sugavo kairiąją; apvertė ją kaip blyną ir kritišku žvilgsniu apžiūrėjo delną.

– Bet baisiai nešvarus tavo tvarstis, dar užsikrėsi! Ten viskas juoda, iš kur tas purvas?

– Pargriuvau.

Ji nusijuokė atlaidžiai ir tariamai pasipiktinusi.

– Ir įsipjovė, ir sugriuvo. Kaip jums patinka toks žioplelis? Ką tu čia iškrėtei? Palauk, aš pakeisiu tvarstį.

Ji nurišo Matjė ranką ir palingavo galvą.

– Oi, kokia bjauri žaizda; kaip čia tau nutiko? Tu buvai įkaušęs?

– Visai ne. Tai buvo vakar vakare *Sumatroje.*

– *Sumatroj?*

Platūs blyškūs skruostai, auksinės garbanėlės, rytoj, rytoj, aš sukelsiu plaukus specialiai jums.

– Tai Boriso užgaida, – atsakė Matjė. – Jis pirko peilį ir ėmė mane provokuoti, kad aš nedrįsiu įsmeigti jo sau į ranką.

– O tu, aišku, tučtuojau ir įsmeigei. Bet juk esi absoliučiai nenormalus, vargšeli, tie vaikai galiausiai pavers tave asilu. Tik pažiūrėkite į šitą vargšę sužeistą leteną.

Matjė plaštaka nejudėdama ilsėjosi tarp dviejų degančių delnų. Žaizda buvo šlykšti, su juodu šlapiuojančiu šašu. Marselė lėtai pakėlė ranką sau prie veido, įdėmiai ją apžiūrėjo, tada netikėtai pasilenkė ir su žeminamu nuolankumu pripuolė lūpomis prie žaizdos. „Kas čia darosi?“ – sutriko Matjė. Jis prisitraukė Marselę prie savęs ir pakštelėjo jai į ausį.

– Tau gera su manimi? – paklausė Marselė.

– Žinoma.

– Pažiūrėjus į tave taip neatrodo.

Matjė jai neatsakęs šyptelėjo. Ji atsistojo ir priėjo prie spintos ieškoti vaistinėlės. Pasisuko į jį nugara, pasistiepė ant pirštų galiukų ir pakėlė rankas, kad pasiektų viršutinę lentyną; rankovės

nuslydo žemyn. Matjė žiūrėjo į jos apnuogintas rankas, kurias taip dažnai glamonėjo, ir ankstesnis geismas krustelėjo jo krūtinėje. Marselė grįžo su grakščiu nerangumu.

– Duok plaštaką.

Ji užpylė spiritu nedidelę kempinėlę ir ėmė valyti žaizdą. Jis jautė ant savo klubo taip gerai pažįstamo kūno šilumą.

– Lyžtelėk!

Marselė ištiesė jam gabalėlį pleistro. Jis iškišo liežuvį ir paklusniai lyžtelėjo rožinę luobelę. Marselė užlipdė pleistru žaizdą, paėmė seną tvarstį ir su linksmu pasišlykštėjimu kiek palaikė nutvėrusi pirštų galiukais.

– Ką man daryti su šita bjaurastimi? Kai išeisi, išmesiu į šiukšlių dėžę.

Ji greitai aprišo jam ranką sniego baltumo tvarsčiu.

– Vadinasi, Borisas tave sukurstė? Ir tu susižalojai ranką? Didelis, o blogiau nei vaikas! Tai ką, jis ir sau padarė tą patį?

– Aišku, ne.

Marselė nusikvatojo.

– Jis tave apmovė.

Ji prikando anglišką smeigtuką, abiem rankomis plėšdama marlę. Spausdama lūpomis smeigtuką, paklausė:

– Ir Iviš ten buvo?

– Kai įsipjoviau?

– Taip.

– Ne, ji tada šoko su Lola.

Marselė susegė smeigtuku tvarstį. Ant plieninės galvutės liko truputis lūpų dažų.

– Viskas! Baigta. Jūs ten gerai pasilinksminot?

– Šiaip sau.

– *Sumatroje* gera? Žinai, ko aš norėčiau? Kad tu kada nors mane ten nusivestum.

– Bet tai tave nuvargintų, – susierzinęs paprieštaravo Matjė.

– Na, tik bent kartą... Surengsim ten tikrą šventę, nes taip seniai su tavim kur nors buvom kartu išėję.

„Kartu išėję!“ Matjė suirzęs kartojo mintyse šiuos santuokinių žodžius. Marselė amžiais parinkdavo ne tuos žodžius.

– Tu ne prieš? – paklausė ji.

– Paklausyk, – kreipėsi jis, – bet kuriuo atveju tai bus ne anksčiau kaip rudenį: iki to laiko tau reikia kaip reikiant pailsėti, be to, restoranas, kaip visada kartą per metus, užsidaro. Lola išvyksta į gastroles po Šiaurės Afriką.

– Tai nieko, nueisim rudenį. Pažadi?

– Pažadu.

Marselė sutrikusi kostelėjo.

– Matau, tu ant manęs pyksti, – ištarė ji.

– Aš?

– Taip... Aš užvakar bjauriai elgiausi.

– Nieko panašaus... Iš kur tu ištraukei?

– Taip. Nesiginčyk. Bet aš nervinausi.

– Kur jau ten... Ir vis dėl manęs, vargšele tu mano.

– Tau nėra ko sau priekaištauti, – su pasitikėjimu balse tvirtai tarė ji. – Nei anksčiau, nei dabar.

Jis nedrįso atsisukti į ją, jis gerai įsivaizdavo jos veido išraišką ir negalėjo pakęsti šito nepaaiškinamo ir neužtarnauto pasitikėjimo. Stojo ilga tyla: ji, aišku, laukė švelnių žodžių, atsiprašymo žodžių. Matjė nebeišlaikė.

– Pažiūrėk.

Jis ištraukė iš kišenės piniginę ir numetė ją ant kelių Marselei. Ji ištempė kaklą ir padėjo smakrą Matjė ant peties.

– Į ką aš turiu žiūrėti?

– Į tai.

Jis ištraukė iš piniginės banknotus.

– Vienas, du, trys, keturi, penki, – perskaičiavo jis, pergalingai šiugždindamas juos. Banknotai dar buvo išsaugoję Lolos kvapą. Matjė palaukė, laikydamas pinigus ant kelių, ir kadangi Marselė tylėjo, jis pasisuko į ją. Marselė pakėlė galvą ir žvelgė į pinigus. Tarėsi nieko nesuprantanti. Paskum lėtai pakartojo:

– Penki tūkstančiai frankų.

Matjė geraširdiškai skėstelėjo rankomis ir jau rengėsi dėti pinigus ant naktinio stalelio.

– Taip! – pasakė jis. – Penki tūkstančiai frankų. Nelengva buvo juos gauti.

Marselė neatsakė. Ji kandžiojo apatinę lūpą ir nepatikliai žiūrėjo į banknotus: ji beregint paseno. Bet nepaliovė liūdnai ir su pasitikėjimu žvelgti į Matjė. Paskui prabilo:

– O aš maniau...

Matjė ryžtingai ją pertraukė:

– Dabar galėsi eiti pas tą žydą. Regis, jis įžymybė. Vienoje per jo rankas perėjo šimtai moterų. Ir daugiausia aukštuomenės moterys, turtuolės.

Marselės akys užgeso.

– Juo geriau, – tarė ji. – Juo geriau.

Ji paėmė iš vaistinėlės žiogelį ir ėmė jį nervingai užseginėti ir atseginėti. Matjė pridūrė:

– Aš tau juos palieku. Manau, Sara nuves tave pas jį ir tu iškart užsimokėsi. Tas kiaulė žydas reikalauja, kad jam sumokėtų iš anksto.

Stojo tyla, po valandėlės Marselė paklausė:

– Iš kur gavai pinigus?

– Spėk.

– Iš Danielio?

Jis trūktelėjo pečiais. Ji puikiausiai žinojo, kad Danielis atsisakė.

– Žako?

– Ne. Aš gi tau vakar sakiau telefonu.

– Tada nežinau, – sausai pasakė Marselė. – Tai kas?

– Niekas man jų nedavė, – burbtelėjo Matjė.

Marselė nusišypsojo nieko nesakančia šypsena.

– Tai nejau nori pasakyti, kad pavogei juos?

– Būtent.

– Tu juos pavogei? – nustėrusi perklausė ji. – Negali būti.

– Gali. Iš Lolos.

Abudu nutilo. Matjė nusišluostė nuo kaktos prakaitą.

– Aš tau viską papasakosiu.

– Tu juos pavogei! – lėtai pakartojo Marselė.

Jos veidas papilkėjo; nežiūrėdama į jį pasakė:

– Tai tu taip norėjai atsikratyti to vaiko.

– Ne, aš tiesiog nenorėjau, kad tu eitum pas tą senę.

Ji susimąstė, aplink burną vėl įsibrėžė rūsčios ir ciniškos raukšlės. Jis paklausė:

– Tu mane smerki už tą vagystę?

– Man nusispjaut.

– Tai kas yra?

Marselė staigiai pasisuko ir vaistinėlė nukrito ant grindų. Abudu žvilgtelėjo į ją. Matjė pastūmė ją koja. Marselė lėtai atgręžė į jį savo nustebusį veidą.

– Tai kas yra? – pakartojo Matjė.

Ji kapotai nusijuokė.

– Kodėl juokiesi?

– Juokiuosi iš savęs, – pasakė.

Marselė ištraukė iš plaukų gėlę ir ėmė vartyti ją tarp pirštų. Ir sušnibždėjo:

– Kokia buvau kvaila...

Jos veidas surūstėjo. Ji taip ir sėdėjo pravėrusi burną, tarsi būtų norėjusi kažką sakyti, bet žodžiai įstrigo gerklėje: regis, ji pabūgo

to, ką rengėsi sakyti. Matjė paėmė jai už rankos, bet Marselė ištraukė ją. Nusukusi žvilgsnį į šoną, pasakė:

– Žinau, tu mateisi su Danieliu.

Štai kas! Ji nudribo ant nugaros ir rankomis sugniaužė paklodę; buvo išsigandusi ir drauge nusiraminusi. Matjė taip pat pajuto palengvėjimą: visos kortos atidengtos, dabar reikia eiti iki galo. Tam jie turi visą naktį.

– Taip, mačiausi. Iš kur žinai? Vadinasi, tai tu jį ir pasiuntei? Jūs viską patvarkėte drauge, ką?

– Nekalbėk taip garsiai, – tildė jį Marselė, – pažadinsi mamą. Nesiunčiau aš jo, bet žinojau, kad jis norėjo su tavim susitikti.

Matjė liūdnai ištarė:

– Kaip visa tai bjauru!

– Taip, bjauru, – su apmaudu atsiliepė Marselė.

Jie nutilo: Danielis buvo čia, jis sėdėjo tarp jų.

– Ką gi, – pradėjo Matjė, – reikia atvirai pasiaiškinti, mums tai ir telieka.

– Nėra ko aiškintis, – tarė Marselė, – tu mateisi su Danieliu, jis tau pasakė tai, ką norėjo pasakyti, ir tu paskui nuėjai ir pavogei iš Lolos penkis tūkstančius frankų.

– Taip. O tu jau ne vieną mėnesį slapta priiminėji Danielį. Pati supranti, kad yra ką aiškinti. Paklausyk, – staigiai paklausė jis, – kas nutiko užvakar?

– Užvakar?

– Nevaizduok, kad nesupranti. Danielis man sakė, kad tu man priekaištavai dėl mano užvakarykščio elgesio.

– Gerai jau, liaukis,– tarė ji, – neimk į galvą.

– Prašau tavęs, Marsele, nesispyriok. Prisiekiu, aš pasirengęs pripažinti visas savo klaidas. Bet pasakyk, kas atsitiko užvakar? Bus kur kas geriau, jeigu mes vėl pradėsim vienas kitu pasitikėti.

Ji vis dar dvejojo, liūdna ir kiek aprimusi.

– Prašau tavęs, – pakartojo jis, imdamas jai už rankos.

– Na ką gi... kaip visada, tau buvo nusispjauti, kas mano galvoje.

– O kas tokio?

– Kodėl tu mane verti kalbėti? Viską gerai žinai ir be manęs.

– Tikrai, – tarė Matjė, – manau, kad žinau.

Jis pamąstė: „Baigta, aš ją vesiu." Aišku kaip dieną. „Reikia būti tikram niekšui, kad suktum galvą, kaip su ja baigti." Ji buvo su juo, ji kentėjo, ji nelaiminga ir pikta, o jam užtenka padaryti vienintelį gestą ir ji nusiramins. Jis paklausė:

– Tu nori, kad mes susituoktume?

Ji išplėšė iš jo ranką ir staigiai atsikėlė. Jis žvelgė į ją apstulbęs: ji mirtinai išblyško, lūpos virpėjo.

– Tu... Taip tau sakė Danielis?

– Ne, – atsakė pritrenktas Matjė. – Aš pats taip supratau.

– Tu pats taip supratai! – juokdamasi ištarė ji. – Pats taip supratai! Danielis tau pasakė, kad aš susirūpinusi, ir tu nusprendei, kad noriu tave priversti mane vesti. Štai ką tu apie mane galvoji... Ir tai tu, Matjė, po septynerių metų.

Jos rankos suvirpėjo. Matjė norėjo ją apkabinti, bet nedrįso.

– Tu teisi, – tarė jis, – aš neturėjau taip galvoti.

Marselė jo lyg ir nesiklausė. O jis dėstė toliau:

– Paklausyk, aš turiu tam rimtų priežasčių. Danielis sakė, kad jūs slapta nuo manęs matydavotės.

Ji tylėjo. Matjė švelniai tęsė:

– Tu nori vaiko?

– Cha! – nusišiepė Marselė. – Tai tavęs neliečia. Tai, ko aš noriu, tavęs tai neliečia!

– Prašau, – ištarė Matjė, – dar yra laiko...

Ji papurtė galvą.

– Netiesa, laiko jau nebėra.

– Bet kodėl, Marsele? Kodėl tu nenori ramiai pasikalbėti su manimi? Užtektų valandos: viskas susitvarkytų, viskas paaiškėtų...

– Nenoriu.

– Bet kodėl? Kodėl?

– Todėl, kad aš dabar nelabai tave gerbiu. Be to, tu manęs nebemyli.

Ji kalbėjo įtikinamai, bet, regis, nustebo ir išsigando savo pačios žodžių; jos akyse sustingo nerimastingas klausimas. Ji liūdnai kalbėjo toliau:

– Kad galvotum apie mane tai, ką tu pagalvojai, reikia, kad tu manęs visai nebemylėtum...

Tai buvo kone klausimas. Jeigu jis ją apkabintų, jei rodytų, kad myli, visa dar galėjo būti išgelbėta. Jis ją vestų, jie turėtų vaiką, gyventų vienas šalia kito visą gyvenimą. Matjė atsistojo; dabar tuoj jai pasakys: „Myliu tave." Kiek pasvyravęs, jis staiga aiškiai pasakė:

– Na ką, tai tiesa... Aš tavęs nebemyliu.

Žodžiai jau buvo ištarti, o jis – sukrėstas – vis dar juos girdėjo. Pamanė: „Baigta, viskas baigta." Marselė atšoko, triumfuodama šūktelėjo, bet tuoj pridengė burną ranka ir davė Matjė ženklą tylėti. Susirūpinusi sušnibždėjo:

– Mama...

Jie įtempė ausis, bet teišgirdo tolimą automobilių gausmą. Matjė ištarė:

– Marsele, bet tu dar be galo man brangi...

Marselė išdidžiai nusijuokė:

– Žinoma. Tik aš tau brangi... kitaip nei anksčiau. Ar ne?

Jis paėmė jai už rankos:

– Paklausyk, aš...

Ji šiurkščiai ištraukė ranką.

– Nereikia, viskas gerai. Sužinojau tai, ką norėjau sužinoti.

Ji sukėlė prakaituotas plaukų sruogas, užkritusias jai ant kaktos. Ir staiga nusišypsojo tarsi nuo malonaus prisiminimo.

– Sakyk, – su netikėta piktdžiuga tęsė ji, – vakar telefonu tu kalbėjai visai ką kita. Tu man sakei: „Aš myliu tave“, nors niekas tavęs šito neprašė.

Matjė neatsakė. Ji triuškinamu balsu ištarė:

– Kaip tu mane niekini...

– Aš neniekinu tavęs, – paprieštaravo Matjė. – Aš...

– Išeik! – išrėkė Marselė.

– Tu išprotėjai, – tarė Matjė. – Aš nenoriu išeiti, aš privalau tau paaiškinti, kad...

– Išeik, – užsimerkusi, kimiu balsu pakartojo ji.

– Bet aš išsaugojau tau visą savo švelnumą, – apimtas nevilties, šūktelėjo jis, – aš nesiruošiu tavęs palikti. Noriu likti su tavimi visą gyvenimą, aš vesiu tave, aš...

– Išeik, – tarė ji, – aš nebegaliu tavęs matyti. Išeik, arba aš neatsakau už save, imsiu staugti.

Ji visa ėmė drebėti. Matjė žengtelėjo prie jos, Marselė šiurkščiai jį atstūmė.

– Jei neišeisi, pakviesiu motiną.

Jis atidarė spintą ir pasiėmė batus, jautėsi juokingas ir pasibjaurėtinas.

Jam į nugarą ji pasakė:

– Pasiimk savo pinigus.

Matjė atsisuko.

– Ne, – paprieštaravo. – Tai atskiras dalykas. Jokios priežasties, kad...

Ji paėmė pinigus nuo naktinio stalelio ir sviedė juos jam į veidą. Banknotai išskraidė po kambarį ir nusileido ant kilimėlio prie lovos. Matjė jų nerinko: jis žiūrėjo į Marselę. Ji ėmė trūkčiojamai juoktis, užsimerkusi.

– Cha, kaip juokinga! O aš maniau...

Jis norėjo prieiti, bet Marselė atsimerkė ir, atsitraukusi atgal, parodė jam į duris. „Jei aš liksiu, ji ims klykti“, – pamanė Matjė. Jis pasisuko ir išėjo iš kambario tik su kojinėmis, laikydamas rankose batus. Nusileidęs laiptais apsiavė, pastoviniavo laikydamasis už durų rankenos ir įsiklausė. Netikėtai išgirdo Marselės juoką, žemą ir niaurų. Jis kilo kaip žvengimas ir palengva geso. Pasigirdo balsas:

– Marsele! Kas atsitiko? Marsele!

Tai buvo jos motina. Juokas staigiai nutrūko, visa paskendo tyloje. Matjė dar akimirką įsiklausė, nieko neišgirdęs tyliai atidarė duris ir išėjo.

/ XVIII

Matjė mąstė: „Koks aš niekšas" ir tai jį baisiai stebino. Jame neliko nieko, tik nuovargis ir sustingimas. Jis sustojo trečiojo aukšto laiptų aikštelėje atsipūsti. Kojos buvo kaip vatinės, per tris paras jis miegojo tik šešias valandas, gal nė tiek. „Dabar eisiu gultis." Jis numes bet kur drabužius, nusvirduliuos iki lovos ir drėbsis į ją. Bet jis žinojo, kad neužmigs ir visą naktį pragulės įdūręs į tamsą akis. Užsikorė laiptais iki buto: jo durys buvo atidarytos. Iviš turbūt išbėgo, apimta baimės; kabinete dar degė lempa.

Įėjo ir pamatė Iviš. Ji sėdėjo ant sofos, sėdėjo visai sustingusi.

– Aš neišėjau.

– Matau, – sausai atsiliepė Matjė.

Jie kiek patylėjo; Matjė girdėjo garsų ir tolygų savo paties kvėpavimą. Iviš, nusisukusi, sumurmėjo:

– Aš šlykščiai elgiausi.

Matjė neatsakė. Jis žiūrėjo į Iviš plaukus ir mąstė: „Nejaugi aš visa tai padariau dėl jos?" Ji nulenkė galvą ir Matjė su pastangiu švelnumu pažvelgė į rusvą mergaitišką pakaušį. Jam būtų gera pajausti, kad ji jam brangesnė už viską pasaulyje – nors taip jis pateisintų savo poelgį. Bet jis nejautė nieko, tik betikslį įniršį dėl savo poelgio, nuogo, glitaus, nesuprantamo: jis pavogė pinigus, pametė nėščią Marselę. Ir dėl ko? Dėl nieko.

Iviš pasistengė ir mandagiai pasakė:

– Aš neturėjau įsipainioti ir piršti savo nuomonę...

Matjė gūžtelėjo pečiais.

– Aš ką tik nutraukiau ryšius su Marsele.

Iviš pakėlė galvą ir bespalviu balsu ištarė:

– Jūs ją pametėte nedavęs jai pinigų?

Matjė šyptelėjo. „Aišku, – pamanė jis, – jei taip būčiau padaręs, ji dabar man priekaištautų.“

– Ne. Aš viską sutvarkiau.

– Radote pinigų?

– Taip.

– Ir kur?

Jis neatsakė. Ji neramiai pažvelgė į jį.

– Bet jūs ne...

– Taip, aš juos pavogiau, jei tai turite galvoje. Iš Lolos. Įsigavau pas ją, kai jos nebuvo.

Iviš prisimerkė ir Matjė paaiškino:

– Aš jai juos grąžinsiu. Tai priverstinė skola, štai ir viskas.

Iviš žiūrėjo nutaisiusi kvailą fizionomiją, paskui lėtai, kaip ką tik Marselė, pakartojo:

– Jūs apvogėte Lolą.

Jos jausmingumas Matjė suerzino. Jis greitai pasakė:

– Žinote, tai tikrai ne itin šlovingas poelgis: reikėjo tik užlipti laiptais ir atrakinti duris.

– Kodėl taip padarėte?

Matjė susijuokė:

– Jei tik žinočiau!

Ji staigiai atsitiesė ir jos veidas tapo rūstus ir uždaras, kaip tada, kai ji atsisukdavo gatvėje ir sekdavo akimis gražią moterį ar jaunuolį. Šįkart ji žiūrėjo į Matjė. Matjė pajuto apsipylęs raudoniu. Iš skrupulingumo paaiškino:

– Aš nenorėjau jos mesti. Tiesiog norėjau duoti pinigų, kad nebūčiau priverstas ją vesti.

– Taip, suprantu, – linktelėjo Iviš.

Bet ji visai neatrodė suprantanti ir kėpsojo į jį. Nežiūrėdamas į ją, jis primygtinai aiškino:

– Visa išėjo ganėtinai bjauriai: ji mane išvijo. Ji visa tai priėmė labai blogai, nežinau, ko ir tikėjosi.

Iviš neatsakė ir Matjė, apimtas nerimo, nutilo. Jis mąstė: „Visai nenoriu, kad ji man atsidėkotų."

– O jūs gražus, – pasakė Iviš.

Matjė su liūdesiu pajuto atgimstant veriamą meilę. Jam pasivaideno, kad jis metė Marselę antrąkart. Jis nieko nepasakė, tik prisėdo šalia Iviš ir paėmė jai už rankos. Ji tarė:

– Baisu, koks jūs atrodote vienišas.

Matjė susigėdo. Pagaliau išspaudė:

– Įdomu, ką jūs apie tai manote, Iviš? Visa tai apgailėtina: aš apsivogiau iš pasimetimo, o dabar mane kankina sąžinė.

– Puikiai matau, kad jus kankina sąžinė, – šypsodama atsiliepė Iviš. – Manau, kad ir mane ji kankintų: pirmą kartą visada taip.

Matjė stipriai suspaudė mažą užsispyrusią rankutę su aštriais nagais. Ir tarė:

– Klystate, aš ne...

– Tylėkite, – sulaikė jį Iviš.

Ji ryžtingai ištraukė ranką, atbraukė atgal plaukus, atidengdama skruostus ir ausis. Jai užteko keleto skubrių judesių ir, kai ji nuleido rankas, jos veidas buvo nuogas.

– Štai taip, – tarė ji.

Matjė pamąstė: „Ji nori atimti iš manęs visa, net sąžinės graužatį." Jis ištiesė ranką, pritraukė prie savęs Iviš ir ji tam nesipriešino; jis išgirdo savyje gyvą ir linksmą melodiją, kurią tarėsi seniai pamiršęs. Iviš galva slystelėjo ant jo peties, ji jam šypsojosi. Jis jai

atsakė šypsena ir atsargiai pabučiavo jos pravertas lūpas, tada dirstelėjo į ją, ir melodija staigiai nutrūko: „Bet ji juk visai vaikas.“ Ir pasijuto be galo vienišas.

– Iviš, – švelniai ištarė.

Ji nustebusi pažvelgė į jį.

– Iviš, aš... aš klydau.

Ji suraukė antakius ir protestuodama ėmė tankiai purtyti galvą. Matjė nuleido rankas ir nuilsusiu balsu pasakė:

– Aš nežinau, ko noriu iš jūsų.

Iviš krūptelėjo ir skubiai išsilaisvino. Jos akys suspindo, bet ji tuoj užgesino spindesį ir nutaisė liūdną ir švelnų veidą. Tik rankos liko nesuvaldomos: jos skraidė aplink ją, graibstė už galvos, timpčiojo plaukus. Matjė išdžiūvo burna, bet jis stebėjo šį niršulį abejingai. Mąstė: „Ir čia viską sugadinau“, jis buvo kone patenkintas: išėjo tarsi kaltės išpirkimas. Jis kalbėjo toliau, ieškodamas žvilgsnio, kurį ji atkakliai slėpė.

– Nereikėjo jūsų liesti.

– O! Tai neturi reikšmės, – iškošė ji rausdama iš pykčio. Ir dainingai pridūrė: – Jūs atrodote toks išdidus, kai priėmėte sprendimą, o aš jau maniau, kad atėjote atlygio.

Jis švelniai paėmė jai už rankos virš alkūnės. Ji jos neištraukė.

– Bet aš jus myliu, Iviš.

Iviš įsitempė.

– Aš nenorėjau, kad jūs pamanytumėte... – pradėjo ji.

– Ką?

Bet jis nujautė. Paleido jos ranką.

– Aš nejaučiu... jums... meilės, – tarė Iviš.

Matjė neatsakė. Jis mąstė: „Ji atsirevanšuoja, ir tai teisinga.“ Beje, veikiausiai tai tiesa: kodėl jai mylėti jį? Jis daugiau nieko negeidavo, nebent ilgam nutilti sėdint šalia jos ir dar kad ji pagaliau išeitų nieko nesakiusi. Tačiau vis tiek paklausė:

– Kitais metais grįšite?

– Grįšiu, – pažadėjo ji.

Ji jam šypsojosi ir jos veidas buvo beveik švelnus, ji tikriausiai džiaugėsi savo patenkinta savigarba. Tai buvo tas pat veidas, kurį buvo atgręžusi jam vakar, kai tualeto patarnautoja tvarstė jai ranką. Jis neryžtingai žiūrėjo į ją ir jautė prabundantį savo geismą. Šis liūdnas ir nuolankus geismas nebuvo tuštumos geismas. Jis paėmė jai už rankos, pajuto jos gaivią odą ir tarė:

– Aš jus...

Ir nutilo. Į duris skambino: iš pradžių vienas skambutis, paskui du, paskui nepertraukiamas birbinimas. Matjė nustėro: „Marselė!“ Iviš išblyško, aišku, jai į galvą atėjo ta pati mintis. Jie susižvalgė.

– Reikia atidaryti, – sušnibždėjo ji.

– Manau, taip, – sutiko Matjė.

Bet nė nepajudėjo. Į duris jau iš visų jėgų daužė. Iviš krūptelėjusi tarė:

– Baisu pagalvoti, kad už durų kažkas yra.

– Taip, – tarė Matjė, – gal norite... norite pereiti į virtuvę? Aš uždarysiu duris ir jūsų niekas nepamatys.

Iviš žvilgtelėjo į jį valdingai ir ramiai.

– Ne, aš lieku.

Matjė nuėjo atidaryti ir prietemoje pamatė stambią besivaipančią fizionomiją, panašią į kaukę: tai buvo Lola. Ji atstūmė jį, kad greičiau patektų į kambarį.

– Kur Borisas? – paklausė ji. – Aš girdėjau jo balsą.

Matjė net nespėjo uždaryti durų, jis nusekė į kabinetą paskui ją. Lola grasinama veido išraiška priėjo prie Iviš.

– Dabar jūs man pasakysite, kur Borisas.

Iviš žiūrėjo nusigandusi. Bet neatrodė, kad Lola kreiptųsi į ją ar, apskritai, į bet ką. Matjė net nebuvo įsitikinęs, ar Lola ją mato. Matjė atsistojo tarp jų.

– Jo čia nėra.

Lola atsuko į jį perkreiptą užverktą veidą.

– Aš girdėjau jo balsą.

– Be šio kabineto, – tarė Matjė, mėgindamas sugauti jos žvilgsnį, – bute yra virtuvė ir vonios kambarys. Galite visur apieškoti, jei kas nors atrodo įtartina.

– Tai tada kur jis?

Ji vis dar vilkėjo savo juodą šilko suknelę ir nebuvo nusivaliusi sceninio grimo. Jos didžiulės tamsios akys tarsi sustiklėjo.

– Jis išsiskyrė su Iviš apie trečią valandą, – tarė Matjė. – Mes nežinome, ką jis nuo to laiko darė.

Lola nusijuokė ir tapo panaši į neregę. Jos rankos karštligiškai maigė mažą juodo aksomo rankinuką, kuriame, regis, gulėjo tik vienas daiktas, kietas ir sunkus. Matjė pamatė rankinuką ir išsigando. Reikėjo tučtuojau išsiųsti Iviš.

– Na ką gi, jeigu jūs nežinote, ką jis veikė, aš galiu jus apšviesti, – tarė Lola. – Jis atkako pas mane apie septintą valandą, kai aš ką tik buvau išėjusi, atidarė duris, išlaužė skrynelės užraktą ir pavogė iš manęs penkis tūkstančius frankų.

Matjė nedrįso žvilgtelėti į Iviš, jis meiliai tarė jai, nudūręs akis į grindis.

– Iviš, verčiau išeikite, man reikia pasikalbėti su Lola. Ar galiu tikėtis... dar šiąnakt jus pamatyti?

Iviš veidas persikreipė:

– O, ne, – tarė ji, – aš noriu grįžti namo, man reikia susikrauti lagaminus, be to, noriu miego. Aš taip noriu miego!

Lola paklausė:

– Ji išvažiuoja?

– Taip, – tarė Matjė. – Ryt rytą.

– Borisas taip pat išvažiuoja?

– Ne.

Matjė paėmė Iviš už rankos.

– Eikite miegoti, Iviš. Šiandien jums buvo sunki diena. Ar nenorite, kad palydėčiau jus į stotį?

– Ne, geriau nereikia.

– Tada iki kitų metų.

Jis žvelgė į ją, vildamasis pastebėti jos akyse švelnumo prošvaistę, bet įskaitė jose tik paniką.

– Iki kitų metų, – pakartojo ji.

– Aš jums parašysiu, Iviš, – liūdnai pasakė Matjė.

– Taip. Taip.

Ji rengėsi išeiti. Lola pastojo jai kelią.

– Atleiskite! Kas man garantuos, kad ji neina pas Borisą?

– Kas iš to? – tarė Matjė. – Manau, ji laisva.

– Likite čia, – tarė Lola, kaire ranka griebusi Iviš už riešo.

Iviš riktelėjo iš skausmo ir įniršio.

– Paleiskite mane! – šūktelėjo ji. – Nelieskite manęs. Nenoriu, kad mane liestų.

Matjė skubiai atstūmė Lolą ir ta, niurzgėdama, per kelis žingsnius atsitraukė. Jis nepajėgė atplėšti akių nuo rankinės.

– Bjauri bobšė, – pro dantis iškošė Iviš. Ji čiupinėjo riešą nykščiu ir smiliumi.

– Lola, – tarė Matjė, neatitraukdamas akių nuo rankinės, – leiskite Iviš išeiti, aš turiu daug ką pasakyti, bet pirmiausia leiskite jai išeiti.

– Tai nepasakysite man, kur Borisas?

– Ne, – atsakė Matjė, – bet aš jums papasakosiu tą vagystės istoriją.

– Ką gi, eikite, – tarė Lola, – ir jei pamatysite Borisą, perduokite jam, kad aš nunešiau į policiją pareiškimą dėl vagystės.

– Pareiškimas bus atsiimtas, – pusbalsiu ištarė Matjė, vis dar spygsodamas į rankinuką. – Sudie, Iviš, greičiau eikite.

Iviš neatsakė ir Matjė su palengvėjimu išgirdo jos lengvus tolstančius žingsnius. Jis nematė, kaip ji dingo už durų, bet žingsnių garsas nutilo ir jam suspaudė širdį: Lola žengtelėjo į priekį ir šūktelėjo:

– Pasakykite jam, kad jis ne ant tokios pataikė. Pasakykite jam, kad jis per jaunas mane mulkinti.

Ji atsisuko į Matjė: vis tas pats keistas neregės žvilgsnis.

– Na? – rūsčiai ištarė ji. – Dėstykite.

– Klausykite, Lola! – pradėjo Matjė.

Bet Lola vėl nusijuokė.

– Aš gimiau ne vakar, – juokdamasi pasakė Lola. – Kur ten! Man jau ne kartą buvo sakyta, kad jam tinku į motinas.

Matjė priėjo prie jos.

– Lola!

– Jis tarė sau: „Ta senė galvą pametusi dėl manęs ir, kai ją apmausiu, ji tik ačiū pasakys!“ Jis manęs nepažįsta! Nepažįsta!

Matjė sugriebė jai už rankų ir papurtė kaip slyvą, o ji, juokdamasi, vis klykčiojo:

– Jis manęs nepažįsta!

– Užsičiaupkite! – šiurkščiai šūktelėjo.

Lola apsiramino ir, regis, pirmąkart jį pamatė:

– Dėstykite!

– Lola, – paklausė Matjė, – jūs tikrai padavėte skundą dėl Boriso?

– Taip. Ką jūs norite man pasakyti?

– Tai aš apsivogiau, – išrėžė Matjė.

Lola abejingai dėbsojo į jį. Jam teko pakartoti:

– Tai aš iš jūsų pavogiau penkis tūkstančius frankų!

– A! – tarė ji. – Jūs?

Ji gūžtelėjo pečiais.

– Bet šeimininkė jį matė.

– Kaip galėjo jį matyti, jei tebuvau aš?

– Ji matė jį, – sudirgusi atrėžė Lola. – Jis slapta atėjo pas mane septintą valandą. Ji praleido jį, nes buvau jos paprašiusi. Aš jo laukiau ištisą dieną, o po dešimties minučių, man vos spėjus išeiti, jis prasmuko į kambarį. Turbūt sekė mane iš už kampo ir užlipo pamatęs mane išeinančią.

Ji kalbėjo niūriu ir skubriu balsu, kuris išreiškė nenuginčijamą įsitikinimą. „Galima pamanyti, kad ji pati save mėgina įtikinti", – sutriko Matjė. Jis tarė:

– Paklausykite, kada jūs grįžote namo?

– Pirmąkart? Aštuntą.

– Tai štai, pinigai dar buvo skrynelėje.

– O aš jums sakiau, kad Borisas atėjo septintą.

– Gal ir taip, gal ir buvo užėjęs pasimatyti su jumis. Bet jūs juk nebuvote atidariusi skrynelės?

– Buvau!

– Aštuntą valandą?

– Taip.

– Lola, būkite sąžininga, – tarė Matjė. – Žinau, kad jūs nežiūrėjote į skrynelės vidų. Tiksliai žinau... Aštuntą valandą raktą turėjau aš ir jūs negalėjote jos atidaryti. Net jei pastebėjote vagystę aštuntą, tai, jūsų galva, išeitų, kad jūs laukėte vidurnakčio ir tik tada atėjote pas mane? O aštuntą valandą jūs ramiai nusigrimavote, apsivilkote savo gražiąją juodą suknelę ir patraukėte į *Sumatrą*. Juk taip?

Lola įtariai jį nužvelgė.

– Bet jį matė šeimininkė.

– Taip. Tačiau skrynelės nebuvote atidariusi. Aštuntą valandą pinigai dar buvo ten. Aš atėjau dešimtą ir juos paėmiau. Kontoroje sėdėjo senė, ji mane matė ir galės paliudyti. O vagystę pastebėjote tik apie vidurnaktį.

– Taip, – nuvargusiu balsu sutiko Lola. – Vidurnaktį. Koks skirtumas. *Sumatroje* man pasidarė negera ir aš grįžau. Atsiguliau į lovą

ir šalia pasidėjau skrynelę. Tai buvo... buvo laiškai, kuriuos norėjau perskaityti.

Matjė pamanė: „Teisybė, laiškai. Kodėl ji nori nuslėpti, kad juos iš jos pavogė?“ Abudu nutilo, retkarčiais Lola svyrinėjo pirmyn atgal kaip žmogus, kuris miega stovėdamas. Galop lyg ir atbudo.

– Tai jūs mane apvogėte?

– Aš.

Ji susijuokė.

– Prilaikykite savo pliurpalynę teisėjams, jei jums taip norisi vietoj jo užsidirbti pusę metų cypės.

– Gerai, jau gerai, Lola, koks įdomumas man būtų rizikuoti sėsti į kalėjimą už Borisą?

Jos burna persikreipė:

– Iš kur man žinoti, ką jūs su juo darote?

– Bet tai kvaila! Paklausykite, prisiekiu jums, kad tai aš: skrynelė gulėjo prie lango po lagaminu. Aš paėmiau pinigus, o raktą palikau spynoje.

Lolos lūpos virpėjo, ji nervingai maigė rankinę.

– Viską pasakėte, ką norėjote? Tada leiskite man išeiti.

Ji jau suko durų link, bet Matjė ją sulaikė.

– Lola, jūs nenorite patikėti?

Lola jį stumtelėjo petimi.

– Nejaugi nematote, kaip aš jaučiuosi? Kuo mane laikote, manote, patikėsiu jūsų pasakomis apie skrynelę. „Skrynelė buvo po lagaminu prie lango“, – pakartojo ji, mėgdžiodama Matjė. Borisas buvo ten. Manote, kad aš šito nežinau? Jūs susitarėte, ką sakyti šitai senutei Lolai. Praleiskite mane! – grėsminga mina išrėkė ji. – Leiskite man išeiti!

Matjė norėjo apkabinti ją per pečius, bet Lola atšoko atgal ir pamėgino atidaryti rankinuką; Matjė ištraukė jį ir nusviedė ant sofos.

– Chamas! – riktelėjo Lola.

– Ten sieros rūgštis ar revolveris? – šypsodamas paklausė Matjė.

Lolos kūną supurtė drebulys. „Na, štai, – pamanė Matjė, – nervinis priepuolis." Jam rodėsi, lyg jis miegotų ir matytų baisų ir kvailą sapną. Bet ją reikėjo įtikinti. Ji paliovė tirtėjusi. Susigūžė kampe prie lango ir sekė jį bejėge neapykanta žėrinčiomis akimis. Matjė nusisuko: jis nebijojo jos neapykantos, bet tas veidas buvo paženklintas tokios nežmoniškos kančios, kad jį tai sukrėtė.

– Šiandien rytą aš buvau jūsų kambaryje, – atkakliai tvirtino jis. – Paėmiau raktą iš jūsų rankinės. Kai jūs pabudote, aš rengiausi atrakinti skrynelę. Nebeturėjau laiko rakto padėti atgal ir tai davė mintį sugrįžti vakare į jūsų kambarį.

– Nesivarginkite, – lediniu balsu ištarė Lola, – aš mačiau, kaip jūs įėjote šiandien rytą. Kai aš prakalbau, jūs net iki lovos nebuvote priėjęs.

– Pirmąkart užėjau... – Lola šyptelėjo ir jis nenorom pridūrė: – Dėl laiškų.

Ji tarėsi negirdinti: absoliučiai beviltiška buvo kalbėti jai apie laiškus, ji galėjo galvoti tik apie pinigus, jai būtina apie juos galvoti, kad įžiebtų savyje pyktį, vienintelę jos priebėgą. Galop ji dygiai tarė:

– Visa bėda, kad vakar vakare Borisas manęs paprašė būtent penkių tūkstančių frankų, suprantate? Beje, dėl to mes ir susipykome.

Matjė pajuto savo bejėgiškumą: akivaizdu, kad kaltas tegalėjo būti Borisas. „Aš privalėjau tai numatyti", – susikrimtęs pamanė Matjė.

– Tad nesivarginkite, – piktai šypsodama išspaudė Lola, – aš su juo susidorosiu. Jei jums ir pavyktų apmulkinti teisėją, aš su juo susidorosiu kitaip. Štai ir viskas.

Matjė žvilgtelėjo į rankinę ant sofos. Lola irgi nukreipė ten žvilgsnį.

– Jis prašė pinigų man, – prisipažino jis.

– Taip. O knygą užvakar iš knygyno jis taip pat pavogė jums? Jis tuo pasigyrė, kai mes šokome.

Ji staigiai nutilo ir netikėtai su grėslia ramybe baigė:

– Beje, gerai! Tai jūs mane apvogėte?

– Taip, aš.

– Tai ką, grąžinkite man pinigus.

Matjė apstulbęs tylėjo. Lola ironiškai ir triumfuojančiai pridūrė:

– Grąžinkite juos man tučtuojau ir aš atsiimu savo pareiškimą.

Matjė neatsakė. Lola tarė:

– Gana. Jau supratau.

Ji paėmė rankinę ir jis nė nebandė jos sulaikyti.

– O ką tai įrodytų, jei aš juos ir turėčiau? – vargais negalais išspaudė. – Borisas galėjo juos man perduoti.

– Aš jūsų neprašau čia man aiškinti. Prašau man juos grąžinti.

– Nebeturiu.

– Štai kaip? Jūs pavogėte iš manęs pinigus apie dešimtą, o vidurnaktį jau nebeturite. Sveikinu.

– Aš atidaviau pinigus.

– Kam?

– Nesakysiu.

Ir skubiai pridūrė:

– Bet ne Borisui.

Lola tylėdama šyptelėjo; ji pasuko prie durų ir jis jos nesulaikė. Mąstė: „Jos policijos nuovada Martir gatvėje. Nueisiu ten ir viską paaiškinsiu.“ Bet kai pamatė iš nugaros jos aukštą juodą figūrą, kuri judėjo su akla katastrofos neišvengiamybe, jis nusigando prisiminęs rankinę ir ėmėsi paskutinės priemonės:

– Gerai, pasakysiu, kam: tai panelei Diufė, mano draugei.

Lola atidarė duris ir išėjo. Jis išgirdo, kaip ji suriko prieškambaryje, ir jo širdis vos neiššoko iš krūtinės. Netikėtai Lola vėl išniro, ji atrodė kaip beprotė.

– Ten kažkas yra! – klyktelėjo ji.

Matjė pamanė: „Tai Borisas.“

Bet tai buvo Danielis. Jis įėjo šviesdamas kilnumu ir nusilenkė Lolai.

– Štai penki tūkstančiai frankų, ponia, – tarė jis, tiesdamas voką. – Malonėkite patikrinti, ar iš tikrųjų tai jūsų pinigai.

Matjė tą akimirką pamanė: „Jį atsiuntė Marselė“. Ir: „Jis klausėsi prie durų.“ Danielis su pasitenkinimu klausėsi prie durų, kad parengtų savo pasirodymą.

Matjė paklausė:

– Ar ji...

Danielis gestu jį nuramino:

– Viskas gerai.

Lola kėpsojo į voką nepatikliai ir bukai – nelyg valstietė.

– Ten penki tūkstančiai frankų?

– Taip.

– O kaip man žinoti, kad jie mano?

– Jūs neužsirašėte kupiūrų numerių? – paklausė Danielis. – Visada reikia užsirašyti numerius.

Matjė netikėtai toptelėjo: jis prisiminė troškų *Chypre* kvapą ir plėkais atsiduodančią skrynelę.

– Pauostykite juos, – pasiūlė jis.

Lola akimirką padvejojo, paskui šiurkščiai ištraukė voką, atplėšė jį ir prikišo banknotus prie nosies. Matjė baiminosi, kad Danielis ims kvatoti. Bet jis buvo neįprastai rimtas ir stebėjo Lolą nutaisęs supratingą veido išraišką.

– Tai ką? Jūs privertėte Borisą juos grąžinti? – paklausė ji.

– Aš nepažįstu nė vieno Boriso, – tarė Danielis. – Tai Matjė draugė įpareigojo mane grąžinti jam pinigus. Aš bėgte pasileidau čia ir atsitiktinai išgirdau jūsų pokalbio pabaigą; ponia, prašau už tai atleisti.

Lola nustėro, jos rankos bejėgiškai nukaro išilgai kūno; kairioji spaudė rankinę, o dešinioji karštligiškai įsikibo nagais į banknotus.

– Bet kodėl jūs taip padarėte? – netikėtai paklausė ji. – Ką jums reiškia penki tūkstančiai frankų?

Matjė nelinksmai šyptelėjo:

– Deja, pasirodo, kad daug.

Ir tyliai pridūrė:

– Dabar jums reikėtų atsiimti savo pareiškimą. Arba, jei norite, Lola, apskųskite policijai mane.

Lola nusisuko ir skubiai pasakė:

– Aš dar nepadaviau pareiškimo.

Ji sustingo susikaupusi vidury kambario, paskui tarė:

– Dar buvo laiškai.

– Aš jų nebeturiu. Juos šįryt paėmiau Borisui, kai jis manė jus numirus. Tai man ir davė mintį grįžti ir paimti pinigus.

Lola žiūrėjo į Matjė be neapykantos, tik su neapsakoma nuostaba ir tam tikru susidomėjimu.

– Jūs iš manęs pavogėte penkis tūkstančius frankų! – tarė ji. – Tai... tai tiesiog juokinga.

Bet jos akys beregint užgeso, veidas parūstėjo. Ji kentėjo.

– Išeinu, – tarė ji.

Jie tylėdami atsitraukė, kad duotų jai kelią... Tarpdury ji atsigręžė:

– Jeigu jis nieko nepadarė, kodėl neateina?

– Nežinau.

Lola sukūkčiojo ir akimirką atsirėmė į durų staktą. Matjė žengtelėjo jos linkui, bet ji jau susitvardė ir paklausė:

– Kaip jūs manote, ar jis grįš?

– Manau, taip. Jie nesugeba suteikti laimės kitiems, bet jie taip pat nesugeba jų pamesti, tai jiems per sunku.

– Taip, – tarė Lola. – taip. Na ką, sudie.

– Sudie, Lola, jums... jums nieko nereikia?

– Ne.

Ji išėjo. Jie išgirdo trinktelint duris.

– Kas yra ši sena dama? – paklausė Danielis.

– Lola, Boriso Sergino draugė. Ji kvaištelėjusi.

– Tai jau tikrai, – tarė Danielis.

Matjė pasijuto nejaukiai likęs vienas su juo; jam pasidingojo, kad jį staigiai vėl pastatė savo kaltės akivaizdoje. Ji buvo čia, priešais, gyva, ji gyveno Danielio akių gelmėje ir dievai žino, kokį pavidalą ji įgijo jo kaprizingoje ir klastingoje sąmonėje. Danielis atrodė nusiteikęs pasinaudoti momentu. Šiandien jis buvo ceremoningas, įžūlus ir niaurus kaip pačiomis blogiausiomis savo dienomis. Matjė veidas sugriežtėjo. Jis pakėlė akis į Danielį. Tas buvo mirtinai išblyškęs.

– Tu pasibaisėtinai atrodai, – tarė Danielis su nieko gera nežadančia šypsena.

– Apie tave galėčiau pasakyti tą patį, – atrėžė Matjė. – Tai bent papuolėme į kebeknę.

Danielis gūžtelėjo pečiais.

– Tu atėjai iš Marselės? – paklausė Matjė.

– Taip.

– Tai ji grąžino pinigus?

– Jai jų nereikia, – išsisukinėjamai atsakė Danielis.

– Nereikia?

– Ne.

– Bent jau pasakyk, ar ji turi priemonę...

– Apie tai nebėra kalbos, mano mielas, – tarė Danielis, – tai jau praeities dalykas.

Jis kilstelėjo kairįjį antakį ir nužvelgė Matjė ironiškai, tarsi pro įsivaizduojamą monoklį. „Jei jis nori mane kuo nors apstulbinti, – pamanė Matjė, – ne pro šalį būtų jam numalšinti rankų drebulį.“

Danielis nerūpestingai tarstelėjo:

– Aš ją vedu. Mes nusprendėme palikti vaiką.

Matjė prisidegė cigaretę. Galva gaudė kaip varpas. Jis ramiai paklausė:

– Tai tu ją myli?

– Kodėl ir ne?

„Juk kalbame apie Marselę", – pamanė Matjė. *Apie Marselę.* Jam niekaip nesisekė patį save tuo visiškai įtikinti.

– Danieli, – tarė jis, – aš netikiu tavimi.

– Palauk truputį ir pamatysi.

– Ne, aš noriu pasakyti, kad nepriversi mane patikėti tuo, kad tu ją myli, vadinasi, čia kažkas kita.

Danielis atrodė nuvargęs; jis prisėdo ant rašomojo stalo krašto, vieną koją pastatė ant žemės, o kitą – laisvai sau sūpavo. „Jis smaginasi", – mintyse pasipiktino Matjė.

– Tu labai nustebsi, kai sužinosi, kaip čia yra, – pasakė Danielis.

Matjė tarė sau: „Po velnių! Ji buvo jo meilužė."

– Jei tu neprivalai man nieko sakyti, tai tylėk, – sausai ištarė jis.

Danielis akimirką jį stebėjo tarsi jam buvo smagu jį intriguoti, o paskui staiga atsistojo ir persibraukė ranka kaktą.

– Bloga pradžia, – tarė jis.

Jis nustebęs įdėmiai stebėjo Matjė.

– Aš ne apie tai norėjau su tavimi pasikalbėti. Paklausyk, Matjė, aš esu...

Jis priverstinai susijuokė.

– Jei tau pasakyčiau, tu tai priimtum už rimta.

– Gerai. Tai sakai arba nesakai, – užpyko Matjė.

– Na, gerai, aš esu...

Jis vėl nutilo ir Matjė nekantraudamas baigė už jį:

– Tu esi Marselės meilužis. Tai norėjai pasakyti?

Danielis išsprogino akis ir švilptelėjo. Matjė pajuto, kad raudonuoja:

– Neblogai sumanyta! – susižavėjęs šūktelėjo Danielis. – Tau tik to ir reikėtų, ar ne? Ne, mano mielas, tu neturi net tokio pasiteisinimo.

– Tai kalbėk pagaliau, – nusižeminęs ištarė Matjė.

– Palauk, – sulaikė jį Danielis, – gal turi ko nors išgerti? Gal viskio?

– Ne, – atsakė Matjė. – Bet turiu baltojo romo. Puiki mintis, – pridūrė jis, – išgersime po stiklelį.

Jis nuėjo į virtuvę ir atidarė bufetą. „Koks pasibjaurėtinas jam pasirodžiau“, – pamanė jis. Grįžo su dviem taurėmis ir buteliu romo. Danielis paėmė butelį ir pripylė stiklus iki kraštų.

– Tai iš *Rhumerie Martiniqaise*? – paklausė jis.

– Aha.

– Tu ten kartais dar užeini?

– Kartais, – atsakė Matjė. – Į tavo sveikatą.

Danielis tiriamai pažvelgė į jį, tarsi Matjė būtų kažką nuo jo slėpęs.

– Už mano meilę, – tarė jis, pakeldamas savo taurę.

– Tu girtas, – pasipiktino Matjė.

– Iš tikrųjų, mažumėlį išgėriau, – prisipažino Danielis. – Bet nusiramink. Buvau blaivus, kai užėjau pas Marselę. Tik paskui...

– Tu atėjai tiesiai iš jos?

– Taip. Trumpai užsukęs į *Falstaff*.

– Tu... tu turėjai pasimatyti su ja tuoj man išėjus?

– Laukiau, kada tu išeisi, – šypsodamas pasakė Danielis. – Pamačiau, kaip tu suki už kampo, ir tada pasileidau pas ją.

Matjė nepajėgė susilaikyti neišreiškęs gestu apmaudo.

– Tu mane sekei? – paklausė. – Ką gi, juo geriau, galų gale nors Marselė neliko viena. Tai ką tu man norėjai pasakyti?

– Visiškai nieko, mielasis, – tarė Danielis netikėtai širdingai. – Tik tiesiog norėjau tau pasakyti apie savo vedybas.

– Ir viskas?

– Viskas... taip, viskas.

– Kaip nori, – šaltai pasakė Matjė.

Jie nutilo, paskui Matjė paklausė:

– Kaip... kaip ji ?

– Norėtum, kad ji būtų sužavėta? – ironiškai paklausė Danielis. – Pagailėk mano kuklumo.

– Prašau tavęs, – sausai pasakė Matjė. – Sutarta, aš neturiu jokios teisės klausinėti... bet juk tu atėjai čia...

– Na, gerai, – tarė Danielis, – aš maniau, kad bus sunkiau ją įtikinti: ji puolė mano pasiūlymą kaip elgetos užpuola praeivius.

Matjė pamatė jo akyse blykstelint apmaudą; jis skubiai pasakė, norėdamas pateisinti Marselę:

– Ji jau buvo arti žlugimo...

Danielis patraukė pečiais ir ėmė vaikščioti pirmyn atgal po kambarį. Matjė nedrįso į jį pažvelgti: Danielis tvardėsi, kalbėjo tyliai, bet tarsi apsėstasis. Matjė sukryžiavo rankas ir įdūrė akis į savo batus. Jis vargiai, lyg pačiam sau, prabilo:

– Vadinasi, ji norėjo vaiko? Aš šito nesupratau. Jei būtų man pasakiusi...

Danielis tylėjo. Matjė samprotavo:

– Tai, vadinasi, vaikas. Gerai. Jis gims. Aš... aš norėjau jį sunaikinti. Dabar manau, kad verčiau tegul jis gimsta.

Danielis neatsakė.

– Aišku, aš jo niekada nepamatysiu? – paklausė Matjė.

Vargu, ar tai buvo klausimas; nelaukdamas atsakymo, kalbėjo toliau:

– Tai štai. Įsivaizduoju, kad turėčiau būti patenkintas. Tam tikru atžvilgiu tu ją gelbsti... Tik nesuprantu, kodėl tu tai padarei?

– Žinoma, ne iš humaniškų paskatų, jei tai nori pasakyti, – sausai atrėžė Danielis. – Tavo romas tiesiog šlykštus, – pridūrė jis. – Ir vis dėlto įpilk dar vieną stiklą.

Matjė pripylė taures ir abudu išgėrė.

– Ir taip, ką tu darysi dabar?

– Nieko. Daugiau nieko.

– O ta mažylė Sergina?

– Ne.

– Štai tu ir laisvas.

– Nejaugi?

– Iki pasimatymo, – pasakė Danielis stodamasis. – Aš atėjau grąžinti pinigus ir apraminti tave. Marselei nėra ko bijoti, ji pasitiki manimi. Visa ši istorija ją sukrėtė, bet ji nėra tokia nelaiminga.

– Tu ją vesi! – pakartojo Matjė. – Ji manęs nekenčia, – pusbalsiu pridūrė.

– Įsivaizduok save, jei tu būtum ji, – rūsčiai pasakė Danielis.

– Žinau. Įsivaizdavau. Ji tau ką nors kalbėjo apie mane?

– Labai nedaug.

– Žinai, – tarė Matjė, – man nei šis, nei tas, kad tu ją vedi.

– Tu gailiesi?

– Ne, man tai rodosi tikra nelaimė.

– Ačiū.

– Nelaimė abiem jums. Pats nežinau, kodėl.

– Nesijaudink, viskas bus gerai. Jei gims berniukas, mes jį pavadinsime Matjė.

Matjė pašoko sugniaužęs kumščius:

– Nutilk, – riktelėjo jis.

– Na, nepyk, – nuramino jį Danielis. Jis išsiblaškęs kartojo: – Nepyk. Nepyk.

Jis niekaip nesiryžo išeiti.

– Vadinasi, – pasakė Matjė, – atėjai pažiūrėti, kokia bus mano fizionomija po visos tos istorijos.

– Gal iš dalies ir taip, – pasakė Danielis. – Tikrai. Tu visada toks... solidus ir mane siutinai.

– Ką gi, dabar pamatei, – tarė Matjė. – Ne toks aš ir solidus.

– Tikrai.

Danielis žengtelėjo kelis žingsnius durų link ir tuoj grįžo; jis jau nebebuvo ironiškas, bet nuo to išėjo dar blogiau.

– Matjė, aš esu pederastas, – tarė jis.

– Ką? – apstulbo Matjė.

Danielis atsitraukė ir nustebęs pažvelgė į jį, jo akyse žaižaravo niršulys.

– Tau šlykštu, ką?

– Tu esi pederastas? – lėtai pakartojo Matjė. – Ne, jokio šlykštumo, kodėl man turėtų būti šlykštu?

– Prašau tave, – tarė Danielis, – tu visai neprivalai vaizduoti savo pažiūrų platumo...

Matjė neatsakė. Jis žiūrėjo į Danielį ir mąstė: „Jis pederastas." Kažkodėl nebuvo per daug nustebęs.

– Tu nieko nesakai, – tarsi švilpiamai tęsė Danielis. – Tu teisus. Tavo teisinga reakcija, aš tuo neabejoju, taip reaguoti privalo kiekvienas normalus žmogus, bet tu savo nuomonę pasilieki sau.

Danielis sustingo, rankos prispaustos prie kūno, apgailėtinas vaizdas. „Kodėl jam šovė į galvą ateiti pas mane pasikankinti?" – rūsčiai klausė savęs Matjė. Jis suprato, kad privalėtų rasti reikiamų žodžių, bet pasinėrė į giliausią, paralyžiuojantį abejingumą. Ir visa jam tą minutę regėjosi taip natūralu, taip natūralu: jis buvo niekšas, o Danielis – pederastas, visiškai suprantami dalykai. Pagaliau jis pasakė:

– Tu gali būti kas tik nori, tai manęs neliečia.

– Žinoma, – išdidžiai šyptelėjo Danielis, – iš tikrųjų, tai tavęs neliečia. Tu turi ganėtinai rūpesčių su savąja sąžine.

– Tai kurių galų tu man visa tai išpasakojai?

– Aš... aš norėjau pažiūrėti, kokį įspūdį padarys tokiam žmogui, kaip tu, – tarė atsikosėdamas Danielis. – O be to, dabar yra bent kažkas, kuris žino, galbūt man... man pavyks patikėti tuo pačiam.

Jis pažaliavo ir vargiai spaudė žodžius, bet ir toliau šypsojosi. Matjė neįstengė pakęsti tos šypsenos ir nusisuko.

Danielis nusišaipė.

– Tai tave stebina? Tai žeidžia tavo supratimą apie homoseksualus?

Matjė gyvai pakėlė galvą.

– Tik jau nesipūsk. Tu apgailėtinas. Prieš mane nėra ko pūstis. Galbūt tu ir šlykštiesi pačiu savimi, bet ne daugiau, nei aš savimi, mes verti vienas kito. Beje, – kiek patylėjęs dėstė toliau, – todėl tu ir pasakoji man savo istorijas. Turi būti ne taip sunku išsipasakoti menkystai; o ir nuo tokio išpažinimo vis tiek yra naudos.

– Ak, tu mažasis išdykėli, – ištarė Danielis, ir tai nuskambėjo taip vulgariai, kad Matjė apstulbo, anksčiau negirdėjęs tokio jo tono.

Jie nutilo. Danielis spygsojo priešais save apimtas buko stingulio, kaip daro senoliai. Matjė persmelkė aštri sąžinės graužatis.

– Bet jeigu tu toks, kodėl vedi Marselę?

– Tai neturi nieko bendra.

– Aš... aš negaliu tau leisti jos vesti.

Danielis atsitiesė ir jo skenduoliškos spalvos veidą išmušė tamsiai raudonos dėmės.

– Štai kaip? Negali? – išdidžiai paklausė jis. – O kaip tu man sutrukdysi?

Matjė neatsakęs atsistojo. Telefonas gulėjo ant rašomojo stalo. Matjė surinko Marselės numerį. Danielis su pašaipa žiūrėjo į jį. Stojo ilga tyla.

– Alio! – pasigirdo Marselės balsas.

Matjė krūptelėjo.

– Alio! Čia Matjė. Aš... Klausyk, mes buvome idiotai. Aš norėčiau... Alio! Marselė? Tu klausai manęs? Marsele! – įniršęs sušuko: – Alio!

Atsakymo taip ir nebuvo. Matjė pametė galvą ir suriko į ragelį:

– Marsele, aš noriu tave vesti!

Stojo tyla, paskui kitame laido gale pasigirdo lyg koks viauksėjimas, o tada trumpi signalai. Matjė valandėlę spaudė ragelį, paskui atsargiai padėjo jį ant stalo. Danielis, netaręs nė žodžio, stebėjo jį, bet neatrodė triumfuojąs. Matjė siurbtelėjo romo ir atsisėdo į krėslą.

– Tiek to! – tarė jis.

Danielis šyptelėjo.

– Nusiramink, – guodžiamu balsu tarė jis, – pederastai paprastai yra puikūs vyrai, tai visiems žinoma.

– Danieli! Jei tu ją vesi dėl gražaus gesto, sugadinsi jai gyvenimą.

– Ne tau šitaip man kalbėti, – tarė Danielis. – O be to, aš ją vedu ne dėl gražaus gesto. Visų pirma ji nori turėti vaiką.

– Ar... Ar ji žino?

– Ne!

– Tai kodėl tu ją vedi?

– Iš draugiškumo jai.

Balsas skambėjo neįtikinamai. Jie dar įsipylė gėrimo ir Matjė užsispyręs kalbėjo:

– Nenoriu, kad ji būtų nelaiminga.

– Prisiekiu, darysiu viską, kad ji būtų laiminga.

– Ji įsitikinusi, kad tu ją myli?

– Nemanau. Ji pasiūlė gyventi pas ją, bet man netinka. Aš ją įkurdinsiu pas save. Galbūt jausmas palengva užgims.

Ir pridūrė su iškamuota ironija:

– Aš juk rengiuosi kuo kruopščiausiai atlikti vyro pareigas.

– Bet ar...

Matjė tirštai nuraudo.

– Nejaugi tu myli ir moteris?

Danielis keistai prunkštelėjo:

– Nelabai.

– Suprantu.

Matjė nuleido galvą ir jo akis užplūdo gėdos ašaros. Jis ištarė:

– Aš dar labiau šlykščiuosi savimi, kai sužinojau, kad tu ją vedi.

Danielis išgėrė:

– Taigi, – atsiliepė jis abejingu ir išsiblaškiusiu tonu, – neabejoju, kad tu turi jaustis ganėtinai bjauriai.

Matjė neatsakė. Jis sėdėjo, įdūręs akis į grindis. „Jis pederastas, o ji ištekės už jo."

Jis išskėtė rankas ir kulnu pagramdė parketą: pasijuto įvarytas į kampą. Staiga jį užgriuvo slogi tyla. Pamanė: „Danielis į mane žiūri" ir skubiai pakėlė galvą. Danielis iš tikrųjų į jį žiūrėjo su tokia neapykanta, kad Matjė suspaudė širdį.

– Kodėl į mane taip žiūri? – paklausė jis.

– Tu žinai! – išspaudė Danielis. – Bent vienas žino!

– Tavo neapykanta turbūt nueitų iki to, kad paleistum man kulką į kaktą?

Danielis neatsakė. Staiga Matjė nutvilkė nepakeliama mintis.

– Danieli, juk tu ją vedi, kad save pakankintum.

– Na, ir kas iš to? – abejingai sumurmėjo Danielis. – Tai tik mano reikalas.

Matjė susigriebė už galvos.

– Dieve mano!

Danielis greitai pridūrė:

– Tai neturi jokios reikšmės. Noriu pasakyti, kad jai tai neturi jokios reikšmės.

– Tu jos nekenti?

– Nieko panašaus.

Matjė liūdnai pamąstė: „Ne, tai manęs jis nekenčia."

Danielis vėl šyptelėjo.

– Baigiam butelį? – pasiūlė jis.

– Baigiam, – sutiko Matjė.

Jie išgėrė ir Matjė pajuto, kad nori rūkyti. Jis ištraukė iš kišenės cigaretę ir užsirūkė.

– Paklausyk, – tarė jis, – ne mano reikalas, kas tu. Net dabar, kai man tai pasakei. Ir vis tiek aš tavęs noriu paklausti vieno dalyko: kodėl tu gėdijiesi?

Danielis dirbtinai nusijuokė.

– Aš laukiau šito klausimo, mano mielas. Man gėda būti pederastu todėl, kad esu pederastas. Žinau, ką tu man pasakysi: „Aš tavim dėtas nesigėdyčiau, aš reikalaučiau sau vietos po saule, šis potraukis ne blogesnis už kitus" ir taip toliau. Tik tai manęs nejaudina. Žinau, kad tu man visa tai pasakysi, ir kalbėsi taip tik todėl, kad pats esi ne toks. Visi iškrypėliai gėdijasi, tai tūno jų prigimtyje.

– Bet ar ne geriau būtų... priimti save tokį, koks esi? – nedrąsiai paklausė Matjė.

Danielis suirzo.

– Tu man apie tai pakalbėsi tą dieną, kai sutiksi su tuo, kad esi niekšas, – šiurkščiai atrėžė jis. – Ne. Pederastai, kurie tuo giriasi, kurie afišuoja tai ar paprastai su tuo susitaikė, yra... lavonai, jie nužudė save dėl to, kad gėdijosi. Aš tokios mirties nenoriu.

Bet jis atrodė nurimęs ir žiūrėjo į Matjė be neapykantos.

– Aš tik lengvai susitaikiau su savimi, – tyliai dėstė jis, – save aš labai gerai pažįstu.

Nebebuvo ką kalbėti. Matjė prisidegė kitą cigaretę. Ant jo taurės dugno dar buvo likęs šlakelis romo ir jis jį išgėrė. Danielis jam kėlė siaubą. Jis mąstė: „Po dvejų, po ketverių metų... gal ir aš toks būsiu?" Jis staiga panoro apie tai pasikalbėti su Marsele: tik jai vienai

jis galėjo išsipasakoti savo gyvenimą, savo baimes, savo viltis. Bet prisiminė, kad daugiau niekad jos nepamatys, ir jo nenumalšintas, neįvardytas troškimas iš lėto virto nerimastimi. Jis buvo vienišas.

Danielis sėdėjo susimąstęs: jo žvilgsnis sustingo, o lūpos retkarčiais prasiverdavo. Jis atsiduso ir kažkas lyg pasikeitė jo veide. Paskui persibraukė ranka kaktą: jo veide atsispindėjo nuostaba.

– Šiandien aš vis dėlto įkliuvau, – pusbalsiu ištarė.

Jo veide šmėstelėjo keista, kone vaikiška šypsena, kuri taip netiko jo tamsiam veidui, dėl prastai nuskustos barzdos išmėtytam melsvomis dėmėmis. „Tai tiesa, – pamanė Matjė, – šįkart jis tikrai priėjo galą." Jam netikėtai atėjo mintis, suspaudusi jo širdį: „Jis laisvas." Ir siaubas, kurį kėlė jam Danielis, ūmiai sumišo su pavydu.

– Tu turi keistai jaustis, – tarė jis.

– Taip, keistai ir jaučiuosi, – sutiko Danielis.

Jis vis dar geraširdiškai šypsojo.

– Duok man cigaretę, – paprašė.

– Nejau tu rūkai? – paklausė Matjė.

– Ne. Tik vieną. Ir tik šį vakarą.

Matjė staiga pasakė:

– Norėčiau būti tavo vietoje.

– Mano vietoje? – ne itin nustebęs pakartojo Danielis.

– Taip.

Danielis patraukė pečiais.

– Šioje istorijoje visais punktais laimėjai tu.

Matjė griaudžiai susijuokė. Danielis paaiškino:

– Tu juk laisvas.

– Ne, – papurtė galvą Matjė. – Pamesti moterį dar nereiškia išlaisvėti.

Danielis smalsiai pažiūrėjo į Matjė.

– Bet šįryt tu maneisi tuo patikėjęs.

– Nežinau. Neaišku. Viskas neaišku. Tiesa ta, kad aš pamečiau Marselę dėl nieko.

Jis įbedė žvilgsnį į langų užuolaidas, judančias nuo naktinio vėjelio. Jis pavargo.

– Dėl nieko, – pakartojo jis. – Visoje šioje istorijoje aš tebuvau atsisakymo ir neigimo įsikūnijimas: Marselės nebėra, bet yra visa kita.

– Kas?

Matjė neapibrėžtai mostelėjo ranka rašomojo stalo link.

– Na, visa tai, visa kita.

Danielis jį pakerėjo. Jis pamanė: „Vadinasi, tai ir yra laisvė? Danielis atliko poelgį; dabar jis jau negali grįžti atgal: turbūt keista jausti už savęs jam svetimą veiksmą, kurio jis ir pats jau beveik nesupranta ir kuris apvers visą jo gyvenimą. O aš viską darau dėl nieko; gali pamanyti, kad iš manęs vagia mano veiksmų padarinius. Nežinau, ką atiduočiau, jei galėčiau atitaisyti savo poelgį.“

O garsiai pasakė:

– Užvakar vakare pamačiau subjektą, kuris norėjo įstoti į ispanų šauktinę kariuomenę.

– Ir ką?

– Jis pabūgo: dabar jis sugniuždytas.

– Kodėl tu man tai sakai?

– Nežinau. Šiaip sau.

– Tu norėjai išvažiuoti į Ispaniją?

– Taip. Bet ne per daug stipriai.

Jie nutilo. Po valandėlės Danielis numetė savo cigaretę ir pasakė:

– Norėčiau pusmečiu pasenti.

– Aš tai ne, – tarė Matjė. – Po pusės metų būsiu toks, koks esu dabar.

– Bent jau tikrai su ta pačia sąžinės graužatimi, – pridūrė Danielis.

Jis atsistojo:

– Siūlau išmesti po taurelę *Klarisėje*.

– Ne, – atsisakė Matjė, – šįvakar nenoriu pasigerti. Nežinau, ką daryčiau, jei būčiau girtas.

– Nieko ypatinga tu nedarytum, – pasakė Danielis. – Tai neini?

– Ne. Gal norėtum dar bent kiek pabūti?

– Aš turiu išgerti, – tarė Danielis. – Sudie.

– Sudie. O mes... mes greitai pasimatysime? – paklausė Matjė.

Danielis sutriko.

– Manau, bus sudėtinga. Marselė man pasakė, kad nenori nieko keisti mano gyvenime. Bet, manyčiau, jai bus nemalonu, jei mes susitikinėsim.

– A! Gerai! – sausai ištarė Matjė. – Tada linkiu sėkmės.

Danielis tylėdamas jam šyptelėjo ir Matjė netikėtai pridūrė:

– Tu manęs nekenti.

Danielis priėjo prie jo ir paskubom netikėtai ir droviai uždėjo jam ant peties ranką.

– Ne, tik ne dabar.

– Tada iki rytojaus...

Danielis neatsakęs linktelėjo galvą.

– Iki, – tarė Matjė.

– Iki.

Danielis išėjo. Matjė priartėjo prie lango ir atitraukė užuolaidas. Atsivėrė švelni naktis, švelni ir žydra; vėjas nušlavė debesis, virš stogų mirgėjo žvaigždės. Jis užsirėmė alkūnėmis ant balkono turėklų ir saldžiai nusižiovavo. Gatvėje, po juo, ramiu žingsniu ėjo žmogus; jis sustojo Jugenso ir Fruadevo gatvių kampe; pakėlė galvą ir pažvelgė į dangų; tai buvo Danielis. Kažkokia melodija atskriejo šuorais nuo Meno prospekto, nuo automobilių žibintų dangumi slystelėjo baltas atšvaitas, užsilaikė virš kamino ir dingo už stogų. Tai buvo kaimo šventės dangus, nusėtas žėrinčiomis žvaigždėmis,

kvepiantis atostogomis ir kaimo šokiais. Matjė regėjo, kaip dingo už kampo Danielis, ir pamanė: „Likau vienas.“ Vienas, bet ne laisvesnis nei anksčiau. Vakar jam buvo šovusi mintis: „Kad taip Marselė neegzistuotų.“ Bet tai buvo melas. „Niekas nevaržė mano laisvės, ją išgėrė mano gyvenimas.“ Jis uždarė langą ir grįžo į kambarį. Čia dar pleveno Iviš kvapas. Jis jo kvėpė ir prieš jį vėl prašvilpė ta beprotiška diena. Jis pamąstė: „Daug triukšmo dėl nieko.“ Dėl nieko: šis gyvenimas jam buvo duotas dėl nieko, jis pats buvo niekas ir vis tiek jis nebepasikeis; jis jau buvo subrendęs. Matjė nusiavė batus ir sustingo, prisėdęs ant krėslo ranktūrio, laikydamas rankoje batą; gerklėje dar jautėsi saldi romo šiluma. Matjė nusižiovavo: jis baigė dieną, jis pribaigė savo jaunystę. Išbandyta moralė jau kukliai siūlė jam savo paslaugas: neturintį iliuzijų epikūrizmą, linksmą atlaidumą, pasidavimą likimui, užsimiršimą, rimtumą, stoicizmą – viską, kas leidžia kaip smaguriui tolydžio degustuoti savo nenusisekusį gyvenimą. Matjė nusivilko švarką ir ėmė atmazgyti kaklaraištį. Žiovaudamas, kartojo sau: „Tai tiesa, tai vis dėlto tiesa: aš įžengiau į brandos amžių.“

Sartre, Jean-Paul
Sa222 *Brandos amžius*: romanas / Jean-Paul Sartre; iš prancūzų kalbos vertė Jūratė Karazijaitė. – Vilnius: Vaga, 2011. – 392 p.
ISBN 978-5-415-02204-5

UDK 821.133.1-31

Jean Paul
Sartre
Brandos amžius
Laisvės keliai

Viršelio dailininkė Vaiva Lingytė

Maketavo Ernestas Vinickas

Leidykla VAGA, Gedimino pr. 50, LT-01110 Vilnius

El. p. info@vaga.lt; www.leidykla.vaga.lt

tel. +370 5 249 8121; faks. +370 5 249 8122

Spausdino UAB BALTO print / Logotipas, Utenos g. 41A, LT-08217 Vilnius

Tiražas 1550 egz.

1930-ieji, bohemiškasis Paryžius: Liuksemburgo soduose gyvenimu mėgaujasi ponai su fetrinėmis skrybėlėmis, briliantinu teptomis galvomis, ar korsetais, prilaikančiais padribusius pilvus, damos muslino suknelėmis, vyno kartėliu lūpose... Romane – trys lemtingos filosofijos mokytojo, „sekmadienių rašytojo“ Matjė gyvenimo dienos... Matjė meilužė Marselė laukiasi judviejų kūdikio. Jis skubiai turi gauti pinigų abortui. Bet, svarbiausia, Matjė turi apsispręsti – galbūt jis galėtų atsisakyti jo įsivaizduojamos Laisvės – gyvenimo „lyg tarp kitko“, galbūt galėtų atsiduoti šeimos gyvenimui...

– Na, jau, – atsiliepė Matjė, – tavęs paklausius, brandos amžius – tai rezignacijos amžius, o aš šito nepripažįstu.

Jean-Paul Sartre (Žanas Polis Sartras, 1905–1980) – prancūzų rašytojas, publicistas, dramaturgas. Vienas iš žymiausių XX-ojo amžiaus egzistencialistų. 1964 metais Sartre'as atsisakė jam skirtos Nobelio literatūrinės premijos. 1938 m. Sartre'as parašė romaną *Šleikštulys* (Vaga, 2010), laikytiną egzistencializmo manifestu. *Brandos amžius* (1945 m.) – romanas, kuriuo pradedama rašytojo trilogija *Laisvės keliai*.

ISBN 978-5-415-02204-5

9 785415 022045
www.leidykla.vaga.lt